

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Harpestreng, Henrik.; første Gang udgivet efter et Pergamentshaandskrift i det store Kongelige Bibliothek, med Indledning, Anmærkninger og Glossarium af Chr. Molbech.

Titel | Title:

Henrik Harpestrengs Danske Lægebog fra det trettende Aarhundrede

Alternativ titel | Alternative title:

Dansk Lægebog fra det trettende Aarhundrede.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : H. H. Thiele, 1826

Fysiske størrelse | Physical extent:

VIII, 206, [1] s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

11₁-III ex. 2

XV

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 11 8°

1 1 11 0 8 01665 5

+REX

Henrik Harpestrengs
Danske Lægebog

fra det trettende Aarhundrede

første Gang udgivet

efter et Pergamentshaandskrift

i det store Kongelige Bibliothek,

med Indledning, Anmærkninger og Glossarium

af

Christian Molbeck,

Professor, og første Bibliotheksecretaire ved det store Kongelige
Bibliothek.

Kjøbenhavn.

Forlagt af S. S. Thiele og trykt i sammes Bogtrykkeri.

1826.

Donat. 1718

Deutsche Bibliothek

Die deutsche Literatur

von 1718 bis 1750

von 1751 bis 1800

von 1801 bis 1850

und die deutsche Literatur

1

Deutsche Literatur

von 1718 bis 1800

1718

Deres Excellence

Herr Geheime Statsminister

D. M a l l i n g,

Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog
og Dannebrogsmænd,

Chef for det store Kongelige Bibliothek, Kongelig Historiograf,
første og styrende Medlem af den Kongelige Direction for Univer-
sitetet og de lærde Skoler, Forstander for det Kongelige danske
Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog ic. ic. ic.

THE UNIVERSITY

OF THE STATE OF NEW YORK

IN SENATE

REPORT OF THE COMMISSIONER OF THE LAND OFFICE
OF THE STATE OF NEW YORK

FOR THE YEAR 1884
ALBANY: PUBLISHED BY THE STATE OF NEW YORK
1885

Uf det store Kongelige Bibliotheks haand-
skrevne Skatte fremtræder, første Gang efter
dets Stiftelse, en hidtil utrykt Coder i sin
Heelhed for Almeenheden. At det er et
gammel-danskt Sprogværk, en skriftlig bevaret
Løvning af Danmarks Tungemaal i Balde-
marernes Tidsalder: vil gjøre min Driftig-
hed, at nedlægge samme for Deres Excel-
lence, mere undskyldelig. Et halvt Aarhun-
drede have de danstkaltende Folkesærd i Deres
Excellence eiet en yndet Forfatter; men
tillige kiendt Dem som en ivrig og nidkær
Ven af dansk Land og Sprog, af Fædre-
landets ældste, Gud give evige Arv og Eie.
Nærværende Mindesmærke af vort, af vore

Forfædres danske Maal, som det skreves for
ser hundrede Aar siden, være da Deres
Excellence, som dansk Borger og dansk
Forfatter, i dyb Erbødighed tilegnet.

At Deres Excellence, som det Kon-
gelige Bibliotheks øverste Foresatte, som dets
betroede Børge og Talsmand hos dets Kon-
gelige Beskytter og Belgiorer, ei uden
Velbehag vil modtage en Gave, som Biblio-
theket byder Dem, tør Overbringeren være
forvissat om; at Deres Excellence frem-
deles, som i en lang Række Aar, vil unde
ham og hans Bestræbelser Deres Bifald og
Beskyttelse, er hans tillidsfulde Haab.

underdanigen

C. M o l b e c h.

Forerindring.

For meer end 12 Aar siden, eller fra den Tid, jeg først blev bekendt med det gammel-danske Haandskrift, som her meddeles, var det mit Vnske og Forsæt, at besørge en Udgave deraf. Det Bifald, som min i Fjor udkomne Udgave af den danske Riimkrøniken vandt, gav mig Anledning til at udføre hiint Forsæt; og dette Foretagende mødte ikke blot en lignende Deeltagelse, men ogsaa virksom Fremhielp. Hs. Excellence Hr. Geheime-Consejlsraad J. Bülow til Sanderumgaard, hvis Navn ingen dansk Videnskabsdyrker nævner uden Høiagtelse, behagede uanmodet at tilbyde en betydelig Understøttelse til dette Skrifts Udgivelse. Det Kongel. danske Videnskabers-Selskab understøttede samme ligeledes ved en liberal Subskription; og det øvrige af det for Dplaget fastsatte Antal (af 220) Exemplarer blev snart ved Subskribenter optaget.

At dette tilforn utrykte danske Sprogmonument, ved sin Ælde, ved Haandskriftets fortrinlige Besskaffenhed, ved Mængden af sieldne, tildeels ikke andensteds forekommende gammel-danske Ord og Udtryk, som det indeholder, ved Sprogets Reenhed og Skrivemaadens Nøiagtighed, fortjener en fortrinlig Dpmærksomhed: behøver jeg ikke, for Sprogkiendere at lægge for Dagen. For mindre øvede Læsere har jeg deels i Indledningen søgt at fremstille Hovedtrækkene af Sprogets Charakter; deels at lette Læsningen og Brugen af dette, henved 600 Aar gamle Sprogværk, ved tilføiede Dphlysninger og ved en nogenlunde fuldstændig Ord-bog.

I øvrigt maa jeg her endnu, og næsten til Dverfledighed, tilføie: at den i Indledningen beskrevne Codex, som indeholder Henrik Harpestrengs Urtebøger, m. m. her findes aftrykt bogstaveligen og med al mulig Nøiagtighed; uden noget Slags Afvigelse fra Texten eller Rettelse i samme. Hvor et blot feilskrevet Ord i Texten selv er rettet, eller et udeladt tilføiet, ere disse Tillæg ved Tegnene () og [] kiendeligen udmærkede. — Min Ven og Collega, Hr. Bibliotheksecretair Bølling, har havt den Godhed at være mig behjælpelig ved Textens Correctur, og derved bidraget til dens, paa det nærmeste feilfrie Aftrykning.

Om Titelen, jeg har givet denne Bog, kunde bemærkes: at den, som man af Indledningen vil see, ikke er aldeles fuldstændig eller nøiagtig; da her, foruden den egentlige Lægebog, (som efter Haandskriftet skulde hede Urtebog) findes en saakaldet Steenbog, og en kort Kogebog. Men jeg valgte den første Benævnelse, dels fordi den er mindst vidtløftig og mest gængse om Henrik Harpestrengs Arbejder; dels fordi ogsaa Steenbogen for det meste handler om Udelsternes indbildte medicinske Virkninger. — Et Tillægget paa Titelbladet: første Gang udgivet, giælder ikke allene om dette Haandskrift, men overhovedet om bemeldte Arbejde i sin ældste og fuldstændigste Skikkelse, vil man af Indledningen erfare; ligesom ogsaa, at Henrik Harpestrengs, eller den her aftrykte danske Steenbog, som et Udtog af det Lvar tillagte latinske Digt af Marbod, er langt ældre og ei maa blandes med Alberti Magni Skrift om Udelstene, eller med den tydske Steenbog paa Vers, der beskrives i Museum f. alt-deutsche Lit. und Kunst. II. Berlin 1811. S. 52. o. f.

Kiøbenhavn den 4de December 1826.

I n d l e d n i n g.

Saa meget der endog er sagt, og med god Grund kan siges, om Munkenes og Geistlighedens Uvidenhed i Middelalderen — særdeles i de tidligste Aarhundreder efter hine Folkevandringer og Statsomvæltninger, der begrov den gamle Verden under Roms Ruiner — saa er det derfor ikke mindre vist, at det netop er denne Stand, som Europa skylder Bevaringen og Forplantelsen af de svage Spirer af Videnskab og Lærdom, der reddedes efter de Storme og voldsomme Rystelser, som truede Culturen i det sydlige og vestlige Europa med Undergang. I den dybe Skumring, der hvilede over vor Verdensdeel, lige fra det tredje eller fjerde til det ottende eller niende Aarhundrede, og tildeels endnu meget sildigere, har vel uden al Tvivl Geistlighedens egen Overtro og Barbarie bidraget meget til at forøge Mørket — men ingen uden denne Stand var det dog, som forebyggede, at ikke ethvert Lysglimt udsluktes. Vi kunne vel ei uden Medynk see tilbage til Tider, da det syntes som Alt, hvad den menneskelige Fornuft havde vundet ved den gamle Verdens Aandskultur, skulde synke dybere og dybere i Barbariets Nat; men selv de svageste Bestræbelser for at sprede denne, bør vi være villige nok til at erkiende. Nu er det vel sandt, hvad Lægevidenskaben angaaer, at da den, som enhver anden Kundskabsgreen, faldt i Geistlighedens Hænder, maatte den længe sukke under den heieste Grad af Forsømmelse, som kun Uvidenhed, i Forbund med ensfoldig Overtro, og det stærkeste Had til al dy-

beres Grandstning af Naturens Love, kunde gjøre sig skyldig i. Men saa uffel endog Lægekunstens Tilstand var i Europa indtil langt ned i Middelalderen, var dog dens Udøvelse længe næsten ene i geistlige Hænder; og fra geistlige Instituter udgik ogsaa de tidligste Forsøg paa at bringe Kunsten fra den Naahed og Barndom, hvori den var sunken, tilbage paa den videnskabelige Bane, som Grækerne, tildeels ogsaa Rømerne og Araberne, med saa heldige og glimrende Fremstridt havde betraadt. Jeg vil ikke omtale, at Carl den Store, (der ellers, efter Eginhards Vidnesbyrd, ikke agtede Lægerne meget høit ¹⁾) allerede 803 befalede, at blandt anden Lærdom skulde ogsaa Lægekunsten læres i Klosterkolerne, (hvor den længe efter doceredes under Navn af *Physik*, som en Deel af *Quadrivium*) eller at man allerede i det 10de Aarhundrede langveis fra drog til det berømte Benedictiner-Kloster i Salerno, for der at lade sig helbrede ²⁾; thi baade Underviisning og Cuur stode vel den Tid omtrent paa lige flette Fødder. Men dog see vi de salernitaniske Munkes alt i det 11te Aarhundrede at stræbe efter lærde Kundskaber, og udmærke sig ved ivrigen at studere de arabiske og græske Forfatteres Værker, særdeles Galenus; hvorfor deres Kloster ogsaa snart vandt Ry, som den ypperste Skole for Lægekunsten i Europa, og dette befæstedes endnu mere under Korstogene, ved den normanniske Prinds Roberts Helbredelse, (han landede i Salerno paa sit Hiemtog fra Palæstina A. 1100) ved de berømte diætetiske Regler paa Vers, hvilke de salernitaniske Læger opsatte, som der menes, efter Roberts Begiering, og

¹⁾ "Tunc quidem (da han i sine sidste Leveaar led af hyppige Fæbre) plura arbitrato suo, quam medicorum consiliis faciebat; quos pene exosos habebat, quod ei in cibos assa, quibus assuetus erat, dimittere, & elixis assuescere suadebant." Cap. 22.

²⁾ Sprengels pragmat. Gesch. der Arzneykunde. 2 Aufl. II. S. 466.

ved andre Skrifter, som udgik fra Salernos Munkes Skole. Ved flere for den Tid ypperlige Anordninger ¹⁾, udgivne af den til Forundring oplyste, endog videnskabeligt dannede ²⁾ Keiser Frederik II. (1240–50) ophøiedes Salerno, som formelig medicinsk Høiskole, til en Grad af Anseelse, hvilken ingen lignende Indretning i Middelalderen til den Tid havde havt, og som vedligeholdte sig, indtil Salerno i det 14de Aarhundrede fordunkledes af Paris og Bologna. Først efterat Universiteterne begyndte at blive Planteskoler for Skolastisk Lærdom, ophørte Klosterne efterhaanden at være medicinske Instituter; men at selv den høiere Geistlighed (uagtet hyppige Forbud af Paver og Concilier i det 12te og 13de Aarhundrede ³⁾) derfor ikke ophørte med at dyrke Lægekunsten — derpaa fattes ikke Beviser; og selv Danmark har man i Middelalderen tillagt en, uden Tvivl dog kun opdigtet Biskop i Aarhus, som medicinsk Forfatter ⁴⁾. At imidlertid denne foregivne Biskop Rnud, har været Ca-

¹⁾ Lindenbrog. Cod. legg. ant. Frsf. 1613. F. p. 808.

²⁾ Jof. J. C. Schneiders Efterretninger om Keiserens Fortienester af Videnskaberne, i hans Fortale til dennes Skrift om Falkejagten. p. XI–XVII. (Reliqua librorum Friderici II. imperatoris de arte venandi cum avibus. ed. I. C. Schneider. Lips. 1788. 2 Vol. 4.)

³⁾ S. Sprengels Gesch. der Arzneik. II. S. 459.

⁴⁾ Ham tillægges en Afhandling om Pesten, hvoraf en Udgave uden Aar og Tryksted (men uden Tvivl henved 1490, eller noget tidligere, og enten fra et italiensk eller fransk Officin. 7 Blade i Quart, med Sign. a. i–a. iiii.) har denne Endestrift: Tractatus de regimine pestilentico dni. kamiti (sic) epi. arusiensis. ciuitatis: regni dacie, artis medicine expertissimi p[ro]fessoris: finem habet. (Man seer, at Forfatteren har opholdt sig i Montpellier i Pestens Tid. "In monte pessulano communitatem vitare non potui quia transiui de domo ad domum curando infirmos: causa paupertatis mee." fol. a 4.) Denne yderst sjældne Udg. eier det Kongelige Bibliothek. En, som det synes, fra denne forsiellig Udg. har den Hiemsfrærnske Catalog. 1 Bd. S. 278. No. 27; men Bogen mangler.

nonicus i Aarhus, eller havt en anden geistlig Værdighed, er langt fra at være usandsynligt.

Hvorledes det i øvrigt har seet ud med Lægekunstens Udværelse i Danmark, i den tidligere Middelalder, derom have vi, ved vore Annalers Magerhed, og ved saa mange af vore historiske Kilders og andre skriftlige Mindesmærkers Undergang, kun liden sikker Kundskab. At adskillige af den Mængde danske Geistlige, der i hiin Tidsalder, deels for at studere, deels i Kirkens Anliggender drog til Italien og Rom, ogsaa have dyrket Medicinen efter dens Tids Raade, er høist rimeligt; og at denne Videnskabs Udværelse ligesaa vel i Danmark, som i det øvrige Europa, for en stor Deel har været i Geistlighedens Hænder: derom vidne adskillige Spor i de saa Levninger af medicinske Compilationer, vi have tilovers; ligesom disse vidne om, at Lægekunsten i Danmark, som i det øvrige Europa, fornemmelig kun bestod i Anvendelsen af en Mængde sammensankede empiriske Forskrifter, der for en stor Deel nu forekomme os urimelige og latterlige, og jævnlig ere blandede med alskens mørk Overtro. Det fortæner ogsaa at bemærkes, at endnu i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede finde vi ogsaa vor berømt egeistlige Literator og Reformator, Kanniken Christiern Pedersen, som den ældste medicinske Forfatter i Danmark, efter Bogtrykkerkunstens Indførelse; men finde det tillige bemærket af ham: "at her ikke ere mange Doctere eller Mestere i Lægekunst i disse Land og Rige, som den menige Mand læge eller hielp kunde." ¹⁾

¹⁾ 3 Fortalen til hans "Nøttelige Legebog faar Fattige og Rige, Unge og Gamle." Malmö 1533. 88 Blade i Quart. Hverken i denne, eller i hans Bog "Om Urte Vand till atz lege alle honde Sorter og Siugdomme, Bulde, Blegner, Pestilente," ic. (Malmö 1534. 97. Bl. 4.) findes Henrik Harpestreng nævnt.

Saa meget vigtigere til Kundskab om vort Fædrelands Literatur og Sprog i Middelalderen, hvoraf saa saa skriftlige Levninger have naaet til vore Tider, er det derfor, at vi endnu have et medicinsk Skrift af en dansk Geistlig, forfattet i første Halvdeel af det 13de Aarhundrede, og bevaret i et, om end maaskee ikke fuldstændigt, dog ypperligt og fortrinlig vel behandlet Haandskrift fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede; hvilket her første Gang ved Trykken bekendtgjøres.

Dets Forfatter, skøndt ikke nævnet i Haandskriftet, er uden al Tvivl den, af sine medicinske Kundskaber og Skrifter i det 13de Aarhundrede i Danmark berømte Canonicus i Roskilde, Henrik Harpestreng, hvis Død Petrus Olai i sine Collectanea, og efter ham Hvitfeldt beretter ved Aaret 1244 med de Ord: "Henrik Harpestreng, Medicus & Canonicus Roschildensis, dør."¹⁾ — At i det mindste de to første og betydeligste Afdelinger af Haandskriftets Indhold maa tillægges denne lægekundige Kænnik, bliver derved utvivlsomt: at vi i tvende sildigere Haandskrifter af medicinsk Indhold, finde hans Navn foran den saakaldte Urtebog (som den ældste, her aftrykte Codex dog indeholder ulige fuldstændigere og bedre); og at vi i et tredje Haandskrift finde denne Urtebog samlet med Steenbogen, (hvis Sprog i vor Codex desuden viser begge som jævnaledrende Skrifter) og en tredje Lægebog, som maaskee tildeels kunde ansees for at være endnu en Levning af H. Harpestrengs medicinske Arbejder.

Om denne, uden Tvivl mere for vort Sprogs, end for Lægekunstens Historie vigtige Forfatter, mangle vi i øvrigt al an-

¹⁾ Pontoppidan (Annales Eccl. Dan. I. 656) meddeler hans latinske Gravskrift (formodentlig efter Bartholinus Collectanea); hvori omtales hans mange Gaver til Roskilde Domkirke, baade i levende Live og ved hans Død. Hvorfra Pontoppidan har det Tillæg, at H. Harpestreng selv havde skrevet denne Gravskrift, som intet derom melder: vides ikke. (Vf. Suhms Danm. Hist. X. S. 34. 35).

den Efterretning end den magtpaaliggende om hans Stand og Levetid, som et Par af vore Annalister i nogle faa Ord have giemt. Vel omtales i Nye danske Magazin. I. Bd. S. 109 de "faa Efterretninger," som den daværende Udgiver af Magazinet (B. C. Sandvig) "har kunnet samle," og deres Meddelelse loves; men det er blevet ved Løftet, og uden Tvivl af den Grund, at saadanne Efterretninger ingensteds ere at finde. Alt; hvad vi derfor vide om Henrik Harpestreng, indskrænker sig til bemeldte Kundskab om hans Stand, Levested (efter al Rimelighed har han ogsaa været født i Siælland) og Levetid: samt til den grundede Formodning, vi kunne have: at han i det 13de, 14de og 15de Aarhundrede har været, vel ei den eneste, men dog den mest berømte lægekyndige Forfatter, eller Compilator af medicinske For Skrifter, i Danmark, hvis Kyndighed og Erfaring man har holdt i saadan Værd, at man har sat hans Navn ved Siden af de mest berømte gamle Forfattere, og i lang Tid vedblevet at affkrive og gjøre Brug af hans medicinske Tractater. Derfor hedder det i to Haandskrifter af 15de Aarhundrede om hans Lægebog: at han digtede (o: forfattede) den af sit store Mesterskab; og i det bedste og ældste af disse ender den første Afdeling (som maaskee tildeels er et Udtog af H. Harpestrengs Therapie) med denne Slutningskrift: "Thennæ bogh eer sammen sat aff wisæ læghæns kennædomæ aff the tyngh ther offte pruwatæ ære, Som eer Constantius, Galienus, Henrik harpæstreng och andræ wisæ mesteræ; oc for thi skullæ the tyngh gørlæ gømes ther wisæ men samæn sættæ, at gømstenæ lastes ey for swyn, oc the ther tørstaleghæ ære wændes æy b...n daræ tel spot oc slym." — Mod Enden af det 15de Aarhundrede synes hans Navn derimod at være gaaet i Glem-

me; og hverken hos Chr. Pedersen eller Henrik Smidt findes han omtalt.

At Henrik Harpestreng, foruden de to Hovedstykker, som det her første Gang aftrykte Haandskrift indeholder, endnu har forfattet andre medicinske Skrifter, (og særdeles en egentlig Lægebog, eller Anvisning til at helbrede Sygdommene, indeelt efter disses forskellige Arter) kunne vi slutte os til af følgende Grunde: 1. Det i Ny danske Mag. I. Bd. S. 57-62 meddeelte Stykke eller Udtog af en saadan Lægebog (aftrykt efter en Afskrift, som Langebæk havde taget af et Haandskrift i Overrige) nævner udtrykkelig Henrik Harpestreng som Forfatter eller Ophavsmand. ("Her byrias lækedomber aff Mæsther Henrik Harpostræng"). 2. To af de nedenfor beskrevne Haandskrifter, (Cod. Thott. 4to No. 710 og 8vo. No. 249), der indeholde Harpestrengs Urtebog (det ene tillige Steenbogen) have desuden mere eller mindre af et tredje Arbeide, som bestaaer af en Mængde blandede, men efter Sygdommene fordeelte Lægedomsregler; tilligemed (i Cod. Th. 4. No. 710) en Anvisning til Aareladning, Tegn af Urinen, m. m. — Da i Særdeleshed Pergaments Haandskriftet i Octav, (No. 249) der har en saadan Lægebog udførligt, men vist nok meget afvigende fra hiin i No. 710, i dens øvrige Indhold stemmer ganske overeens med den ældste Coder, som her aftrykkes: er det vel ei ganske usandsynligt, at denne, som vi nu have den, ikke er fuldstændig, men fattes den første Afdeling af H. Harpestrengs Arbeider, eller hans egentlige Lægebog, og muligen oprindelig har udgiort to Bind; hvilket jeg mener ogsaa kan bestrækkes derved, at den, uden al Indledning eller videre Titel begynder med de Ord: Byrias capitel af yrte boock. Belære to Blade foran Texten udskaarne; men disse have hørt til et andet Læg, og have været beskrevne paa en anden Maade,

end vort Haandskrifts Text, som sees af et Par overblevne Bogstaver.

Dette ved sit Indhold, sin Velde og sit fortrinlige calligraphiske Udseer saa mærkværdige danske Haandskrift, er med den Suhmske Samling kommen til det store Kongelige Bibliothek. En gammel Eier, (Olaus Martini) har skrevet sit Navn, som det synes i 16de Aarhundrede, paa det 15de Blad for fra. 1790 har Haandskriftets Eier været en Johan Arnesen, hvis Navn findes bag i Bogen. I Følge en Esterretning af Myerup (Danmarks Literatur i Middelalderen S. 387.) er det foræret Suhm (der ikke kiendte det da han skrev 10de Deel af sin Danmarks Historie) af Justitsraad Hagerup i Christiania, uden at der af denne Omstændighed kan udledes det mindste for Haandskriftets norske Oprindelse.

Det bestaaer af 140 Pergamentsblade i liden Format (som man maaſkee kan kalde forma octava quadrata). Urtebogen udgjør de første 109 Blade, skreven i 14 Fiirfoldslæg, (Quaternioner) hvoraf de første 13 nedentil paa første og sidste Side i Lægget ere betegnede med Romertal, uden anden Eufstos; hvorpaa følger 2 Blade, af hvilke kun det første er beſkreuet. Steenbogen bestaaer af 24 Blade i 3 Læg; Røgebogen af 7 Blade, foruden det ottende foran, der er udſkaaret, og synes at have været ubeſkreuet. Pergamentet er vel ikke overalt eens, men i det Hele af temmelig god Beſtaffenhed, ſiint og glat, og har oprindeligen havt en ſmuk Hvidhed; men er gultnet ved megen Brug. Haandskriftet har et gammelt, maaſkee oprindeligt Bind, bestaaende af to tykke Plader af Egetræ, der have været overtrukne med Kalveſkind, ſom er reent afſlidt og afreuet. Foruden to gamle Pergamentsblade af theologisk Indhold, ſom have været klifrede til Bindet, har der foran i Bogen været indbundet 8 Blade, hvoraf det første og de to sidste ere ud-

flaarne. De overblevne 5 indeholde næsten hele den skaan-
ske Kirkeret, fra Capitlet de Sacrilegio i det Thorkelinste
Astryk, med en Mangel af saa Linier i det første Capitel om
Tiende. Denne gode Afsskrift har endeel ikke uvigtige Vari-
anter, som ei ere benyttede til bemeldte Udgave. Overskrifterne
over Capitlerne ere danske. Skriften, er en meget fin, ikke
almindelig Cursiv; Minuskel, og aldeles forskjellig fra den, som
herstør heel igjennem i Haandskriftet af Lægebogen; men uden
Tvivl af samme Alder, eller maaskee endog noget ældre end dette.
At dette Lovstrykke i vor Codex har været fuldstændigt, kan, efter
Levningerne af de udskaarne Blade, ikke omtvivles. Derimod
findes bag i Bogen et Blad, der indeholder et Fragment af
Julemærker paa Dansk, eller Spaadomme om Aarets Veirig,
efter som Juledag indfalder i Ugen; hvilket Blad, med samme
Skrift som Kirkeretten, sees at være enkelt indheftet, og altsaa
kun bestemt til Bestyttelse for det egentlige Haandskrift¹⁾.

Dette vidner, ved sin udmærkede Calligraphie, ved den
overhovedet herstende siældne Eenshed og Nøiagtighed i Ordene
Skrivemaade, og andre flere Mærker, om en særdeles duelig og
omhyggelig Afsskriver; hvis Navn vi med saameget større In-
teresse læse ved Enden af den første Urtebog, som vi have en
temmelig gyldig Grund til at antage ham for en historisk Per-
son, hvis Levetid og Opholdssted vi kunne anwise. I Sørøe
Klosters Gavebog (Scr. Rer. Dan. IV. p. 496) omtales ved For-
handling i Aaret 1310 en Frater *Kanutus Juul*, Procu-
rator monasterii Sorensis; og at vi kunne antage denne Munk
for at være identisk med Afsskriveren af vor Codex, som paa be-
meldte Sted nævner sig selv: kan i det mindste ei modsiges ved
nogen af Haandskriftets Beskaffenhed hentet Grund. Thi baade

¹⁾ Jeg har ladet dette Fragment astrykke i Ny Danske Mag. V. 3die
Hefte.

Skriftens Charakter og Bogens Skrivemaade henseende med største Rimelighed vor Codex i det mindste til Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. Jeg kan saaledes ikke andet, end erklære mig imod vor berømte Nyerup's Mening: at Haandskriftet skulde være fra det 15de Aarhundrede; og at Sproget i samme skulde vise, at Bogen var skreven i Norge¹⁾. Enhver Sammenligning med danske Haandskrifter fra det 15de Aarhundrede lægger for Dagen, at vor Codex ei kan tilhøre denne Alder; men alle indvortes Mærker hiemle den Overgangen fra det 13de til det 14de Seculum. Saa langt er det ogsaa fra, at Sproget bærer noget Præg af norsk Herkomst, at det endog er i høj Grad afvigende fra Sproget i norske Diplomer af langt yngre Alder; og enhver, der sammenligner vor Lægebogs Text med Lov-Codices fra det 13de og 14de Aarhundrede, vil sikkert tilstaae, at Lægebogen tilstrækkelig godtgjør baade sin danske, eller rettere si ællandske Herkomst, og sin Alder. At derimod det ovenansførte, i Ny Danske Magazin (L. S. 57-62) aftrykte Stykke af Henrik Harpestrengs Lægebog kan, som der angives, være skrevet i Skaane: anseer jeg, paa Grund af indvortes Forstielighed i Ordannelsen og i Skrivemaaden, hvori det meget afviger fra vor Codex (s. Ex. i Brug af a for æ) for ganske rimeligt.

Med Hensyn til vort Haandskrifts palæographiske Charakter, kan det i Almindelighed bemærkes: at Skriften hører til den saakaldte gotiske Minuta, og at en Blanding af den lige liniede og kantede med den afrundede Form deri er herskende; uden at den førstes Overvægt er betydelig. Bogstaverne have en meget reen og tydelig Charakter, ere meget sielden sammentrekne, og berøre hinanden uden at staae alt for tætte. Bogstaverne b, d (af det ene Slags) h, k og l have overalt en spaltet Top. Det

¹⁾ Nyerups Udsigt over vort Fædrelands Litteratur i Middelalderen S. 388.

lille i har ingensteds, hverken enkelt, eller dobbelt, en Prik, men hyppigen en meget fin Streg oven over; hvilken dog ogsaa undertiden mangler. *y* har derimod overalt en enkelt Prik over Midten. Det overstregede *u*, som findes i Skriftproven, bruges temmelig hyppigt for *y*, og uden at man i Brugen af disse to Tegn for samme Bogstav sporer nogen Forskiel; da man tidt finder det samme Ord skrevet med begge Tegn. Det ligeledes aftegnede usædvanlige *r* finale forekommer temmelig ofte. Det sædvanlige *r* findes altid i Begyndelsen og Midten af Ordene; undertiden ogsaa i Enden. Det aftegnede *r* finale er almindeligt. Sædvanligst er det lange *f* i Enden; dog afvæxler det med det korte. — Forkortninger ere meget sieldne og ubetydelige; og de forekomme kun paa enkelte Steder, hvor Afskriveren ved Enden af Linien har manglet Plads. I Almindelighed har han dog ikke taget Hensyn paa denne Mangel, men deelt Ordet ved Norm-Linien, om han endog skulde afbryde det midt i en Stavelse f. Ex. bræ-nd, m-alæn, t-hæth, hu-gh, m-an, th-a, hu-n, m-æth, f-alt, o. s. v. De sieldne Forkortninger ere f. Ex. *ā* og *a'* : an, h. : hun, *m'* : mus, *th'* : thær, *æt* : æter, *ū* : un, *ē* : em, *tp* : trap, et streget *p* for: pær, og maastee nogle flere ubetydelige. — Bogstaverne staae ikke sielden adskilte, og, hvor de stode sammen, hver især tydelige og fuldstændige i deres Træk. Kun ved nogle Samlinger af Bogstaver findes de undertiden noget sammentrufne; nemlig be, bo, de, do, dø, ro, pp. — Naar Afskriveren en sielden Gang ved Feiltagelse har omsat to Ord, saaledes at det, der skulde staae foran, er kommet bag efter, retter han Feilen ved dette Tegn “; f. Ex. “smolt “oc : oc smolt. — Den Original, han har havt for sig, synes han, om ei i Ordnes Form og Skrivemaade (hvori jeg antager, at han noget nær har fulgt sin Tids Brug) saa

dog i Textens Materie eller Indhold, at have fulgt med megen Nøiagtighed. Dette slutter jeg bl. a. deraf, at paa enkelte Steder, hvor der synes at have været en Feil i Originalen, som forvansker Meningen eller gjør den utydelig, har han ikke rettet den; men sat et Slags kritisk Tegn (:; eller :.) i Randen. — Endnu hører til Haandskriftets palæographiske Character, at det heel igiennem er meget fiint afstregt med Ridsesiedren, og saaledes at af de svage Blækstregere ere de to øverste, de to mellemste, og de to nederste heel udtrukne til Bladets Snit og Ryg; de øvrige derimod ende ved den perpendiculaire dobbelte Norm-Linie paa Udsiden, og ved den Enkelte paa Indersiden af Bladet. Fra fol. 1-81 i Lægebogen er Skrift-Liniernes Antal 13 paa Siden, og ligeledes i Steenbogen. I det ellefte Læg, eller Side 162, begynder derimod en mindre og tættere Skrift, med 17 og 15 Linier paa Siden, og vedvarer til Enden af Lægebogen, eller fol. 109; dog saaledes, at de to yderste Sider i hvert Læg, have kun 13 Linier; og Skriften paa disse den sædvanlige Størrelse. — Alle Begyndelsesbogstaver ved hvert Capitel, af langagtig gothisk Uncial-Form, ere malede med Rødt eller Blaåt. Overskrifterne over Bøgerne og Capitlerne, Endeskrifter, Talene og saa Bogstaver i Texten, hvor der er et Slags Afdeling i et Capitel, ere skrevne med Rødt, og alle store Bogstaver i Texten have en Minie-Streg. Den første Bog af Urtebogen har heel igiennem Marginaler, bestaaende af de vigtigste Sygdommes Navne, der forekomme i hvert Capitel, hvilke Afskrifter, med meget fine og zierlige Bogstaver, har skrevet med Rødt, lige ud for Stedet, hvor de omtales. Da disse Navne uden Undtagelse ere de samme, der forekomme i Texten, har jeg, for at undgaae en betydelig forøget Møie i Trykningen, udeladt dem.

Interpunktionen, som heel igiennem bestaaer i Punkter, har jeg derimod overalt nøiagtigen beholdt, da den i det Hele er meget ordentlig, og tilstrækkelig til at adstille Sætningerne. Ogsaa den Egenhed, at Afskriveren allevegne sætter et Punktum for og bag ved Præpositionerne i og a (paa) har jeg fulgt i Afstrykket. — Jeg maa endnu bemærke, at Slutningen af Steenbogen (Xris: fra Ordene: Thæssæ æræ egnix stenæ ic.) er skreven med en anden, langt mindre smuk, formodentlig ogsaa noget sildigere Haand; skiondt Forandringen i Sprog og Skrivemaade ei er betydelig; hvorefter mere paa sit Sted.

Ved at sammenligne vor, i saa mange Henseender udmærket gode Codex med andre gammeldanske Haandskrifter fra det 14de Aarhundrede, har jeg i Særdeleshed fundet betydelig Liighed med den smukke Lov-Codex i den Magnæanske Samling paa Universitetsbibliotheket (No. 455 i Detav). Skriftens Charakter i denne er i det hele saa liig den, som findes i Lægebogen, at man næsten kunde antage dem for at være af een Haand, hvis ikke Afskriveren paa to Steder i hiin Lovcodex havde nævnt sig (Frater Johannes Jura). Bogstavernes Størrelse er i begge Codices den samme; men de staae i Lovbogen tættere til hinanden, end i Lægebogen, ere noget tykkere i Stregerne, og have en lidt mere ligeliniet eller kantet Charakter, end i denne. Linierens Antal i Lovbogen er, ved omtrent samme Format, 15 paa Siden. I øvrigt finder i Bogstavformen en betydelig Liighed Sted; man finder i bemeldte Lovcodex ogsaa det overstregede u for y, og den fine Streg over i; hvorimod y, hvor det forekommer, slet ingen Priis har har. Det omtalte særegne r finale har ogsaa denne Lovcodex, men noget fældnere, end vort Haandskrift. Interpunktionen bestaaer ikke, som i Lægebogen, af Punkter; men af Commata, som dog have en kantet Form, eller ere et Slags, med en kort Hage forlænget Punkt, som Afskriveren har sat næ-

sten ud for Midten af Bogstavet. Linierne ere deels slet ikke, deels meget svagt affstregede. Forkortningerne ere, ligesom i Lægebogen, meget faa, og omtrent de samme; men ganske egen for denne Magnæanske Codex er den paa enkelte Steder og ustadigt forekommende Forkortning, deels i Stedet for et udeladt *a*, deels i Stedet for et fordoblet *a* eller en anden fordoblet eller lang Vocal, bestaaende i en enkelt eller dobbelt Tød: del over Bogstavet; hvilket i danske Haandskrifter ganske usædvanlige Tegn er blevet bekjendt ved en orthographist Strid, hvortil det har givet Anledning. — I Skrivemaaden og Ordbrugsordningen vil man ligeledes finde Overensstemmelsen i disse to Haandskrifter meget betydelig og næsten almindelig.

At give en aldeles fuldstændig Charakteristik af Sproget, med Hensyn til Ordbrugsordningen og Grammatiken, og af Orthographien eller Skrivemaaden i vort Haandskrift af Henrik Harpestrengs Lægebog, er ikke min Hensigt, og kunde let, ved Sammenligninger med andre gamle Haandskrifter, naae en Vidtløftighed, som Rummet ikke tilsteder. Jeg beder de Sprogkyndige at tage til Takke med følgende almindelige og særskilte Bemærkninger, og selv at prøve dem, eller forøge dem med flere.

Ved at sammenligne Sproget i vor Codex af Lægebogen med de ældste Haandskrifter, vi have af Jydske Lov, med hvis Forfattelse eller Bekjendtgørelse Henrik Harpestreng omtrent var samtidig, synes det, som man, ved Siden af betydelig Overensstemmelse og megen Lighed i Skrivemaaden, dog i hine finder flere Spor af en ældre Sprogform. Foruden andre Grunde hertil, anseer jeg det tillige for rimeligt, at vi, uagtet alle de Prøver, vort Haandskrift fremviser paa Sprogets Ælde, og paa at være en omhyggelig og nøiagtig Copie af en god Original, dog ei kunne antage at besidde disse Henrik Harpestrengs Arbejder nøiagtigen i den selvsamme Sprogform,

hvori han i sin Tid nedskrev dem; men maa forudsætte, at i de 60 til 70 Aar, der omtrent kunne være forløbne imellem den Tid, da Bogen er forfattet, og den, hvori den er afskrevet, have Afskrifterne lempet Sprog og Skrivemaade efter Tidernes forandrede Brug. Jeg antager derfor, at vi vel ikke i vor Lægebog have Dansk fra første Halvdeel af det 13de Aarhundrede; men vi have dog betydelige Lævninger af dette, bevarede i en Dragt fra Overgangen til eller Begyndelsen af det 14de.

Om dette ældgamle Skrift i Modersmaalet maa vi nu for det første gjøre den almindelige Bemærkning: at det, uagtet de enkelte Spor, det endnu bærer af Slægtskabet til det nordiske Stammesprog, dog aldeles hører til Sprogværkerne i det nyere danske Tungemaal; da de grammaticalke Former, Bøjninger og Ordforræinger, med saa Undtagelser, tilhøre, ikke den islandiske, men den danske Sproglære. Det er saaledes en mærkelig Omstændighed i vort Sprogs Historie, som ei vil undgaae en agtsom Læser af denne, alt i Haandskriftet 500 Aar gamle Lægebog: at Sproget i samme, hvad dets Materie angaaer, langt fra ikke er saa forældet, som Ordenes Form ved første Blik kunde bringe os til at troe. For at bidrage til at oplyse dette end mere, vil jeg her jævnsides afstrykke et Stykke af Bogen efter Originalens, og det samme med en, efter vor Tids Brug forandret Skrivemaade:

Hwa sum wil lækydom takæ.
han skal thæt witæ at nokær
stærk lækydom ma æi giuæs børn.
oc æi gamælt folc. oc æi andær
thær frankæ ær. Oc æi skal læ-
kydom takæs ællær giuæs i my-
kæl hetæ. oc æi i mykæl fuld.
Man skal æi twa lækydom takæ
en dagh. Thægær lækydom ær
takæn til lofn. hauær man æi fan-

Hvo som vil Lægedom (Medi-
cin) tage, han skal det vide, at
nogen stærk Lægedom maa ei gives
Børn, og ei gammelt Folk, og ei
andre, der svage ere. Og ei skal
Lægedom tages eller gives i megen
Hede, og ei i megen Kulde. Man
skal ei to Lægedomme tage paa
een Dag. Naar Lægedom er
tagen til Ufføring: haver man

gæt Iesu. tha skal mat ei takaf
fyrre æn lyfidom hauær syn dygh
fulkummat. Takar man mat
fyrre tha ma han ræthæs at han
fangær rythæ. Than thær læy-
dom hauær taket. ma annæn
dagh bathæs. af (at) thæt thær
løst ær af læydom ma mæth
bastuf af tomæs.

ei faaet Afsering, da skal Mad ei
tages for end Lægedom hauer sin
Virkning fuldkommet. Tager
Mand Mad for, da maa (eller
kan) han frygte, at han faaer
Seber. Den, der Lægedom ha-
ver taget, maa anden Dag (Da-
gen efter) ba de sig, at det der
løst er ved Lægedom, maa med
Badstue (o: Badet) afstemmes.

Vi kunne heraf, og ved flere deslige Sammenligninger
overbevise om, at seer man bort fra Ordnes gamle Skriver-
maade og fra det Lakoniske i Udtrykket, hvorved Forfatteren
(heri ei ulig vore ældste Loves Concipister) har indskrænket sig
til de allernødvendigste Ord, for at betegne Meningen, hvoraf
undertiden opstaaer for den uvante Læser en noget større Umage
med at fatte denne; og undtager man enkelte forældede, nuom-
stunder ubekiendte danske Ord og Udtryk: saa er Sproget i
Lægebogen, efter 500 Aars Forløb, endnu fuldkommen for-
staaeligt for en dansk Læser.

Imidlertid bør det herhos tillige erindres, som alt oven-
for er bemærket: at man uden Tvivl i vore gamle Love, f. Ex.
i den med Henrik Harpestrengs Levetid samtidige jydsk Lov, og
i dennes Haandskrifter af lige Alder med vort, vil finde en no-
get ældre Sprog-Charakteer og flere Vanskeligheder i Læsningen.
Dette troer jeg dog, lader sig uden Vanskelighed forklare.
Først bør betænkes, at vore gamle Love uden Tvivl kunne siges
at have været til, længe før de bleve forfattede; da hine Tidens
Forgivning for en stor Deel bestod i at samle, ordne og nedskrive
ældre Vedtægter, i hvis omhyggelige og nøiagtige Bevaring
man med Rette har seet et virksomt Middel til at gjøre den
strevne Lov agtet af Folket. Saaledes bør vel ogsaa den jyd-
ske Lov, ligesom vore øvrige gammeldanske Love, ansees for en

Samling af Lovforrifter, der for den største Deel i deres Indhold ere langt ældre end Lovenes skriftlige Forsættelse; ja i hvilke man uden Tvivl endog ordret har beholdt mangfoldige ældre Udtryk, Talemaader og Sprogformer, som i de ved mundtlig Tradition bevarede Vedtægter havde forplantet sig fra Slægt til Slægt. Hertil kommer endnu, at i Lovbøgerne er Sproget, netop ved Mængden af gamle Rets-Formeler og ved Behandlingen af tildeels indviklede Gienstande, paa en Maade mere *scientifisk*, end i Lægebogen, hvor det mere holder sig til det daglige Livs Udtryk, og tidt medfører eensformige Gien-tagelser. Endelig bør man agte paa, at Forsædrene, i at tage Afskrifter af Lovbøgerne, vist nok altid med mere Strengthed, end i andre skrevne Arbejder, have holdt sig til Udtrykket i de ældre Originaler, som copieredes, fordi en Lovbogs Ord og Udtryk have en større Hellighed og Vigtighed, end andre Sprog-værkers; hvorfor man ogsaa seer mangfoldige gamle Udtryk, ja selv forældede Sprogformer, forplantede i Lovsproget giennem flere Aarhundreder, endog til Christian den Femtes Lov. Helt er ei maa det oversees, at vor Codex, som i det mindste er 60 til 70 Aar yngre end Tiden, hvori Henrik Harpestreng har nedskrevet sine medicinske Bøger, i et Par Menneſkealderer formodentlig er gaaet igiennem adskillige Afſkriveres Hænder. — Fra den Tid, man i Danmark begyndte at skrive paa Dansk, (fra anden Halvdeel af det 12te Aarhundrede ere vore ældste Kirkeretter) kan man vel især regne, at den nyere Sprogform ret har begyndt at fæste sig; forsaavidt nemlig, som ikke en eiendommelig Dialect-Forskiel fra en endnu ældre Tid har adskilt Sproget i Danmark fra de øvrige nordiske Dialecter. Thi det er vist, at selv i vore ældste Love, hvor de fleste Levninger af den islandſke eller gammel-nordiske Sprog-form findes, er det dog kun Levninger af denne, vi spore i

en allerede væsentlig og grammatikalst forandret Mundart. Man behøver kun at læse et Capitel i en islandst eller norst Lovbog, og i den siøllandst Kirkeret (1171) eller verdslige Lov, for at overberisfes om, hvor meget lettere de sidste ere at forstaae, end de første.

Endskiøndt nu, som ovenfor er bemærket, dette Skrift fra 13de Aarhundrede overhovedet allerede har Præget af den nyere danst Sprogform, og det kun er faa af vor nærværende Formlæres Regler, der ei ville findes anvendelige paa Henrik Harpestrengs Danst: gives her dog enkelte Undtagelser, enkelte Levninger af forældet Sprogbrug, som kunne fortiene at bemærkes. I øvrigt maa jeg henvise til Glossariet, hvor ei allene det, som vedkommer de enkelte Ords Forklaring og afvigende Bøininger, saavidt muligt er oplyst; men ogsaa ethvert i Skrivemaaden fra den nærværende Brug betydeligt afvigende Ord er anført; hvilket sidste i Særdeleshed er skeet med Hensyn paa den ualmindelige orthographiske Omhyggelighed og Consequents, hvoraf vort Haandskrift tør rose sig. — Jeg anfører her, som i Fortalen til den danst Rimekrønike, disse Bemærkninger under de forsiøllige Ordclasser ¹⁾.

I. Den saakaldte Substantivets bestemte eller vedhængte Artikel finde vi næsten ikke brugt i vort Haandskrift; i Særdeleshed forekommer den yderst sielden efter en Præposition. (a træ. af træ. II. B. I. 17. af diuræt. I. 55. houæthæn af lækæn. I. 62. ofnæ fare. I. 62. with træ. I. 55. —

¹⁾ Ordene i Texten henføres, hvor jeg især troede det fornødent, til Bøgerne og Capitlerne i Urtebogen (f. Ex. II. B. I. 23. eller blot I. 23.) og til Capitlerne i Steenbogen. (S. B.) I øvrigt er i ethvert Ord af Texten, som anføres, dens Skrivemaade bogstaveligen fulgt.

houæthæt. I. 23. yrtæn. II. 5. 34. blathen. (Bladene) II. 15. ofæn. II. 34. og neppe flere Steder). Derimod læse vi: a maghæ. (paa Mæven.) a doth IyE. S. B. 23. af maghæ. — æftær mat. — geen sol. (mod Solen, i Solen. I. 6.) wærk i niuræ, i laar, i ørnæ. thyngslæ i houæth. siucdom i man. ilt i liungæ. goth i maghæ. I. 22. giuthæs thæt i øræ. I. 78. helfum til houæth, til thinning, til anlæth. I. 23. um morwæn (om Morgenene) um dagh. um nat. um sumær. um wintær. um hals. — undær tungæ. with øghn. II. 5. with houæth. II. 15. Ligeledes hvor Substantivet styres af et Verbum: tha hiælpær thæt niuræ. I. 3. thæt styrkær maghæ. I. 45. at renfæ maghæ oc houæt. I. 14. Hun wæter IyEum. I. 20. hun giuær doth. II. 50. thæt fælær lifum. I. 78. gær mat at smæltæ i maghæ. I. 80. gær mun wæl at dænæ. — oc finør øghæn mæth. I. 4. — Efter pron. rel. thæn fyllæ, thær IyEum hauær. I. 20. m. fl. St.

Denne vedhængte Artikels Sielshed, ogsaa i ældre danske Sprogmonumenter, kan vel bestyrke Grimms Bemærkning: "at den viser sig som en silbigere, for det oldnordiske Sprog oprindeligen ubekiendt Indretning," og bliver hyppigere, jo længere vi komme ned i Tiden. (Deutsche Grammatik. I. 1819. S. 373. 74). Ogsaa den ubestemte Artikel udelades stundom. f. Ex. watn af aa. I. 78. stungen af bi. I. 53. i manz øræ. I. 79. i manz mat. II. 43. oc ær meræ Steen (er en større Steen) S. B. 2. o. fl. St.

At Hverkenkiennets ubestemte Artikel paa nogle faa Steder er bleven til ent, kunde maaskee regnes for en blot Skrivefeil, dersom ikke Gientagelsen var derimod. Man finder: ent Falt bloth. I. 51. ent ont bloth. I. 63. ent Fiet (?) I. 54. ent winfar. (S. B. 62).

II. Substantivernes Veining frembyder færre Levninger af den ældre Brug, end man skulde troe. Saaledes ere Sporene af de afslagne Forholdsendelser (Casus) meget faa. (a markæ. II. 43. mæth barnæ. I. 72. II. 30. 35. og fl. St. i thæftæ. I. 64. af lithæ o: af led. I. 23.) Brugen af Dativus er vel hyppig; men uden egen Endelse. f. Ex. hun dughær maghæ. I. 49. thæt dughær mæst the siucdom. II. 3. hun dughær qwinna. II. 12. thæt ær got hostæ. I. 27. ær got wathæ øghn. (St. B. 8.) helsum allæ inulf. II. 53. Rommæ gauæ man. I. 3. tha gør thæt man claar øghæn. II. 5. blændæs hun ædyf. I. 22. thæt økær konær miælf. I. 11. o. s. fr.

Genitivus forekommer saavel med Endelsen s (Silfs frothæ. gulz frothæ. I. 2. manz quith. I. 3. manz mun. I. 14. hwardags rythæ. I. 19. sinupf frø. I. 71. hugorms bit. II. 30. hafs watn. (S. B. 8.) som med den endnu i en deel sammensatte Substantiver brugelige Endelse paa e (f. Ex. barnæ ffin. I. 9. hiartæ rotær. I. 4. fotæ byld. I. 63. niuræ siucdom. I. 66. thæn mindræ wæghbrethæ oof. I. 6. o. fl.) men overhovedet er Brugen af Genitivus fælden; undertiden udtrykkes dette Forhold ogsaa ved præp. af.

Af Substantiver, som i Flertallet, imod den nuværende Brug, endes paa æ, forekommer neppe flere end følgende: holdæ (Bylder) bønæ (Benner) fikæ (Figen ell. Figener) gnißtæ, glothæ, fiærnæ, loppæ, lymnæ og limmæ, I. 31. Lemmer. Nætla (Nælder) qwinna (men konær) rosæ, thæssæ skathæ, stripæ, thinningæ, timæ (Timer, Tider) ukæ, yrtæ. Andre Afvigelser i Flertallets Dannelse ere bemærkede i Glossariet.

Kiønnet adskilles vel hyppigen, især ved Urternes Navne, formedelt han, hun (og det); men i denne Brug hersker me-

gen Vilkaarlighed, eller dog Uovereensstemmelse; saaledes at han og hun tidt bruges om den selvsamme Plante. I øvrigt stemmer Substantivernes Køn for det meste, og med saa Undtagelser (s. Ex. Viin) overeens med det nærværende.

III. Adjectivernes Bøining i Køn og Tal, med og uden Artikel, følger overhovedet temmelig regelret vor nuværende Formlære. (Sjæ Exempel: thiur, thiurt, thyrræ (I. 24.) tør; Fald, Falt, Faldæ, fold; harth (milt) hart (andæfang. I. 17.) harthæ, pl. haard; hun ær goth. (god) thæt ær got. I. 22. hun ær Fald. I. 6. Falt bloth. I. 51. thungt houæth. I. 30. dæt Fot. I. 36. thæt ær nytælict. I. 5. thæt ær het. I. 8. the ær hetæ oc thyrræ. I. 33. the thær illæ æræ. I. 35. lœs buuf. lœsæ tænder. I. 15. skathæ: lifæ ormæ. I. 24. saar mun. faræ immulæ. I. 30. — summæ hwitæ oc summæ brunæ. II. 15. thæn thynnæ. thæn thiudæ. I. 27. thæn størræ. I. 28. thæt hwitæ af æg. I. 7. the frammærst(æ) lymmæ. I. 31. — en læt lœsn. I. 14. et het bloth. I. 78. o. s. v.) Vi maa imidlertid bemærke, deels at Brugen af Adjectivets Artikel, især den ubestemte, er ganske sielden; deels at man ikke maa vente sig en fuldkommen Regelmæssighed og Følgerigtighed i hine Bøininger, særdeles hvad Fleertallet angaaer, saavel ved Adjectiver, som Participier. Man finder saaledes vel rigtigheden: bolæn milt og bolnæ brynæ. (I. 43.) sothæn oos. (Sagt) sothnæ bonær. I. 24. warthær thæt sothet. II. 13. blothught Fot. S. B. 14. thæssæ allæ tafnæ. II. 15. og fl. a. Men ogsaa: bolæn øghn. I. 7. allæ skathælyf ormæ. I. 8. allæ etærful bit. I. 8. myrf øghæn. I. 33. brun blomstær. I. 78. hotæ (hede) oc thyr I. 10.

En maaskee mere Orthographien i vort Haandskrift, end Formlæren vedkommende Bemærkning er den, at Comparativet

undertiden dannes ved Tillsæg af er (ær) i Stedet for ere. Saaledes: bløker, blegere. St. B. 1. bætær, bedre. II. B. II. 11. (men ogsaa bætræ. II. 15.) helsumær, sundere. I. 36. hetær, hedere. I. 71. II. 14. hwitær. I. 74. lættær, lettere. II. 14. oftær, oftere. I. 66. rothær, rødere. St. B. 15. stærkær. II. B. I. 2. (ogsaa stærkæræ. II. 34.) thyndær, tyndere. II. 10. Dog er denne Brug ogsaa i andre gammeldanske Skrifter ikke usædvanlig.

Endnu kan bemærkes, at to til samme Subject hørende Adjectiver i Constructionen stundom adskilles, saaledes at det ene gaaer foran, det andet følger efter Subjectet. f. E. et het bloth oc thiurth. I. 78. ont kalt bloth oc wat. I. 2. harthæ holdæ oc storæ. I. 6. ondæ ormæ oc stathælikæ. I. 24. illæ saar oc storæ. I. 74. (jvf. min Fort. til Riimkroniken S. XX).

IV. Om Talordene er vel intet særdeles at bemærke, heller ikke findes de fuldstændigen i Haandskriftet; dog vil jeg, for dettes Vædes og Godheds Skyld, anføre dem, som forekomme. 1. en lot. et swart oc annæt rot. I. 14. føræ stæ. — 2. twa lotæ. twa timæ. flyk tu broth. (Kogeb.) flykæ tu. sammest. twinnæ. I. 10. annæn, annæt. hwær annæn. II. 53. — twilytæth, twelydet. S. B. 25. 3. thre daghæ. thre rotær. thri blathæ. thrinnæ, thrynnæ. thrifald. thrithi, tredie. thrithing, Trediedeel. — 4. fyræ. fiarthæ. fiarthædel, Fierdedeel. — 5. fæm (i fæmtiugh.) 6. fæx. S. B. 62. 7. siu. S. B. 7. — 8. atæ II. 35. atændæ. II. 8. — 9. — nindæ. II. 8. — 10. — tyndæ. (Kogeb.) 20. tiughæ. (i trystiughæ.) 40. fyrætiughæ. (S. B.) 50. fæmtiugh. I. 17. — 60. tryf tiughæ. I. 17.

V. Pronominer. Thu. I. 80. — Han (Stenen) brænnær hans (dens) finger thær hanum halnær.

(S. B. 44.) han, i Accus. oc latær han æi sithæn kunnæ. I. 24. Ellers, som ovenfor: hanum. Dat. hanum. hanum wetæs bøn. hanum skathær. S. B. 52. — af hanum S. B. 27. — hænnæ, Genit. og Accus. — thæn, thæt. pl. the. Gen. thæns manz, forekommer eet Sted. I. 63. theræ og thærræ, deres. hwær theræ, hver af dem. I. 77. II. 15. — Dat. them og thæm. thæt ær them got. I. 22. hun ær goth thæm thær mykæt æræ betæ. II. 9. — hin, hint, den, det. hin annæn. I. 73. hint, thær brotæt ær. I. 53. hinæ, thær (de, som) etær hauær taket. II. 10. allæ hinæ andræ. (R. B.) thæssæ. disse. allæ thæssæ. thæssæ lund, paa saadan Maade, saaledes. — hwilæ, hwilæ en, hwilæ et. hwilæ. (f. Glossariet.) hwilæin thær, hwilæ thær. (S. B. 62. i det med en anden Haand tilføiede Stykke.) hwa, hvo. — sin mun. tha spyr han syn lungæ. thwar man sinæ øghn. (S. B. 41) sine (deres) bøndær. (S. B. 4.) Ligeledes: thær sinæ lymmæ gytæ æi røth. I. 66. — sic, siæ, sig. smør man sic. hwa sum sic forglømær. I. 41. — siælf, selv. II. 34. pl. siæluæ. allæ limmæ, thær siæluæ ma roræs. II. 6. Pron. relat. ær deels sum, som; deels, og oftere, thær, der, hvilket bruges saavel i det subjective, som i det objective Forhold. thæn book, thær scriuæs mæth thæt blæf. I. 3. dughær thæt sammæ, thær gulz frothæ. I. 2. I Stedet for thær forekommer ogsaa det isl. ær. — Sielden er det relative Pronomen udeladt. I. 8. thæt dughær thæn, brathæ likæ mistær maal. I. 22. — Det ubestemte Pron. man, er her overalt det virkelige Substantiv, der tager han efter sig, (f. Er. Stampær man hænnæ — oc smør sic mæth. tha fly hanum loppæ. I. 3.) forekommer i Accusativ (I. 66. I. 71.)

stundom ogsaa i Plur. hvilkæ lund mæn ætæ hænnæ. I. 3. (Jvf. Glossariet.)

VI. Om Berbernes Former kan bl. a. bemærkes:

- a. Fleertallet af Præs. Indicat. har oftest Endelsen æ (e.)
Saaledes: the gangæ, the gøæ, the hauæ, the hæftæ, renfæ, warthæ (vorde) waxæ, wilæ, wærfæ, æræ, ætæ.
- b. Imperativet bruges i Sing. med Endelsen æ. ær manz niuræ hart, læggæ malyrt with. I. 3. Enusæ grøn faal oc swælugh ofen in. I. 24. hauær man æi cassiam, tha ta fæ kanyel. I. 32. ællær siuthæ faal oc drickæ hænnæ oof. I. 41. o. fl. St.
- c. Egentlig eller aabenbar conjunctiviske Former forekomme neppe. Dog findes paa faa Steder et Slags betinget Sætning, udtrykt paa en egen Maade, der ogsaa kunde forklares som om Udtrykket var elliptisk, og vil udeladt. Thæn skathær æi watnsot — thær hænnæ ta fæ. II. 10. bæst of man siuthæ hænnæ. I. 3. læggæ man malyrt — tha dughær hun. I. 3. thæn thær hanum bærfæ, skal reen i syl værfæ. S. B. 52.
- d. Den passiviske Form i Præsens og Infinitiv har undertiden ved adskillige Berber Endelsen s i Stedet for es. Saaledes: byrs. I. 16. (andensteds byriæs) dryfs, gyfs. II. 24, (men ogsaa giuæs. I. 47.) hafs. II. 24. lats, lægs, ryfs. I. 17. figs. S. B. 59, smørs, taks, thwas. S. B. 40 (thwaghæs, toes.) I øvrigt er den enkelte passiviske Form ikke meget hyppig; oftere dannes den ved Hielpes verbet warthær; eller den act. Form, med det ubestemte man, træder i Stedet.
- e. Participierne have den dobbelte Kionsendelse paa n og t, og Fleertallets Bøining paa ne (f. Ex. takæn, takæt, taknæ;

sothæn, sothæt, sothnæ; warthær hun druckæn. I. 36. warthær thæt thwaghæt. I. 37. sinup malen mæth ædikæ. I. 71.); men uden at dette, saa lidt som ved Adjectivene, har nogen regelret Stadighed. At her skielnes imellem Brugen af Participiet i activist Form (paa t) og i passivist (paa n) kunde flere Exempler godtgjøre (saaledes: hauær ta: læt; hauær fulkum mæt. I. 46. men: ær ta læn. sammest.)

Sammentrækning og Afkortning finder Sted ved Endelsen af adskillige Participier, f. Ex. blænd, blandet; brænd, brændt; drøpt, dryppet; mængd, mænget; scad, sladet; skaarth, skaaret (men: skoræn); thyrthæ, tørrede, I. 6. upcast; ælt, æltet. — Andre Afvigelser ved enkelte Verbers Participier og øvrige Tidsformer ville findes angivne i Glossariet.

Endnu staaer tilbage at tale om Orthographien i vort Haandskrift; og da dette, som alt er sagt, hører til de bedste og ældste af vore danske Haandskrifter, og Skriveren meer, end det pleier at være Tilfældet, har iagttaget stadig Eenshed i sin Skrivemaade; turde det ei være upassende, at karakterisere denne i de vigtigste Hovedtræk.

Jeg regner saaledes hertil, at Brugen af æ i vort Haandskrift er yderst hyppig; og finder Sted, saavel i alle de Tilfælde, hvor vi nu skrive e, skiondt vi have beholdt Lyden æ (f. Ex. ær, ællær, æftær, wæl, læt, smæltæ, hænnæ, thæn, thæt, mæth, thættæ, hælst, iærn, giærnæ, hwær, ic.) som ogsaa i de Endestaveller, hvor Lyden nu er en Mellemting af æ og e (f. Ex. annæn, druckæn, bundæn, fallæn, utæn, innæn, yrthæn, næth, rakæt, huggæt, nokæt, gamæl, fyrwæl, fordærwæt, wintær, hauær, waxær, takær, læggær, fangær, thyrær, brænnær, skapæs, siuthæs, takæs, og overhovedet regelmæssigen i 3die Person af Præs. Act. og

Pass.) Desuden forekommer æ næsten almindeligen som Endebogstav i alle Substantiver, og Adjectiver i Fleertallet, der nu i Sing. endes paa e, (foruden de ovenfor angivne, der i Fleertallet have æ for er) og i alle Infinitiver. (f. Ex. øræ, næsæ, maghæ, tung hæ, trappæ, ormæ, byrthæ (Byrde) ædikæ; illæ, ondæ, harthæ, helæ, skarpæ; haue, bæue, løse, hjælpæ, væræ o. s. v.) Meget sieldne ere Undtagelser herfra, saasom mæth barne. I. 72. II. 12. binder. II. 34. hennæ. I. 41. mykæl, som nogle Gange forekommer. latet. I. 65. litet. I. 61. Heller ei kunne vel disse Afvigelser fra en ellers saa almindelig iagttagen Brug, ansees for andet end Følger af Uagtksomhed. Anderledes er det med Pron. t h e m, der uden Tvivl uden Undtagelse skrives med e; hvortilmod then kun siel den findes for: thæn.

I øvrigt bruges e i alle Tilfælde, hvor denne Lyd høres reen og utvivlsom. (f. Ex. t h e r æ og t h e r r æ, deres, meræ, hetæ, hedde, thæt fetæ, blek, bleg, blekæst, heet, sweet, quekæ, grenæ, rent, rensæ, beff, eem, o. s. v.) Twelyden iæ skrives ingensteds med e. f. Ex. giæld, hjælp, miæl, (Meel) miæl, hjælpæ, Skæl, skælven, siæl, spiællæ (spilde) fiænnæs, fiænnæls, fiær (klar) fiæræ, (at klare) fiærnæ, hiærnæ, fiæriorth, giærnæ, tangiærth, giæs (pl. af Gaas) o. s. v. Kun paa et Par Steder forekommer miel (Meel) og miell. — Twelyden ia forekommer bl. a. i fiærthæ (fierde) og hiærthæ.

Det fordoblede a, eller Vocaltegnet aa, forekommer vel ikke overalt (her findes f. Ex. sma, smaa, fa, faae, ma, maae, spa, spaae, smat, smaat, gar, gaaer, mane, Maane, bathæ, baade, sar, Saar, bla, blaa, wat, vaadt, thra, Attraa); men dog meget hyppigen. f. Ex. raa, en Na, laar saar, faar, aar, haar, Saar, (oves) Maal, faal, laa,

gaaf, laat (lunkent) waar (Woer, Edder) o. fl. — At man i den Tid, fra hvilken vor Eoder skriver sig, og overhovedet i det 13de og 14de Aarhundrede, ved det dobbelte a har betegnet snarere en langtrukket a: Lyd, eller en Mellemlyd af a og aa, der efterhaanden er gaaet over til den fuldkomne aa-Lyd, end denne sidste: anseer jeg for sandsynligt. For denne Mening taler maaskee ogsaa, at her (ligesom nu og da i andre gammel-danske Haandskrifter) findes nogle faa Ord skrevne med aa, som nu ikke have denne Vocallyd, men et reent a. (a a r, Ar. I. 48. P l a a r af æg. I. 6. P a a r o: Kar. I. 24. II. 3. m a a t o: Mad, I. 24, hvilket Ord dog ellers skrives mat).

De øvrige Vocalers Fordobling for at betegne en lang Stavelse er endnu mere almindelig. (Saaledes: heet, (men hetæ) sweet, (men swetæ) hees, eem, heel, (men helæ) been, geen, reen, feet (men fetæ) steen (men stenæ) liif, striith; sool, oos, hool (huul) hoor, root; fuul, guul, suur, huuth, huus, buuk, syyn, look, sooth, doon, rook, moor o. fl.) En fuldkommen og stadig Eenshed finder vel ikke Sted (thi man finder saaledes ogsaa: ben, sten, win, don, rok;) men Fordoblingen er dog saa hyppig; at man seer, denne Betegningsmaade for Stavelsers Længde alt maa have været en bekendt og temmelig almindelig Brug i Danmark, i Slutningen af 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.

Til det understøttende og stumme e findes derimod faa eller ingen Spor. (Her læses Træt, Træt; Fræt, Fræt; spy, spyer, strør, flyr, flyer, strøs, thwas, toes.)

Det sluttende e er udeladt i adskillige Substantiver, især efter l, hvor det nu vilde bruges (f. Ex. Douals, mynals, rokals, smørals, tryggæls, wamals, ædil, ærand. Ligeledes forekommer: fastænd, fastende. prifæth, prifede.

II. 10. (Jvf. ovenfor om Comparativus.) Dette e fattes og:
saa efter i udi Ordene: thrithi, Tyli, Oli.

Til Vocalernes Brug i dette Haandskrift horer endnu a).
Ikke alle Ord, hvori den nærværende Skrivebrug udtrykker den
forte eller lukte aa-Lyd ved o, have her denne Vocal, men
undertiden i Stedet for samme u. f. Ex. sum, som; summæ,
somme; om summær, om Sommeren; helsum, lægende;
burt, burtæ, bort, borte; kumbæ, komme (men ogsaa kombæ;
ligesom og for, oftæ.) b.) y og i bruges sælles for Vocally:
den i. Saaledes: Syfn og sifn (Søvn); mykæl og mikæl;
alkyns og alkins; byld og bild; drykæ og drikæ; lyuær og
liuær (Lever); ylt og ilt; syf og sif (sig); dryks og driks;
lækydom og lælidom; iorth og yorth; Pyruæl og Piruæl;
lykæ og likæ; thyrræ og thirræ (tørre) o. fl. y og i fore:
komme ogsaa vevselviis, i Stedet for e, i Enden af nogle
Ord. f. Ex. længy og længi, længe; Styrky, Styrke; myrky,
Mærke: æggy skalæ; æggi blomæ; sma styki, i styki
(Stykker.) — c.) æ findes stundom, og ei saa sielent, brugt
for a, afvekslende med denne Vocal. Dette forekommer tiere,
end at det vel kunde antages for en blot Feil eller Uagtsomhed
af Skriveren. Desuden møder det ogsaa i andre gammel-dan-
ske Haandskrifter, f. Ex. i Cod. Magn. 455. Saaledes læses i
vor Coder: gær, o: gaaer. I. 3. II. 14. II. 44. giær. I. 11. (det
samme i Cod. Magn.) thwær (f. thwar o: toer) I. 6. I. 22.
næær o: naar. I. 47. nær o: naaer. S. B. 44. stær o: staaer.
II. 42. II. 32. 53. færæ, Farve. S. B. 53. wærmæ. I. 24.
51. 80. dræghæ, drage. I. 59. II. 31. 53. sænt o: sandt. I. 40.
II. 39. fængær, (fangær, faaer) I. 3. lætær. I. 54. lætæs.
S. B. 17. m. fl. — d.) iu anvendes for y i følgende Ord:
biuthæ, diupæ, diur, giuthæ, liugnæth, lius, liusæ,
niuræ, siucdom, siunkæ, siuthæ, thiuk, thiuknæ. e.) y for

det silbigere ø. — thyr, (tør) at thyrræ, thyrst, myrk, Pyruæl, spyr (spørger. II. 53.) syfn, Sævn. o. fl. f.) For e skrives undertiden ø. F. Ex. hølær ø: heler. I. 3. 8. 15. 53. hølsum (hølsum) I. 14. rønsæ, rense. I. 4. mænæ, mene ø: hindre. I. 15. 68. mææ. I. 7. 24. 33. høet, hed. I. 13. hætæ, hede, I. 10. hætær ø: hedder. I. 10. grænæ ø: Grene. I. 17. smøltæ, smelte. I. 15. o fl.

I Henseende til Consonanternes Anvendelse fortæller især den hyppige og regelmæssige Brug af th at bemærkes; og de stadige Grundsætninger, hvorefter dette Medlydstegn bruges, forskielligt fra t (uden naturligheds at tage Hensyn paa de faa Afvigelser, som maa tilskrives Uagtsomhed.) Saaledes anvendes th i Begyndelsen af en Stavelse til at betegne 1. den aspirerede t-Lyd (Islandernes þ, og Englændernes stærke th) som i nyere Dansk har tabt Aspirationen f. Ex. thri, thrimæ, thriti, thritæ, thriting, Tharf, thyræ, Thra, thrang, thælyk, thyr, thyrræ, thyrst, thyrstæ, thun, thræt, throtnæ (I. 38.) Thordun, thoræ (II. 8.) thung, thæst, og maaskee nogle flere. At her bemeldte Lyd (af þ) angives, anseer jeg for utvivlsomt. 2. Den anden Brug af th, hvor Lyden er mere tvivlsom, er i Enden af nogle Ord, især Participier, hvor jeg imidlertid dog holder det for rimeligst, at den i det følgende omtalte svagt aspirerede th-Lyd (det frøgne ð) er betegnet. f. Ex. gorth og gorth, (af giøre) smurth, rorth, riuræth, fløreth, castæth, lauth, sauth, o. fl. 3. Udtrykkes ved th det svage eller bløde engelske th (vort aspirerede ð, eller det Islandske frøgne ð, saavel i Begyndelsen, som i Enden af en Stavelse. F. Ex. thæt, thæn, the, them, theræ, thæssæ, tha, thær, thæthæn, mæth, with, præp. With, (Wid) iorth, huth, bloth, goth, glath, (glad) barnbyrth, houæth, sæth (Sæd) brøth, røth, (rød) bōth, forbōth, Træth (Traad) skæthær, skæthælyk, wæthæ:

lyf, blathæ, blythæ, gothæ, warthæ, sprethæs, matlethæ, byrthæ, wæthær, (Veir) wæthæ talgh, (Vædertalg) o. fl. At Skriveren bestemt har stillet imellem denne aspirerede d-Lyd og det rene eller haarde t, kunde ved mange Exempler godtgjøres; om man endog nu og da skulde finde, at han har overseet Forskiellen. Saaledes skriver han: hun ær goth og thæt ær got I. 6. 22. Soth æ: Sod eller Saad, Suppe; men So t æ: Sygdom; og bloth sot. I. 9. 22. with h wit win I. 21. men: thæn h w i t h æ. 3 Almindelighed endes Adjektiverne i Hverkenfionnet regelmæssigen paa t. f. Ex. lit, ont, laat, (lunkent) hart, got, kalt, sot win, mangt, o. s. v.

Det simple d bruges derimod a.) deels i Begyndelsen af endeel Ord eller Stavelser, hvor vi endnu anvende det f. Ex. dagh, Deld (Deel,) digher, lækydom, siucdom, dugh, dum, dust, don, doth; Andæ, andæfang, andær, wandælyf, holdæ, (Bylder, Knuder) halda, rinda, onda, hundæbit, o. fl. b.) deels, men ikke ofte, i Enden af Stavelser: f. Ex. byld, Euld, ond og und, enfald, thrifald, deld, Dylld, Meld, (Atriplex) hvilkæ lund, Grand, trynd, ærænd, og i nogle affortede Participier; som brænd, blænd. Brugen af dh i dette Tilfælde (som i Cod. Magn. 455. ikke er sielden) findes i vort Haandskrift neppe Spor til.

Det enkelte g understøttes næsten overalt, hvor det begynder Stavelsen, og staaer foran æ, i de allerflest Tilfælde og: saa hvor det ender den, med h. (draghæ, maghæ, dighær, dughæ, faghær, faghæ, haghel, fighæ, slughær, mughæ, wæghæ; dagh, dygh, talgh, hunugh, smørugh, blothugh, itatygh, margh, mangh, o. s. v. Ligeledes inde i Stavelsen: Naghl, Øghn.) Dog gives Undtagelser, som: lungæ, længær, fangæ; sang. — Det dobbelte g har ikke denne Understøttelse (huggær, Tryggæls, tyggæ, læggær.)

P finale forekommer hyppigen i Stedet for det sildigere g; som: buuk, siik, rook, look, fik, rakat, rokels, ok, bak, o. s. v. Ligeledes f for det sildigere v. f. Ex. diarf, dof, haf, hafthe, (harde) iæfnt, løf, scurf, siælf (men siæluk) syfn, (Sovn) sylf, tharf. — tI forekommer i faa Ord for U: Nætla, Nælle eller Nælde; wattle, Walle.

Endelig kan bemærkes, at i Stedet for den sildigere Consonant; Fordobling har vor Codex i mange Ord kun den enkelte Consonant; f. Ex. bolæn (bullen) bønær (Bønner) drikar, drykæs (sielbnere drykar) drukæn, dropæ, for; glomæ, gamelt, lægæ (men ogsaa læggær) samæn, skalæs, (skalles) sfinændæ, wilæ, o. fl.

Til Slutning har jeg endnu at giøre Rede for Indholdet af det Haandskrift, som her første Gang afstrykkes, og meddele Oplysning om de faa andre og sildigere Haandskrifter, hvor med det for en Deel stemmer overeens. Heri kan jeg saa meget mere indskrænke mig til det nødvendigste, som mit Niemed især gaaer ud paa at bringe Henrik Harpestrengs Arbeide, som et af de ældste danske Sprogmonumenter, for Lyset, og som bemeldte Haandskrifter, i Sammenligning med den her afstrykte Codex, ere af langt ringere Værdi og Vigtighed.

Eskriftet selv udviser de 3 Afdelinger, hvoraf vor Codex bestaaer. Den første, eller de to Urtebøger, er vel tildeels en profaisk Oversættelse eller Paraphras af det under *De mizliis Macers* foregivne Navn bekjendte medicinske Poem fra Middelalderen: de virtutibus herbarum; men dog forøget med endeel Artikler, som ikke findes hos den saakaldte Macer, der kun afhandler 80; 100 Planter; hvorimod vor Forfatters to Urtebøger tillige afhandle adskillige mineralske Lægemidler,

med flere medicinske Forskrifter, (f. Ex. om Brugen af Bad &c.) og i Alt indeholde 136 Capitler. I de efter Macer forordnede Artikler har Henrik Harpestreng snart temmelig ordret fulgt den latinske Original, snart forkortet den, og jævnlig baade tilsat og udeladt. Saaledes udelader han i Almindelighed hvad den saakaldte Macer anfører om Oprindelsen til Planternes Navne; og paa adskillige Steder (f. Ex. I. 52. 53. II. 16. og fl. St.) Macers Forskrifter i visse qvindelige Sygdomstilfælde, og andre lignende Sager; hvoraf han dog andensteds har optaget meget.

Om bemeldte latinske Digt, (hvis Forfatter ei kan være ældre, end fra Slutningen af det 10de Aarhundrede, da han nævner *Walafridus Strabus*, en Rannik i Sanct Gal-len, der har skrevet en Lægebog og levede under Carl den Skaldede,) og om dets Udgaver, findes Efterretning i *Fabricii Bibliotheca latina*. T. III. p. 543-45. — De af mig, til Oplysning af enkelte Steder hos Henrik Harpestreng, især benyttede Udgaver ere: De *herbarum virtutibus Am. Macri* elegantissima Poesis, c. succincta expositione *Georg. Pictorii Vil-langani*. Basil. 1558. 8. (hvilken Udg. Fabricius ikke har kiendt) og den af *Henrik Ranzow* besørgede fuldstændigere Udgave, (Hamb. 1590. 8.) som, foruden Macers Urtebog, indeholder: *Serenii Samonici* carmen de medicamentis totius corporis; og bemeldte *Walafridi Strabi* hortulus (her under Navn af *Speculum Medicorum*;) hvilke to Skrifter i Ranzows Udgave urigtigen tillægges den saakaldte Macer.

Den anden Afdeling i vort Haandskrift, eller den saakaldte *Steenbog*, angiver Forfatteren selv at være tagen af det latinske Digt fra Middelalderen, der gaaer under Titel af *Evacis* carmen de gemmis; og hvis Forfatter antages at være den franske Biskop *Marbodus* i Rennes, død som Munk 1123.

Evær, der skrev en Bog paa Græsk til Nero om Læges midlers Virkning, (Plinii hist. nat. XXV. 2.) gjøres af Marbod til en Konge i Arabien, og af dennes Skrift "om de forskellige Arter af Edelstene, deres Navne, Farve, Hiem og Egenskaber" angiver han at have sammendraget sine Vers. Bemeldte latinske Digt er først udgivet i Kennes 1524. 4. tilligemed Biskop Marbod's øvrige Værker; særskilt derimod bl. a. i Wien 1511. 4. i Freiburg 1531. 8. Edln. 1539. 8. Witt. 1574 og Lüb. 1575. 8. (ved Henrik Ranzow.) m. fl. *) Men de bedste Udgaver ere Jac. Gronovii bag efter hans: Dactyliothea Abr. Gortlæi. Lugd. Bat. 1695. 4. og den af Ant. Beaugendre efter adskillige Haandskrifter besørgeede, i Hildeberti Cenomanensis & Marbodi Rhedonensis Episcopi Opera. Paris. 1708. fol. hvor Beaugendre tillige har ladet afstrykke en mærkelig og meget gammel Oversættelse i franske Vers, maaskee fra det 12te Aarhundrede.

Vor danske Steenbog er en mere fri Oversættelse end hiin, eller rettere et Udtog af Marbods Digt, som her undertiden meget stærkt forkortes (f. Ex. Unio. 60, som i Latinen har 21 Verslinier.) Stundom finder man ogsaa andet, end hos Evær eller Marbod (f. Ex. Crisoprassus XI. hvorom denne blot siger, at han endnu ikke kender dens Kræfter.) Følgende Artikler i Beaugendre's og Gronovii Text: Emathites. 32. Androdragma. 48. Optallius. 49. Pyrites. 56. mangle i vor danske Steenbog; Fem Artikler i denne: Demonius, Nicoman, Noeth, Quirin og Radaim fattes derimod den latinske Text i bemeldte Udgaver. — At den danske Steenbog er et Arbejde af Henrik Harpestreng, lader sig vel ei ved udtrykkeligt Vidnesbyrd bevise. Sandsynligheden

*) S. Fabricii Bibliotheca latina. ed. I. A. Ernesti. Tom. III. p. 545. o. f. jvf. Lessing's Collectan. II. S. 137-41. Ebert's Bücherlexikon. II. no. 13014-20.

heraf (jvf. nedenfor S. 36.) bestyrker imidlertid den fuldkomne Sprogliighed end mere.

Om den tredie Afdeling i Haandskriftet, eller den korte Røge bog, er en Original, eller Oversættelse, kunne vi ei afgjøre; men vel, at den, i det mindste hyad Afskriften angaaer, er samtidig med de forrige Stykker, og af een Haand med disse. Nogle plattyske Ord, som deri forekomme, synes at henvise til en Original, skreven i dette Sprog, eller dog i Tydskland.

Imidlertid de sildigere danske Haandskrifter, der indeholde saakaldte Lægebøger, eller medicinske For Skrifter ere følgende tre mig hidtil bekjendte, som meer eller mindre vedkommende vor Eoder og dens Indhold:

I. Et Papiers Haandskrift i den Thottske Samling paa det store Kongelige Bibliothek (No. 710. 4to) der i Alt indeholder omtrent 140 Quartblade, foruden 4 beskrevne Pergamentsblade og 4 Papiers Blade foran i mindre Format, (begge Dele fra 15de Aarhundrede) samt nogle i Bogen indheftede Strimler. Den største Deel af dette Haandskrift, som er skrevet til forskiellig Tid (i det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede) og med forskiellige Hænder, er af medicinsk Indhold; dog findes i Midten adskillige theologiske Sager paa Latin (s. Ex. Ordo confessionis, paa Vers, en Dørmmebog, der begynder: Incipit prologus sompniorum Danielis, quem composuit Daniel propheta; m. m. Dette og mere andet i Bogen er skrevet med en meget ulæselig Haand, fuld af Forkortninger. Hvad der især vedkommer os, ere Bladene 16-46, som ere de ældste Stykker i Haandskriftet, skrevne uden Tvivl i første Halvdeel eller imod Midten af det 15de Aarhundrede. Af disse indeholde Fol. 16-32 en Lægebog, der saaledes begynder: Menneyskæ saa skullæ i gøme ethers daglyghæ lyff

neth som her eer skreffweth. i skulla ædæ een tymæ om daghen, løster ether at ædæ om afftænæn, tha skal thæt wæxæ lytheth math, Som eer wng hæ høns oc stektæ swinæ fødher, oc kalt kalfswæth, weghæ eg, nyt smør oc ferst oft, lidheth pærer oc æplæ, o. s. v. Heri findes nogle enkelte Artikler ordret af Harpestrengs Urtebog, saasom den om Badning (I. 20. Bastowæ er them goth som tørræ hawæ lykomæ eller skarpæ, 2c.) og Artiklen om at tage af førende Lægedom (I. 47. Swa som wil lægedom tel løsn taghæ, han skal widhæ theth, 2c.) Fol. 19-28 i dette Stykke ere ikke skrevne med den ældste Haand; men da denne Deel af det gamle Haandskrift er forkommet, har en sildigere Afskriver (dog ogsaa fra 15de Aarh.) restitueret det Manglende efter et andet Haandskrift, og tilføiet Fol. 23-28 adskillige andre, tildeels uvedkommende Ting. Fol. 29 begynder igien det gamle Haandskrift, hvis Fortsættelse slutter sig til Fol. 23 a. af den sildigere Afskrift, og ender Fol. 32 b. med den ovenfor (S. 6) anførte Epilog, hvorefter endnu følger Angivelse af Bogens Indhold.

Herpaa følger Fol. 33-46 a. en Urtebog, der er et tildeels noget forkortet Udtog af de tvende Henrik Harpestrengs Urtebøger, som her meddeles, og indeholder i Alt kun 63 Artikler i alphabetisk Orden, der ender med Urtica. Dette Stykke, skrevet med samme gamle Haand, som en Deel af det forrige, begynder med denne Overskrift: Hæxæ byrghes lægæ bog aa danskæ, then ther mæster henrik harpæ: stræng aff syth møklæ mæsterskap diktæthe; og er det, dog ei fuldkommen nøiagtigen, aftrykt i Ny danske Magazin I. S. 109. 130. Her er ogsaa udeladt et Tillæg, Fol. 44 b-46 a, med samme Haand, hvis første Artikel begynder saaledes: Thennæ lægædom sendæ pawæn keyseren, ath hwilken som sanger rørblydh wndher arm ællær annen stat, 2c.

Det kan bemærkes i Henseende til Indholdet af dette Uds-
tog af H. Harpestrengs Urtebog, at uagtet det overhovedet,
skøndt nu og da temmelig forkortet, følger vor Text, inde-
holder det dog adskilligt, som denne enten ikke har, eller ud-
trykt paa en anden Maade. Paa nogle Steder har det enkelte
Yttringer og Forskrifter hos Macer, som vor Codex mangler,
og synes saaledes undertiden noiere end denne at følge Macers
latinske Text. — Hvor jeg af dette Haandskrift¹⁾ har anført
afvigende Læsemaader eller Forskiellighed i Skrivemaaden, be-
tegnes det med A.

II. Et Pergaments; Haandskrift i bemeldte Thottske Sam-
ling (No. 249. i Octav og mindre Formater) der nu indehol-
der 136 Blade i liden Duodez eller Sedez Format. Det sats-
tes baade Begyndelse og Slutning, er skrevet med een og
samme, ret læselige Haand, og tilhører Slutningen af det 15de
Aarhundrede. Dette Haandskrifts første Afdeling indtil fol. 64
bestaaer af en Lægebog, eller en Samling uden Orden af For-
skrifter for indvortes og udvortes Sygdomstilfælde. Titel sats-
tes, og ingen Slutningskrift melder noget om Forfatteren,
eller hvorfra denne Samling skriver sig. Efter den følger en
Afskrift af Steenbogen i vor Codex med denne Titel: In-
cipit compendium notabile lapidum preciosorum nec non diver-
sarum herbarum ac arborum. Et primo de lapidibus. Afskrif-
ten er meget skødesløs, tildeels forkortet, og fattes Artiklerne
fra No. 5 til 21. Til Slutning (efter Artiklen Kris) har
dette Haandskrift Beskrivelser i latinsk Prosa over Stenene Cal-

¹⁾ Af dets øvrige medicinske Indhold, fra fol. 57 til Enden, er en Deel
i det platnydske Sprog, en Deel derimod dansk; Alt uden Tvivl fra
Slutningen af 15de Aarhundrede.

cedonius, Corallus, Berillus, Crystallus, Cornelius, Turchogis. Disse ere vidtløftigere og stemme ei overeens med den danske Text i vor Coder.

Efter Steenbogen følger i dette Haandskrift fra fol. 81–136, Texten af H. Harpestrengs Urtebog, som her begynder med Artikelen I. 47. Hvo som will taghe legedom Han skal theth widhe, 2c. Artiklerne af begge Bøger ere derpaa i flere Rækker blandede, og følge ikke den Orden, som de have i vor Coder. Saaledes begyndes her med Lilium i første Urtebog, (I. 48.) hvilken fortsættes indtil Enden. (I. 81.) Hernæst følger anden Urtebog (fra Asa til Yris) og derpaa igien Artikler af første Bog fra Apium (I. 7.) til Feniculum (I. 38.) hvormed Haandskriftet afbrydes, da dets Slutning mangler.

Dette Haandskrift er, om ikke udskrevet efter vor Coder, dog uden Tvivl efter en anden, med dennes Text ganske overeensstemmende; thi, naar undtages at hiin sildigere Afskriver har forkortet eller sammentrukket mange Steder — ogsaa, som det lader, med Glid udeladt adskillige, der indeholde Ord og Udtryk, som han ei har forstaaet — saa følger han meget nøie og Ord for Ord den gamle, her aftrykte Text; til hvis Oplysning dog kun meget faa Bidrag er at finde i den nyere Afskrift, som derimod har mangfoldige Skædesløsheder og Feil. Nest for at vise Forandring i Skrivemaaden og enkelte Udtryk, har jeg dog nu og da meddeelt nogle Varianter af samme, og betegnet den med B. Det kan med Hensyn paa Sprogforskiel bl. a. bemærkes, at den passiviske Form, som det gamle Haandskrift saa hyppigen giver ved Hjelpeverbet warther, har det nyere allevegne usammensat, eller med Endelsen paa s.

III. er en ved B. E. Sandvig besørget Papirs-Afskrift paa det Kongel. Bibliothek (Cod. Thott. Fol. 199) af et Haandskrift, der har været i det Kongel. Danske Selskabs Eie; men, tilligemed saa mange andre af Selskabets gode Haandskrifter og sieldenste Bøger, i Slutningen af forrige Aarhundrede er forkommet. Det omtales endnu som tilsværende i Ny Danske Magazin I. S. 109, og angives der at være en Papirs-Codex skrevet ved 1450. Efter Skrivemaaden at dømme, som er fulgt i Afskriften, har Originalen dog neppe været ældre end fra Slutningen af dette Aarhundrede; snarere fra Begyndelsen af det 16de. Af dette vidtloftige Haandskrifts Indhold, bestaaende af 11 danske medicinske og chirurgiske Tractater.*) vedkommer os kun den første, med Overskrift: Her begyndes Lægebog paa Dansk, ther mesther Henrick Harpæstreng aff syth megle mesther: skap dichtede. Den stemmer nogenlunde overeens med Udtoget af H. Harpestrengs Urtebog i Haandskriftet A. men fattes dog enkelte af sammes Artikler, og har derimod nogle, som hist mangle. Skrivemaaden er langt nyere end i A. og Udbyttet af denne, den nyeste af de mig hidtil bekjendte Afskrifter af Harpestrengs Urtebog, til Oplysning af vor Text, er meget

*) 1. Harpestrengs Lægebog. 2. De diebus ægyptiacis. 3. De Venæ sectione. 4. Thette er Ipoeras mit syn phisonomye, saa som han haffuer bescreffuet oc fundet i the greefste Begher, 1c. 5. Her begyndes en mesther Bartholomeus Boegh och dicht. (om Urinen.) 6. Then Arthes dygdher som hedher cardo benedicta. 7. De morbis mulierum. 8. For bratsfallinde Soeth. 9. De Chirurgia. 10. De pestilentia & aliis morbis. 11. En Lægebog. (Denne Haandskriftets vidtloftigste Afdeling, udgiør for en stor Deel den samme Lægebog, der indeholdes Fol. 16-32 i Haandskriftet A.)

ubetydeligt. Paa de faa Steder, hvor den er anført, har jeg betegnet den med C.*)

Endnu vil jeg her omtale en gammel dansk Lægebog, skøndt ei vedkommende H. Harpestrengs Skrifter, fordi den, næst vor her aftrykte Codex, er det ældste danske Haandskrift af dette Slags, som er forekommet mig. Dette er den Magnæanske Codex No. 187 i Octav paa Universitetsbibliotheket, der begynder med denne korte Indledning: Iæk hygger thær vm at manghæ takær til at være lækæ thæn thær æy kan, for: thi hauer iæk leet sæn lækædom. oc hanum hauer iæk skreuet. Denne Codex er paa Pergament, og har 56 Blade;

*) Det kan ved denne Leilighed bemærkes, at iblandt en betydelig Mængde medicinske Haandskrifter fra Middelalderen, eier det store Kongel. Bibliothek ogsaa tvende Pergamentscodices af det Macer tilskrevne Digt: de virtutibus herbarum. Den ene (Cod. Reg. 4to. 1654.) bestaaer af 30 Pergamentsblade, som ere indbundne bag i en Samling af 8 andre medicinske Skrifter, alle paa Papir, der har tilhørt Marie og St. Hans Kloster i Segeberg. Haandskrifter af Macer er fra det 14de Aarhundrede, har mange samtidige og senere Scholier, men fattes i Slutningen meget af Terten. Det andet Haandskrift af Macer (Cod. Reg. 3476. 8vo. men Formaten er snarere liden Quart) udgjør 48 Blade, og tilhører ligeledes det 14de Aarhundrede. Det begynder som sædvanligt med Artemisia og slutter med Aloe, og indeholder 77 af de hos Macer afhandlede Planter, (som er det sædvanlige Antal man finder i de fleste Udgaver.) Tilsluttet sluttes Haandskriftet med en uvedkommende Artikel i rimede latinske Runkevers, om Tillavningen af et Slags Salve ved at frege en Gaas, fyldt med adskillige Species. At denne Codex, hvis Text ikke synes at være den bedste, er faa fuldstændig, som den er kommen fra Afstriverens Haand, derom vidner ogsaa følgende Endelskrift (hvis anden Linie er en ei ualmindelig Phrase ved Slutningen af Haandskrifter fra Middelalderen. S. Ebert zur Handtschriftenkunde. I. S. 153.)

Qui me scribebat iohannis nomen habebat.

Detur p. penna (sic) scriptori pulchra puella.

men Slutningen fattes. Skriften, en tyk gothisk Fraktur, tydelig og med saa Forkortninger, men i Siirlighed langt under vort Haandskrift, tilhører uden Tvivl Midten, eller sildigst den anden Halvdeel af det 14de Aarhundrede; hvilken Alder ogsaa Skrivemaaden fuldkommen hiemler den. Denne Lægebog følger et Slags systematisk Orden, saaledes, at ei allene forskellige Midler for hver enkelt Sygdom ere samlede; men ogsaa Sygdommene ordnede efter Legemets Dele. Den er skrevet med Omhyggelighed og Nøiagtighed (uden al Tvivl af en Geistlig, da Rubrikerne for enhver Sygdom ere paa Latin, og den indeholder mange latinske Besværgelser imod Sygdomme). Jeg har for Sprogets Skyld giennemgaaet den: og da jeg undertiden kommer til at benytte og anføre dette Haandskrift i Glossariet, har jeg for Kortheds Skyld givet det Mærket D.

Jeg har tillige anseet det for nyttigt, at sammenligne Sprog og Skrivemaade i Henrik Harpestrengs Bog med nogle af de ældste danske Sprogmonumenter fra det 13de og 14de Aarhundrede, hvortil jeg bl. a. har valgt den Jydske Lov efter Rosod Andersens Udgave og efter en nøiagtig Afskrift af den Flensborgske Codex, de to Siællandske Lovbøger, efter den omtalte Codex Magnæanus 455. 8vo. og den nylig beskrevne Maaanske Lægebog. Spor af disse Sammenligninger vil man see i Glossariet, hvilket jeg ønsker, maatte, saavelsom Udgaven af det her første Gang fremtrædende gammeldanske Sprogværk, findes nogenlunde værdige den kyndige Læzers Bisald.

Kranc
hyartæ Gul sturkær oc them thær krankæ
hyartæ oc ræddæ æræ i. thæm.

Gul sturkær oc them thær kaldæ
ær. oc thýrræ. oc krankæ haux
naturæ. **H**wilk et far mæth gul
laar halnæs. thær. i. kombær æt rotæ.

thær thæt

hostæ lynd kaldæ. boldæ. maghæ.

I.

Byries capitel af yrtæ book.

Alf gul. i.	Alf altea. ix.
Alf sylf. ij.	Alf holyrt. x.
Alf malyrt. iiij.	Alf anys. xi.
Alf ambrot. iiij.	Alf amra. xij.
Alf bynkæ. v.	Alf mandel. xiiij.
Alf wæghbreth. vi.	Alf aloë. xiiij.
Alf mærfy. vij.	Alf alun. xv.
Alf floslefl. viij.	

Alf gull. i.

Aurum ær gul oc thæt ær meræ¹. i. syn naturæ æn
nokær annær kyns malm. ² oc for thi qvæmæ thæt væl
gul. at hialpæ thæn maghæ thær wansfæs oc mikæt ær

¹) Kraftigere, bedre (egentl. større) i sin Natur. ²) Noget
andet Slags Metal.

frank.¹ Gul styrkær oc them thær frankæ hiartæ² oc ræddæ æræ. i. thæm. Gul styrkær oc them thær kaldæ ær. oc thyræ. oc frankæ hauæ naturæ. Hwilk et far math gul halsæ. thær .i. kombær æi rotæ. I thæn stæth thær gul warthær gutæt.³ ær æftær swa sum froth⁴ oc thæt dughær for ognæ wærk. of (oc) for hynnæ for⁵ nuær ognh oc for mykæl wætæ thær til ognh kombær. Gul styrkær oc brahar. oc gomær the synær fra skæth.⁶ thær innæn brahar⁷ lyggæ.

Uf silf. capitulum iij.

Argentum ær sylf. thæt ær kalt .i. synæ naturæ oc hauær matelik⁸ wætæ. Silfs frothæ dughær thæt sammæ thær gulz frothæ. oc tho⁹ ær gulz frothæ starkær. Silf dughær for ont kalt bloth. oc wat. thær æns lim ær.

Uf malyrt. iij.

Abfynthium. malyrt. Hun ær heet .i. forstæ trappæ¹⁰ oc thyr a. annæn. Hwilkæ lund mæn ætæ hænnæ. ællær driker. tha styrkær hun maghæ. tho bæst of man siuthæ¹¹ hænnæ .i. rægnh watn. oc skæræs¹² sithæn oc kolæs nuær en dagh. fyrræ æn han driker hænnæ. Thæssæ

¹) swag. ²) uden Twiwl fattes her hauæ. ³) gydet, smeltet. ⁴) ær æftær. der bliver tilbage (noget) saa som Graade 3: Skum. ⁵) Dette for synes at være overflødig. ⁶) Skæthæ. (Stade.) ⁷) Synær (Sener) innæn brahar (i Dielaagene. S. Glossariet.) ⁸) maadelig. ⁹) dog. ¹⁰) Trappæ 3: Grad. S. Glossariet. ¹¹) dog bedst, dersom man syder. (of man siuthæ. jys. Indledn. S. 24. c.) ¹²) oc (of hun) skæræs 3: klæs, luttres.

lund¹ ma hun hiælpæ manughfyns siudom thær manygh fængær². i. maghæ. Thæssæ lund æltær hun oc spol orn burt.³ oc losær manz quith. oc dughær for mangfyns ilt. thær manygh fangær. i. sin' quith. Hun dughær oc til at pissæ. Stampær man hænne mæth ædife oc smør sic mæth. tha fly hanum leppæ. oc flughær [dø] af hænne døn.⁴ Blandær man hænne mæth mærfy oc tæmpær⁵ oc giuæ swa .u. sothæn. tha dughær hun for gulæ fot. Hun hælær⁶ oc lyuær of man latær nardus oc malhrt bathæ saman. Blændær man ædic mæth malhrt oc dryfær. tha hiælpær thæt niuræ. Malhrt dughær for etær af othyrt⁷ oc for etær thær man fanger af byt.⁸ Latær man hunugh with malhrt. tha stærær thæt ognly thær smørs mæth. Thæn em⁹ ær thær¹⁰ fotæn malhrt gær af. frælsær ørnæ thær wærk ær. i. Malhrt ær goth with græn far.¹¹ of hun stampæs oc lægs with. Hun dughær oc for clathæ of man thwar sic .i. hænne sooth.¹² Man spyer ei .a. haf¹³ of man drickær hænne fyr¹⁴ mæth annæn dryk. Stampær man malhrt oc bindær um manz bolæth anbæth mæth lincæn flut. tha hiælpær thæt. Læggæ man malhrt hoof.

¹) Paa denne Maade (brugt.) ²) C. manghehande onth thær man fangher. ³) æltær burt, fordriver. ⁴) A. oc fluær fly for (C. dø af) hænne Døn. ⁵) A. oc tempæth. ⁶) hælær, læger. ⁷) Othyrt, Stærtyde. (s. nedenfor II. 16.) Obstat lethiferae cicuta. Macer. ⁸) A. C. oc for worthær oc for Spetther. ⁹) C. cem eller reg. ¹⁰) S. ær i Glossariet. Constructionen maa saaledes opløses: Den Cem (Damp) der gaaer af fogt Malurt. ¹¹) C. ferstkæ saar. ¹²) I et Aftog deraf. ¹³) Man spyer ei paa Havet, bliver ei sesyg. A. har: spyer ey aff Saff. ¹⁴) fyr (end man sdaer ondt, eller gaaer til Sees.)

i. sin fæng. tha dughær hun for syfn.¹ Oc hwar
sum malhrt lægsf. i. klæthæ. tha skathær them æi mol.
Stampær man malhrt mæth hunugh. tha dughær thæt
tungæ byld.² oc for blænæ thær um øghæn kember.
For øræn sang. ær malhrt goth mæth øgæ gallæ. Ær
man(3) niuræ hart lægge malhrt with. Siutar man
malhrt mæth oli grøn. oc smør utæn geen maghæn³
tha hialpær thæt mikæt. Muus ætar thæn boof æi thær
scriuæs mæth thæt blæk thær mæth malhrt siuthæs.
Kommær gauæ man⁴ malhrt at drickæ for manz hælend
gømsæl.⁵ oc prysde hænne meræ æn gul ællær silf.

Uf ambrot. iiii.

Ambrotanus thæt ær ambrot (h)et og thyr .i.
thrithi trappæ. oc hænne frø ær æn hætær. Oc hun
dughær for al wærk .i. bryst. oc .i. synær of man dry-
kær thæt thær hun siuthæs .i. Swa dughær thæt oc
for ængæ. oc for hostæ. oc for wærk. i. lynd.⁶ Stam-
pær man ambrot mæth win swa ra. oc driffær. tha dug-
hær thæt oc for thæt sammæ. oc rønsær thæt nætte⁷ oc
hiartæ rotær. oc for wærk .i. laar. Doen af ambroth
ætar burt hughorm. oc ær goth for etær. of man hauær
hænne drukæt. Ambrot ær goth for kaldæ soth of man
driffær thæt. i. watn. sua oc of man smør sic mæth thæn
oli thær thæn ambrot ær sothæn .i. Drifær man ambrot
ofte. tha dughær thæt for spol orm. Siutar man am-

¹) C. for søfn at fanghæ. ²) C. tiningæ boldh. ³) C. oc
legger wdhen paa bwghen moed mawen. ⁴) A. Romære men gauæ
therræ fo r m a n. "In capitolina victori sede locato." Macer. ⁵) for
at bevare hans Hælbred. ⁶) Lænd. ⁷) Rensær Urinen.

brot mæth watn. oc lægger with ognh wærk tha dughær thæt. Swa oc of man stampær ambrot mæth talgh. oc smor oghan mæth. Ambrot stampæt mæth ædif oc druckæn dughær them thær miket talæ i sfsne. ¹⁾

Uf bynkæ. v.

Artimesia ær bunæ. ²⁾ Drifær konæ hænne thær dot barn hauær. tha gar thæt ut af hænne. Thæn yrt dughær for at pissæ. oc losær steen. i. blæthræ. Hun dughær oc for gulasot of man dryfær hænne oftæ mæth win. Stampær man bunæ mæth istær. oc lægger with ogl. tha dughær thæt. Of man drifær bunæ mæth win. tha far man æi skathæ af nokærkyns læhydom. oc æi af diurbit. warthær bunæ stampæt mæth win. ællær wæld ³⁾ mæth eli. ⁴⁾ tha dughær thæt bathæ til goth doon. oc til goth thæft. ⁵⁾ oc for the siucdom thær sauth ær. oc styrkær maghæ oc helær hiarthæ rotær. ⁶⁾ oc ær nytælicet til mangt annæt.

Uf wægbreth. vi.

Arnoglossa siue plantago. thæt ær wægbreth hun ær kald. i. forstæ trappæ. ⁷⁾ oc thyr. i. annæn. Hun thorrær far thær mykæl wætæ ⁸⁾ hauær. oc renfær then fyllnæ. ⁹⁾ oc thæn rotæ thær. i. saar ær. of hun tæmpræs

¹⁾ A har følgende Tillæg. Læggher man Abwt ondær Soweth om nath, tha maa han mæghet met Qwinne wære. Om man dryfær hænne, tha menær hun met qwinne at wære. Hos Macer findes blot: "Hæc etiam Venerem puluino subdita tantum Incitat."

²⁾ bunæ for bynkæ. Denne Strisfeil forekommer tre Gange nedenfor.

³⁾ fogt. ⁴⁾ C. stampet met wyn eller øl. ⁵⁾ Thæft. Smag. S. Glossariet. ⁶⁾ sanat præcordia. Macer. ⁷⁾ trappæ. Dette Ord har staaet i Haandskriftet; men er udsløttet og Pladsen aaben.

⁸⁾ A. mæghet wædæ. C. mæghet wædsfæ. ⁹⁾ A. fulfnæ.

mæth hunugh og lægs with. Siuthær man hænne ænf
kaal. mæth salt oc ædyk. tha dughær thæt. for mykæt
løf buuk. komær grynn til. tha ær thæt bætræ. Stampær
man hænne og læggær with bloth run. tha stæmmæs
thæt. Sampræs thæt mæth klaar af æg. ¹ tha dughær
thæt storlyk for thæt ær brand ær. Lægs thæt with hun-
dabit. tha dughær thæt. Siuthær man hænne ænf kaal.
oc ætær. tha ær thæt got for watn fot. oc swa for ængær.
oc swa for brotsælling. Sqwalpær man hænne oos .i.
syn mun. tha dughær han for allæ fulæ saroeky .i.
manz mun. ² Hænne oos ær oc goth for ilt .i. ernæ.
oc for thæn yllæ eld. ³ Hun ær oc goth for alkyns byld
oc hetæ. i. øghn. Stampær man hænne oc læggær with
bolæn tangiarth. fuul mæth bloth. tha dughær thæt my-
kæt for tanwær. Dryckær man hænne tha dughær hun
for wærk. i. blæthæ oc. i. niuræ.

De ær en annæn minnæ wægbreth oc hun ær læn-
græ. oc dughær alt thæt sammæ thær thæn annæn. oc
hun ær goth for boldæ hos næsæ. ællær hos øghn. of
hun lægs with mæth blot ull ni dagh .e. sænyt. ⁴
Thwar ⁵ man sin quith mæth hænne la oos ⁶ tha ær
thæt got. for mykæl wærk .i. quith. ⁷ oc hænne oos
druffæn. æltær burt spol orna. Stampær man hænne
mæth gamælt swinæ ystær. tha dughær thæt harthæ

¹) C. thet hwidæ aff egh. ²) C. for al whwmskæ i
mwunden. ³) C. then ondhe yldh. ⁴) e sænyt. Dette Tillæg har
A. og C. udeladt. Udtrykket er mig ubekendt; Meningen: at der
hver Dag lægges nyt Omslag paa. "Perque nouem cataplasma dies
istud renouetur." Macer. ⁵) Toer man sin Bug. ⁶) Lunken
Sæft. ⁷) A. for wæth i qwit. (Bugbrød.)

boldæ oc stora of that smors mæth. Swa sum hauæ
quartana. driffæ then mindra wæghbrethæ oos. twa
timæ fyrræ.¹ tha fangær han goth hiælp. Fangær man
fotæ fot. af mykæl gang.² tha hiælper wæghbreth
tæmpræth mæth ædyl. Tæmprær³ man wæghbræth frø
mæth that win thær gorthæs⁴ af the winbær thær geen
fool ær thyrthæ⁵ eller with eld. tha dughær that with
mangkyns siudom. thær .i. blæthrae kan kumma.

Æf mærk y. vij.

Apium. ær mærk y. That ær het oc thiurt .i. thrithi
trappæ. Hun dughær siuf liuær. oc draghær fram nættæ.
Mærk y frø ger man haft. Galienus sæghær. at the kō-
nær thær ætæ mærk y .i. barnbyrth. tha faar that barn utæn
twiuæl boldæ. oc fulæ farok y.⁶ Stampær man mærk y
mæth wat brøt crumma⁷ oc læggær with bolæn øghn um
nat. tha hiælper that. oc ær that got for spynæ boldæ.⁸
Mærk y dughær for etær. oc for orm styng. ællær diurbit.
of man drikkær hænna. oc for hostæ. oc hænna frø du-
ghær æn mōra.⁹ Etær man oftæ mærk y raa. tha fangær
man syn rætæ lyt.¹⁰ Blændær man mærk y oos mæth
watn. oc drykkær fōrræ æn rythæ takær hanum. tha hiæl-
pær that. Blændær man ædikæ oc watn mæth mærk y

¹) C. for hwn tagher hannum. ²) A. C. wærk i fōddher af
møghel gangh. ³) A. Stampær man. ⁴) A. ther giort er.
⁵) som mod Solen, i Solen ere tørrede, eller ved Ild. ⁶) A. eg C.
lægge til: oc forthi forbywdher læga the quinnæ met born æra,
oc the ther born giffuæ at dij, at ædæ Mærkæ. B. har iffe dette
Sillæg. ⁷) A. C. hwetæ brøth; fromma. B. meth woth brød
fruma. ⁸) Bylder i Brysterne. ⁹) end mere. ¹⁰) sin rette Farve.

oof oc drykker. tha dughær thæt for mykæl løsn.¹
 Stampær man sænkæl with mærkhy oc drykær than oof.
 tha ær thæt got for watn sot. oc bolæn huar oc bolæn
 mylt. Gør man plastær af mærkhy. mærkhy thæt hwitæ af
 æg.² tha dughær thæt saar.

Uf klosflok. viij.

Allium. klosflok.³ Thæt ær het oc thiurt .i. siartha
 trappæ. Smer man syt mærkhy klosflok ællær ætær hanum.
 tha holær thæt hugorm⁴ bit. oc scorpion styng. oc allæ
 skathælyt ormæ fly for hans den. Siuthær man klosflok.
 i. oli. tha ær than smoræls goth for allæ etærful bit. thæt
 ær oc got for thæt syndær warthær knusæt. oc for boldæ.
 ællær wære i blæthæ. Siuthær man klosflok .i. hunugh
 oc drykær. thæt dughær for lungæ sot. oc swa of man
 ætær klosflok mærkhy ædikæ. Etær man klosflok. mærkhy
 centaurea. en yrt. tha dughær thæt mykæt for watn sot.
 Klosflok mærkhy win druckæn. gør løsn. oc ær goth for
 gulæ soth. Siuthær man klosflok. i. bonæ⁵ oc smer thin-
 nyngh mærkhy. thæt ær got for houæth wærk. Stampær
 man gasæ ystræ mærkhy klosflok. oc gyutær thæt .i. ernæ.
 tha dughær thæt for wærk .i. ernæ. warthær klosflok
 sothæn. tha hælper thæt for hostæ. oc wrækær hurt⁶
 synkæls.⁷ oc thæt gør siær rest.⁸ bathæ sothæn oc
 raa. oc tho meræ sothæn. Siuthær man klosflok .i.

¹) Løsn. S. Glossariet. ²) A. tilføier: oc læggær aa.

³) C. lægger til: paa tydske, oc hvideleg paa danske. ⁴) ret-
 tere: hug orms.

⁵) A. Siuthær man Klossleg met bonær.
⁶) fordriver. ⁷) Synkæls. Dvs. Glossariet. & *suspiria* sedat.

Macer. ⁸) C. clær rest.

grot. oc etær. tha dughær thæt for hald.¹ Stampær man hanum mæth swinæ ystræ. tha dughær thæt for byld of thæt lægs with. Æthær man klof lof fastændæ. tha skathær hanum æi dryk af ukænd watn.² of man komær .i. ukænd stath.

Uf Utthea. ix.

Ultea. warthær hænne blomster sothæt³ .i. watn oc win. tha rensær thæt saar. Takær man hænne blomster oc stampær mæth win. oc lægger with manz hals lot⁴ thær wærk ær innæn. tha hialpær thæt. Siuthær man altee rot. oc stampær sithæn mæth swinæ ystræ. tha helær thæt byld. oc synær. oc brithær. ællær sprithær⁵ harthæ boldæ. of lymnæ quekæs oftæ mæth hænne laa. Siuthær man altee root mæth win. thæt dughær for blothy sot.⁶ oc kombær ut barnæ skinn.⁷ oc dughær for steen .i. blæthra. Warthær altee frø stampæt mæth ædik oc oli. tha dughær thæt for lethæ smittæ.⁸ Siuthær man altee rot mæth twa lotæ watn oc thrithing win⁹ oc driker. tha dughær thæt for etær. Stampær man hænne sothæn¹⁰ mæth hunugh

¹) A. Gold. (tenesmus. Macer.) ²) A. wfaawt (ufogt) watn. B. ukend watn. C. w meg het watn. ³) B. siwdes hennens blomster. ⁴) A. har blot Hals. (Ordet synes at være feilskrevet for: Bælt; thi Macer har: Spargere sic scrophas anumque juuare dolentem. ⁵) Det første Bogstav er utiendeligt; men uden Tvivl s. (spredt, fordelt.) Rumpit vel spargit sic Apostemata dura. M. ⁶) Dysentericis. M. ⁷) Efterbyrd. pellit tardas secundas. M. ⁸) macule deformes. M. ⁹) To Delle Vand og en Trediedeel Wiin. Her Forf. forklarer saaledes det lat. Ord pusca hos Macer. ¹⁰) B. har alle vegne sadhen.

tha fyllær hun hool faar¹ oftæ .a. lauth. oc sua blotær hun hart. oc lynær stynt.¹ Siuthær man altee blath .i. oli tha dughær thæt wethærlauth. for alkyns etærbit. oc for thæt thær brænd ær.

Uf holyrt. .x.

Aristologia. ær holyrt. Hun ær thrinnækyns.³ oc allæ æræ the hotæ .i. forstæ trappæ. oc thyr .i. annæn. Thæn forstæ hauær lang rot. oc hotær for thi lang. annæn hauær siuæl⁴ root. oc hotær for thi siuol. oc thæn thrithi hotær clemetis.⁵ Thæn siuæl dryks hun mæth win tha dughær hun for etærfult bit. oc for etær. oc kombær ut thæt sfin thær barnæt lig-gær .i. Holyrt dughær for ængiæ. oc for hostæ oc for sithæ wærk. of hun driks mæth .a.⁶ watn. Oc for hwærkyns wærk of hun stampæs og lægs with. warthær hun tæmpræth mæth hunugh. tha rensær hun faar. oc fyllær faar.⁷ Hun losær beldæ .i. mylt. oc sithæ wærk. of hun dryks mæth watn. Oc swa dughær hun for rythæ oc mæst for ængæ oc for fotæ sot.⁸ of man drykær hennæ oftæ. Oc dughær hun for brot-fællhyng.⁹ oc for mykæl wærk .i. quith. oc thæn thær lynnæ ær unæt. aa.¹⁰ Hænnæ root ær goth for

¹) B. hulth faer. Vulnera quæ cava sunt. Macer. ²) "Blæ-der haardt og linner stiot:" Sic quoque duricias mollit lenitque rigores. Macer. Afstriveren har her sat Tegnet :: i Randen. ³) A. trennæ handæ fens. B. trennæ fens. ⁴) S. Glossariet. ⁵) A. Clementis. ⁶) Dette a staaer overflødigst og urigtigt. ⁷) vulnera replet liquore. Macer. ⁸) Her har Macer: podagram. ⁹) A. brathsfællingsæth. B. brudhsfællingh. ¹⁰) Macer har paa det tilsvarende Sted: "Sic quoque sit sumpta leuior paralyticus illa." Stedet er udeladt i A. B. og C. (jvf. u n æ t i Gloss.)

for giæld.¹ oc sma børn glæthæs af hænne rook. Mæth hænne root helæs en siucdom thær hetær fistula of thæt rensæs wæl oc stoppæs. Al thæn sammæ kraft hauær thæn sammæ langæ holyrt. thær thæn syuæl hauær. oc tho ær hun framfæra² oc scal sua myket meræ tafæs af hænne tyl læthydom. swa at thrinne wet. lægs for twinnæ wæt.³ Lætar man hym⁴ with thæn siuæl. tha dræpær hun fyss.

Uf anis. xi.

Anisum ær het oc thiurt .i. thrithi trappæ. Thæt løsar und blæst .i. maghæ.⁵ oc dughær for siuc mylt. oc siuc liuar. oc øker kørær miælk⁶ oc wækkær lyst til quinnæ. Thæt gør at suetæs. oc hast .i. quith. Giar⁷ brænd anis rook .i. manz næsæ tha dughær thæt for howæth wærk. Stampæth anis mæth oli dughær for ørnæwærk .i. ørnæ latæt.

Uf hwælsøky. xii.

Amra. hwælsøky.⁸ Thæt ær bæst thær smørwgh ær. oc flakkæth. het oc thiurt .i. annæn trappæ. Thæt styrkær maghæ oc with⁹ oc allæ lymnæ¹⁰ for innæn. oc mæst .a. gamælt folc. oc thæn¹¹ thær kaldæ hauær

¹) *Dæmonium fumus depellere dicitur eius. Macer.* ²) swaz gere. ³) Wet, Wæt o: Wægt. Trende Wægt lægges for toende Wægt o: af den lange Holurt tages en halv Gang saa meget til, som af den runde. ⁴) Kalk (endnu brugeligt i Jylland.) ⁵) *Trita necat pisces, admixta calce, rotunda.* *Macer.* ⁶) A. Thet gør at rapæ. ⁷) A. Thet øgher quinnæ mælk. ⁸) Gaaer. ⁹) A. hwælsøky. ¹⁰) A. q wit. o: Underliv (maaskee rigtigere? da her vel neppe kan mæz nes Bid, Forstand.) B. har with. ¹¹) A. alle lemmæ. ¹²) Præp. æ er udeladt. (a th æ n o: hos den.) Maaskee læses rettere th æ m.

naturæ hæst um wintær. Hauær man æi amræ. tha
ma han takæ cardamomum.

Uf mandæl. xiii.

Amigdala. mandelkiærna. ther oc høet .i. annæn
trappæ. oc ær goth with siuk liuær oc milt. oc the
rensæ bryst. Drickær man them meth. [win]¹ tha
hæstæ the bloth run. Thæn oli thær gers af them.
dughær alt thæt sammæ. Blendær man thæn oli
meth hunugh thæt dughær for hærth mylt. Hun
dughær oc for øghn of the wanskes. Drickær man
win thær mandæl stampæs .i. thæt dughær for hostæ.
of brytar steen. Paulus sauthe at malyrt dughær
thæt samæ.

Uf aloë. xiiii.

Aloë. ær et swart. oc annat røt. Thæt swartæ ær
bætræ. Hun dughær at rensæ maghæ. oc houuæt oc
ander lymme² meth en læt løsn. oc ær goth for
gulæ fet oc siuk lyuær. aloë rensær grønt saar.³ af
allæ rotæ. of hun stampæs sma oc strøs .i. særæt.
Thæt watn thær aloë øsæs .i. helær saar lippæ. oc
bolæn næsæ. oc ælter burt af øghan blenæ.⁴ Aloë
tamprat meth ædik oc oli af rosæ dughær for houæth=
wær. Thænne smorals dughær oc for øghn. Stam=
pær man aloë. meth win. oc hunugh. oc smurth .a.
manz mun. thær sum fart ær.⁵ tha helær thæt. Sa=

¹) A. met wyn. B. Drickes the meth win. ²) A. andhre
lemmer. ³) C. nyhugghet (nyhugget) saar. ⁴) B. bleyne.
⁵) B. thær som farlicth er.

kær man aloë enæ. tha løser hun haft .i. quith.
oc tho æi mykæt. Thæt ær oc got maghæ¹ at kaste
up. Stampas aloë mæth kaal oof grøn swa myket
sum en bonæ oc dryks. tha løser thæt buuk. ¶ En
latær man iæfn lot af skærset.² swa at skærset ær en
thrythingh. oc en thrithing kaal of. oc en thrithing
aloe. oc drykær thæt saman tha gør thæt meræ løsn.
oc renser manz lyfum af syukdom. ¶ Estær natwarth³
scal thæt drykæs manugh daghæ. Thæt sauth⁴ ebi-
rasius.¹ at hwa sum thæt gør. han fangær æi oftæ
houæth wærk. oc æi oftæ øghn wærk oc sighær at
ængifhys ær æm hølsum til houæth oc øghn.

Af alumen. xv.

Alumen ær alun. het oc thiurt i fiarthæ trappæ.
Thæt renser øgn oc gør sfiær syn. oc notær⁶ huær-
wætæs fet .i. manz bra. ællær andræ lymnæ. oc
monær⁷ undæ. oc illæ saar at sprethæs. alun tæm-
præt mæth hunugh oc ædnyf fæstær løse tændær. oc
helær bolnæ tangiærth. alun helær blenæ oc scab. of
the thwas .i. thæt watn thær alun smoltær .i. alun
tæmpræt mæth ædnyf oc cassia en nyt. hølær en sarofy
thær hetær farfa.⁸

¹) Godt for Mæven (til) at kaste op. ²) B. jefn lodh af
skærsethe. (Diagridium. Macer.) 3yf. II. 10. ³) A. natworde.

⁴) Det sagde. A. thet seyær. ⁵) Oribasius. Den feilagtige Strive-
maade have ogsaa A. og B. ⁶) borttager. ⁷) mener 3: hindrer.

⁸) Formodentlig menes Furfur. B. farfaa.

S æ r b y r s a f . b .

Berberis. xvi. Af iuthæbiſk. xix.
Balsamus. xvii. Af baſtugh. xx.
Af lauærbær. xviii.

Af berberis. xvi.

Berberis. er thyr oc kald .i. annæn trappæ. thæt
ſtykær thyrſt af hetæ. Styrkær lyuær. oc ſolær hetæ
boldæ of thæt lægs with.

Af balsamus xvii.

Balsamus. ær et træ. thær waxær .i. india land.
het æns manz armæ ællær lyt høræ.¹ oc hauær grenæ
rothæliſk grenæ.² oc hær fruct ænz piper corn. oc thær
ſum nokæt ryſs .a. træ. thær løpær ut æns miælk.³
i. auguſt manæth. ſwa at et aar tænnær wæl ut⁴
af træ tryſtiughæ⁵ pund. ællær ſæmtiugh pund. oc
thætæ træ ær ængh ſtath .i. wærlæden⁶ utan .i.
indy land. oc en ſtath .i. egyptæ land. Oc thæn
wætæ thær af træ ryndær æzæ (ænz) miælk hetær bal-
ſamus oc dughæ(r) myrkæ øghæn. oc for rythæ. oc
gør at piſſæ. oc linær langæ hoſtæ. oc ær goth for
hart andæfang. Grenæn hetær yrlobalſamum. oc
fructen hetær carpobalſamum oc ær goth til mang-
fyns lækydom.

¹) heit ſom et Menneſkes Arme eller lidt høiere. ²) og haue
Grene rødlig grønne. ³) der hvor noget rives paa Træet (hvor
man gier en Riſt, et Indſnit,) der løber ud (noget) ligesom Melk.
⁴) B. eth aar rindher ther wdh ſwo meghet ſom. ⁵) B. træ-
diuæ pund. (rettere 60.) ⁶) B. enghen ſtadh i werdhen.

Uf lauærbær. xviii.

Bacca. lauærbær. het oc thiurt. .i. annæn trappæ.
Thæt dughær for siuf lyuær of maghæ. oc styrkær them.
oc losær byld. oc gør at pissæ. Gør man plastær
af them tha dughær thæt for ognæ byld.

Uf iuthæbyl. xix.

Bitumen iudaicum. het oc thiurt. .i. thrithi trappæ.
Thæt helær saar. Er bærænde fordæruet tha helær
thæt. Røsk af thættæ byl. dughær them thær hwær-
dags rythæ hauæ. oc them thær naturælict bloth hauær
kalt oc wat.

Uf bastuf. xx.

Bastugh ær them goth thær thyrræ lifum¹ hauæ.
oc skarpæ. oc thyruæ with² at the matte nokæt wæ-
tæs. Oc for thi skal man gørlic wactæ. at man
far æi mykæt af hetæ oc af swet. oc therræ lyfum
skal æi thyrræs. oc therræ naturæ. oc thær mughæ the
wæræ til therræ lifum thiukfæs nokæt swa.³ oc sithæn
skal the æi het wætn .a. them bæræ. Thæssæ gaghan
gør bastuf. Hun wæter lyfum. oc opnær swetæ rouæ⁴
oc thwar af man for.⁵ oc minskær thæn fylle⁶ thær
lyfum hauær. oc losær hunskæ oc gør at souæ oc gør
thæt bloth thunt thær thioe ær. Hun hæstær quith.
oc linær wære. gør man hwil. ær thræt ær.⁷ Thæssæ

¹) B. thørre legommæ. ²) behøve. ³) indtil deres (thørre æ
o: therræ) Legeme tykkes (dem) noget hedt eller tørt. ⁴) Svedehuller.
(s. Røf i Glossariet.) ⁵) toer Ureenlighed af. ⁶) B. then fulsnæ.
⁷) gjør den hvil, (udhvilet) der træet er.

skathæ ger bastuf. Hun minsker manz kraft. oc ger stundom hiarthæt swa het at man danær thær af. Bastuf ger at wæmi.¹ oc giuær summe mæn æfne til sket at dø. De for thi skul the thær far haue ællær rythæ. ællær boldæ. ællær knus. se wet bastuf.² Man skal æi fara .i. bastuf ætær mat utan man wil warthæ feet .i. syn lykum. ætær bastuf skal nokær stund wæra³ fyr æn man ætær.

S æ r b y r s a f .c.

Uf brænyrt. xxi.	Uf cardamomæ. xxviii.
Uf cipul. xxii.	Uf cobebe. xxix.
Uf Fyrusel. xxiii.	Uf safran. xxx.
Uf kaal. xxiv.	Uf camfora. xxxi.
Uf lumyn. xxv.	Uf cassia. xxrii.
Uf karui. xxvi.	Uf costus. xxriii.
Uf kaniel. xxvii.	Uf centaurum. xxriiv.

Uf brænyrt.. xxi.

Celidonia. thæt ær furgunnæ ællær brænyrt. Thæghær hun strar (star) .i. blomster.⁴ tha skal man hænne oos siuthæ .i. kopærkaar mæth hunugh with lyt eld til at all frothe ær auæ.⁵ oc thæt warthær thiukt. sum hunugh. Smørs øghæn thær mæth oftæ tha du-ghær ægnt (ængt) æm mykæt⁶ for myrk øghn.⁷ Stam-

¹) gier at væmmes o: at man faaer ondt. ²) tage sig vare, vogte sig for. ³) skal nogen Tid være, forløbe. ⁴) A. Uær hun standher i blomster. B. ther hwn staar. ⁵) A. tel Froden er al aff. C. affwæ. ⁶) A. jngthæ bætræ. B. engtheth om mesgheth. ⁷) Oculis quos caligo nocet. Macer.

pæs hænne root mæth ædik. tha dughær hun for gulæ fot. of man driðær thæt with hwit win. De ær hun goth for tanwærk. of hun stotæs oc lægs with tangiærth. Stampær man hænne blathæ mæth win og læggær with nokær smittæ.¹ tha gangæ the af.

Uf cypul. xxii..

Cepa thæt ær unien.² thæt ær them got. thær hauæ kald oc wat naturæ.³ oc hun ær goth .i. maghæ. oc gor faghær lyt. thær hænne faar.⁴ Swa sum ætær hænne fastænd ællær dryðer. tha fangær han æi then dagh nokæt wærk. Cipul⁵ gor at jouæ. oc losn them thær hænne ætæ. Cipul ær oc goth for hundæbit of hun stampæs mæth hunugh ællær ædikæ. oc lægs with thre daghæ. Stampær man salt oc cipul samæn tha dughær thæt for hug orms bit. Cipul oos. oc qwinne miælk blændæth samæn æltær oftæ mikæl wærk af orneæ. Dryðær man cipul oos mæth watn thæt dughær thæn brathælikæ mistær maal. Dræghær man up .i. syn næsæ cipul oos. tha wræker thæt ut af houæth. skathælik wætæ. Blændær man cipul oos oc honsæ ystræ samæn. tha ær thæt got for thæt thær harthæ skoh ællær harthæ hosær hauæ æt ros .a.⁶ Thwær man sinæ tændær fast um morwæn mæth cipul

¹) Pletter i Huden, Fregner. "*maculas abstergere dicunt.*" Macer. ²) A. Cepa eer Røtheløgh. B. Cepa er sipol.

³) "Phlegmaticis salubris est." Macer. ⁴) Rettere maaskee: thær hænne se er. quoties aliquis conspexerit illas. Macer. ⁵) A. Wniens løgh. ⁶) Røf. S. Gloss. A. hardæ so læ eller hosær hauæ knus set a fæddher. Hosær. soleæ vel caligarum duriciæ. Macer.

oof. tha far han æi tanwærk. Ætær man cipul mæth
broth thæt ær got for saar mun. oc bolen. Siuthær
man unien .i. oli. ællær smør. oc ætær. tha dughær thæt
for bloth sot. Thwær man skallæt houæth .i. cipul
hoos (sic) oftæ. tha fangær han haar. Cipul ær goth
for und den af mun oc taker burt lethæ. Cipul oof
dughær for myrk øghn. blandæth mæth hunnugh.
Blændæs hun ædnyk. tha rensær hun smittæ.¹ of thæt
thwas thær mæth.

Æf Kyruæl. xxiii.

Cerifolium. thæt ær kyruæl. hun ær mykæt het
oc thyr. warthær hun stampæth mæth hunugh tha
dughær hun for cancer.² Drifær man kyruæl mæth
win. tha dughær thæt for sithawærc of hunugh³ lataf
til. Drifær man kyruæl mæth watn oc litæt win.
thæt dughær for ondæ hunsfæ .i. mun wrakæn.⁴
Siuthæs [hun] .i. oli. oc smørs mæth tha hiælpær
thæt for fuld. Stampæs hun mæth starc ædikæ oc
drykf. tha dughær hun for spol orm. Drifær man
hænnæ mæth win. tha gør hun at pissæ. oc rensær
quinnæ siuedom. Blændær man war nyt. oc gamælt
istær. oc kyruæl. tha dughær thæt for bolæn ørnæ.⁵ oc
for hwærkyns boldæ. lauth oftæ with. Ætær man

¹) S. ovenfor. *maculas* emendare solet. *Macer*. ²) A. een
siwfnæt ther hedher cancer. ³) B. om homnigh. ⁴) Onde Wæd-
ffer, der samle sig i Munden. A. ond humsfæ, sammendragen i
mun. Stedet fattes i B. (Jeg antager wrakæn at være Partic.
af wræfæ eller wræfæ. *Macer* har: *Cam mulsæ bibitum, pi-
tuitæ noxia soluit.*) ⁵) B. bulnæ øren.

hænnæ mæth ædif. tha dughær thæt lœs quith. oc for
wæmæls. Driker man kyruæl oos oc lægger hænnæ
stampæth. with manz anboth. ¹ tha lataes up allæ
the wæghæ thær nættæ scal ut fara. ² Ganger barnæ
half af luthæ. ³ tha scal houæthæt oftæ thwas mæth
hænnæ laa. oc bindæs til thinning oc til anlæt wæl
sothæn.

Uf Kaal xriiij..

Caulis romana. thæt helær thæt (sic) gron saar⁴
oc gammæl saar. oc cancer. tho scal man forræ thwa
thæt mæth rynnænde watn. ællær laat win. oc lægieæ
hænnæ with stampæth raa. tyszwar um dagh. Kaal
dughær oc for wærk .i. synær. ⁵ hwa sum hænnæ oos
takær oftæ. warthæ bœrn oftæ thwawæn ⁶ mæth hænnæ
oos. tha dughær thæt mykæt til therræ hælend. Wæter
man ithælikæ gron kaal. thæt skærær myrkæ eghn oc
gør quinnæ miælk. oc rensær therræ blothrun. oc smæl-
tær maat .i. maghæ. warthær hun mykæt sothæn ⁷
tha byndær hun buuf. ær hun lhtæt sothæn tha du-
ghær hun til lœsn. oc ær hun goth for bolen mylt.
oc hænnæ frœ kombær ut dœt barn. Siuthær man
kaal .i. gamælt win. oc stampær oc lataer with oli
af rosæ thæt dughær for rynthæ of man læggær thæt

¹) B. anbud. ²) Alle Urinveiene. ³) B. af ledhæ. (Gaær
et Barns Hals af led.) Dette Sted udtrykker aldeles ikke det til-
svarende hos Mæcer: Illius elixatura vertigo fugatur; skøndt Ester-
sætningen (tha scal houæthæt æc.) Ord for Ord findes i de latinske
Vers. ⁴) B. thæt helær grønt saar. ⁵) B. senæwærk. ⁶) B.
Twos bœrn i hænnæ off. ⁷) B. findes han meggheth.

.a. maghæ. ællær. a .nokær andær lymme¹ thær wærmæ hauær. Stampæs han oc alun oc ædife samæn wæl oc længy. thæt ær got for lifwærthing.² oc flæræ andær smittæ of the smæræs thær mæth oftæ. Thæt dughær oc for the haar thær af fallæ. oc for bolnæ foddæ. oc for mangkyns siucdom .i. manz anboth oc æn mære of thær stampæs sothnæ benær mæth. Stampæs kaals æskæ mæth gamælt ystær. tha dughær [thæt] for gamæl siðhæwærk oc larnwærk. Stampæs kaal frø mæth ædife oc dryfs. tha kombær thæt oc ondæ ormæ oc skathælikæ af manz quith.³ Brænnær man thyrræ kaal retær til æskæ oc lystær drupæl⁴ thær mæth up. thæt skal dughæ. Knusæ græn kaal mællæ⁵ sinæ tænder oc swælugh ofen in. thæt hialpær for hees rost. Kaal oof gutæn .i. manz næsæ⁶ ær goth for houæth oc renfær thæt. ætær man ra kaal tha warthær han trost drukæn.⁷ Hwa sum kaal rot dræghær up af north oc latær han⁸ æi siðhæn mære kumme til iorth. num⁹ hængær hænne um syn hals. thæt wræker al siucdom burt thær drypel fangær.

¹) B. andhre lemmer. ²) Spedalskhed. Lepra. S. Glossariet.

³) B. aff manz li ff. ⁴) B. aff drøpe l. relevat uvam iacentem. *Macer.* ⁵) mellem. B. i mellem. ⁶) B. opdraghen i næse.

⁷) vix sentiet ebrietatem. *Macer.* ⁸) han er Accus. æ: den, neml. Kaalroden. ⁹) B. men hengher hennæ.

Uf thitæst Eumyn. xxv.

Ciminum. thythest¹ Eumyn ær het oc thiurt .i. thrithi trappæ. Thæt løser ond wæthær. oc blæst i maghæ. oc thæt gør man at pissæ. thæt dughær oc for fuld .i. liuær. Warthær thæt oc thiurt. oc mæth² ædikæ tampræt tha durwær thæt for mykel løsn. Dryk-
fær man thæt mæth win oc watn. tha løser thæt ængæ.³
Dricær man thæt mæth win. tha dughær thæt for orm
styg. ællær byt. Mængd mæth gamæl oli dughær
[thæt] for blothrunæ. oc menær lust til quinnæ. Stam-
pæth mæth bonæ thæt dughær for bolnæ koddæ.⁴ oc
mæth hunugh. ætær man thæt oftæ. tha hialpær thæt
blef lyt.

Uf danst Eumyn. xxvi.

Carui ær danst Eumyn het oc thiurt .i. thrithi
trappæ. Thæt forkombær ond wæthær af maghæ. thæt
gør oc mat at smæltæ .i. maghæ. thæt gør at pissæ.
thæt dræpær spol orme oc styrkær maghæ.

Uf caniel. xxvij.

Cinamomum. kaniel thryfsald het. oc twifsald thiurt.
Thæt ær en kyns bark. oc than tynnæ⁵ ær bætræ

¹) B. thidesth Kommen. C. tysth. (thytthesth og nedenfor
danst er disse Adjectivers Hverkenions = Endelse, hvoraf F for Ud-
talens Skyld er udeladt. Saaledes endnu i det 16de og 17de Aarh.
tyst (: tyds) M; Engelt (: Engelsk Klæde.) ²) A. tywrth
eller spræft. (spraget?) ³) Wengæ. C. brystrangh. (S. Glos-
sariet.) ⁴) A. for bulæth anbuth. ⁵) B. then tyndhe. (Bort
Haandskr. har tymæ, som upaatvieselig er en Feil for: tynnæ;
men hvori Afskriferen, i Følge Tegnet .: i Randen, synes at have
fulgt sin Original.)

æn then thiuckæ. Thæt styrkær maghæ oc giuær goth
thæst. oc thyrreær ondæ wætæ. oc smæltær mat .i.
maghæ. oc losær hans siudom. Thæt ger at pissæ.
oc thæt ær got hostæ. oc for siuc niuræ. oc for watn
sot. Latæs thæt .i. eghn smoræls tha mynskær thæt
yuerwætæs wætæ .i. eghn.

Af Cardemomæ. xxviij.

Cardemomum ær twinnakyns. En ær storæ. oc
annæn ær smæræ oc tho ær the bathæ hetæ .i.
førstæ trappæ. Thæn storæ ær minder het oc donær
bæter.¹ thæt styrkær maghæ oc smæltær mat i maghæ.

Af Cobebæ. xxix.

Cobebæ ær ænsæ pipær korn.² oc ær tæmpræth
mællæ het oc kalt. Thæt ger manz hwygh glaath.³
oc giuær goth don bathæ af manz mun oc maghæ.
oc thæt dughær for mykæl losn. oc ær goth with alt
thæt thær innæn manz lyfum bundæt ær. oc draghær
nættæ fram. oc brytær steen .i. niuræ.⁴

Af Safran. xxx.

Crocus. safran het oc thiurt .i. førstæ trappæ.
Thæt forkumbær siudom .i. maghæ. oc ger houæth
thungt oc ger at souæ. Thæt helær sara innuluæ⁵
oc mynskær losn .i. buuf.

¹) Lugter bedre. ²) B. er som peberkorn. ³) Gior Mands
Hu glad. ⁴) B. i blædhre oc nyre. ⁵) Indvolde; som have
Saar.

Uf camphora. xxi.

Camphora. ær enkhyns¹ thær rynder af et træ. thær wæxer in montibus indie. oc thæt ær fast oc thiurt .i. thrithi trappæ. Hun styrkær manz wit oc the frammærst limmæ² oc mynskær therræ wærc. oc hænnæ ðen mynskær quinnæ lyst.

Uf cassia. xxii.

Cassia ær het oc thor .i. thrithi trappæ. oc styrkær maghæ oc liuær. oc allæ the frammærst lymnæ oc gær at pissæ. Rætær man hænnæ til thæn læfdom thær losn gær tha hælper hun til. Tæmprær man hænnæ mæth hunugh. tha helær hun harthæ boldæ withær lauth.³ Hauær man æi cassiam tha takæ kannel. Swa gorthæ diastorides.⁴

Uf costus. xxiii.

Costus ær twinnækyns. En ær roth oc thung oc best. oc kumbær af indy land. Oc annæn ær hwit oc læt. oc æi best. oc kumbær af arabia. tho⁵ ær thæn rotæ bære .i. læfydom. The ær hetæ bathæ oc thyræ .i. thrithi trappæ. oc the renfæ nættæ. oc wrækæ burth alt thær thæt menær.⁶ The helæ sithæwærc. of the giuæs mæth lat⁷ win. Stampæs the mæth hunugh oc smæræs oppæ anlæt. tha renfæ the

¹) et Slags, Noget. ²) B. the frammærsthe lember. (Erz tremiteterne.) ³) ved lagt o: lagt ved Bylderne. ⁴) Dioscorides. ⁵) deg. ⁶) fordrive alt (det) der mener (hindrer) Urinen. ⁷) Neutr. af la ell. Iaa, lunkn.

anlæt. af en smittæ thær hetær læntigo.¹ Drifæs the mæth laat watn oc lit hunugh tha gor the quinnæ lust. Smør man sic thær mæth ante accessum.² tha dughær thæt for rythæ oc for larværk. Stamper man hennæ sma. oc strør .i. gamæl saar tha helæs the.

Af centaurum. xxxiv.

Centaurum ær twinnækyns. moræ oc myndær.³ Thæn moræ kennæ fa mæn. Hun ær het oc thyr. i. thrithi trappæ. Thæn myndær draghær saar samæn. og lægs hun uppæ gamælt ær tha helæs thæt. Bækær man syn baklot⁴ mæth hennæ sothæn. thæt hælper larværk. Bækæs synær mæth hennæ thær wærkæ.⁵ tha dughær thæt. Hun kumbær oc dæt barn ut. Dryks hun mæth win. tha losær thæt quith. Latær man hunugh mæth hennæ⁶ tha rønsær hun myrk eghæn.

S æ r b y r s a f . e.

Af eupatorio. xxxv. Af spænst grønt.
Af ækerkaal.

Af eupatorium. xxxv.

Eupatorium ær het .i. forstæ trappæ. oc thyr .i. annæn. Thæt hauær kraft til at thynnæ⁷ oc rensær.

¹) purgant *lentigine vultum.* Macer. ²) for Feberanfaldet.
³) større og mindre. ⁴) S. Glossariet. Illius si sit subjecta per anum. Macer. Farværk. Schiasis. ⁵) "Fomento neruis eadem medicabitur ægris." Macer. ⁶) Latær — mæth hennæ.
o: blander, kommer i. ⁷) fortynde.

oc for thi minsker that wære .i. Ihuær. oc ren-
sar hennæ hærthælyf oc lärer up that thær lut¹
ær. Warthæ hennæ grenæ stampæth mæth swine
yster tha hælper that gamel saar. oc the thær illæ
æræ at helæ. oc that dughær for rithæ oc for qwartan.

Af ækerkaal. xxxvi.

Crucæ. ækerkaal. mathælic het oc thyr. That smel-
ter mat .i. maghæ oc gor at pissæ. That wræker
burt hostæ of man ætær that. Warthær that mæth
hunugh ælt. tha rensar that manz huth af smittæ.
oc gor anlæt rent. warthæ(r) hennæ root sothæn. oc
sithæn sma stampæth² oc lauth with benbrot. tha
bitæs thet.³ Warthær hun stampæth (sic) mæth win
oc druckæn tha dughær hun for hwærkyns wathælyf
hog.⁴ warthær hun stampæth mæth oragallæ oc smurt
oppæ swartæ smittæ⁵ tha dughær that. warthær hun
fastælikæ⁶ mæth win druckæn thæ (thæ) hærthær that
man til at tholæ bardaghæ.⁷ Lætæs hun til solæ⁸
oc ætæs. tha gor hun syfn. oc hennæ fro that sam-
mæ. Warthær hun ætæn ællær druckæn tha gor
hun mykæl lyst til quinnæ. Blandæs lectufæ mæth
hennæ tha warthær hun swa mykæt hælsumær.

¹) Lut 3: Luct, luffet, forstoppet. ²) B. Sindhes hennæ
rodh oc sidhen stampes. ³) B. tha bindes threth. A. tha kom-
mer thet brudhet been wdh. Ossibus & fractis superaddita rejicit
illa. Macer. ⁴) B. vodelieth hugh. pestiferos ictus curat. Macer.
⁵) nigras maculas purgat. Macer. ⁶) fastælikæ, ifte fastende,
men: idelig, eller i Mængde. largius hausta. Macer. ⁷) Hug,
Slag. "Indurare ferunt hanc contra verbera sensum." Macer.
⁸) B. till salæ. condituris admixta. M. Stedet er udeladt i A.

Uf spænst grønt. xxxvij.

Ejustum. spænst grønt. het og thiurt .i. thrithi trappæ. Thæt resær (rensær) saar. oc sfiærær myrk øghn. oc forfombær døth fot .i. saar. Warthær thæt thwaghæt tha ær thæt nytteleær¹ til manz naturæ. bathæ børn oc konær oc the mæn thær æi wilæ konæ hauæ.

S æ r b y r i æ s a f .f.

Uf fænikæl. xxxviij.

Uf man fangær ilt .i.

Uf kopæroel. xxxix.

blæthæ. xlij.

Uf man fangær ilt .i.

Uf man fangær ilt .i.

bryst. xl.

houæth.

Uf man fangær ilt .i.

quith. xli.

Uf fænikæl. xxxviij.

Feniculum ær fænikæl. oc ær het oc thiurt i annæn trappæ. Driðær man fænikæl oc win samæn thæt dughær for alt etær. Fænikæl root stampæth oc osæn blændæth mæth hunugh. thæt hiælpær øghn af alt skymæl² of the smoræs oftae thær mæth. Takær man grønt frø oc stampær oc thyrær with sool. thæn oof thær fombær af thæt dughær for althyns siudom .i.

¹) Formodentlig Compar. nytteligere. B. nitteleth. Hvad Meningen er af Udtrykket: warthær thæt thwagæt forstaaer jeg ikke; da her dog neppe kan være Tale om indvortes Brug af Spanstgrønt.
²) Skymæl = Mørke, Uklarhed i Sinene. reddit eos omni caligine claros. Macer. A. thet hiælpær øgn aff alt myrk. B. af alt skimmel.

eghn. fanikæl oof dræpær ormae .i. ornae. Fanikæl
root sothæn .i. biugset h. dughær for siudom .i.
niurae. Driðær man fanikæl oof oc win. thæt du-
ghær for throtne lymmae¹ af watn set. swa dughær
thæt oc for etærbit. oc for lungæ set. oc for siut
liuær. oc giuær thæt fastærmother² mikæt miælf. Fæ-
nikæl root sothæn. .i. win. ællær watn oc drukæn.
ær goth for set .i. blæthrae. oc rensær manz nættae.
Driðær man hænnæ mæth win. tha hialpær thæt for
wemæls. Siuthær man fanikæl root .i. win. thæt
dughær for wærk .i. manz anboth of thet quæfæs³
thær mæth. Tæmpræth fanikæl root mæth ædylkæ thæt
dughær for hwærthys byld. Fanikæl fræ tæmpræt mæth
win oc drukæt gær quinnæ lyst. Sua ær oc for sithæ-
wærc. ællær of man dryðær thæt watn hun siuthæs .i.
Hugormæ thawær the ællæs⁴ tha ætæ the fanikæl
oc warthæ ungæ. oc for thy dughær thæt mykæt
gamlae mæn.

Uf Fopærof. xxxix.

Flof eris. fopærof. het oc thiurt .i. siarthe trappæ.
thæt nethær⁵ doth set oc thæt skærær eghn. Thæt
forkombær et set thær wæxær .i. manz bak lot. oc
i. manz næsæ. of thæt tæmpræs mæth win. Tæmpræs
fopæ rof mæth hunugh oc smorf gomæn mæth. tha

¹) opsvulmede Lemmer. hydropicos tumores. M. ²) Foster-
moder, Amme. ³) quæfæs, bades, gives Omslag deraf. fomento
curat. Macer. (jvf. Gloss.) ⁴) Hugorme (Serpentes. Macer.) naar
de ældes. ⁵) C. borttagher.

forfumbær thæt al rotæ thær .a. drypæl oc .i. mun
warthær.

Om man fangær ylt .i. byst (bryst). xl.

Fangær man ilt .i. bryst. tungæn thiuffæs. thæt han
spyttær thæt ær best.¹ sum gallæ. oc thingsæl² ær
i. sithæn. oc gespær³ oftæ. oc thyrstær. oc natwæctæ.
oc thrang andæ fang. oc ryg. hugh.⁴ fuld .i. brystæt.
oc stundum armæ skialuæ. oc thyr hostæ. Thessæ allæ
ær sænt mark⁵ at .i. bryst ær siucdom. Swa sum
gen siucdom wil lækydom. han skal æstær natwarth
upkastæ. Thægæn (Thægær) man ær ful mæth mat oc
drif oc thægær man ær fastænd. tha ær thæt thyrstælic
up at castæ. oc ætæ pipær root. oc cardemomum. oc
meor synups lof ællær karsæ. oc drickæ sithæn lat
watn. oc hialpæ til up at castæ. Gytær man æi
upcast tha faste al daghæn oc thæt hialpær til at
thæn ondæ siuc dom matte mynsfæs. Swa sum thættæ
wil æi geræ. han faar sithæ wærk oc lungæsot. oc
mangh andræ swa sum ær rithæ. oc giæld.

Uf man fangær ilt .i. quith. xli.

Fangær man ilt .i. quith. tha ær thæssæ marc til.
Wriþ .i. quith. oc mat fombær æi af bukan tymæ-
lic utæn dreuæls.⁶ oc dryk ær hanum al best. oc al
lytum thwingæs oc wærkær. knæ wansfæs. oc lægben

¹) best, for bedst. ²) Syngsel, Tunghed i Siden.
³) gisper, gaber. ⁴) ryg hugh, et mig uforstaaeligt Udtryk.
⁵) sandt Mærke, Tegn. ⁶) S. Glossariet.

wegnæ. Thawær swa ær.¹ tha skal lyfum roctæs² mæth blotæ lækædom. swa.³ skræppæ kaal skal mikæt siuthæs. oc oftæ ætæs. oc hennæ oos oftæ driks. Wellær siuthæ kaal storlyk mikæt. oc drickæ hennæ oos mæth salt oc hunugh. En yrt hetær mercurialis du-ghær oc thær til storlyc mykæt. Swa sum sic hær .i. forglomær. han fangær siþhæn mikæt ylt. swa sum mykæl løsn mæth bloth. oc siucdom .i. ændætharm. oc wære .i. hals.

Sar man ylt .i. blæthær. xliij.

Far man ilt .i. blæthær tha ær thæssæ marc til. Man rapær oftæ. oc hauær blek lyt. thung sijn.⁴ fuult nættæ. oc wandælyk doræn.⁵ Swa sum thættæ hauær han skal skæræ fænikælroot .i. got gamælt win. oc late æm mykæt lat watn.⁶ oc driks. oc ofæn af en yrt(s) rot thær hetær aspergus. Thæn thær thættæ glomær ma fangæ skot watn set ællær siucdom .i. liuær. oc siþhawærk oc pinlek doræn.

Of man far ylt houæth. xliij.

Far man ilt. .i. houæth. tha ær thæssæ marc til. Oftæ houæth wærk. bolnæ brynæ.⁷ adhræ .i. thinningæ hoppæ oftæ⁸ oc taar flytær af egþn. oc egþn myrkæ. Thæn thær thættæ hauær take synup frø oc stampæ

¹) Naar saa er. ²) Da skal Legemet rogetes, pleies. ³) saa, saaledes (som nu følger.) ⁴) Sovn. ⁵) Jvf. Glossariet. ⁶) lade Ligesaa meget lunkent Vand (dertil.) ⁷) Dienbryne. ⁸) Nærerne i Zindingen hoppe o: slaæ, banke ofte.

wæl smat oc sygte oc blænde with watn oc lit win.
oc swælpæ thæt .i. syn mun up oc niðær .i. ba-
stuf. Saluæ ær oc goth thær til mæth watn oc win.
Hwa sum sic forglæmar.¹ ma warthæ deof. oc .i.
æghn ma fangæ mikæl stathæ oc haar fallær af houæth.
oc tanwære .i. mun. Thæn sic ma æi doræ. takæ af
swalæ rethæ iorth oc blænde with warmt watn oc
drickæ. Ær orm .i. manz æræ tha take kaluæ margh
oc stampæ mæth win oc lata .i. ærnæ. Thæn thær
æi ma konæ plæghæ smoræ sine foddæ mæth buckæ
gallæ. oc thæt dughær.

Æ r b y r s a f .g.

Æf galiga. xliiii.

Æf germandrea. xlv.

Æf gersærnsaulæ. xlv.

Æf galliga. xliiii.

Galliga. ær het thrifald. oc thyr. Thæt dughær for
fald maghæ. oc gær mat at smæltæ .i. maghæ. oc
mun wæl at dænæ. oc gær lyst til quinnæ. Thæt du-
ghær oc for bolnæ foddæ.

Æf gersærs naghæ. xlv.

Cariophilum. ær gersærs naulæ. ær twifald het oc
thyr. Thæt styrkær liuær oc maghæ oc flæst² alt thæt
thær innæn mannæn ær. thæt gær mykæt mat³ at

¹) Hwa, som glemmer sig: icke agter paa Sygdommen. ²) Ret-
tere maaskee: fast alt thæt (eller: alt det fleste, meste.) *ferme*
cunctis valet interioribus. Macer. ³) Icke: megen Mad. mykæt
er Adverb. heiligen, valde. Det bidrager meget til at fordeie Maden.

smæltæ oc thæt ger haft. oc lyft til quinnæ. War-
thær hun mæth komicælk tæmpræth oc drukæn tha du-
ghær thæt manz hiærne. oc manz amminnæls. ¹

Elf germandrea. xlvj.

Germandrea. ær heet oc thyr .i. trithi trappæ.
Hun wrækar ut dæt barn oc hun dughær for hostæ.
Hun thyræær milt. oc renfær quinnæ. drukæn mæth
win. Oc dughær thæt for watn sot. oc for etær bit.
oc renfær thæt fulæ saar. ² stampæth oc withær lauth.
Hænnæ oos blændæth mæth hunugh ger skæræ øghn.
Stampær man hænnæ mæth oli. oc smør syt mæth.
thæt æltær fuld burt. oc ger man heet.

Swæ sum wil takæ lækydom. xlvii.

Hwa sum wil lækydom takæ. ³ han skal thæt wita
at nokær stærk lækydom ma æi giuæs born. oc æi
gamælt folc. oc æi andær thær frandæ ⁴ ær. Oc æi
skal lækydom takæs ællær giuæs .i. mykæl hetæ. oc
æi i mykæl fuld. Man skal æi twæ lækydom takæ
en dagh. Thæghær ⁵ lækydom ær takæn til løsn. hauær
man æi fangæt løsn. tha skal mat æi takæs fyrre
æn lækydom hauær syn dygh ⁶ fullkummat. Takær
man mat fyrre tha ma han ræthæs at han fangær

¹) Vim memorem cerebri confortat. *Macer.* ²) *Sordens* pur-
gabit vultus licet inveteratum. *Macer.* ³) A. Swæ som wil lækæ-
dom tel løsn taghæ. B. Swæ som will taghe legedom. ⁴)
Frændæ æ: svage. ⁵) B. Thær legedom er taghen. ⁶) A. B.
syn dygh. giort sin Virkning. (nedenfor: fuldkommet sin Gier-
ning.)

rythæ. Thæn thær lækydom hauær takæt. ma annæn dagh bathæs. af ¹ thæt thær løsthy ær af lækydom ma mæth bastuf af tomæs. ² Wil han giærnæ bastuf hauæ. ³ thæt ær got mark at wæxæ længi .i. En thol han mikæt het. tha gangæ ut æstær lōsn. [oc] drickæ sif biugsoth. ⁴ Fangær man ilt .i. liuær æstær lækydom tha dricke warmit watn. Thæn thær lækydom hauær takæt til løsn. fangær stundum upfastnynggh oc æi løsn. oc thæt warthær thæn francht thær maghæn hauær. ⁵ Osta oc thæn thær spydrickæ takær fangær løsn oc æi upfastnynggh. oc thær for ær thæt at maghæn ær stærk. Hwa sum wil løsn gø(æ) um wintær han skal sunnæn wæthær ⁶ wactæ thær til. oc um sumær skal man northæn wæthær hauæ. til lækydom. Mark til at witæ næær lækydom hauær yfræt dughæt. ⁷ thæt ær mykæl thyrst. Wil han (sic) danæ ⁸ æstær at lækydom hauær syn giærnynggh fullummæt. tha skal han win dryckæ. oc rosæ watn skal stænkæs .a. hans anlæt.

¹) Rettere maaskee: at thæt thær løsthy ær. ²) Uffores. ³) B. wil han gernæ badhe. ⁴) A. har dette Sted saaledes: Thol han tha mofel hethæ tha gangher byldhen wdhy. Uffther løsn dryckæ bygsot. ⁵) Uden Tiwl er der i dette Sted en feilagtig Læsemaade. Maaskee her rigtigere læses med A. theth wordher for then Frankheth ther maghen hawer. B. derimod: oc thet wordher then Franklik ther mængen haffuer. ⁶) Søndenvind. ⁷) virket overflødigen, stærkt. ⁸) daane.

Herbiriæ capitula af .I.

Uf lyliæ. xlviii.

Uf lyfryg. I.

Uf læctulæ. xlix.

Uf lyliæ. xlviii.

Lylium ær lyliæ. Stampær man lyliæ root.¹ mæth oli af oliuæ tha dughær thæt for thæt thær brand ær af eld. Stampær man lyli blathæ. tha ær thæt got for hugorms byt. oc for liuær. Stampær man lyli root oc siuthær .i. win oc læggær with the illæ næglæ thær warthær .a. foter.² thre daghæ.³ tha dughær thæt. Siuthær man thæt .i. oli ællær swinæ yster oc smer .a. thæt thær brand ær. oc æi waxær haar .a. tha dughær thæt thær for. Drykær man lyli mæth win. tha renfær thæt skatælicet bloth. ut af manz lyf. oc bætær⁴ mylt. Blendær man eof af lyli blathæ mæth hunugh oc ædikæ. tha dughær thæt for the synær. thær hoggen ær.⁷ oc tho skal fæm lotæ⁶ wære af osæn. oc twa af hunnugh oc ædikæ. Vengnt ær oc bætær at thyrre faar. oc til gambblæ aar.⁷ Lyliæ root⁸ sothæn oc blænd mæth oli thær mæth wæ ær gorth. thæt dughær for rynthæ .i. anlæt oc alkyns smittæ.

¹) A. thet howeth j liliæroth ær. Eius radice bulbis. Macer. ²) B. oc læghes vedh ligitornæ. A. C. illæ næglæ ther af foder oprysæ. Pedum clavus. Macer. ³) A. C. tre dage om, oc leser ey for. ⁴) B. oc bødher milth. ⁵) B. for hugnæ fener. præcis nervis. Macer. ⁶) Lodder ær Dele. ⁷) gamle År. ⁸) A. howeth af liliærothæ.

Uf Læctufæ. xlix.

Læctufæ hun ær mykæt kald oc wat mikæt. Ætær man hænnæ. tha dughær hun for mykæl hetæ. Hun dughær maghæ oc ger at souæ oc losær quith. Mæst dughær hun sothæn. Læctufæ fræ ær goth for ondæ dromæ. Drickær man læctufæ mæth win. thæt ær goth for los quith. Ætær fastærmotheræ oftæ læctufæ. tha fangær hun mykæl myælf. Thæn thær ætær ithælikæ læctufæ tha fangær han myrk æghn.¹

Uf lyFrizzæ. l.

Pyquericia. ær lyfriz. Thæt ær matalyk het oc wat. oc hauær .i. sik nokæt swa setmæ. Thæt ær got for hostæ oc wæter manz bryst oc strupæ oc lungæ. oc thæt mynsfær thyrst. oc dughær bathæ bryst. oc alt thæt thær man skal syn andæ mæth draghæ.

Sær byriæs capitula af .m.

Uf mastyr. li.	Uf muscus. lv.
Uf myntæ. liij.	Uf muscatablomæ. lvi.
Uf salyrt. liij.	Uf myrræ. lvij.
Uf hælæghbær. liiij.	

Uf mastix. li.

Mastix. ær en kyns thær af træ lopær. oc ær het oc thiurt .i. annæn trappæ. Thæt losær ent kalt bloth oc wat. thæt wærmær maghæ oc ger lyst at ætæ. Thæt helær oc byld .i. maghæ oc .i. liuær. oc

¹) B. han fangher dw m m æ æghen.

.i. innulfs.¹ oc ger genwarthæliþ hyggæls.² oc thæt styrkær maghæ mæth gamæl oli af rosen. Warthær thæt oc mæth kalt watn giuæt. tha styrkær thæt maghæ. oc mynskær hueruætæs bloth. En mæth warmt watn dughær thæt æfy.

Uf myntæ. liij.

Menta ær thyr oc het. i annan trappæ. Uf hænnæ dryf smæltær mat .i. maghæ. oc styrkær maghæ. oc menær at spy. oc æltær burt spol orm. Myntæ hælper foddæ³ for mangfyns siucdom. of the quekæs⁴ mæth hænnæ soth.⁵ Stampær man myntæ. oc læggær with spine. tha losær thæt. miælk brændæ spine.⁶ Myntæ oof blændæth mæth hunugh oc dropt i øræ. ær got for ørnæ wærk. oc faroki af tungæ⁷ flyr of hun nythæs⁸ mæth mintæ. Drikkær kænæ hænnæ meth foppæ.⁹ tha skyndær¹⁰ hænnæ barnbyrth. Myntæ stampæth mæth salt dughær for hundæbyt. Myntæ blændæth mæth ædikæ. hælper for blothrunæ. Thwar man østæ .i. myntæ oof. tha retæn the æi.

Uf malyrt.¹¹ liij.

Malua. salyrt ællær kattæ øst. Takær man hænnæ swa sum kaal. tha losær hun bundæn qwith. oc swa

¹) B. induo I. ²) genwarthæliþ hyggæls. (Stedet er udeladt i B. og hele Artifelen fattes i A. og C. ³) A. Ionlygh tyng. ⁴) B. Om the swalppes. ⁵) Si foveantur aqua, qua mente cocta sit herba. Macer. ⁶) Concretum soluit lac mammis addita trita. M. ⁷) Asperitas linguæ. M. A. Sarakæ aff twnggæ flydher. ⁸) Gnides. ⁹) hausta cum sapa. M. ¹⁰) thæt synes at være udeladt. ¹¹) Læs: Salyrt.

dughær hun oc spyk blæthæ. oc for etærdryk. Stampær man hænne mæth pilæ loof.¹ tha hælær hun blothugh saar.² Warthær hun stampæth mæth gamæl ystræ tha dughær [hun] for hint thær brotæt ær. Latær man hænne root oc with tanwærk stampæth tha hiælpær thæt. Swepær man hænne .i. swart ull. oc bær .a. syk. tha sighæ summæ³ mæn at thæt dughær for spynæ wærk. Warthær man af bi stungæn tha stampæ salyrt mæth oli oc smør syk. tha dughær thæt. Warthær hun wæl .i. locio⁴ oc lauth .a. houæth tha hiælpær thæt for boldæ .i. houeth oc for ondæ carstys.⁵ Siuthær man hænne blathæ mæth oli. tha dughær thæt for then illæ eld.⁶ oc thæt dughær for thæt ær brænd ær.

Æf hælghæbær. liiij.

Maurella ær hælghæbær. ællær hundæbær. Hun ær storlyk kæld. Dropær man hænne oof .i. ornæ. tha dughær hun for ognæ (sic) wærk. Hun dughær for thæt fet thær wæxær .i. ognæ⁷ næstæs warthær⁸ of hun stampæs oc lægs with. Blændær man salt oc broth with hænne oc læggær with ent kiet⁹ thær wæxær .i. manj ornæ.¹⁰ ænse en lytæn nut.¹¹ tha hiælpær thæt.

¹) B. pilæbladh. ²) A. lægger til: meer en dyre plæsther. melius — emplastris quam preciosis. Macer. ³) B. tha sighæ somma. ⁴) Rogt i Urin. Decoctum lotio. Macer. ⁵) Sic turpes acoras pelles furfurque nocivum. Macer. ⁶) Ignis sacer. Macer. B. then on dhe eldh. ⁷) Aegilopsis strichni dicunt cataplasma mederi. M. ⁸) Formodentlig bær her læses: næst æns æ næsten liig, ligesom Worter. A. nesten kens som worthæ. ⁹) Kiet: maaskee Kist. B. ved onth Kød. ¹⁰) Parotidas reprimet. M. ¹¹) B. som en lidhen nød.

De hænne oos ær goth for clathæ. smurth syt mæth.
Stampær man hænne blathæ. oc læter polentani tyl.
thæt dughær for thæn illæ eld. Latæs thær til sylfs
frothæ oc oli af rosæ. tha dughær thæt æn meræ.
Warthær hun stampæth. tha dughær hun for hetæ
boldæ.¹ bathæ innæn man. oc uten mæst for boldæ.

Uf muscus. lv.

Muscus wæxer up .a. et diur .i. indie land.
æns en bolde. thæghær thæt ær thiurt oc leyt bloth.²
tha nythær diuret sic with træt oc thæt saldær af
diuret. Muscus ær het oc thiurt .i. annæn trappær.
oc qwæmær gamælt folk. Thæt styrkær manz lymnæ
meth syn gothæ doen. mæst um winter. Thæt wræ-
kær burt byld af ilt bloth. Thæt ger man diarf.
oc forkomber yuærwætæs bloth .i. øghn. oc .i. allæ
lymnæ.³ Latær man lyt saffran. oc lit camphora
til muscus oc gor swa at nysæ. thæt ær got for houæth
wærk af kuld oc wætæ. Warthær muscus mæth oli
af hylle tempræt. oc smurth .a. ysben.⁴ tha økær
thæt lyst til quinnæ.

Uf muscatæ blomæ. lvi.

Mata. muscatæ blomæ ær enkyns bark af grenæ af
muscatæ træ .i. indi land. Thæt ær het oc thiurt

¹) *Herpetæ. Macer.* ²) Maaskee her efter oc bør læses
æns. — Lept bloth er formodentlig: sammenløbet Blod. ³) B. i
alle ledher. ⁴) Nsbeen, Zisbeen.

.i. annæn trappæ. Oc thæt styrkær liuær oc milt oc maghæ. oc renser theerræ fulsnæ.

Uf myrræ. lviij.

Mirra. ær mirræ. het oc thær .i. annæn trappæ. Thæt ær got for spol orrn. oc kombær ut dot barn.¹ Latær han æi meræ æn enf en bonæ .i. manz drif. tha dughær thæt for langæ hostæ. oc frangk anda= fang.² oc for sithæ wærk. oc of manz innulf æræ faræ. Halbær man myrræ unde(r) tungæ. oc swæl= wær thæt in. theghær thæt rindær³ oc wates. tha lynær⁴ thæt thung rost⁵ oc gær hænne skær.⁶ Ta= kær man æi meræ æn en bonæ ante accessum. tha dughær thæt for rythæ. Sampræs myrræ mæth win. oc thwas .i. tha dughær thæt for houæthwærk. War= thær hun blænd with øghn smøræls. tha dughær hun til skær syn. oc hun renser saar. oc linær hwassæ bryn.⁷

S æ r b y r i æ s c a p i t u l a a f . n .

Uf muskat. lviij.

Uf nitro. lix.

Uf muskat. lviij.

Mux muscata. thær oc het .i. annæn trappæ. Hun styrkær liuær oc maghæ oc løser byld .i. liuær. oc .i. milt. oc smæltær mat i maghæ.

¹) A. Kommer deth barn fran mother. ²) A. trang andæ.
³) then tymæ hun rynder. ⁴) B. lener. ⁵) A. tha løses then frangheth, ther twngærodher hawæ. ⁶) A. tilføier her: Mirra renser sarth bryst oc stribæ oc al carræ. ⁷) A. lener hwassæ brynær. C. lener megel brynnæ.

Uf nitro. lix.

Nitrum ær enskyns æns¹ iis. oc kombær af armēnia oc arabia. oc thæt ger løsn. Warthær thæt smat stampet oc thwaghæt manz haar .i. tha warthær thæt faghært. Tæmpræs thæt mæth win. oc smors manz lifum mæth ante accessum tha dughær thæt for rithæ. Thæt draghær miket swet² ut. oc thæth dughær øghn. Blandæs thæt mæth adikæ. oc drops .i. manz øræ. thæt thyrær hunskæ.³ oc takær burt sang af them oc all siuc dom.

Biriæf capitula af .p.

Uf pætærsylia. lx.	Uf walmwæ. lxiiij.
Uf moræ. lxi.	Uf pipær. lrv.
Uf purlof. lxiij.	Uf bertram. lxi.
Uf pulegi. lxiiij.	Uf tiæræ. lxiij.

Uf pætærsylia. lx.

Petrosilinum ær het oc thiurt .i. thrithi trappæ. Stampær man thæt oc lægger .a. blenæ. tha ær thæt got. oc hannæ frø ger at pissæ. oc løser wæthær oc ond blæst. oc thæt dughær for watn sot oc for rithæ. oc for wærk i niuræ. oc for wærk .i. blæthær. oc renser liuær oc saar. oc pætærsili kombær ut det barn ut⁴ af quith.

¹) enskyns æns, et Slags, noget ligesom Zis; der ligner Zis. ²) B. megel swedh. ³) B. thorer whufte. ⁴) Staaer overstedigt.

Uf moræ. lxi.

Pastinaca. thæt ær moræ. Hænnæ rotær oc hænnæ frø ær gothæ. Siuthær man hænnæ rotær mæth win. oc litet hunugh oc drickær thæt ær got for siuf liuær. oc siuf milt oc lændæwærk. Siuthær man moræ .i. mielk. oc ætær ællær drickær thæt soth. thæt dughær for ængæ.¹ oc for løf buk. Moræ rot hængdum hals. ær gooth for bolnæ koddæ. Thæn thær ætær moræ ællær bær oppæ sic. hanum ma hug orm æi skathæ. Uetær man myskat af moræ.² tha far han quinnæ lyst. Smør man sinæ tandær mæth moræ root. tha linæs tanwærk. Drickær man moræ oof. tha dughær thæt for skorpion stryg. Stampær man moræ mæth hunugh oc læggær with houath thær dighær ær³ tha dughær thæt. ængin root sothær man batær æn moræ rotær.

Uf purlof. lxij.

Porrus. purlof. han ær goth with lækdom⁴ Purlof oof ær them goth thær bloth spyttæ ællær næthæn ut lata. Takær man purlof frø oc rokæls.⁵ miel oc lystet mirræ oc stampær thæt samæn. tha dughær thæt them thær bloth ryndær. af quith.⁶ Stampær man hanum mæth win oc drickær. tha løsar thæt

¹) Asthmaticos iuvabit. *Macer.* ²) A. Om man æder for mægheit af moræ. ³) Houath er uden Diuol en Strivseil for Quith. *Macer* har nemlig: Sic quoque foeminei ventris curare tumorem dicunt. A. Qwith, then thær dær er. I B. mangler hele Artikelen. (dighær. S. Glossar.) ⁴) A. goth tæl lagedom. ⁵) Regelse. *Myrrhus. Macer.* ⁶) A. thet dugher oc for blothsot.

buſ. Stampær man hanum mæth hunugh tha ær
thæt got for byld. Blander man hænne oof mæth
hunugh ſeth. tha ær thæt got for houæth. oc lungæ
oc bryſt oc roſt.¹ Siuthær man houæthæn af loſæn
oc later burt forſtæ watn oc later annæt watn. a.
oc ſiuthær tha dughær thæt harth quith² of man dric-
kær thæt. Stampær man hanum mæth win oc drickær.
thæt hæſtær loſ buuſ. Siuær man purloſ mæth win
at drickær. hin thær ſcad ær af hug orm ællær af
annæt etær. tha hiælpær thæt. ællær of man gær thæt
ænſe plaſtær oc læggær thæt ofnæ ſaræt. Drickær
man hans oof mæth quinnæ myælf. tha dughær thæt
for gamlæ hoſtæ. oc for manghyns lungæ ſiuc dom.
Blander man getæ watlæ³ mæth purloſ oof thæt
dughær for wærk .i. eræ. Blander man twa lot
af purloſ oof oc thrithing af hunugh oc later thæt
lat .i. næſæ thyrælæ⁴ ællær .i. eræ tha dughær thæt
for mikæl houæthwærc. Dryckær man purloſ oof. mæth
win. tha dughær ængtæ mærc. for lændæ wærk. Læg-
gær man ſtampærth purloſ with benbrot. tha helær
thæt ſkot. oc lynær thæt ær hart ær. Later man ſalt
with purloſ thæt helær oc lyſkær ſkot gronæ ſaar.
Ætær man raa purloſ tha ær thæt got for drukæn-
ſcap. oc gær quinnæ lyſt.⁵ oc blætær harth buuſ.

¹) A. for mankens Iwngæ ſiwfneth. ²) ventri duro.
Macer. ³) Getæ watlæ, ſynes at ſtulle være Valle af Gede-
mælf; men er formodentlig ſeiltſkrevet for: Gallæ, da Macer har:
cum capræ felle. A. ligeledes Gedægallæ. ⁴) Næſeber. (S. Gloſ-
ſariet.) ⁵) Macer har: ventrem ſtimulat.

Af pulegy. lxiiij.

Pulegium¹ ær thyr oc het .i. thrithi trappæ. ætær konæ mæth barnæ hennæ oftæ. tha ma hun fangæ dot barn. Drickær man hennæ mæth lat win. tha draghær hun ut the skyn thær um barn ær innæn mothers quith.² Ær the skyn længær innæ æn naturæn herær³ tha fangær konæ thær af syn doth. ællær mykæl wærk oc siuk dom. Stampær man hennæ mæth salt oc blændær with hunugh. tha dughær hun for frumbæth limmæ.⁴ Warthær hun mæth hunugh stampæth oc swa ætæn ællær drukæn. tha dughær thæt bryst. for thæt thær warthær .i. manz bryst ænsæ liim. Drickær man hennæ mæth win tha dughær hun for etærbit oc for ent ond bloth thiukt oc fast.⁵ Stampær man hennæ mæth suur ædikæ oc lætær .i. thænß manz næsæ thær brathælif wansfæs af nokær siuc dom.⁶ ællær af blothrun ællær nokær andær lund. tha far han bætær. warthær hun stampæth sma ther tha fæstær hun løsæ tangiærh (sic). Lægß hun with fotæ byld. ællær annæn byld. tha ær hun goth mæth laa polenta.⁷ Stampær man hennæ mæth salt oc læggær utan myst. tha dughær thæt. Thwar man sic .i. hennæ soth tha dughær thæt for clathæ. Drickær man hennæ mæth laat win tha dughær thæt for hostæ.

¹) A. Pullegium ær Polleyæ. ²) tardas extrahit secundas. M. Den herpaa følgende vidtloftige Beskrivelse hos Macer over hvad Efterbyrd er, har vor Forfatter udeladt. ³) A. en naturen Fræwer. ⁴) A. the lemæ ther frumpnæ æræ. ⁵) nigram choleram repellit. M. ⁶) brathælif wansfæs. "Si — subito defecerit æger." Macer. ⁷) tepidæ permixta polentæ. M.

Swa ger hun oc at pissæ. Warthær hænne root stampæth oc lauth .i. surt win. ællær ædifa. tha dughær that storlik for alkins byld.¹ Drickær man hænne mæth win. tha dughær that for etær oc swa ger that lyst til quinnæ. De hun ærth (sic) goth with lungæ oc liuær.² De swa giuær thæt fastær-mothær diar mielf.³ Stampæs hun gron mæth huznugh oc lægs with hundabit ællær of man drickær thæt mæth win. tha dughær that.

Uf walmuæ. lxiij.

Papauær. walmuæ. kald oc thær. Hun ær thryn-næfyns.⁴ En hauær hwit blomstær. oc en ræt. oc thæn thritæ ær minst. oc wæxær .i. afæ. oc hauær brunhyc blomstær.⁵ Thæn tymæ houæthæn⁶ ær meor⁷ tha stynær man røf .a. thæn oc lætær løpæ ut mielf af them .i. en skoth.⁸ Hun ær goth for mangfyns. af thæn thær brun blomstær hauær gorf oli af fræt. thæt ger man at souæ oc ær glath .i. thæftæ.⁹ Swa ger hun oc thæt¹⁰ rethæ blomstær

¹) alleslags Bylder. ²) A. goth tel lungæ oc lewer. ³) A. fosther mother—moghel myelf. Nutrici lac præbet abundans. Macer. ⁴) A. trennæ lwn dh. ⁵) Dette Ord, hvortil en Plads har været aaben i Haandskriftet, er af en silbigere Haand tilføjet. Originalens Skriver har i Randen sat sit kritiske Tegn .'. ⁶) synes at være Plur. som det tilsvarende Pron. thæn ogsaa udviser. ⁷) mer (nemlig af Modenhed.) ⁸) i en skoth. Enten er Ordet feilstreket for Skal eller Staal; eller her menes en Skee, som ellers i ældre Dansk skrives Sked. Lac quod inde desluit, accipiunt cocleis. Macer. ⁹) glath i thæftæ, behageligt i Smag. gustu jucundum. Macer. (S. Thæft i Glossariet.) ¹⁰) thæt, feilstreket for thær.

hauer. Siuthær man walmuæ oc qwekær anlæt mæth
laat. tha gor thæt oc at souæ of doth ær atkumæn.¹
Drikkær man than brunæ walmuæ oos mæth win. tha
gor hun haft oc bindær than blothrun thær konær
hauer. Thæt skækar² oc hostæ. En panning wæt
skul man af thættæ frø takæ. takær man moræ
tha ma han fa thær af sin doth. Stampær man
hannæ blathæ oc lægger with bolæn qwærkæ. tha du-
ghær thæt mykæt. oc dughær hun for than illæ eld.
Hwilkæ lund³ man ær wrthen heos.⁴ af fuld. af mat.
af drikk. af hetæ. tha far man bætær af thennæ læf-
dom. Than hwitæ walmæ (sic) ær langt bætær. æn
the twa andar. Than timæ hannæ houæth ær mœr.
tha skal man sankæ manygh samæn. oc siuthæ them
.i. watn. thær thrishing ær hunugh .e. til thæt war-
thær æm thiukt sum hunugh ær. oc gomæ thæt sithen
til manghyns tharf. Thæt gor sifn oc æltær burt⁵
hostæ. oc ær goth for mikæl løsn. oc for hesæ. La-
tær man oli af rosa thær mæth oc smør sit houæth
mæth. tha ær thæt got for wærk. oc gor at souæ.
Latær man til safran oc giuthær .i. ørnæ. tha du-

¹) Dette ikke ret forstaaelige Sted har jeg troet, kunde blive det mere, om man læste: æns of det ær atkumæn (ligesom man var død?) Men Macer har en anden Mening: Optatum capiet, nisi mors sit proxima, somnium; og her kunde maafee læses: of doth æi ær atkumæn. ²) skækar. (uden Tvivl spækar o: formilder. I Nanden findes Uffriversens kritiske Tegn .i.) A. har: thet spegher hostæ. ³) Paa hvad Maade man er bleven hees. ⁴) heos o: hees og saaledes er Ordet skrevet i Marginalen. "Aspera si fuerit vocalis reddita vena." Macer. ⁵) fordriver.

ghær thæt for ornæwærk. Læter man til¹ quinnæ
miælk oc lægger with scab .a. fetær. tha dughær
thæt. Læter man thætte næthen .i. manz bak² tha
gør thæt syfn. Of man denær thær til. tha gør thæt
oc syfn.

Uf pipær. lxx.

Pipær ær het oc thiurt. Warthær manz myk³ brænd
til affæ oc latet with pipær tha dughær hun for ormæ
.i. mun.⁴ Pipær dughær oc for hostæ. oc them thær
hauæ siuc dom .i. liuær. oc them ther hauæ siuc dom
.i. maghæ af kuld. oc thæt mynsfær wærk .i. synær.
oc thæt renfær bryst. oc thæt ær nytalict for writh
.i. quith. Pippær losær thæn kuld oc thæn wate
thær ær .i. manz buuk æns hym. Pipær liusær
myrkæ øghn of han blendæs mæth øghn smørælf.
Pipær dughær for skæluesot of thæt stampæs mæth
oli. oc smøræf lifum mæth.

Uf bertram. lxxi.

Piretrum. bertram. heet oc thyr .i. siarthæ trappæ.
Lægger man hænne oc haldær .i. sin mun ællær
lægger with tangiærth tha dughær thæt for tangiærth.
Stampæth bertram mæth ædikæ oc sqwælpræth innæn
mun dughær for dripæl fallen. oc for allæ særeki⁵

¹) Kommer man Qvindemælk dertil. ²) Ano suppositum.
Macer. ³) Mennekeskærn. Usti stercoris humani cum pulvere tri-
tum una junge piper. *Macer.* ⁴) Ormæ i mun. *Macer* har:
superaddito cancris. Vor Gørf. har i denne Artikel næsten slet ikke
fulgt ham. ⁵) multis aliis vitiis oris. *Macer.*

.i. mun. Latær man thæt .i. hunugh. tha dughær thæt brotsællingæ.¹ Smør man sic mæth oli thær hun siuthæs .i. fyrræ æn rithæ takær man. tha dughær thæt. oc for niuræ siuc dom. Thæt dughær oc undær mykæt² [them] thær sinæ limmæ gytæ æi røth.³ of the warthæ smurthæ mæth thæn smøræls. Thænnæ smøræls dughær oc for sweet at fangæ. oc for allæ limmæ thær siuc dom ær .i. oc thæt renser strupæ.

Uf tyæræ. lxvij.

Pix liquida. tiæræ. het oc thiurt .i. thrithi trappæ. Takær man skaarth mæth thæt af hunugh⁴ thæt hiælpær saar .a. lungæ. oc .i. bryst. oc for hostæ. oc for krank andæfang. Latær man thæt mæth oli af mandæl .i. manz ørnæ. tha thyrræs wætæ .i. them. Latær man salt oc tiæræ ouæn .a. saar thær ormeæ gørthe. thæt skal hiælpæ. Warthær hun iæfn blandæth mæth wax tha helær thæt impetigines.⁵ oc blothær thæt harthæ .a. hænnæ. Blandæs hun mæth brænnæ steen oc mæth sathæ.⁶ tha dughær thæt for farfar. at hun kombær æi frammær meræ. Byt⁷ dughær

¹) Dem, som have Slag, faldende Syge. prodest *Caducis*. M.

²) undær mykæt, til Beundring meget. *miram sentit opem paralyticus*. M. ³) gytæ, gide o: kunne ei røre deres Lemmer.

⁴) Et utydeligt Sted. Ut skaarth maa forbindes med: af hunugh, og: mæth thæt forstaaes om Tiæræn, synes rimeligst. Skaard (af skære) af Sonning kan maaskee være det, som kaldes Honningskiver af Bisagen. ⁵) Ringorme, Skurv. ⁶) Sathæ. Hvad hermed menes, veed jeg ikke; maaskee Sathær, Planten *Satureia*; nedenfor I. 72. ⁷) Beg.

alt thæt sammæ utæn at thæt ær frankær .i. sif. oc
tho lats thæt oftær with plastær ¹ oc smøræls til saar.

S æ r b y r æ s a f .R.

Af rutæ. Ixviij.

Af rosæ. Ixix.

Af rutæ. Ixviij.

Ruta ær het. oc thær .i. thrithi trappær. Hun
dughær maghæ of hun dryckær oftæ ² oc menær
lyst ³ til quinnæ oc spækær hostæ. Siuthær man
hænnæ. .i. watn oc ædik tha dughær hun for writh .i.
quith. oc thæt hiælpær lungæ oc bryst. oc dughær for
wærk .i. ryf. ⁴ ællær .i. sithæ ællær laar. Hun ær
for rythæ ⁵ goth of man drickær hænnæ. ællær of man
siuthær hænnæ græn .i. oli oc quekær sic swa laat.
fyrre æn rithæ tafær hanum. oc thæt ær got for boldæ
.i. innulf. of man dryckær hænnæ. ætær man rutæ
sua græn. tha dughær thæt for myrk øghn. oc hun
for kumbær barn burth. ⁶ Blændær man rutæ oof
mæth fenikæl oof. oc honsæ gallæ. oc hunugh samæn.
tha liufær thæt manz øghn. Latær man rutæ oof oc
ædyk oc oli af rosæ samæn. tha dughær thæt for myskel
houæthwærk. Siuthær man rutæ oof. i næsæ thyræl. ⁷
tha stemmæ ⁸ thæt blothrunæ. Etær man rutæ raa.

¹) lats with plastær, kommes i Plaster. ²) A. om hun
dryfs oftæ. ³) A. menær lystæ. ⁴) Ribben. (morbus co-
starum, quem pleurisia vocant. M.) ⁵) A. for rythæsoth.
⁶) Formodentlig en Skrivfeil for barnbyrth; men hvad Meningen
er af dette Udtryk, kan jeg ikke afgiere; og Stedet kan ikke oplyses
af Macer. ⁷) Næsebor. ⁸) A. tha styllær thæt.

tha skathær hanum æi etær.¹ Siuthær man rutæ .i. oli. ællær lit smør. tha dughær thæt for bolnæ foddæ.² oc for annæn siuc dom .i. man.

Alf rosa. lxi.

Rosa ær thyr oc kald .i. forstæ trappæ. Stampær man rosæ oc lægær with thæn illæ eld. tha dughær thæt. Hauær manz maghæ ællær hiartæ mykel hetæ tha dughær oc thæt same. Rosæ oc win samæn stampæth. dughær for mikel losn. Allæ øghn smoræls skul flæstæ oof³ af rosæ hauæ. Thyrær man rosæ oc stampær sma tha dughær thæt for saar mun. oc of man blendær hunugh with. Stampæth græn rosæ dughær for mykæl hetæ.⁴ ællær oc mæth hunugh of hun dryks. Bætar man bystok mæth rosæ oof. tha fly by æi. oc latær man miælk thær til. tha ær thæt bætar. Hwat etærkop skathær thæt helær rosa. Stampær man rosæ mæth salt. tha dughær thæt for orf⁵ — æn tho at thæt ær gammælt. Ronæ⁶ ma of ren= sæs mæth rosæ oof sothen mæth salt. Driðær man oc thæt tha ær oc thæt got for skathælic byld for innæn man.⁷ Thæt dughær oc for bloth sot. Læg= gær man salt oc rosæ stampæth with hunddabit. tha

¹) A. tilføier her efter Macer: oc thet kænne wellæ (rettere: weflæ. Væfeler. Mustele. Macer.) ffor thi ath nær the fullæ wether hugormæ strepþæ, the ædæ the for aff Ruda. ²) A. buz len lonlygh tynygh. ³) A. fullæ flæsten os. ⁴) A. for ællæns hetmæ. ⁵) Afscrivaren har ladet en Plads aaben efter dette Ord, som han uden Tvivl selv har anseet for urigtigt. A. og C. have Orel. Hos Macer findes intet tilsvarende Sted. ⁶) A. Quinna. ⁷) A. the fororther (fervorder) skathelikt bloth for innen.

dughær thæt. Haldær man rosæ oof .i. sin mun thæt ær got with tænder. Stampær man rosæ mæth hunugh oc smør ogn mæth. tha ger thæt wæl at se.

Æ r b y r æ s a f .s.

Æf saluia. lxx.

Æf nardus. lxxiij.

Æf synap. lxxi.

Æf salt. lxxiv.

Æf sathær. lxxij.

(Æf røkelse. lxxv.)

Æf saluia. lxx.

Saluia hun dughær for liuær. Stampær man hænne oc lægger with etær bit tha dughær thæt. Drikkær man laa saluia oof mæth win tha dughær thæt for gambelæ hostæ. oc for sithawærk. Fangær man clæthæ.¹ .a. syt anboth. tha ær thæt win thær til got thær salui war sothæn .i. of thæt quekæs thær mæth. De swart haar warthær af hænne oof.

Æf synap. lxxi.

Sinapis ær het oc thiurt .i. fiarthæ trappæ. oc hænne fro ær æn hetær. Sinup ger hwaft wit.² oc losær buuk. oc britær sten. oc renfær nættæ. Stampæth synup mæth lat watn oc hwærf³ for innæn gomæ. thæt renfær houæth mæth nysæn. Etær man synup tha styrkær thæt maghæ. oc lætær siukels.⁴

¹) Klæc. ²) Sensus exacuit. *Macer.* ³) B. hweridh for jmen gomme æ: Gummerne. (hwærf, for: hwærft, er Partic. af hwæræ, hverve æ: vende; her: bevæge, skyle frem og tilbage i Munden.) ⁴) A. lætær Synfelsæ. (jvf. Gloffariet.) *suspiria* sedat. *Macer.*

Stampæth sinup mæth ædikæ helær hug orm bit. Si-
nup brænnær manz huth. oc ger man dul.¹ — thær
goth ær with øghn. oc houæth.² oc lungæ. og ma-
ghæ. oc hostæ. oc wærk .i. laar. oc .i. blæthær. oc
with boldæ .i. milt. oc liuær. oc with gamæl siuc
dom .i. maghæ. Swa ær oc of man stampær sinups
frø oc krummæ af hwit hwetebreth. (sic) swa at twa
lotæ³ ær sinup oc thrithing breth. thær til lata han.
thyrre fikæ.⁴ oc hunnugh. oc ædikæ. oc .e. this mer⁵
thær ær withær af fykæ oc hunnugh. oc myndær af
krummæ thæs bætær ær thæt. Thættæ ær oftæ
prouæth. tho skal man æi læggæ thæt with hwær siuc
dom.⁶ Læggær man sinap frø ællær rotær innæn
most swa at han far thær kraft af. tha ær then dryk
mykæt helsum for manz qwærkæ oc for maghæ. oc for
øghn. oc for manghyns wærk .i. houæth. af sinups
frø gæræs oli thær mikæt dughær lynd.⁷ oc sinæ wærk.
Dof af mæer oc græn sinup.⁸ dughær for tanwærk.
of man ætær thæt thiurt. ætær man sinups frø. tha
linær thæt rost.⁹ Sinup rosk dughær mikæt brot-
fælling. Sinups frø stampæth mæth fikæ oc ofnæ
ny rakæt houæth lauth. tha dughær thæt for houæth

¹) Det er kiendeligt, at her fattes noget i Haandskriftet; hvil-
ket ogsaa det sædvanlige Tegn i Randen gier opmærksom paa. ²) A.
har: och han er goth weth øgen oc howeth. ³) to Dele Sennop.
⁴) Figen. ⁵) jo mere. ⁶) A. tilføier: wden weth möglæ store
siufdomæ. (Sed raro, magnis & causis inveteratis. M.) ⁷) A.
lyndawærk oc sydhawærk. (lumborum vitiis stupidis quoque nervis.
(Macer.) ⁸) Succus tenero de caule sinapis. M. ⁹) vocales ve-
nas lenit. M.

giæld. ¹ ællær of han smør of tæ sinæ fot... ² thær mæth. Stampær man sinups frø mæth nokæt thær smørght ær. tha dughær thæt for skurf. Sinup stampæth ællær malen mæth ædikæ. rensær lykwærthingh saar. ³ of the smøræs thær mæth. ætær man synup fyrræ æn rithæ takær man. tha dughær thæt for rithæ.

Uf sathær. lxxij.

Satureia thæt ær sathær. Hun ær mikæt het oc thyr. hun gør at pissæ. hun kombær ut det barn ⁴ oc rensær quinnæ for innæn. Thyrær man sathær oc stampær sma. oc blændær with sothæt hunugh oc ætær. ællær mæth win oc drickær thæt dughær for bryst wærk. ⁵ Mæth lat win ær thæt got for writh . i . qwith. Sathær gør man mikæt at souæ ⁶ of man siuthær hænnæ mæth ædik. oc qwekær houæth mæth. Ronæ mæth barne skal se with ⁷ sathær at hun mistær æi barnæt. Drickær man sathær thær ⁸ mæth win. ællær mæth æg. thæt ær got for wæmæls. Drickær man sathær mykæt tha gør thæt quinnæ lyst. oc æn midlæ meræ af watn. oc hunugh oc pipær kombær thær til.

¹) A. for gælnæ. "his qui lethargum patiuntur. M. ²) ha er udslettet i Hdskr. efter fæt, formodentlig for at rette Ordet til fetær. ³) lepras emendat inunctum. M. ⁴) pellit abortivum. M. ⁵) Pectoris humorem pellit tenacem. Macer. ⁶) Et af de Steder, hvor vor Forfatter har misforstaaet Macer, hvis Mening netop er den modsatte: at denne Urt, blandet i Edike, fordriver Sovesygge (lethargus.) ⁷) vogte sig for. (jvf. I. 20. S. 56.) A. har: skulla wethersee Sather. ⁸) staaer overflødig i Haandskr.

Af nardus. lxxiij.

Spica. ær nardus. Thæt kombær af india oc ær het oc thiurt .i. forstæ trappæ. Drikkær man hennæ tha sturkær hun maghæ. oc liuær. oc linær therræ wære. Thæt rensær niuræ of man smær sic thær mæth. oc thæt hælar blæthær. Thæt dughær for gulæ sot. oc wæriær manz lyfum for siuc dom oc thæt dughær for illæ styng .i. manz liif.¹ Drikkær man hennæ tha æltær hun burt ond wæthær.² .i. maghæ. Giuær man hennæ at drikkæ tha dughær hun for hiartæ sfiælwan³ oc wæmæls. for clathæ⁴ dughær hun oc. of the quekæs mæth hennæ. oc bra har⁵ styrkæs mæth hennæ. En annæn nardus ær oc til thær annær land kombær af oc hetær celtica spica. oc hun dughær alt thæt sammæ thær hin annæn. oc hun hauær æi swa mikæel craft.⁶

Af salt. lxxiiij.

Salt ær fyræhyns oc alt ær thæt het oc thiurt. oc tho summæ mæcæ. oc summæ minnæ.⁷ Salt gomær for rote. Salt okær ruth .a. gull. oc gor silf hwi-tær of the thwas thær mæth. Salt thyrær oc smæl-tær thæt ondæ bloth thær of thiuct⁸ ær oc gomær⁹ at manz naturlyk wætæ losæs æi oc spiællæs æi.¹⁰ Latær man salt .i. illæ saar oc storæ. tha warthæ the æi

¹) aufert g morsus interiorum. *Macer.* ²) Vinde. ³) tremor cordis. M. ⁴) Macer har: Klæ i Dinene, hvilket Ord her er glemt, som Pron. the udviser. ⁵) Dienhaar. Palpebræ pili. M. ⁶) B. men hwn hauer ey swa megel mæth. ⁷) B. somt mer oc somt mynnæ. ⁸) of thiuct, alt for tyft. ⁹) forvarer, hindrer. ¹⁰) spildes.

meræ. Latær man salt with oli oc smør sine limmeæ math. thar wærfæ af æruath. tha gar wærfæn burt.¹ Stampær man salt oc yfop oc ædikæ. oc læggær with en faroki thær hetær farfar. tha fprethæs thæt æi meræ. Stampær man salt math herfro. thæt dughær for orm bit. Enfhyns salt hetær sinapticum thær af bryn² flytær oc thornes.³ thæt ær hetæt.⁴ æn annat salt. Thæt dughær for clathæ oc thæt dughær for watn fet. Et salt hetær ammoniacum. thæt ær goth with dripæl thær fallæn ær. oc renfær man(3) lyfum for innæn. Ensfhyns salt gers .i. salt grauæ. oc et fombær af indie land oc ær hart. thæt renfær oc mannen innæn af et ont bloth thær fombær af fuld. oc thyræ(r) oc renfær und rotæ .i. man. Ensfhyns salt hetær saltgæmmæ.⁵ oc thæt renfær man af et ilt bloth thær fombær af fuld oc wætaæ.

Uf rokelfs. lxxv.

Thus. rokelfe⁶ thæt ær het oc thiurt .i. annan trappæ. Stampær man rokels oc tamprath⁷ math ædikæ oc qwathæ. oc miælf. tha helær thæt gren faar.⁸ Tæmpær (sic) man thæt mæth thæt fetæ af fwin tha dughær thæt til thæt ær brænd ær. ællær mæth wæthreæ taluhy.⁹ Tæmprær man thæt mæt lat win

¹) B. theth gener verfen borth. ²) Bryn, Brænd o: Kilde, Saltkilde. ³) B. thørres. ⁴) B. hedhere. hetæt ær en Feil for hetær o: hedere. Tegnet .: findes herved i Randen. ⁵) Sal gemmæ. ⁶) Rokelfe for rokelfe eller rokals. Tegnet :: i Randen viser, at Feilen er bemærket. ⁷) B. Stampes theth oc tempræs meth ædikæ oc qwæde. ⁸) grønne, friske Saar. ⁹) B. vædhre taligh. A. Wætrætalg.

oc latar thæt .i. øren tha dughær thæt for ørnæ-
wære. Stampær man thæt mæth oli af rosæ oc mæth
fretæ. thæt dughær for spinæ boldæ.¹ Stampær man
rosæls mæth win ællær ædikæ. oc driker. thæt dughær
for bloth sot. Stampær man rosæls mæth konæ miælk
oc læggær with boldæ thær warthær for næthæn .a.
manz baklot² tha helær thæt. Stampær man rosæls
oc aloæ mæth thæt hwitæ af æg swa at thæt war-
thær³ thiuct. oc læggær with benbrot ællær the saar
thær mikæt blothæ. oc bindær with. oc losær thæt æi
af fyrre æn han wet hwat hældær thæt ær samæn
ær⁴ groth oc læggær æftær with⁵ thæt sammæ læ-
fidom til thæt warthær helt.⁶ Rosæls ær goth for
blothrun oc thæt styrkær manz minnæ mæth syn dæn.
Hwa sum ætær thæt mæth en nyt hetær origa-
nus. han ma uppspittæ al siucdom af houæth. oc
thæt sammæ lættær tungæ af hennæ siuc dom. Stam-
pær man rosæls oc gasæ i stræ samæn. ællær wæthær
talugh. tha dughær thæt mikæt for thæt ær brænd
ær oc eld hauær sfæd.

Æ æ r b y r æ s a f .v.

Æf nætlæ. lxxvi.

Æf uiolæ. lxxvij.

¹) B. spenæbuid. ²) Ulceribus in ano. *Macer.* ³)
thæt warthær: er gientaget i Haandskrifter. ⁴) staær overflædiget.
⁵) oftere. (eller maæfæ læses rettære at ær.) A. oc læggæs æther
wæth. Meningen er, at et nyt Plaster, om det behøves, skal læg-
ges oven paa det gamle. Si sit opus, medicamen idem superadde
priori. *Macer.* ⁶) tha hjælper thæt: tilføier A.

Alf nætlæ. lxxvi.

Brīca. ær nætlæ. hun ær mikæt heet. Hun dughær for gulasot of man stampær hænne mæth win oc drickær. Nætlæ frs wæld .i. hunugh thæt dughær for siucdom .i. foddæ.¹ oc thæt helær gambæl hostæ² of man drickær thæt oftæ. oc thæt uræker burt. [fuldh] af lungæ.³ oc thæt ær got for bolæn quith. For allæ thæsse ær nætlæ frs got mæth hunugh. ællær of man drickær oftæ græn nætlæ oos. Stampær man salt with nætlæ blathæ tha ær thæt got til boldæ oc fulæ sar⁴ oc thæt ær got for tænder oc hundæbit. Hær mæth skapæs oc fet thær burtæ ær af been. oc thyrræs all skathælic wætæ. Of nætlæ root stampæs mæth ædikæ tha dughær thæt for byld .i. mylt. oc for fotæ byld.⁵ Læggær man nætlæ løf .i. næsæ. tha blothær hun. Smær man sit anlæt⁶ mæth nætlæ oos for blothrun.⁷ tha stæmmæs thæt. For boldæ .i. rif⁸ oc for sithæwærk⁹ oc for boldæ .i. lungæ ær nætlæ frs got. stampæth .i. hunugh oc smurth ofnæ.¹⁰ Kaal sothan af grænæ nætlæ gor løsn .i. quith. Oc nætlæ oos of hun squalpræs¹¹ længi .i. mun. tha dughær thæt for bolæn drypæl. Smæræls af nætlæ dughær oc til at swetæs.

¹) A. Simfnæth j lenlygh tyng. ²) A. gammæl hostæ.

³) A. wragher bort fuldh af lunggæ. *Frigus pulmonis. Macer.* — vræker burt, fordriver. ⁴) vulnera sordida purgat. M.

⁵) Fotæ byld. Macer hær: Podagra. ⁶) Anfigt. A. antlædæ.

B. anledhe. ⁷) B. blodhrynde. ⁸) A. byld i riff. B. buldhe.

⁹) pleureticos pectus adiuvat. M. ¹⁰) Dette ofnæ (paa) hær A.

giort til offtæ, B. til oghu. ¹¹) A. B. squalpes.

Uf viola. lxxvij.

Viola er wat oc kald .i. forstæ trappæ. oc er thrinnæfyns¹ oc hvar theræ² ma kiennæs af sit blomstær. for thi at summæ æræ brunæ oc summæ æræ hwitæ. oc summæ æræ swartæ³ oc allæ hauæ the mura(n)⁴ en kraft .i. læfi dom. Stampær man hænnæ oc læggær with brand af eld tha dughær that. Hauær man thyngslæ .i. houæth af driif ællær af mat. oc driifær uiolæ. tha hialpær that.⁵ Hun dughær oc for hugh orm mæth en døn.⁶ of man hauær siæpæl⁷ .a. sit houæth af uiolæ. Of man driifær hænnæ oos. thær brun blomstær hauær that dughær for brotsællhyng oc hæfst bœrn of man driifær that.⁸ mæth watn af aa. Stampær man uiolæ rot mæth mirræ oc siuthær. oc lægær with øghn thær mikæt ær hetæ⁹ um nat. tha dughær that. Stampær man uiolæ blathæ mæth hunugh oc smær .a. boldæ .i. houæth. that skal dughær of dugh ær.¹⁰ Lataf ædifaæ with uiolæ tha helær that særæt ælsfyns. of thet lægs ofnæ. Sothan uiolæ dughær for byld oc¹¹ that quæfær thær mæth. Læggær man stot uiolæ with blænæ. that dughær. Stampær man uiolæ rotær mæth ædifaæ oc læggær with fetæbyld. tha dughær that. Driifær

¹) A. thrynnæ handæ fens. ²) Hver af dem kan kiendes.

³) A. tilføier: j blomstær. ⁴) A. muren. B. mœren. ⁵) Hermed bœr, i Følge Racers Text, det Følgende forbindes: of man hauær siæpæl x. ⁶) A. mæth syn døn. B. mæth en døn. ⁷) Krands. ⁸) B. om thet driifæs. ⁹) A. thær mœghel hetmæ hawæ. ¹⁰) of dugh ær: svarer formodentlig til det nu brugelige Udtryk: Det skal hielpe, om noget kan hielpe. ¹¹) Rettere: of.

man uiolæ tha dughær hun het oc thyr maghæ. Dri-
 fær man uiolæ blomstær ællær of. mæth watn af .a.
 tha dughær thæt for lungæ. oc blotæ ris.¹ thær war-
 thær af et het bloth oc thiurt. Oli af uiolæ ællær
 af rosæ hiælpær for bornæ hostæ. oc for siukæls² og
 mangkins ilt. Giuthæs thæt .i. øræ tha dughær thæt
 for ormæ sang.³ oc wærk. oc thæt dughær for alkins
 hetæ i houæth. oc thæt kolær softælic⁴ lifum oc got
 sifn oc thæt dughær for spol orm of man driker thæt.
 ællær of man smørs mæth oc⁵ hænne. oc thæt ær
 got for thæt skæl thær warthær .i. houæth. Hal-
 dær man hwitæ uiol rot .i. sin mun ællær hænne
 oos. tha stærkær⁶ thæt bloth thær .i. far rinddær
 oc thæt sammæ dughær lyfryn.

Uf ysop. lxxix.

Ysopus ær het oc thyr .i. thrithi trappæ. Siu-
 thær man saman thyrre sifæ oc hunugh oc ysop. oc
 driker thæt. tha dughær thæt for hostæ oc for al
 siuc dom i lungæ. ysop ær oc goth for hesæ of man
 wællær⁷ hænne innæn sit gomæ. Drycker man ysop
 tha dughær thæt for spol orm. swa dughær hun oc for

¹) *Morbos* — — *mollibus in costis*, aut in *pulmonibus ipsis*,
 sedat: har *Macer.* ²) *S.* Glossariet. ³) *Nettere: øræn sang.*
S. ovenfor I. 3. *S.* 44. B. ørestingh. *sonitum fugat atque dolorem.*
Macer. ⁴) *S.* Glossariet. B. sødhelig. ⁵) oc ber udslættes. ⁶)
 stærkær, formodentlig: stærker. ⁷) wællær innæn sit gomæ: læ-
 der det sprudle i Halsen, gurgler sig dermed. Læser man wællæ (vi-
 lege, sprudle) kan det vel udtrykke denne Mening. Men maaskee er
 det feilskrevet for wæltær. "*versata palato.*" *Macer.* A. om man
 holdær hænne i syn mun. B. om man welthær hænne.

hostæ. For allæ thæssæ tha dughær hun oc stampath mæth hunugh. Stampath gren yfop mæth twa lotæ af ædifa. oc thriching¹ af hunugh² oc druckæt. tha ger thæt los buuf. En latær thu farsæ til. tha dughær thæt æn³ minnæ of man drickær thæt thiurt. ællær gront. Stampæs hun mæth fikæ oc nitro. tha ger hun faghær lyt. Oc dughær hun for bolæn mylt oc for watn fet. of hun siuthæs oc lægs ouæn oppæ. Drickær man yfop mæth win. tha dughær thæt for hiarta røter thær thændæ ær.⁴ oc al fæthælic bild thær for innæn ær gar burt. Of man siuthær yfop .i. ædifa oc thwar sinæ tændær thær .i. tha dughær thæt for tanwær. Siuthær man yfop oc latær .i. manz eræ. tha dughær thæt for wærk .i. eræ. af (of) oli af rosæ blændæs thær with.

Uf yngifær. lxxx.

Zingiber thæt ær ingifar. thæt hauær thæn sammæ kraft⁵ .i. lækidom thær pipær.⁶ Thæt dughær siuf liuær. oc wætæ. oc kuld. oc thæt losær blæsdæ innulua oc siufnæth .i. maghæ. Thæt wærmær maghæ oc ger mat at smæltæ .i. maghæ. Yngifar therrær thæn yuærwætæs wætæ thær warthær .i. manz maghæ af fiff oc af houæth .i. leguminibus.

¹) B. tredingh. ²) Oximel, hos Macer. ³) Rettere læses: æi. ⁴) thændæ, d: spændte, udspilede. præcordia tensa relaxat. M. ⁵) B. mætt. ⁶) Kun denne Bemærkning findes hos Macer. Alt det øvrige i Artikelen om Yngifer har vor Forf. tilføjet.

Uf 3edwar.. lxxi.

3eduar ær thrifald het. oc ensald thær. Thæt du-
ghær for etær oc orm stynng. thæt styrkær maghæ oc
gør lyst at ætæ oc losær ont wæthær .i. maghæ.¹
Hun takær burt ond den af mun thær warthær af
loof. Thæt gør at rapær. Drifær man thæt.² tha
dræpær thæt spol orm.

Sær ændæs forstæ yrtæ boof.
per manum fratris fanuti yuul.

Wær byrs annæn yrte bok.

Ufa. i.	Uf meld. iiij.
Ammonium. ij.	Uf suræ. v.
Uf dyllæ. iiij.	Uf quiksilf. vi.

Ufa³ ær het oc thyr .i. thrithi trappær. hun helær
quartan. Drifær man hænne mæth watn foppæ⁴ tha
rensar thæt thæn rotæ thær af qwartanæ kombær. Ætær
man thæt mæth stæct æg tha helær thæt hostæ. Blæn-
dær man hænne mæth ædikæ oc læggær with skurf.
tha rensar han thæt. Gør man hænne .i. øghn
smæals tha hwæssær hun synn. Drykæs hun mæth
warmt watn tha hiælpær thæt hees røst.

¹) Vinde i Mæven. ructus sonantes commovet. M. ²) B.
Drickes thæt, tha dræbes spolorm. ³) Denne, saavelsem endeel
andre Artikler i H. Harpestrengs anden Urtebog, fattes hos Macer.
⁴) Båndsuppe.

Uf ammonium. ij.

Ammonium het oc thyr .i. thrithi trappæ. Dry-
fær man hænne sæth.¹ tha helær thæt thæn thær lymnæ
hauer myst. oc for giæld oc for fotæfot. oc for konæ
bærendæ thær wærf hauer.

Uf dyllæ. iij.

Anetum ær dyllæ. het. oc thyr .i. annæn trappæ.
Drifær fastermothær dyllæsoth tha faar hun nuært
miælf.² oc ær thæt got for ilt .i. maghæ. Takær thæn
thær siuk ær thyr faar³ laa af hænne oc rapær oftæ.
tha ær thæt marc⁴ tyl at thæn onðæ siuðom ær
burtæ af maghæ. Stampær man dyllæ oc dryfær
hænne oos tha hiælpær thæt. for ilt i quith oc gor
mat at smæltæ storlyk.⁵ Dryfær man tho⁶ thæt
oftæ. tha skathær thæt swin.⁷ Thyrær man dyllæ
fro oc stampær smat. thæt⁸ helær thæt storlyk drypæl.
withær laugh.⁹ Thyrær man dyllæ root oc stam-
pær sma tha dughær thæt for doth fet .i. saar. Stam-
pær man dyllæ fro. tha dughær thæn deon for hidæn.
oc¹⁰ thæt ær fyrræ thiurt oc wæl het oc denæs oftæ.
Stampær man dyllæ rotær oc læggær with øghn. thæt
dughær for mykæl hetæ .i. øghn. Siuthær man dyllæ

¹) Formodentlig feilstreket for: soth. B. hennes soðh. ²)
B. megel melk. ³) Tre Kar, Bægere. Tres cyathos eius tepidæ
si sumpserit æger. M. ⁴) Kiendetegn. ⁵) bidrager meget til For-
dvielsen. ⁶) dog. ⁷) Man seer her, hvor aldeles ligegyldende i
og y have været for Skrивeren, da han endog (Kiendt med Sædvane)
har streket yi, i St. for det fordoblede y. ⁸) Rettere læses: thæ,
eller det følgende thæt udslættet. ⁹) B. wedher lauth. ¹⁰) Ret-
tere: of.

blomster¹ .i. oli. tha hialpær thæt. for the knytra. oc that fet thær for næthan woxær .i. manz baklot.² Oc thæt dughær mæst the siuc dom thær man far af fuld. oc thæt ær got for heuæthwærk. oc sinsprængæ.³

Af meld. iij.

Atriplex meld. kald .i. forstær trappær. oc wat .i. annan. Han gør løsn .i. qwith. Hun ær goth for harthæ naghæl⁴ of man gør plastær antigh⁵ af ra meld ællær af sothæn oc læggær .a. Thæt ær oc got for thæn illæ eld. Stampær man meld mæth nitro oc hunugh oc ædylf. oc læggær warm with fetæfot. thæt dughær. Dryckær man meldæ frø mæth win thæt dughær for gulæsoth.

Af suræ. v.

Accidula suræ.⁶ kald oc thyr .i. thrithi trappær. Hun ær goth for matlethæ. oc æltær burt thæn illæ eld. Lægs hun with bolen øghn. tha hialpær thæt. oc for thæt thær brænd ær. oc tho⁷ stampærth. Hænnæ oof blandh mæth oli af rosæ ællær stampærth dughær for gamæl hostæ. Dryckær man hænnæ mæth win tha dughær hun for althyns løsn. Væter man hænnæ ithælyf tha dughær thæt for etær. Læter man hænnæ oof .i. manz øghn. tha gør thæt man clær øghæn.

¹) B. fimdes thes blomsther. ²) curat hæmorrhoidas & condylomata soluit. M. ³) Nervorum laxat tensuras. M. ⁴) scabros unguës. Macer. ⁵) B. enthen. ⁶) B. fyræ, Föld oc ther. ⁷) Ogsaa, ligeledes? — Uden Tvivl fattes her noget foran oc tho, som sees af Macer's Tert.

Læter man hænne .i. oræ tha ma han wæl høræ.
 Bær man yrten .a. syl tha skathær hanum scor-
 pion [æi.¹] Andær yrt ær mynnæ oc tho thæt sammæ
 kyns. oc hetær huslof. Hun dughær æi mynnæ æn
 thæn fyrmeræ. for alt thæt samæ. Læter man huslof
 oos. oc smytær .a. øghn ær samæn æræ grooth mæth
 gund.² tha hiælpær thæt myket.

Alf quiksyf. vi.

Argentum uiuum. quiksyf.³ Thæt ær alz hetæst
 oc alz watast. Thæt dræpær lys oc loppær oc andræ
 sma orme. Blandæs thæt mæth oli. oc ædikæ oc
 letargiro tha warthær thær af goth smoræls for scab
 oc for blenæ. Hwa sum quiksyf drykær. han dry-
 fær syn doth. Hwilt en lymnæ⁴ thæt lepær til. tha
 slar thæt hanum oc notær. Lægs quiksyf til eld tha
 warthær thæt unæt⁵ oc gær rof. Fangær manz synær
 ællær armben af thæn rof. tha blotnæ the oc wan-
 skæs. De allæ andær linnæ thær siæluæ ma reræs.
 oc thær foræ fangær manygh⁶ at the muæ æi reræ
 therræ lymnæ. oc siæluæsof. dæuæls oc ængæ. oc ond
 lyt. fuul mun oc thyrre hiærne. oc .e. huar sum⁷
 rof kombær af quiksyf thæthan fly orme. ællær dæ the.⁸

¹) Glemte i Haandskriftet, i Enden af den sidste Linie paa en
 Side. (S. Macer.) ²) Gund. Det første Bogstav har været raz-
 deret, og er utydeligt; B. har udeladt Stedet. Nedenfor II. 16.
 forekommer Gund. ³) B. quiksyf. ⁴) B. Hwilt en. ⁵)
 fordærvet. B. unæt. (Jof. I. 10. Steenb. 62. og f. Glossariet.)
⁶) B. manghe. ⁷) B. hworth (hvorhen.) ⁸) B. rømme orme
 eller the dæ.

Uf borake. vij.

Borago¹ ær enskyns kaal. het oc wat .i. forstæ trappæ. Hun hiælpær thæn thær hiartæ wærk hauær. Læter man hennæ til win oc driker. tha gær thæt man glath. Warthær hun sothæn² .i. hunugh oc zûker. oc druken swa tha hiælpær thæt bryst. oc lungæ oc strupæ fra thæt thær skathælyct ær.

Uf iorthumblæ. viij.

Betonica iorthumblæ. Hun gær at pissæ. oc hun forkumbær steen .i. blathær. Mæth hunugh oc win druken. dughær hun for watnsot. Oc mæth pusca³ dughær hun them thær blooth spittæ. Far man hog⁴ .a. oghæn oc gær plastær af hennæ stampæth blathæ oc lawth with. thæt hiælpær. Blændær man hennæ oos mæth oli af rosæ oc dropær i øræ. thæt dughær for øræ wære. Stampær man hennæ wæl sma oc blændær with sothet hunugh⁵ thæt dughær for hostæ. Stampær man hennæ sma oc blændær with atændæ⁶ lot watn oc nindæ win oc dricker. thæt dughær for løsn. at fangæ. Dyl grænæ saar⁷ skal man stampæ hennæ blathæ oc lægær (sic) with.⁸ Stampæs hun enæ oc lægß with brotæt houath.⁹ thæt hiælpær. Siuthær man hennæ blathæ tha dughær

¹) Borago. Denne Urt findes vel hos Macer; men vor Forf. siger aldeles af fra ham i Beskrivelsen over dens Lægekræfter. ²) B. sadhæn. ³) Pusca: en Blanding af. ⁴) hog: Sug. oculis, quos læserit ictus. M. ⁵) togt Honning. ⁶) ottende. ⁷) C. nyhugne saar. vulnera facta recenter. M. ⁸) B. legghe weth. ⁹) fractura capitis. M.

thæt frankæ øghæn of the bathæs thær mæth. oc
of the rinnæ myket. Drykær man hennæ mæth lat¹
watn tha renser thæt bryst. oc maghæ oc² mang-
kyns siucdom. oc dughær thæt liuær oc mylt. Dri-
ckær man hennæ mæth lat watn thæt dughær for wærk
.i. qwith. Latær man hunugh til hennæ tha dughær
hun for hostæ. oc lesær qwith. For hwardags rythæ.
tak en lot af wægbrethæ. oc twa lotæ af northhumblæ.
oc drickæ mæth lat watn for acces. tha hielpær thæt.
Stampæs hun oc dryks ythælik warm. tha dughær
hun for watnsot. Stampær man hennæ root. oc
drickær mæth watn oc lyt win thæt renser ond kunska³
mæth upkastningh. Drykær man hennæ blathæ. ællær
fro stampæth mæth win. thæt dughær for etær. Dryks
hun mæth laat win. tha dughær hun for gulasot. War-
thær hun thiurth⁴ oc stampæth oc ælt mæth hunugh
oc ætær man swa myket sum en bonæ æstær natwarth.⁵
tha dughær thæt maghæ at mat ma smæltæ .i. hanum.
Warthær. en frynglæ gorth⁶ af thænnæ yrt um hug-
ormæ thaær⁷ (thawær) hun ær gron. tha thoræ the aldri
faræ nuær thæn frynglæ. utan bitæ hwær annæn oc fla
mæth therræ halæ tyl the dæ.⁸ Swa thænnæ yrt .a.
syk bar. han ma af ængy skathælyk lækhydom fa wa-

¹) lunfent. (nedenfor: Laat.) ²) Rettere læses maaskee: af.
³) feilstrevet for: h u n s k æ. B. hwmstæ. humores purgat. *Macser.*
⁴) torret. ⁵) B. natwore. Nadver. ⁶) B. giorth. ⁷) naar.
⁸) Jvf. *Plinii hist. nat. l. XXV. c. 8.* ⁹) saae Skade. ¹⁰)
thæn stæær her som Dativ. (hos den.)

thæ.⁹ oc thæn¹⁰ thær hænne ithælyk drykær gaar
burt blek lyt¹ oc fombær bætræ lyt.²

Uf tharh skreppæ. ix.

Boglossa thorth skreppæ.³ ællær oræ tungæ. Hun
ær goth mæth win. thæm thær mykæt æræ hetæ. oc
thyræ. oc for hiartæ wærk. Hun draghær fra lungæ
alt thæt hænne ær skathælict. of hun warthær dru-
fen. Driks hænne oof mæth lat watn. tha hiehpær
thæt mikæt for larwærc.⁴ Drykær man thæt win thær
hun siuthæs .i. thæt gor hiarnæ goth mynnæls. War-
thær hun stoth.⁵ .i. gylbæ huus mællæ gilbrothær.
tha gor hun thæm glathæ.

Uf skærsotæ. x.

Basilisca seu genciana.*) skærsotæ. Hun ær
storlyk myket het. oc mikæt best. oc hun wæxær summæ
stæthæ .i. kiariorth. oc summæ stæthæ .i. stenugh iorth
oc bathæ⁶ hauæ the en kraft.⁷ tho ær thæn starkær
thær .i. stenugh iorth finnas. oc al hænne kraft ær
rothæn. Hun ær thæm mikæth goth thær siuk
maghæ hauæ. oc siuk liuær oc siuk niuræ oc siuk
mylt. oc siuk hiartæ. Allæ ær hun thæm goth. hwat
hældær hun taks mæth win ællær mæth ædifa. ællær

¹) plumbeus color. M. ²) B. bedhre lydh. C. goed lodh.
(Ansigtsfarve.) ³) B. tordhenskræppæ. ⁴) B. howeth wærk.
⁵) rigtigere: stræth, sem B. har. *) Et Capitel om Gentiana
findes vel i den Ranzauke Udg. af Macer; men noget kortere end
den danske Text, og ganske afvigende fra denne. ⁶) Begge. ⁷) B.
dydh.

mæth hunugh oc swa mæth watn. thær laat ær. æn the thær starkær ær .i. therræ lyfum¹ the skulæ hænnæ mæth win drikkæ ællær ædikæ ællær oc ætæ raa fastænd. Æn the ær frangkæ² æræ .i. them the mughæ hænnæ warlær bathæ mæt³ oc fastend takæ mæth hunugh ællær mæth watn. ællær oc ætæ ra. Warthær hun ra ætæn tha gar thæn bestlæt næpælekæ af manz mun .i. en half dagh fyrræ æn han ætær ællær drikkær. num ær thæt bætær at skæra hænnæ sma .i. thæt thær nu war saugh oc supæ hænnæ in oc swælghæ nythær saugh.⁴ Swa sum thænnæ nyt takær nythælik. tha ær thæt got for larwær(t) oc æi fangær thæssæ siudom thær hetær frampæ. oc⁵ æi hostæ oc æi writh .i. buuk ællær haft. num fly the allæ for hænnæ. Thæn skathær oc æi watn= sot oc æi frangkæ andæfang thær hænnæ takæ.⁶ hun ær oc them goth miket. thær wærk hauæ .i. sithæ. oc bloth spittæ. Hun dughær oc for hug orm slæt. oc the wætæ thær skathælyk ær oc thiuk innæn man gær hun thyndær. oc roth gallæ wrækær hun burt. antigh mæth vrinæ ællær oc næthæn af manz lif. Hun renser oc niuræ. oc hinc thær etær hauær taket. frælsær hun af dōzz wathæ .i. timmæ taken.⁷ Thænnæ

¹) B. legom. ²) svage. ³) De maa forfigtigen (?) bruge denne Ur i eller før Badet (?) B. the mwæ meth hennæ badhe fastendhe. ⁴) Dette Ord bør uden Tvivl udslættes. Alt her er en Feil i Haandskriftet, viser Tegnet .i. i Randen. ⁵) æi fangær — Frampæ oc. Disse Ord ere udeladte i B. og Meningen saaledes ganske forvansket; hvilket anføres som et Exempel af mangfoldige paa hvor slet denne Afskrift er gjort. ⁶) Jof. Indledningen. S. 24. c. ⁷) Tazgen, brugt i Tide.

nyrt prisæth papias storlik mikæt for thæssæ dygh thær
nu ær saugh.

Uf coriander. xi.

Coriandrum ær kalt oc thiurt. Stampær man hænneæ
mæth win ællær ædikæ. oc dryfær tha wrakær thæt
ut spol orm. Stampær man hænneæ mæth hunugh
oc mæth thyrreæ winbær.¹ tha dughær thæt for manigh-
kyns bild² of thæt lægs with oc mæst for bolnæ koddæ.³
Drickær man hænneæ fro mæth watn thæt dughær mi-
ket for løsn. Blendæs hænneæ oos mæth ædikæ oc
hwete krummæ. tha dughær thæt for thæn illæ eld oc
for hwærkyns heet boldæ. Blendæth inæl af bønæ
with hænneæ oos oc lauth .a. blenæ⁴ tha forwar-
thær⁵ hun. Aetær man thry korn af coriander fyrræ
æn rythæ kombær hwær thrythi dagh for accessum. tha
far han bætær. Swa sum hænneæ ætær ythælik. tha
far han doth af ællær mangkyns illæ siudom.

Uf nepeta. xij.

Calamentum. nepeta.⁶ heet oc thyr .i. thrythi
trappæ. Drickær man hænneæ mæth lat watn oc lyt
win tha gor thæt lyfum all. at swetæs. Smor man
sik mæth oli thæn thær hun siuthæs .i. ante a-
cessum. tha dughær hun for rythæ. Stampæs hun
oc lægs with laar thær brænnær mæth hunskæ⁷ tha

¹) Winbær. una cum Passa. Macer. ²) Byld. ³) testes
tumidos. M. ⁴) Blegu. ⁵) fergaaer, gaaer bort. B. tha ffor-
wordhe the. ⁶) B. Fatthemynthe. (Nepeta. Macer.) ⁷) Illi
qui schiasim patitur. M.

thyræer hun hunstæn¹ oc swa styr wærken. Drifær
[man] hænnæ mæth win tha hialpær hun lyfiwæ-
thingsot² .i. uphoof.³ oc swa wrakær hun etær oc
dræpær spolorm. Drykær konæ mæth barne hænnæ.
ællær stampær oc læggær nathæn with tha fastær hun
barnet. oc hun renfær gulæ sot. oc tham thær angæ
hauæ hauæ ællær hart andæfangh.⁴ Warthær hun
stampæth oc lauth with swartæ saar. tha renfæs the.
Ær hun sothæn mæth win tha dughær hun qwinne
til at fangæ therræ naturlyk lyt.⁵ Thæssæ lund helær
hun oc maghæ. Hænnæ rook æltær⁶ hugh orm fra
huus. Drykær man hænnæ mæth win tha hialpær
hun for hyffæn.⁷ oc mykel løsn.

Uf calamus. xiiij.

Calamus ær holt⁸ oc gult. oc smat. Warthær
thæt thiurt oc nithæt smat⁹ mællæ hændær tha hauær
thæt sot den. oc thæt wæxær .i. india. oc .i. pær-
side. tho ær thæt hetær thær combær af india. het
oc thiurt .i. annæn trappæ. Drykær man thæt tha
dughær thæt for lyuær wærk. oc maghæ wærc. War-
thær thæt sothet oc lauth with bærende tha helær thæt
hænnæ byld. Gangær thær eem af¹⁰ tyl manz byst
tha dughær thæt for gamæl hostæ.

¹) humores siccando. M. ²) *Lepræ species, Elephantiasisque*
vocatur. M. ³) I Begyndelsen af Sygdommen. ⁴) Anhelos vel
asthmaticos. M. ⁵) Farve. ⁶) fordriuer. ⁷) Hiffe. singultus.
M. ⁸) humst. ⁹) B. gnedeth smæth. ¹⁰) Gaaer der Damp af.

Af cipres. xiiij.

Ciperus. thyr. oc heet i annen trappa. Drykær man hænne. tha dughær hun for steen. oc rymmær allæ waghæ¹ thær nættæ gær ut.² oc thæt kombær ut dot barn of konæ bakær syt³ mæth thæt watn thær hun siuthæs .i. Fangær heel man⁴ af hænne rof tha warthær han fast oc lættær.⁵ Hun thyrær af mykel watæ of man drykær hænne oftæ. Warthær hun stampær sma oc ælt mæth hunugh tha renfær hun sterlyk boldæ oc fulæ saar. oc hælst dughær thæt saar mun. Drykær man hænne tha styrkær hun fræk maghæ. oc thæt dughær for watn sot. oc hun renfær watn full hunskæ⁶ mæth nættæ.⁷ Stampæs hun mæth ædikæ. tha helær hun sma boldæ oc mæ nær them at sprethæs.

Af h witwith. xv.

Gammomilla hwithwith.⁸ Hun ær best oc donær yllæ oc hun ær thrynnækyns. oc hwærtherræ⁹ mæ kænnes af therræ blomstar. Oc allæ hauæ the gult blomstar .i. mit. Blathen umkryng ær summæ hwitæ oc summæ brunæ. oc summæ swartæ. Anthemis hetær en thær brun hauær blathæ. oc hun ær mæst oc stærkæst.¹⁰ Thæn thær hwitæ blathæ hauær

¹) laxat meatus. M. ²) B. thær nættæ giuæ. — gær o: gaaer. ³) si mulier foveatur. M. ⁴) sanus homo. M. ⁵) firmus & levior. M. ⁶) humores aquosos. M. ⁷) mæth o: ved, igiennem Urinen. ⁸) B. hwichwedh. ⁹) hær af dem mæ, maa o: fæn fiendes. ¹⁰) stærst og stærkæst. maior & fortior. M.

[hetær] lentantemeon.¹ Thæn thær swartæ blathæ hauær hetær crisantemon.² Allæ æræ the hetæ oc thyræ .i. forstæ trappæ. Thæssæ allæ tafnæ mæth win gor at pissæ oc brytær steen .i. blathræ. oc dughær for writh .i. buuk. Drickær man hænnaæ soth tha dughær thæt for gulasot. Dryks hun mæth win. tha kombær hun ut forwarthæt barn.³ Eiuthær man hænnaæ .i. oli oc smør thæn thær rynthæ hauær. tha gaar bathæ kuld burt oc rynthæ. Stampæs hun oc lægs with fulæ saar tha hialpær thæt. Oc hun dughær siuct houæth sothen græn .i. oli. oc smurth houæth mæth. Ær hun æi græn tha skal hun .i. ædikæ skaræs⁴ oc houæth skal thær .i. twa. Oc ængth⁵ smoræls ær bættræ with houæth.

Æf othyrt. xv.*).

Sicuta. othyrt. hun ær kald sum etær. Drickær man hænnaæ tha ma han dæs slyk sammæ æns⁶ af etær. Hwa sum af hænnaæ dær tha ær hans huuth smit-tugh.⁷ Hwa sum af thænnaæ yrt hauær skathæ fangæt. drykæ laat starft win oc thæt hialpær. Stampæs hænnaæ blathæ oc lægs uppa æghn ællær smoræs thæt dughær for gund.⁸ oc for bryn.⁹ oc for thæn

¹) Leucanthemion. M. ²) Chrysanthemion. Macer. ³) pellere refertur abortum. M. ⁴) maceretur aceto. M. ⁵) inset (ingen.) *) Dette Nummer er to Gange gientaget. ⁶) ligesom af Gist. more veneni. M. ⁷) maculosa. M. Stedet hos Macer om Socrates' Død er udeladt, tilligemed følgende Vers:

Qualiter hoc fiat, non æstimo dicere nostrum;

Cum nil quod noceat, sed quod iuvat est referendum.

⁸) *Æstivas* mire iuvat *epiphoras* oculorum M. ⁹) *herpeta*. M

illæ eld. Smytar¹ mō hænne oof ofnæ sine spinæ² tha styue the forst oc sithen standæ the iasnlif. Stampær man hænne oc smitar .a. spinæ tha thirrar thæt miælf .i. spinæ. Stampær man hænne oc læggær ouæn with manz anboth³ tha fortakær thæt quinnæ lyst. oc thæn sæth thær barn skal af fethæs. Stampæs hun mæth quifshylf.⁴ oc talgh. tha ær thæt got for fotafor.

Af Falkælym. xvi.

Calx. falkælym. het oc thiurt. .i. fiarthe trappæ. Blandæs thæt mæth fet af oli tha dughær thæt for blenæ oc for rotnæ boldæ. oc thæt kombær saar samæn oc alt thær skoret ær ællær huggæt ær.

Af cipres xvij.

Cipressus heet oc thyr .i. forstæ [trappæ.] Hænne grænæ⁵ oc æplæ ær gothæ til lækydom thær the æræ grænæ.⁶ Thæt helær nyssforæt saar. oc thæt thær riuet ær. Gers plaster af hænne grænæ. oc hænne æplæ. oc lægs mællæ rathian⁷ tha helær thæt rupturas. Warthær hænne grænæ stampæth mæth lyt myrræ. oc drufæn mæth win thæt dughær at fensær⁸ (sic) blæthræ. oc helær strangiroam. (sic)⁹ Cipres blændæth mæth biugmyæl oc ædikæ dughær for thæn yllæ

¹) smytæ linere. *Macer.* B. gnidher. ²) paa hendes Bryzster. ³) Denne Forstrift findes ei hos *Macer*, og Læsemaaden er i nogle Udgaver meget afvigende. ⁴) *Macer* har: *Argenti spuma.* ⁵) *Grene.* ⁶) grønne. ⁷) B. mellem rødyane. ⁸) Rigtigere: at rense. B. æth rense blædhre. ⁹) Samme Zeil har B.

eld. Cypras aplæ gronæ drufen mæth win dughær for hostæ. Stampæs hænne grenæ mæth ædik oc wæx oc oli. oc laugh with maghæ. tha styrkær thæt maghæ.

Æf dyttan. xvijj.

Diptannum. dyttan het oc thiurt .i. thrithi trappæ. Hun renser saar af ond hunskæ. Warthær hænne oof drufen. ællær næthan lawt under. tha kombær hun dot barn ut. oc thæt skyn thær um barnæt war æns hynne.¹

Æf dracontea. xix.

Dracontea. hwa sum stampær hænne rotær oc smor sic mæth tha dughær thæt for manghskyns siucdom. Drifær man thæt tha far man løsn .i. qwith. Hun dughær for houæth wærk of hun blendæs mæth ædikæ. oc thæt renser fulæ saar. oc fyllær diupæ saar. oc thæt hælpar wæl thæt thær brænd ær af eld. Hælder man thæt længy .i. sin mun. tha dughær thæt for tanwærk.

Æf halzyrt. xx.

Enula. halz yrt² hun ær wat .i. færstæ trappæ. og het .i. annæn. Drifær man hænne tha gær hun at pissæ. oc kombær ut dot barn oc gær løsn. Stampæs hænne rot oc lægs with larmwærc.³ tha dughær

¹) Efterbyrd. (S. ovenfor I. 9. 10. 63.) ²) A. Solzyrt. ³) A. oc lægs a laar, tha dughær hun for laarwærk. (Schasim fugat. M.)

thæt. Siuthæs hennæ blathæ mæth win. tha dughær
thæt for niuræ wærc. of thæt lægs with. Stampær
man hennæ rotær mæth hunugh oc ætar. thæt spæ-
kær hostæ.¹

Uf thung. xxi.

Elleborus. thung. het oc thiurt .i. thriithi trappæ.
Hun ær twinnæfyns. hwit oc swart. Thæn hwitæ hauær
stærkær kraft. Swilkæ lund² thæssæ under lægs. tha
gor thæt dot barn ut. at fomma.³ Draghær man
thæt til nasæ tha gor thæt at nysæ. Lats⁴ hun
with æghæ smoræls. tha dughær hun myket. War-
thær hun stampæth sma oc laugh .i. groot. oc ca-
stæth for rytter ællær mys. tha do the. Warthær hun
mæth mialf stampæth tha drapær hun flughær. Gys
hun .i. spydrykæ tha lethær hun ut the indærst⁵
hunssæ. Hun dughær brotsællyngh. oc hinc thær hauæ
watnsot oc lyhwærthing sot helær hun. oc gambblæ
hostæ. oc for qwartanæ oc for rythæ thær manng
wintær hauær wærat. dughær hun. Plinius⁶ am-
minnær at hwa sum thennæ yrt wil takæ .i. læth-
dom. han skal syu daghæ fyrræ bo syf wethær⁷ oc tæm-
præ. oc thæn aftæn æi ætæ thær han takær hennæ
um morughæn. (sic) oc skal tha wæxæ stært oc my-

¹) tussim compescit. M. ²) suppositum quocunque modo.
M. B. Swilken qwinnaesse vnderlages. ³) B. tha fomma
the doth barn vdh. ⁴) B. læghes hwn wedh. ⁵) varios hu-
mores educere dicunt, har Macer. ⁶) Plinii hist. nat. L. XXV.
c. 5. ⁷) bo syf wethær. septem se præparet ante diebus. M. —
tæmpræ. Her efter fattes Macers Udtryk, der udfylde Sætningen:
humectisque cibis corpus bene temperet omne.

fet¹ wæthær oc warmt. Thæn thær thæt glomær ællær forhaar. (sic)² han far mykel skathæ thær af. Man skal takæ hænnæ .i. groot thær til gorth. ællær mæth wællyngh.³ tha skathær hanum æi. Wi skal hænnæ takæ gamælt folk. oc æi bœrn. oc æi blotæ mæn .i. therræ naturæ. oc æi ræddæ oc the thær quinnæ hiartæ hauæ.⁴ oc æi skarpæ⁵ mæn. Hwa sum hænnæ ællær andær etærfull yrter wil takæ til lækydom the skulæ warlyk goræ thæt at the fangæ æi døet thær af. ællær annæn wathæ. Thæn annæn thær swart ær. hun ær æi swa kraftugh. oc swa wathælyk.⁶ oc hun skal siuthæs .i. wællyngh. hun dughær them thær witlæs⁷ æræ. oc for fetafot. oc watnsot. oc hun gor løsn. Stampær man hænnæ mæth biughmial thæt dughær thæn byld ær kombær af watnsot. Læter man thæt næthan til quinnæ. tha renser thæt therræ blothrunæ oc kombær ut dœt barn. Læggær dœf man thung .i. oræ twa daghæ ællær thre. thæt dughær. Siu thær man thung .i. ædifæ oc swalpær .i. sin mun. thæt dughær for tanwærc. Plinius both at giuæ æky mære æn en draghmæ wæt.⁸ oc thæt løfær quith lætlyk. oc han forbœth at takæ mære samæn æn tolf obulorum wæt.

¹) Her fattes et Adjectiv; og den samme Mangel findes i B. *Macer* har: *jubet explorare serenam, Et calidam, claramque diem, ventisque carentem.* ²) forgaar? *curam si spreverit istam.* M. ³) *in lente.* M. ⁴) *animique viris muliebris.* M. ⁵) skarpæ mæn =: *magre.* (*macris.* M.) ⁶) *wathælyk.* *formidandus* M. ⁷) affindige. ⁸) En Drachmes Vægt.

Af bukarue. xxij.

Sumus terre. bukarue. het .i. forstæ trappæ oc thyr .i. annen. Thæt styrkær maghæ oc dughær for siudom .i. liuar. Warthær hænnae oos raa dru-
ken tha renser hun likum¹ af skab. oc af blenæ. Hun renser oc ont bloth af² mykel wæte. Hun gør skært bloth. oc mæst of hun warthær blænd math mir o
balsamus. Thænnae yrt renser lyfum af alkyns
rotæ thær af ont bloth kombær.

Ferrum.³ iærn. thæt ær kalt oc thiurt .i. thrithi trappæ. Warthær thæt glohet⁴ oc floct. tha dughær thæt for mykel løsn. oc for bolen mylt. Oc galie-
nus saghær at thættæ watn hiælpær them thær æi
witæ af thær.⁵

Af yærnruth. xxij.

Ferrugo. iærnruth⁶ kalt oc thiurt .i. thrithi trappæ. Thæt styrkær synær. oc helær thæt kæt thær fornæthæn
wæxer .i. manz baklot. Thæt hæftær⁷ qwinnae blothrunæ oc gør at the muæ æi sothæ. Warthær thæt sothet .i. ædylt
oc dropt .i. øræ. tha thyrær thæt al then wærk thær .i.
øræn warthær. Drykær man thæt tha warthær man
thung. Drifær man jærnruth oc takær æi en exagrum^{*})

¹) Legemet. ²) som kommer af (for) megen Væde (i Legemet.)
³) Her er Overkriften glemt, og Capitlets Tal udeladt. ⁴) B. wor-
dher theth gløende. ⁵) Disse Ord ere saaledes skrevne i Hdskr.
men siden ved Omfættningstegn forandrede til: witæ thær af. ⁶)
B. rødth i jern. ⁷) standser. ^{*}) Bette exagium (et Slags
Vægt. v. Du Cange Glossar.)

af syghæl steen tæmpræth mæth win. tha gor thæt doth. Tæmprær man thæt mæth ædyk. oc læggær with hetæ boldæ. thæt dughær. Warthær thæt smurth .a. skuruæt houæth. tha waxær thær haar up .a.

Æf bylne. xxiiij.

Iysquiamus bylne. Hun ær thrinnækyns.¹ oc hauær kald naturæ. En hauær hwit frø. oc annæn rot. oc thrithi swart. Then thær hwit frø hauær hun ær bæst .i. lækydom. Then mæth swartæ frø hæfs æi .i. lækydom. Stampæs hænna blathæ thær hwit frø hauær mæth polenta.² thæt dughær for fotæsot. Hænna oos laten i manz oræ. dughær for therræ wærk.³ hælðær man then ædikæ .i. sin mun thær hænna rotær siuthæs .i. thæt hælþær for tænwærk.⁴ Dos af stampæth bylnæ frø smiten⁵ um øghn dughær for wærk .i. øghn. Stampær man bylne frø .i. win. thæt hælþær bolnæ spinæ withær laugh. oc for bolnæ koddæ. Latæs hun til øghn smøræls tha dughær hun for hetæ. oc for byld .i. øghn.

Æf louæstyky. xxv.

Leuisticum. louæstyky heet oc thyr .i. thrithi trappær. Hun gor mat at smæltæ og dughær liuær thær siuf ær af kuld oc wætæ. oc hun minsker wærk .i. maghær

¹) B. træne fens. ²) Dette Ord, som Macer ogsaa har, bemærkede hos Romerne et Slags tyk Meelgrød eller Kage af Bygmæel, og bruges endnu i Italien for Brød eller Kage af Mais. ³) Macer har: *vermes necat eius* (auris.) ⁴) B. theth frier (for) tændwærk. ⁵) smurt.

oc losar ond wathar oc rutlæn oc writh oc upwærls
.i. buuf¹ oc hun gor at pissæ.

Af afæruell. xxvi.

Ligustrum.² afæruell het oc thyr .i. thrithi trappæ.
Hænnæ kraft ær mæst .i. roten. oc .i. frost. Hauær
man bolen maghæ³ tha driekæ hænnæ mæth win.
Hun smæltær oc mat oc hiælpær alt thæt thær for
innen ær. for allæ siuc domæ. Thæssæ lund rensær
[hun] oc konær af therræ urensæl næthæn oc tho foræ.⁴
Stampær man hænnæ oc driekær mæth win. oc ofnæ
ændætharm lægger. thæt dughær them ær thær hauær
wærk .i. Oc al thæn yrt standær gen⁵ etær.

Af skræppæ. xxvii.

Lappacium. skræppæ. hun ær styræhyns. oc allæ
hauæ the muræn en kraft. oc allæ æræ the hetæ oc
thyrre. The styrkæ maghæ oc rapæ ut ondt wæthær
.i. maghæ luct.⁶ Etær man skræppæ faal tha bin-
dær thæt manz quith. Bakær man syl mæth hænnæ
oos la. tha styr af hanum skurf oc klathæ.⁷ Sqwal-
pær man skræppæ oos .i. sin mun. tha dughær thæt
for drypæl oc for tanwærk. Drykær man skræppæ

¹) B. opworelsse i buuf. (Eilsparende Udtryk for alle disse Til-
fælde i Mæven findes ei hos Macer, hvis Tert ikke er fulgt, men
stærkt sammentrukket.) ²) *Ligustica*. Macer. ³) bolen ma-
ghæ. inflato stomacho. M. ⁴) Macer har kun det Udtryk: men-
strua purgat. ⁵) modstaær. B. mod edher. ⁶) In stomacho
clausum per ructus pellere ventem. Macer. ⁷) A. mæghel Flodæ
oc skurf som huden rywær sendher. (som mere udtrykker Macer's
Ord: Pruritus mordax scabiesque cutis laceratrix.)

oof thæt dughær for bloth fot. Siuthær man stræppe
rotær mæth win ællær watn. oc drykær. thæt wrakær
sten af blæthæ oc ær thæt got for gulæfot.

Uf flyntæ. xxviii.

Polium flyntæ. het oc thyr .i. annæn trappæ.
Thæt styrkær maghæ oc lesær buuf oc ger at pissæ.
Warthær thæt stampet oc .a. bolen æghn laugh. tha
hiælpær thæt.

Uf lupinus. xxix.

Lupinus ær et kyns legumen het oc thiurt .i.
forstæ trappæ. Hun renser huærwætæs bloth. oc du-
ghær for wære .i. liuær. oc for boldæ oc for watn
fot. oc helær thæn quith thær hast¹ hauær. Drifs
hænnæ oof ra. tha dughær thæt æn meræ. oc hun
helær gulæfot. Hun wætær quith oc for takær hetæ.
Lægs hun stampæth .a. mylt. tha takær thæt wære
fot² af hænnæ. Dropæs hænnæ oof .i. øren. tha
renser hun them af all rotæ. Warthær hænnæ oof
tæmpræth mæth oli af rosæ. tha hiælpær hun them
ær³ brænd ær.

Uf miothyrt. xxx.

Marochus. miothyrt.⁴ Thænnæ yrt ær by⁵ hærthlæ-
fær for allæ andræ yrtær. oc hun ær tryg for hug-

¹) Forstoppelse. ²) hastigen. (S. ovenfor I. 42. 62.) ³) Dem,
som brændte ere (som have brændt Skade.) ⁴) B. myedh vrth.
⁵) B. byer.

orm.¹ Drikar man hennæ mæth win. tha helær thæt hug orms byt. Wætar man af hennæ oos ull oc latær til næsæ.² thæt dughær for en siucdom thær man far .a. næsæ. Oc hennæ oos ær mykel læki-dom for cancer. Stampær man hennæ rotær. tha dughær thæn oos for myrk øghn. oc for manighkyns siuc dom thær øghn fangæ. Warthær hennæ blom-stær fangæt konæ til næsæ at donæ .a. thær mæth barnæ ær.³ tha fastær hun barnæt. oc swa of hennæ root knusæs oc læggæs under bærændæt. Warthær hennæ root stampærth mæth hunugh oc ætæn. tha spæ-kær hun hostæ. Thæt dughær them thær bloth spittæ. oc fortakær al ond hunstæ⁴ .i. bryst. Oc for allæ thæssæ ær rotæn stekt goth. Drikar man thæt thær roten siuthæs .i. thæt dughær alt thæt sammæ. Stam-pær man rotæn mæth win oc drikær thæt gor lyst til quinnæ. oc thæt gor at pissæ. Blændær man hennæ mæth ædikæ tha hiælpær hun saræ foter⁵ thær frost gangær .i.

Uf sighælstæn. xxri.

Magnes sighælstæn.⁶ Hun hittæs .i. india. oc hauær het naturæ. oc ær thyr .i. thrithi trappær. Hun dræghær⁷ iærn til syk oc for thi mughæ thyt æi

¹) Meningen er formodentlig, at Hugorm slyge denne Urt; og at den saaledes er et Forvaringsmiddel imod dem. ²) B. wedher man wol meth hennes oos oc lægher aa næsæ. ³) B. doner Fone ther meth barn er aa hennes blomsther. ⁴) B. hwmstæ. (Vædste.) ⁵) saræ æ: saare, pl. af Adj. saar. (Fædder med Saar, Huller i.) ⁶) B. segelsteen. ⁷) B. drawer.

ſkyt komæ thær iærn hauæ. Drykær man thæt math lyt miælk. tha dughær thæt til¹ thær ſkathæ hauær fanggæt af iærnruth. ællær thæm thær ſkathæ hauær fangæt af etærgutæt wapn.² Warthær thænnæ ſteen ſtampæth .i. plaſtær oc with ſaar laugh tha draghæ(r) hunt (ſic) ut ſkote³ af ſaræt. Thænnæ ſteen ſtyrkær oc them thær hauæ kald naturæ bloth. oc thyr. oc takær fra them ræglæ. oc ond auſt.⁴

Uf porſ. xxrij..

Mirtus. porſ. kalt .i. forſtæ trappæ. Hænnæ doon ſtær geen⁵ en heet rooſ thær ſlighær .i. manz houæth. Stampæth porſ thyrær thæn wæte⁶ — .i. them æræ. Porſ urt ær goth for blothrun oc for annæn løjn. Porſ ſtampæth grøn oc math ædikæ bland. ſtæmmær blooth af næſæ of thæt læggæs .a. houæth. Thwar man houæth math porſ oli. tha ſtyrkær thæt [haar]⁷ at wæxæ mæxæ.

Uf blindæ nætlæ. xxxij..

Marubium. blindæ nætlæ. Hun ær thyr oc heet .i. annæn trappæ. Drykær man hænnæ for bryſtæ

¹) til. rettere læſes her vel: thæm thær ſkathæ æ. ²) forgiſtet Waaben. ³) Dette feilſkrevne Sted kunde læſes med B. tha dragher theth hunſke ſkoth aff ſareth. Men maaſtee er dog følgende, hvorved blot et t bortkaſtes, en rigtigere Læſemaade: tha draghær hun (Stenen) ut ſkote (= Skud, Skudvaaben, Pil eller Spyd. Iſt. Skot) af ſaræt. ⁴) S. Gloſſariet. ⁵) B. ſtaar igen. (modſtaær, virker imod, fordriver.) ⁶) Herefter fattes uden Tvivl noget. Stedet er udeladt i B. Urten findes ei hos Macer. ⁷) Fattes i Haandſkriftet, og hele Stedet i B.

wærk tha dughær thæt mykæt. oc for ængæ oc for
hostæ. Hun skyndær barnbyrth oc kember ut barnæ
skyn. Læter man hunugh with hænnæ. tha rensær
hun oc sære boldæ. oc saar. Driker man hænnæ
tha dughær hun for sithæwærk. Blændær man hænnæ
oos mæth win oc hunugh. tha dughær thæt myrk
eghn.¹ oc swa dughær thæt for gulasot. De ær hun
them goth thær siudom haue .i. blæthæ.

Af Karsæ. xxxiiij.

Nasturcium. karsæ. het oc thiurt .i. siarthe trappæ.
Thæt binder lyst til quinnæ.² Stampæs karsæ mæt
sura oc lægs with boldæ. tha draghær thæt waar.³
ut. oc minsker wærken. Karsæ oos halder aftær⁴
the haar ær af fallæ. oc ær goth for tanwærk of
hænnæ oos giutæs .i. thæt ær ær⁵ wærken ær næst.
Karsæ frø ær stærkæ æn yrtæn ær siælf. Karsæ wra
kær ut af mothær det barn oc ondæ orme ær manz
quith. Stampær man karsæ frø mæth win oc dry-
kær tha dughær thæt for etær. Iæ⁶ orme døen af
brænd karsæ. tha fly the. Drikker man karsæ mæth
ædysæ. thæt ær got with siuk mylt. Stampæs hun
mæth ædikæ oc lægs with larwærc tha hialpær thæt.
Stampær man karsæ mæth gasæ istrær thæt ær got
for sarsky .i. houæth.⁷ oc for klæthæ. Siuthær man

¹) luminibus caligine debilitatis. Macer. ²) Venerem coer-
cet. Macer. ³) waar. B. wor. (Edder.) Sanies. M. ⁴) holz
der tilbage (retinet. M.) hindrer dem fra at falde af. ⁵) som.
⁶) Gaæ (forneime) Orme Lugten af brændt Karsæ. ⁷) B. for-
licth i howeth. ulcera turpia. M.

karfæ ællær karfæ frø mæth sot¹ gotæ mialf. tha dughær thæt for alkyns brystværk. Stampær man karfæ frø oc driker osæn en dragmæ wæt. thæt dughær at fangæ løsn. Stampær man karfæ frø mæth hunugh oc ætær. thæt dughær for hostæ.

Uf dudæ Korn. xxxv.

Nigella. dudækorn.² Stampæs hun mæth pipær root oc lit salt. thæt dughær for cancer. withær lauth. swa oc lykwerthing. Siuthær man hænne .i. atæ lotæ watn oc nindæ lot win. mæth refæls oc safran. thæt dughær for larwærc. Røfær konæ mæth barnæ sif fornæthan mæth thænne yrt. tha læggær hun sket syn byrthæ.³

Uf Lunung. xxxvi.

Origanum ær lunung. heet oc thyr .i. thrithi trappæ. Siuthær man hænne .i. win oc driker sichæn thæt wiin ostæ. tha dughær thæt for hwarthyns kwaldryk.⁴ Blendær man nindæ lot win. mæth atændæ lot watn oc driker hænne swa thær mæth. thæt hiælpær for alkyn(s) etær oc for watnsot. Warthær hun sma stampærth æns *dust*⁵ mæth hunugh. tha dughær thæt for hostæ. oc hun hiælpær for gulefot. Stampær man hænne oc drykær thæn grøne oos tha hiælpær

dust!

¹) sød o: nymalket Sedemell. Capræ lac recens. M. ²) B. dødher Korn. ³) Lægger snart sin Byrde. (Meningen er formodentz lig: at hun derved farer ilde ell. føder for tidligt.) ⁴) giftig Drik. prodest aconita bibenti, multisque aliis obstat venenis. M. ⁵) Støv. A. som dyft. (pulvis. M.)

thæt bolæn qværkæ. Oc tygger man hanum mællæ
sine tendær tha ær thæt got for tanværk. Hænnæ
oos drukæn dughær for spol orm. oc hun stærær myrkæ
eghn.

Uf ostriz. xxxvij.

Ostricium ostriz.¹ het oc thyr. Stampæs hænnæ
røter mæth win. oc dryks. thæt dughær for siuk liuær.
oc for gulæsot. oc wrækær burt steen af blæthæ. oc
dughær for hostæ. Lægs thæt fornæthæn with quinnæ.
tha kombær thæt ut dæt barn.² Blænddær man thæt
with ædikæ oc polenta. tha renfær thæt lykwærthing
sot. Stampæs hænnæ oos mæth bigsoth oc lægs ofnæ
blænæ.³ tha forwærthæ the. Stampæs hun mæth
hunugh. tha renfær hun hunskæ af houæth. Stam-
pæs hun tha ger hænnæ dæn at nysæ. Hænnæ oos
bland mæth konæ miælk. oc in at næsæ draghæn
dughær for gulæsot sterlyk.

Uf portulaca. xxxviij.

Portulaca ær kald .i. annæn trappæ. oc wat .i.
thrithi. Hun dughær for rithæ of hænnæ oos dryks.
Drikær man hænnæ ællær ætær tha hæstær hun mi-
kæt blothrunæ af quith. oc swa annæt ær skæthælict
ær. Stampæs hun oc lægs with tanværk tha dughær
thæt. Swa hiælpær hun oc franc egghæn. Ætær
man hænnæ um summer tha skæthær hanum æi mi-

¹) I Randen med en gammel Haand: Mesterrod. ²) B.
Fom mer theth deth barn wd h. ³) blænæ. pustula. M.

fel hetæ. Hun ger blot quith¹ bland mæth salt. oc win. Ætar man hænne. tha hialpær hun for steen .i. blæthrae. Oc dughær hun swa than thær bloth spittæ. Thænne yrt oc accidula hauæ lifæ kraft. oc goræ lyfæ giærningæ.²

Peonia. xxxix.

Peonia ær heet oc thyr .i. annæn trappæ. Hun ær goth with mylt of hun tafæs mæth atæ lotæ wæn oc nindæ lot win.³ Hauær barn steen .i. blæthrae oc drifær hænne tha warthær han burtæ. Dryfær man hænne frø oftæ tha dughær thæt for maræ.⁴ Hauær than man hænne root um syn half thær fal-lær .i. brot⁵ tha hialpær thæt. oc of man dryfær hænne. Thæt prouæth galienus⁶ læky at wææ sænt. Hun renfær oc konær æftær barnbyrth of hun dryfæs mæth win.

Æf bly. xl.

Plumbum. bly. kalt i annæn trappæ. oc hauær nokæt swa⁷ af wææ. Ger man en mortæl oc stæmpæl af bly oc latær thær .i. win oc oli af rosæ. ællær porf oli. ællær oos af hustok oc portulaca. oc æltær thæt thre daghæ. gen fool ællær het wæthæ(r)⁸ tha

¹) Ventrem mollit. *Macer.* ²) Ilge Wirkninger. pares effectus. M. ³) cum *mulsa* sumpta. M. ⁴) Marerid. (*Pressuras* inferre solent quas somnia nocte — arcet. *Macer.*) B. har urigtigen: for nættæ. ⁵) som har den faldende Syge. ⁶) Det prøvede Galenus; hvorledes, berettes hos *Macer*, som er betydelig forkortet i denne Artikel. ⁷) nokæt swa. S. Glossariet. ⁸) B. heet wædher.

warthær that goth smoræls for hetæ boldæ. oc for saar .a. man; anboth. oc for spinæ boldæ.¹ oc for cancer.

Uf haghænthorn. xli.

Rampnus. haghæn thorn. kald .i. første trappæ oc thyr .i. annæn. Thæt dughær for blenæ .i. mun oc for wærk .i. quith oc helær frankæ maghæ. Lægs that with than illæ eld stampæth. tha dughær thæt. Lats hænne oos .i. øghn smoræls. tha dughær thæt for hinne thær yuær øghn gær.² Drikær man hænne oos tha forlumbær thæt sten .i. niuræ.

Uf pipærroot.

Raphanum. pipær root. oc hun ær storlyk heet. oc kallæs forthy root at swa sum andræ yrtæ wæxæ hun³ up. swa wæxær hun giærne nithær .i. north. Swa sum hænne frø syndær nithær mællæ sinæ hændær oc smoræ them mæth. tha ma han takæ hugorm utan skathæ. Takær man thænne root. oc læggær mæth sils been thær røt ær af ællæ. tha warthær thæt hwit. Warthær hun takæn .i. mat. oc ætæn. tha star hun gen etær.⁴ Hun ær oc mykæt helsum at ætæ fastænd .i. mar; manæth oc annæn timæ. for thi at hun renser .i. man thæt ondæ bloth thær man far af wintærs fuld. oc thyrær thæt at thæt skathær æi man. Stampær man pipær root oc dudæforn

¹) Bylder paa Brysterne. ²) Hinde, som gaaer (kommer) over Zinene. ³) Dette hun (som B. ogsaa har) bør udsættes. ⁴) B. star i modh edher.

mæth lit salt. oc lægger with cancer tha dughær that. Swa dughæ(r) that oc for lyfwarthing fot.

Uf scampuny. xliij.

Scamonea siue senecion scampuniæ. Hun ær kald. oc hennæ root ær æi goth til læfidom. Stampær man hennæ blomstar oc blathæ mæth set win. that dughær for boldæ. Lætar man thær rokæls til tha helær that alkyns saar oc siuc dom .i. synær. oc siucdom .i. koddæ. Hennæ sma houæth*) ger alt that sammæ. VEn¹ æi ma hun drifæs for thi at hun ær wathælik² with lyf. VEn that saghæ (sagdhæ) plinius at han gaf hennæ mæth win for gulæfot. oc for hiartæ wærc. oc for ilt i quith. Stampæs hun mæth salt oc lægs ofnæ oyl. tha hialpær that.

Uf Polnæ. xliij. 3

Serpillum. Polnæ. heet oc thyr. Stampær man hennæ mæth ædifa⁴ oc lætar til oli af rosæ oc smør anlæt mæth that dughær for houæth wærc. Brannær man hennæ tha fly alkyns orme fra hennæ rook. oc swa diur. thær etær hauæ. oc for thi ær that want⁵ at siuthæ hennæ .i. manz mat. at man far æi skathæ of man souær utæ .a. markæ.⁶ af diur allar orme. VEr man etærbyten allar stun-

*) Formodentlig: Knopper. ¹) Men. ²) skadelig, farlig for Livet. ³) Med en gammel, dog fildigere Haand, er her i Randen tilsat: woggehaln. ⁴) acri cum vino. M. ⁵) miscere cibis messoribus est mos. M. ⁶) Paa Marken.

gan.¹ oc driker hennæ: ællær læggær with undæn.²
tha hialpar that. oc hun dughær of man spittær bloth.
Driker man that mæth win. tha hialpar that for ilt
.i. liuær.

Af sauinæ. xlv.

Sauinæ³ ær het oc thyr .i. thrithi trappær. Blæn-
dær man hennæ mæth hunugh. tha thyrær hun ska-
thælyk saar oc boldæ. oc renfær therræ fylsnæ.⁴ Stam-
pær hun oc lægß with bærende⁵ ællær of hun driks
mæth win tha draghær hun [ut] forwrthæt⁶ barn
fothæls.⁷ Læß hun with hwit win tha gær hun
finændæ huuth. oc that dughær allæ the siuedom thær
af fuld kombær. Thwas houæth .i. hennæ soth. ællær
læggær man hennæ with thynningh. tha helær hun
houæth wærk.

af brænnæ steen. xlvii.

Sulphur. brænnæ steen het oc thiurt .i. siarthæ
trappær. That hetær man oc kombær ut war⁸ af
bryst. Warthær that mæth ædikæ bland. tha hial-
pær that for skab oc blenæ. Warthær that stampær.
oc stoth⁹ .a. man; lykum tha fortækær that swet.
Warthær that bland mæth nitro oc watn. that du-
ghær for heet siue dom i foter.

¹) Bidt eller stufket af et giftigt Dyr. ²) appositum. M.

³) Hos Macer; Sabina. ⁴) sordes quoque purgat eorum M. ⁵)
os matricis. M. ⁶) C. forwordheth barnfødsæl. ⁷) corruptos
extrahit albo conceptus. M. ⁸) Undensfeds: Waar 3: Boer,
Materie. ⁹) rettere: stoth.

af hyllæ. xlvij.

Sambuca. hyllæ. heet i forstæ trappæ. oc thyr .i. annen. Hun ger synær¹ at blotnæ oc maghæ. oc hun ger at spy. Siuthær man hyllæ løf oc lægger with spinæ boldæ. tha dughær thæt. Oli gorth af hyllæ helær skab. oc opnær luct saar oc lynnær² ørnæ wærk. Hannæ oos drukæn dughær for spol ørnæ. Thæt renser for næthen ondæ siudomæ thær warthær af kald naturæ oc wat.

af pilæ. xlvij.

Salix. pilæ. kald .i. annen trappæ. oc thyr .i. forstæ. Hannæ oos laten .i. næse thyræ ær goth for houæthwærk. Pilæbær brænd oc tæmpræth mæth ædik takær burt wartær.³ Pilæ oos dughær for blothrunæ. Takær man miælk af pilæ bær. thaghær hun blomstræs.⁴ thæt stærær⁵ øghn oc styrkær them. Pilæ grønæ oos⁶ oc pilæ æplæ oos drukæn menær barn fethæls.

af liusæbrand. xlix.

Tassia. liusæbrand. heet oc thyr .i. fiarthæ trappæ. Thæt thynnær thiuf hunskæ og dughær for larnwærk oc fetæ saroti.⁷ oc hun renser ondæ hunskæ af kulb oc wætæ oc hun renser skab.

¹) Sener. ²) linder. ³) B. worthær. ⁴) B. ther (o: naar) hwn blomstres. ⁵) stærer. ⁶) Salt af Pilegren. ⁷) B. fodhe saar.

. af titimal. i.

Titimallus heet oc thyr .i. thrithi trappæ. Hun renser ont kalt bloth bathæ wat oc thiurt. oc thæt watn¹ thær watnsot hauer. Thennæ yrt ær tho angarsful² oc for thi takær man mikat samæn af hennæ tha giuær hun doth.³

af uirga pastoris. ii.

Virga pastoris ær en yrt thær quistæ hauer grenæ oc retær rothæ oc lit suart with.⁴ oc hun ær kald oc thyr .i. thrithi trappæ. Stampær man hennæ oc læggær with manz houath tha hiælpær thæt for houath wark. oc for hetæ .i. maghæ. Blander man hennæ mæth camphora thæt (thæ) hæstær hun bloth runæ af nasæ. Dropæs hennæ oof .i. ørnæ. tha helær thæ(t) blenæ .i. øræn. Warthær hun drukæn tha dughær hun konær for therræ blothrunæ. Hun løser hetæ boldæ oc enkyns rothæ boldæ. thær hetær flæghmon of thæt siuthæs oc lægs with. Hænnæ oof helær oc bloth sot.

af vlgago. lii.

Vlgago ær heet oc thyr .i. thrithi trappæ. Hun gør at pissæ. og renser liuær. thær siuk ær. Drifær man oftæ hennæ tha hiælpær hun for watnsot oc for gulasot. Hun renser oc hiartæ retær mæth upfastning.

¹) thæt watn. gientaget to Gange i Originalen. ²) Iof. Slossariet. ³) B. gør hwn dødhæn. ⁴) Og lidt Sort ved eller i det Røde (?)

af iærnyrt. liij.

Verbena iærnyrt. Hun ær twinnæklyn oc bathæ goræ the moeræn et.¹ Drikær man hænne oftæ mæth win tha hialpær thæt for gulasot. Stampæs hun og lægs with etærbit.² tha dughær thæt. oc hænne oos rensær mun of hun squalpræs warm .i. mun. Stampær man hænne og læggær with grøn saar. tha dræghær thæt saræt samæn.³ Stampær man thre rotær oc thri blathæ af hænne mæth watn oc drikær for accēs. hwær annæn dagh tha hialpær thæt for rithæ. Swa dughær thæt oc for qwartanæ of man takær fyrræ rotær oc fyrræ blathæ oc drikær them sothæn .i. win. Strør man hænne .i. bland thær the drifæ tha warthe [the] glathæ.⁴ Bær man thænne yrt .i. syn hand oc spyr⁵ siuf man at horæ han ma.⁶ swarær han wal tha gar han undæn.⁷ En sighær han illæ tha ær æi won til liif.⁸ Gør man sapeel⁹ af thænne yrt oc sætar .a. siufmanz houæth. tha far han sket hialp. Plinius sauthe¹⁰ at thænne yrt ær helsum allæ inulif oc [for] sihawærk oc siucedom .i. liuar. of bryst. oc mæst for lungæsot. Latær man millefolium oc betonicam iæfnt with thæn yrt oc siuthær them samæn oc driffær thæt. tha dughær [thæt] meræ for steen .i. blæthæ. Hun star .i. gen alkyns siucedom.

¹) Effectus est idem pene duabus. *Macer.* ²) pestiferos morsus. *M.* ³) glutinat vulnus. *M.* ⁴) Convivas hilares reddere narratur. *M.* ⁵) spørger. ⁶) hvorledes han befinder sig. ⁷) kommer han sig. ⁸) A. tha ær thet ey lyffs won. *spes est nulla salutis. M.* ⁹) Corona. *Macer.* *B. Sepel.* ¹⁰) B. sagdhe.

af glaar. liiij.

Vitrum. glar. het .i. thrithi trappæ oc thiur .i. fiarthæ. Barthær thæt mikæt smat stampæt oc mæth ædikæ drukæt tha brytær thæt steen .i. blæthræ.¹ Lætar man thæt .i. plastær ællær smøræls tha dughær thæt for houæth siucdom. oc for smætælic lofkæ.²

Af yris. lv.

Yris. hauær bla lyt oc ær heet oc thiurt .i. annæn trappæ oc hænne kraft ær al .i. rotæn. Man skal skære hænne syndær .i. siwæl lotæ.³ oc riue .a. thrath.⁴ hwær lot fra annæn. oc hængæ them .i. skyggi for thi at [the] thyræs æi .i. en jæmlyngæ.⁵ Mæth win dughær hun for hostæ oc gør at souæ. Ær boldæ oc waar .i. hiartæ rotær. tha hiælpær thænne yrt sma stampæth oc drukæn mæth win. Driker man hænne mæth watn. oc litæt win. tha wrafer hun burt ond hunsfæ.⁶ oc drukæn mæth ædikæ dughær hun for writh .i. buuk. Swa dughær thæt oc for etær. Stampæs hun sma oc driks mæth win tha dughær hun for krampæ.⁷ Stampæs rotæn oc

¹) En af de synderligste Forskrifter i hele Bogen. ²) B. smittelik lofke. (Jvf. Glossariet.) ³) i runde Stykker. B. i smaa Iodhe, oc riffue hver fra andhen. (Jvf. siwæl i Glossariet.) ⁴) a trath bør uden Tvivl rettere staae efter hængæ them. (Man skal skære den sønder i runde Stykker, og rive hvert Stykke fra det andet, og hæng dem paa Traad i Skygge.)

Has desiccandas per frusta rotunda secatas,

Sic ut se partes non tangant, insere filo. Macer.

⁵) i et Aar. per annum. Macer. ⁶) choleram depellit iniquam. M. ⁷) Dicunt prodessse — spleni contractis. Macer.

drifs, tha blotær thæt hart bærendæ.¹ Barthær
hun lauth² with manz baklot tha dughær thæt for
laruærk, tho skal hun stoppæs in. Stampæs rotæn
mæth hunugh oc læggæs for næthæn with tha kom-
bær hun barnæ sfin uut. Stampæs hun mæth hunugh
og lægs .a. ben thær æi hauer kæt. tha fyllær thæt
kæt. Mængær man thrithing af hwiit thung³ oc twa
lotæ af thænnæ nyt mæth hunugh oc læggær with
anlæt tha renser thæt af lentigine oc wrækær burt
allæ the smittæ.

Vendæs annæn yrtæbof.

¹) *Duritiæ uteri mollit. M.* ²) *Cum clysterio si sit subjecta*
per anum. M. Alf udtrykket i Terten skulde man troe, at denne
Operation iffe har været brugelig i Danmark i H. Harpestrengs Tid.
³) Hvid Nysærod.

**Byriær formal af en book thær hetær
stenbok görth af en kunugh af arabia
til nero kejsær. *)**

E var konugh af arabie land skrof til nero kejsær
hwillkæ ærlikæ stenæ æræ. oc af therræ dygh hwær
særlest. oc af therræ lyt oc therræ nasn. oc horæ the
mughæ hittæs oc hware. ¹

Allæ rættæ stenæ hauæ therræ dygh utan twiuæl
thær ² bokæn syghær. of the hauæ æi dygh tha æræ
the æi rættæ stenæ. num utan the æræ glaar lytæth. ³
oc goræ them ⁴ innæn gothæ stenæ lykæ. for swif.

Bæræs oc æi gothæ stenæ swa sum them horær oc
bokæn biuthær the innæn gull thær gull horær. oc.
the annat. ⁵ thær annat horær oc the .i. winstræ
waghæ. ⁶ oc the .i. houræ waghæ thær thær horæ ⁷ tha
hauæ the æi fullæleke therræ dygh. oc therræ kraft.
Thæssæ ær the stenæ oc therræ nasn thær bokæn sæghær
aaf. ændæs fortalæ af stenbok.

*) Denne Titel findes neden under Slutningskriften til anden
Urtebog. ¹) Hvorledes de kunne findes, og hvor. Meningen
af de foregaaende Linier findes omtrent i Marbods Prologus; det
følgende slet ikke. ²) som 3: saaledes som Bogen siger. ³) farvet
Glas. ⁴) og man gjør dem indvendigen. ⁵) anderledes. ⁶) S.
Wagh i Støffariet. ⁷) som der høre (hen.)

Byriæ capitula af stenbof.
Capitulum primum.

<i>Ametistus.</i> i. (16)	<i>Gerachites.</i> xxxij. (30.)
<i>Adamas.</i> ij. (1.)	<i>Gelacia.</i> xxxiiij. 37.
<i>Achates.</i> iiij. (2.)	<i>Galactida</i> *) — (42.)
<i>Allectorius.</i> iiij. (3.)	<i>Jaspis.</i> xxv. (4.)
<i>Alabandina.</i> v. (21.)	<i>Jacinctus.</i> xxvi. (14.)
<i>Abeston.</i> vi. (33.)	<i>Ligurius.</i> xxvii. (24.)
<i>Abfidos.</i> vij. 52.	<i>Liprea.</i> xxviii. 45.
<i>Berillus.</i> viij. (12.)	<i>Magnes.</i> xxix. (19.)
<i>Calcedonius.</i> ix. (6.)	<i>Medus.</i> xl. (36.)
<i>Trisolitius.</i> x. (11.)	<i>Medus.</i> xli.
<i>Trisoprassus.</i> xi. (15.)	<i>Melochites.</i> xliij. (54.)
<i>Celidonius.</i> xij. (17.)	<i>Nicomian.</i> xliij.
<i>Corallus.</i> xiiij. (20.)	<i>Noseth.</i> xliiiij.
<i>Corneolus.</i> xiiij. (22.)	<i>Orites.</i> xlv. (43.)
<i>Carbunculus.</i> xv. (23.)	<i>Onix.</i> xlvi. (9.)
<i>Ceraunius.</i> xvi. (28.)	<i>Panites.</i> xlvij. (34.)
<i>Crystallus.</i> xvij. 41.	<i>Prasius.</i> xlviiij. (40.)
<i>Calcosanos.</i> xviiij. 53.	<i>Pantherus.</i> xlix. (51.)
<i>Tegolites.</i> xviiij. 55.	<i>Quirin.</i> l.
<i>Trisolectus.</i> xx. (59.)	<i>Radaim.</i> li.
<i>Trisopacion.</i> xxi. 60.	<i>Saphirus.</i> liij. (5.)
<i>Cabrates.</i> xxij.	<i>Smaragdus.</i> liij. (7.)
<i>Diadocos.</i> xxiiij. (57.)	<i>Sardius.</i> liv. (10.)
<i>Dionisia.</i> xxiiij. (58.)	<i>Sardonius.</i> lv. (8.)
<i>Demonius.</i> xxv.	<i>Selenites.</i> lvi. (39.)
<i>Echites.</i> xxvi. (25.)	<i>Silinites.</i> lvij. (26.)
<i>Eliotropia.</i> xxvij. (29.)	<i>Sceda.</i> lviiij. (35.)
<i>Epistites.</i> xxviiij. (31.)	<i>Topazius.</i> lix. (13.)
<i>Erconcalius.</i> xxix. (38.)	<i>Unio.</i> lx. (50.)
<i>Eindros.</i> xxx. (46.)	<i>Xena.</i> lxi. (44.)
<i>Gagates.</i> xxxi. (18.)	<i>Yris.</i> lxij. (47.)
<i>Gagatomeus.</i> xxxij. (27.)	<i>andææ capitula.</i>

*) Gattes i Bogen.

Ametistus. i.

Ametistus hetær en ærlýk stæn oc hauær rothælyk bla lyt. æns uiolæ oc rosæ.¹ summæ ær oc blokær.² Thennæ stæn ma grauæs oc ær i mot drukanskap oc han kómbær af indíæ land. Han æltær burt ondæ hngælse³ oc giuær goth undærstandælse oc ger man at wafæ.⁴

Adamas. ij.

Adamas ær en goth steen oc ær fyræ kyns. En hauær lyt sum cristallæ oc kómbær af indíæ land. Han ma æi brytæs utæn mæth bukfæ bloth. æi mæth iærn. æi mæth eld. oc warthær æi meræ⁵ æn en nut. Thæn thær hanum bær wærtær lustugh oc gemæs fran ondæ drómæ. oc han wæriær hanum for etær oc minsker sennæ oc strith⁶ oc ær goth for giæld. oc forwindær .u. winæ. Han skal i sylf lykæs⁷ oc .a. minstre wagh⁸ bæræs. Then annen adamas kómbær af arabíæ oc ær æi swa harth oc æi swa liuf oc æi swa dyr oc ær meræ steen.⁹ Thriði adamas kómbær af kypær.¹⁰ Fyarthæ adamas ær lytæth æns fyndær. Allæ thæssæ dræghæ iærn tyl sík.¹¹

Achates. iij.

Achates ær en ærlýk steen oc kómbær af en floth hetær achates. Han ær svart oc hauær hwiæ drægh¹²

¹) B. som fiola oc rosæ. ²) B. blegghere. ³) B. hughskudh. Hos Marbod: tollitque malos cogitatus. ⁴) B. oc ger ath woghæ. ⁵) ei større end en Nød. ⁶) rixas & jurgia mutat. Marbod. ⁷) B. lægges. ⁸) B. aa venstre side. ⁹) og er en større Steen. ¹⁰) Cypærn. ¹¹) B. till them. ¹²) B. hvidhe draw aa segh, skapth som folk.

. a. sif skapæth æns folc oc dyur oc then thær hanum
bær ma nimmæ alskyns lyst. utæn fiænnæls. oc uthæn
mothæ. Thæn annan achates kombær af et land
hetær freta. oc ær roth. oc hauær gulæ brauthæ.¹
Thæn thrithi kombær af india land. oc han flockær
thorft. oc gør skæra æghn. oc wrækær burt² etær.
Han ær oc goth til styrky. oc han ær goth til wærn.
oc gør man wæl mælt oc thoekelif³ oc goth lyt.

Allectorius. iiii.

Allectorius hetær en ærlyt sten thæn thær innæn
skapun warthær fra thre wintær⁴ oc til syunda wintær.
Thænnæ steen warthær æi mer æns⁵ en bonæ. Han
ær i lyt æns kristalla. oc hauær en græn dymmaels.⁶
Thænnæ sten gør man at fangæ sighær. han mynskær
thyrft oc gør ny æra.⁷ oc gør man gamæl. oc ær
goth at bithiæ mæth.⁸ oc gør goth thoekæ. oc ær goth
til ælsfugh. oc qwinna ær han goth thær sinæ bon-
der wilæ wæra gatelif.⁹

Alabandina. v.

Alabandina hetær en steen oc hauær roth lyt. Han
gør ræt domær. oc han kombær af et land thær hetær
alabandina.

¹) Maaskee rettere brandhæ. B. gulæ brandhe. (*Criseis v. croceis est illisa venis. Marbod.*) ²) B. elther borth.. ³) B. vel talende oc tideligh. (*Facundumque facit, gratumque bonique coloris. Marbod.*) ⁴) B. fræa tredie vinther. ⁵) rettere maaskee: æn. ⁶) B. een geon dymelisse. ⁷) Det følgende fattes i B. Ligeledes de 17 næste Artikler fra No. V. til XXI. ⁸) at bede med, naar man vil bede om noget. ⁹) Commodus uxori quæ vult fore grata marito. *Marbod.*

Abeston. vi.

Abeston hetær en steen. oc hauær lyt æns iærn. Sættæs eld i hanum tha slukæs han aldre. Thænnæ steen kombær af archadia.

Abidos. vij.

Abidos¹ hetær en sten oc han ær swart lyt mæth ræthæ garæ.² Warther han warm with eld. tha ær han warm i siu daghæ.

Berillus. viij.

Berillus ær en ærluk steen. Han hauær lyt æns hæfæ watn. ællær oli. oc gangær en bleknæ³ i hanum. Thenne steen ær gooth for uwinæ.⁴ oc for wathæ. oc i strith. oc gær man uwinneælyk oc myld. Han [gær] got namæ oc menær houæth wærk. oc lætæ. oc ær goth watæ æghn oc for hostæ. oc for thangt (thragt) bryst. oc thæn thær hanum bær waldugh gær thæn steen. oc tænder eld af syk of han wændæs oftæ geen fool. Thæn sten ær bæst thær ær blekæst.

Calcedonius. ix.

Calcedonius hetær en ærluk steen. Han hauær en dum blek lyt.⁵ Warthær han gomen boræth. oc um hals hængbd. tha dughær han for. wilningh⁶ oc ghæld. oc forwinder allæ sakæ. oc gomar manz dygh thær hanum bærær.

¹) Hos Marbod: Absicto. ²) Maaskee rettere: garæ. ru-beis interlita *venis*. Marbod. ³) Blegghed. Formodentlig af det slet forstaaede Udtryk hos Marbod: Qui nisi fiat hebes his *pallor* inesse videtur. ⁴) Uvenner. ⁵) hebeti pallore refulgens. Marbod. ⁶) Bidselse. (?)

Trisolitus. x.

Trisolitus hetær en ærlýk steen. Han ær roth .i. lýt skynænd æns gull. oc giuær af sík gnístæ gen sool. Oc innæn hanum ær grænæ stripæ. lýtath æns haf. Han skal bæræs innæn gull. oc ær goth for trelle oc or ræzlæ. Thænnæ steen kombær fra blamannæ land.¹ oc skal .a. winstræ wagh bæræs.

Trisoprassus xi.

Trisoprassus hetær en ærlýk sten. oc ær skriuænde (sic) mæth manugh gulæ spottæ. oc gør manz syn stier. oc wræfær burt nythings skap.² oc gør at wære statygh³ i gothæ. Thæn swet af hanum gaar thæuær æns lof.⁴ Thænnæ steen ær af indíæ land.

Celidonijs. xij.

Celidonijs hetær en ærlýk sten. Han wæxær innæn swalæ oc ær lýtcl oc forsynlof.⁵ Thænnæ steen ær twinnæhyns. En er roth oc ær goth for giæld.⁶ oc for thra set.⁷ oc for goth hynnæ. Han skal .i. lynnæ flut bæræs. unde(r) winstræ arm. Annæn ær swart oc skal bæres i guul ullen flut. Thænnæ sten fuld-kumbær ærænd. oc menær wretthe. oc hozlæ.⁸ oc ær goth for riðæsot oc for tanwærk.

¹) Negerlandet, Æthiopien. "*Æthiopes legimus nobis hanc mittere gemmam.*" M. ²) Dndskab. ³) stadig. ⁴) lugter (?) som Læg. Sv. Glossar. ⁵) Marbed har: parvus & informis. ⁶) Lunatica passio. M. ⁷) *linguores diuturnos.* M. ⁸) Trudster.

Corallus. xiij.

Corallus hetær en goth steen. Han kombær fra hafs botn mæth næt up oc ær tha grøn. oc sithæn harthnær han til steen thær fyrræ war æns træ oc fangær roth lyth. Han dughær for storm. oc spækær diært wathær.¹ oc han dughær for trollæ oc for thordyn. Warthær han fast .i. win garth ællær annæn stæth tha warthær therræ fruct mikæl.

Corneolus. xiiij.

Corneolus hetær en goth steen. Han hauær roth lyt æns blothught kæt. oc han dughær for blothrun. oc for quinnæ siucdom oc for wrethe.

Carbunculus. xv.

Carbunculus hetær en ærlyk steen. oc han ær rothær æn nokær annæn steen. Han giuær af syt lyus i myrky æns eld.

Ceraunius. xvi.

Ceraunius ær en ærlyk steen thæn thær faldær mæth liughnæth nithær² oc ær goth for troldom oc for liugnæth. oc for storm .a. haf. oc ær goth innæn orlogh. oc gør blythæ synnæ³ oc saghæ drømæ. Han

¹) Haardt Beir, Uveir. ²) Følgende Linier hos Marbod kunne staae her som et Exempel paa, hvorledes ofte dennes latinske Text er affortet i vor danske Steenbog:

Ventorum rabie cum turbidus æstuat æer,
Cum tonat horrendum cum fulgurat igneus æther,
Nubibus illisis, coelo cadit iste lapillus.

³) Rettere uden Tvivl: blythæ syfnæ. dulces somnos & dulcia somnia. M.

ær twinnæhyns. En ær lytæth æns cristallæ. oc
annæn ær guul æns piropus.

Cristallus. xvij.

Cristallus hetær en ærlyk steen. Han warthær
af enhyns gameliiz.¹ oc thær af hauær han bathæ
lyt oc fuld. Af thæn cristallæ thær trynd ær. læg-
gæs han ællær haldæs han gen sool. mæth tunder.
tha giuær han eld af syl. Han dughær for thyrst
oc for hetæ. Of han warthær knusæth syndær .i.
hunugh oc druckæn. tha fyllær han spinæ mæth miælk.²
Latæs thær i en ullæn thrath oc bindæs um bærendæ
tha lesæs thæt. Latæs hun wirth salt oc watn. oc
stænkæs a getær oc faar. tha dughær thæt for skab.
oc the fangæ mikæl miælk. En smæltæs hun i mun.
tha dræuæs manz hugh. Han thæuær æns miælk oc
han kombær af en floth thær hetær nilus.

Calcophanos. xviij.

Calcophanos hetær en steen. han ær i lyt swart
oc han hyttæs i øer. Hin thær hanum bær fangær
skær rost oc soet.

Cegolites. xix.

Cegolites hetær en steen oc ær æns en nut oc
man kallær hanum dactil. Han brytær steen i blæ-
thær oc i niuræ.

¹) Bør uden Tvivl adskilles i to Ord: gamel iiz. "Glacies
multos durata per annos. M. ²) Indholdet af det følgende har Mar-
bod under Artikelen Galactida. Denne Steen findes nævnt i Registeret
(imellem 34 og 35) men fattes i Terten.

Crisolectus. xx.

Crisolectus hetar en steen. Han hauar lyt æns gull. Han ær um morwen liuf oc faghær. oc annæn timæ æi swa. oc han loghær brathæliſ¹ of han fombær nær eld.

Crifopacion. xxi.

Crifopacion hetar en steen. Han ær i myrk liuf oc ær i liufæ æns forgamælt æf.² ællær en ornn thær hetar noctiluca. oc han fombær af india land. oc blamannæ land.

Cabrates. xxij.

*Cabrates*³ hetar en steen. Han er lyt cristallæ. Han rectær manz æræ oc giuær faghær framferælle.⁴ oc wæriær fra alt thæt thær ſkathæliſt ær. oc ær goth for watnſot.

Diodocos. xxij.

Diadocos hetar en steen. i lyt æns carbunculus. Thæn thær hanum bær ma fallæ trollæ. oc nuær them biuthæ. Læggær man thennæ steen a doth lyt. tha tapær han ſin kraft.

Dionysia. xxiv.

Dionysia hetar en steen. oc hauær ſwart lyt oc rothæ ſpottæ.⁵ Latæ han i watn tha donær han æns win. Hanum flyr alt drufænſkap.

¹) Quær haſtigen op. ²) uden Toiel Eeg (ſjv. forgamælt i Gloſſariet.) ³) I Tillægget i Gronovii Udg. under Navn af Capnites. ⁴) veſtalende Maal. ⁵) B. rødhe ſpett her (rubeis guttis. M.)

Demonius. xxv.

Demonius hetær en steen twilhytæth. ¹ Han æltær burt etær. oc gør tryggæls oc gør at fangæ sighær.

Echites. xxvi.

Echites hetær en goth steen. oc hauær roth lyt. Thænnæ sten bæraæ ørnæ ² af pærsis land. oc ær goth konær thær born fødðæ. at the æi forwartha. ³ oc thær mæth æi pinæs. Thænnæ steen skal bæraæs a winstræ wagh. ⁴ oc han ær goth til hælsæn. ⁵ til rykdom. til gothæ ynnæ. oc til sighær. oc gommær man fra skam. oc born fra wathæ. Of han lægs ⁶ with uwins mat. tha ma han æi sünkæ.

Eliotropia. xxvij.

Eliotropia hetær en ærlyk steen. Han ær grøn æns smaragdus oc hauær hwitæ spetta. Of han lataes ⁷ i et kaar mæth watn oc sættæs innæn solskyn. ⁸ tha wældær that watn. oc lepar yuær. oc gør æns thokæ. ⁹ Mæth thænnæ steen ma man spa oc han gør goth frægh ¹⁰ oc lanct liif. styllær bloth. oc wrækær etær oc swik. Lykkær man hanum i sin hand. mæth then yrt thær swa hetær. tha ær han usynlyk.

²) B. oc hæffuer two lydhe. ²) B. hanem for ørne. ³) B. forwordhe. "Ne vel abortivum faciant, partuve laborent." M. ⁴) B. aa venstre sidhe. ⁵) B. til hilffen. ⁶) B. Om han legges. ⁷) B. læggæs. ⁸) B. i solen. ⁹) B. gør røgh lighe som togh. ¹⁰) Frægh æ: Frægd, Rygte. (bonæ famæ laudibus ornat. M.)

Epistites. xxviii.

Epistites hetær en ærløf steen. oc ær .i. lýt røt skynand. Of han latæs innæn walm¹ tha sættæs walmæn.² Of han lægs geen sool tha gangær af hanum eld. oc skyn. Han leggær thre.³ Of han ær⁴ innæn hunugh blændæth tha ær han goth with sara eghn.

Erconcalius. xxix.

Erconcalius. hetær en steen. Han hauær manighsyns lýt.⁵ oc ær faghær for allæ stenæ. Han kombær af lybia.

Endros. xxx.

*Endros*⁶ hetær en steen. Hans dygh wet man æi for utæn fæghrænd enæ. Han warthær af hugorm writh.⁷

Gagates. xxxi.

Gagates ær en ærløf steen. oc ær .i. lýt swart oc ær en loth⁸ steen oc kombær af brittanni land. Of han warthær warm tha draghær han til sik grand. warthær [han] .i. win thwaghen. ællær oli. tha warthær han heth. Han dughær for tanwærk. oc watn sot. oc for bloth sot. oc quinnæ sot. oc for hald⁹

¹) Si seruenti fuerit conjectus ahenno. M. (S. Wal m i Glosf.)
²) Illico sistitur unda. M. ³) Formodentlig mangler noget ved dette uforstaaelige Sted, som er udeladt i B. ⁴) B. Om han wordher. ⁵) B. monghe Fens lidh. ⁶) Endros hos Marbod, hvis Text er af et heel forstieeltigt Indhold. ⁷) B. aff hugormæ wredh. (vredet?) ⁸) rettere: læth (let.) B. oc ær lidhen. ⁹) B. holdh.

oc for trollæ. oc for barnbyrth. oc gomær mødom. oc
ronær af iuncfrugh¹ ær stær mæ ællær æi.

Gagatromeus. xxxij.

Gagatromeus ær en goth steen. oc ær .i. lyt
flackæth.² Hwilk høsthyng³ hanum .a. sylk bær .i.
struith. tha fangær han sigbær.

Gerachites. xxxij.

Gerachites hetær en goth sten oc hauær swart lyt.
Hwa sum thennæ sten lykær innæn ren mun. tha ma
han sigbæ hwat man hyggær um hanum.⁴ Oc thæn
thær hanum bær syns⁵ æi af quinnæ hwat sum han
af them bythær.⁶

Gelacia. xxxiiij.

Gelacia hetær en steen. oc han ær lytæth æns ha-
ghælfsteen oc ær kald. Han wærmæs æi with eld.
oc brytæs æi af heg.

Jaspis. xxxv.

Jaspis hetær en ærlýt steen. Han hauær iæfn
grøn lyt. goman⁷ stynænd. Wæraf han rendýt⁸ .i.
sylf. tha ær han goth for rithæfot. oc watnsot. oc ær
goth fœnær thær bærn fœthæ oc gore⁹ tryggæls oc
goth ynnæ. oc mæth hanum giuæs wald. oc trollæ
se with hanum.¹⁰

¹) B. om jomfrw. (Et solet, ut perhibent, deprehendere
virginitatem. M.) ²) plettet. diversicolor — pelli capreoli simi-
lis. M. ³) B. hwilfen høstdingh. ⁴) quid de se cogitet alter.
M. ⁵) negtes, afflaæes. ⁶) B. aff them bedhes. ⁷) B. genom.
⁸) caste gestatus. M. ⁹) rettete: gør. ¹⁰) vogte sig for ham.

Jacinctus. xxxvi.

Jacinctus hetær en ærløf sten. oc ær thrynnæ-
kyns. En hetær grenat oc ær roth. annæn hetær
citrin oc ær guul æns war. *Thriti* hetær venæt. oc
hauær en bleflæ¹ lyt. af thæssæ ær grenat bæst. Han
styrkær lyfum og æltær burt ryghlik. oc ondæ wantæ.²
hauær man hanum um hals. ællær .a. fnygær. tha
gør han man vryg. oc vrygh.³ oc wærtugh mæth
gæstæ. Han gør at souæ. oc giuær lymnæ styrkhy.
oc styrkær sinær. Venæt giuær at fangæ rykdom.
oc star .i. mot etær.

Ligurius. xxxvij.

Ligurius hetær en goth steen thær warthær af et
diurs nættæ. thær hetær liny. Han ær lyaeth æns
gull. gomæn glaar.⁴ oc ær goth for bolæn quith. oc
goth for ut fot.⁵ oc for ormæ slaghy.⁶ oc draghær
stra til syf.

Liprea. xxxviij.

Liprea hetær en steen thær diur alkæ.⁷ Hwa
sum thannæ sten hauær .a. sik. tha bitæ diur æi
hanum.

¹) B. bleglich. ²) *Tristitiam fugant & vanas suspiciones:*
synes at være det hertil svarende Sted hos Marbod. ³) *Terras se-*
curus adibis Nec tibi pestiferæ regionis causa nocebit. M. ⁴)
Naar det sees igiennem Glas? ⁵) Uforstaaeligt Udtryk, som den
lat. Text ikke oplyser. Om Gulstet? ⁶) B. orme styngh. ⁷)
Et Ord, jeg ikke veed at forklare. Den lat. Text har: *Ad quem*
sponte sua properat genus omne ferarum. I det følgende har Over-
sætteren ganske misforstaaet Meningen, som er: at Jægeren, blot ved
at have Stenen paa sig, kan fange alle Dyr.

Magnes. xxxix.

Magnes hetær en goth steen lytathy æns synðar oc iærnrhyth. Han dughær til koplæ spyl¹ oc trol-dom. wil man witæ of mang konæ gor hoor. læggæ thænnæ steen undær hænnæ houæth. ær hun æi sthyldugh um hoor² tha latær hun wæl wityh bondæn.³ hauær hun hoor gorith tha latær hun illæ .i. sýsnæ.⁴ Kastæ thiuaæ thænnæ steen innæn eld. tha lyggæ allæ thær .i. husæt ær .i. dwalæ. Thænnæ steen ær goth for watnsot. oc goræ konæ sat⁵ wityh sin bondæ.

Medus. xl.

Medus hetær en goth steen. Han ær græn æns cinotellæ. oc kombær fra medos. Of han thwas mæth konæ miælf thær swenbarn hauær fangæt .a. hwæt steen.⁶ oc lats .i. øghn tha fangæ the bætræ. En of han thwas mæth faræ miælf thær wæthær lamb hauær fangæt. tha ær thæt got wityh fotæbyld.⁷ oc got for ængæ. oc got for landæ wærk of thæt giuæs fastændæ at drikkæ.

Medus. annæn. xli. 8

Medus annæn hetær en steen oc han ær i lyt swart. nithæs⁹ han til hwæt steen mæth watn. oc

¹) rettere Foglæ spyl. B. Foghelspel. ²) B. sthyldich i hoor. ³) B. om bondhen. Mox quæ casta manet petit amplexa maritum. M. ⁴) Cadit omnis adultera lecto, tanquam pulsa manu, subito foetore coacta. M. ⁵) enig, forligit. ⁶) B. hwædhy steen (Stibestein.) ⁷) Podagra. ⁸) Denne Adstillelse har den lat. Sert ifte. ⁹) gnides.

thwa(r) man sinæ øghn .i. thæt watn tha bristæ
the ut. oc hwa sum thættæ watn drifær. tha spyr
han syn lungæ.

Melochites. xliij.

Melochites hetær en steen oc hauær grøn lyt. æns
smaragdus. Han combær fra arabie land. Thennæ
steen dughær at gomæ bern fra .u. lyffæ oc fra
wathæ.

Nicomæn. xliij.

Nicomæn. ællær alabastrum hetær en steen. Han
hauær hwit lyt. oc dughær til sigmær at fangæ. oc
winstap at gomæ.

Nosæth. xliiij.

Nosæth hetær en steen. Han ær gralyk hwit ællær
hauær ymestæ¹ lyt. Han taks af paddæ houæth fyrræ
æn [hun] nær watn.² ællær drifær. Thennæ sten
dughær for etær. oc ormæ styng. Ær etær nær tha
swetæs thennæ steen oc han brænnær hans finger
thær hanum halnær.³ oc for thi skal han wæxæ innæ
luct.⁴

Orites. xlv. *)

Orites hetær en goth sten. oc ær thrinnæhyns. En
ær swart. Of han blændæs with oli of oliuæ. tha
helær han styng oc byt. Annæn ær grøn. oc gomær
fra ondæ diur. oc ormæ. Thæn thrithi hauær lyt

¹) B. ymæstæ. (et mig ubekendt Ord.)
watn. ³) B. holdher. ⁴) indhen i fludh.

²) B. for hwn naar
*) Jattes i B.

sum iærn. oc ær annan wagh¹ flæt. oc annæn wagh
hwas. han ger at konæ fangær æi barn. Warthær
han oc .a. thæn konæ [lauth] thær ær mæth barne.
tha tapær hun barnæt.

Onir. xlvj.

Onir hetær en sten oc ær swart mæth hwitæ garæ.²
Han ger man ryg.³ oc ræd. oc ger at se trollæ .i.
syne.⁴ oc rærær sennæ⁵ oc strith. oc ger born mykæt
at saklæ.

Panites. xlvij.

Panites hetær en goth steen. oc fothær slyk samæ
en annan steen af slyk .i. syn tymæ. Thænnæ steen
fombær af macedonia. oc dughær the konær thær mæth
barnæ æræ.

Prasius. xlvij.

Prasius hetær en steen. han ær thrynnæfyns. Grøn
oc spaklath⁶ with. oc ær faghær sten. Af hans
dygh wet man æi utæn at han ær faghær.

Panterus. xlix.

Panterus hetær en steen. oc hauær mangfyns lyt.
roth. grøn. wit oc bla. Hwa sum thænnæ steen seer
arlsy⁷ um morwæn. tha ma han thæn dagh innæn
strith æi forwinaes.⁸

¹) Paa den ene Side flæt ell. glat; paa den anden hvas, ru. ²)
B. goorer. ³) S. Glossariet, og ovenfor Cap. XXXVI. ⁴)
Maaskee: i syne. In somno lemures & tristia cuncta figurat. M.
⁵) Tvedragt. ⁶) B. spragledh wedh. ⁷) B. arle. ⁸) Overvindes.

Quirin. I.

Quirin hetar en sten. han hittas .i. wipæ rethæ. Han gor at sighæ that ær lönlyt ær.¹ oc at se .i. syfnæ mangt ær undærlyt ær.

Kadain li.

Kadain hetar en sten oc han ær .i. lyt swart gomæn sfynænda. Han dughæ at fanghæ sum man bethæs.² Han hyttas .i. syokof³ houæth.

Saphirus. lii.

Saphirus hetar en ærlyk steen. Han hauær lius bla lyt. æns fæar himman. Thæn fra medos kom-bær ær bæst. oc thæn thær hanum bæra. skal reen .i. syf wæra. oc han ær goth with øghn oc wisnæ limmæ. oc hanum fæthær æi swik oc æi auænd. oc æi ræglæ. oc hanum wetas bon.⁴ oc ær guth thaklyk.⁵ oc han ær gooth til frithmaal. oc fættæ.⁶ han helær lyfum oc styllær swet. renser øghn. oc menær houæth wærk. of han thwas .i. miælk. oc latas han .a. byld. tha helær that.

Smaragdus. liii.

Smaragdus hetar en ærlyk sten. Han hauær grø-næræ lyt æn nokæt annat thær til ær. antygh yrtæ ællær færæ. oc han ær flæræ kyns. En ær citicus.

¹) B. huath ther lönlicht ær. ²) hielper til at faae hvad man beder om. ³) Sefok, Söhane? ⁴) Ham tilfæaes det, han beder om. ⁵) B. teddeligh. placatum Deum reddit. M. ⁶) Ad pacem reconciliandam. M.

oc en ær bractarius. oc en ær uiliacus.¹ Eyticus ær bæst. Thænnæ steen takær fra gryp etthyns fole thær hetæ eremassî.² Hanum hafthe nero kensær til speghæl thæghær han skulde orlugh hauæ.³ thær .i. sa han at han skuldæ sighthær fangæ. Thænnæ steen skær rykdom oc waldær got answar.⁴ oc wræ-
kær bur(t) .u. lykæ. oc helær brotsællhng. oc hwi-
lær trættæ oghn. Han skal thwas .i. win. oc oli
af oliuæ.

Sardius. liij.

Sardius hetær en ærlyk steen oc ær roth .i. lyt
oc faghær. Han æltær burt alt thæt illæ thær onix
gør. swa sum ondæ drømæ. ræglæ. oc dryuæls. (sic)⁵
sænnæ. strith. sma born saklæ.⁶ Thænnæ steen kom-
bær af indie land. oc af arabia.

Sardonius. lv.

Sardonius hetær en ærlyk steen. Han ær for
nathæn swart. oc tha hwit. oc ouærst roth with.
Thænnæ steen fastæs æi wax with. sum with andra
stenæ. Thæn hanum bær warthær myld. reen. oc
blith.⁷ Han kombær af arabie land. oc af india.

¹) I Stedet for disse forvanskede Navne læses hos Marbod: Sunt enim *Scytici*, *Bractani*, *Niliacique*. ²) *Arimaspi*, v. *Erimaspi*. *Marbod*. ³) *Cum gladiatorum pugnas spectare liberet*. M. Man seer et Exempel paa, hvor selsomt vor danske Stenbogs Forfatter undertiden omgaaes med den latinske Text. ⁴) *dans persuasoria verba*. M. ⁵) B. *dreuwelsæ*. ⁶) *Smæa Berns Saglen*. (s. ovenfor Dnix 46.) ⁷) *Hic humilem castumque decet vultuque pudentem*. M.

Silenites. Ivi.

Silenites¹ hetar en steen. oc fothæs af en snæghæl. .i. brittanni land.² Han ær blalyk roth. Haldær man hanum undær ren tungæ. tha ma han spa. Thænnæ steen ma æi eld skathæ.

Silinites. Iviij.

Silinites ær en ærlyk steen. oc ær grøn æns yrta. Han mynskæs oc wæxer sum mane.³ Han dughær til winskap oc til ælskugh at fangæ. oc helær langh thra.⁴ Thænnæ steen kombær af pærsis land.

Sedda. Iviij.

Sedda. hetar en steen. Han kombær fra hafs botn⁵ undær skyp⁶ (botn) oc ær brun oc ær skypmen⁷ goth.

Topazius. Iix.

Topazius hetar en ærlyk steen. oc ær twinnækyns. En hauær lyt sum stærk sylf. Annæn ær lytæth sum haf oc ær grønlyk gull. Thænnæ sten kombær af arabie land oc ær goth for quinnæ sot. oc brotsfællingh. oc læggær burt uræt. oc ryglek⁸ oc dughær for al brathælyk skathæ. oc for giæld. oc for brath doth. oc spækær wællandæ watn.⁹ oc menær thæt at wællæ. Oc sigs at mane¹⁰ wæxer oc mynskæs for hanum.

¹) Hos Marbod: Chelonites. ²) Marbod har derimod: *Indica testudo*. ³) B. som maanen. ⁴) *Languentes pthisicosque iuvat*. M. ⁵) B. hæffebon. ⁶) Et Ord efter dette (sem det synes botn) er udslættet i Haandskr. ⁷) B. skiffman. ⁸) B. reff i bugh. ⁹) B. ryndyndhe watn. ¹⁰) Maane.

Vnio. lx.

Vnio hetar en steen thær man kallæ(r) pærlæ.
Han wæxer innæn en skælfyst .i. brittanni land.
oc warthær æi meræ en en half nut.¹ Thænnæ
steen warthær dum .i. thordun oc warthær skær .i.
mormen dyg.²

Xena. lxi.

Xena. hetar en sten thær tacf af et dyurs øghæ
thær oc hetar xena. Hwa sum thænnæ steen hauæ
undær ren tungæ. tha ma han spa.

Xris. lxij.

Xris hetar en sten. Han kombær fra thæ(t) rothæ
haf. oc ær sæx flyndæth.³ oc ær skær⁴ æns cri-
stallæ. Haldæs han .i. windugh gen sool tha war-
thær han annæn waghæn⁵ æns ræghenbughæ. *)

Thæsse æræ egnæ⁶ stene brandan hwilkin thær hetær
xris. oc hanum sighæs mangæ dyghæ at haue hwilkæ thær beril-
lus hauæ. han dughær of gen wwinæ wothæ oc gen strithæ. han
giuær of goth næmmæ. han dughær oc gen en soth hetær epæ

¹) B. ærth. ²) B. morggen dugh. ³) sexkantet. (jvf. Olsø-
sariet.) ⁴) B. clær. ⁵) B. andhen weynæ. Paa den anden
Side. *) Det herefter følgende er tilføjet i Haandskriftet med en
forskjellig, noget nyere og langt mindre smuk Haand. Endskjøndt
man alt finder Forskiel i Skrivemaaden s. Ex. wothæ for: wathæ;
worthær for: warthær; funæ for: Fone; thordæn for: thordyn;
aldrif for: aldrigh m. fl.) synes Sproget i dette Stykke dog at være
samtidigt med det øvrige Haandskrift. Stykket hører ikke til Mar-
bods latinske Text; eller fattes i det mindste i alle mig bekendte Ud-
gaver; og dets Kilde har jeg ikke kunnet opdage. Derimod findes det
heelt i vort Haandskrift B. ⁶) Uden Tiwul Egenstaber. I øv-
rigt er Stedet dunkelt.

t i s. han gør goth ælskug oc gør them ¹ wæl samen at wære. Thæn steen giuær af sin naturæ gen sol innæn .i. et hus swa sum en rægnbughæ. of swo sum ysidorus withnær. ² worthær thennæ sten nithæn oc east .i. watn tha skal funæ thyz styær fothæ. ællær oc pine af barnbyrth ma bæthær tholæ. oc af dæz wotheæ steth at frælsæ. ³ Oc tho (skal) ⁴ funæ wores for at hun skal æi foræ timæn (ær) at fothæ takæ thæn puluær. at hun skal æi forderuæs for fothæls timæ. Thennæ steen dughær gen thorden. ⁵ oc gen lyugneth oc skin. worthær thennæ steen lagh ⁶ innæn .i. ent winkar tha worthær thæt win aldrif vneth. ⁷ Of hwo sum thennæ bær a sif han gør hannum ren lifneth.

¹) B. gør folk. ²) Denne Citation af Isidorus hører til det foregaaende, om Straalebrydningen; ikke til det følgende. (cf. *Isidori Hispalensis Opp. omnia*. Paris. 1601. fol. p. 219.) ³) B. snarth ath frælses. ⁴) B. thogh skal — for thimæn ær. ⁵) B. for tordhen oc lymnedh. ⁶) Laud i eth vinfadh. ⁷) B. æy forderffueth.

Incipit libellus de arte coquinaria.

(1.) Quomodo fiet oleum de nucibus.

Man skal takæ en dyff¹ mæth nutæ kyærnæ.² oc en æggy skalæ full mæth salt oc latae them samæn .i. en heet mortel oc stampæ thæt wæl oc writhæ gomæn et klæthæ. tha warthær thæt oly.

(2.) Quomodo fiet oleum de amigdalis.

Man skal takæ ammandæls kiærnæ oc latae .i. het watn til the skalæ oc thoræ them sithen .a. et klæthæ oc stampæ them .i. en mortel oc writhæ gomæn et klæthæ. thæn oly ær goth til alkyns mat.

(3.) Quomodo fit butirum de amigdalis.

Man skal takæ ammandæls kiærnæ oc gør³ af myælf oc latae til watn. oc latae .i. en grytæ oc gøræ thæt warmt .a. glothæ. oc latae til safran wæl writhæt. oc salt. oc ædyf til matae⁴ oc gør thæt heet alt til thæt thiufnær. Thæn timæ thæt ær yuært thiukt. latae thæt .i. et klæthæ syth samæns sum posæ oc

¹) Et Fad. ²) Nøddesiærner. ³) Formodentlig mangler her-
efter thær. (S. nedenfor 5.) og giøre deraf Mælf (Mandel-
mælf.) ⁴) Til Maade. ⁵) syet sammen.

hængæ thæt .a. en wæg alt til watlæn ær af syft.¹
oc take siþæn thæt ut oc gær af smørslag.

(4) Quomodo conficiuntur amigdala in pastello.

Man skal gæræ thiuf miælf af ammandæls kiernæ
oc gæræ en grytæ af deggh. oc late .i. thæn miælf
oc lyfkæ hænne ouæn math thæn sammæ deggh. oc
saltæ thæt oc bakæ thæt .i. en heet guæn.²

(5) Quomodo fit lac acetuosum de amigdalīs.

Astær skal man takæ ammandæls kiernæ oc gær thær
af thiuf miælf oc lata thær til ædikæ ællær win oc
sætæ .a. hetæ glothæ. alt til thæt thiufnær. thæt ær
æm got sum suur faræ miælf. *)

(6) Quomodo temperetur falsum dominorum & quamdiu durat.

Man skal takæ gersfærs naghla.³ oc muscat. carde-
momum. piper. cinamomum thæt ær kaniæl. oc ingi-
fær. allæ jæsn wæghnæ.⁴ tho swa at kaniæl ær æm
mykæt sum allæ hinæ andræ. oc slyk thu stekt broth
sum allæ hinæ andræ. oc stotæ them allæ samæn. oc
malæ math stærk ædylæ oc lata .i. en læghæl. Thæt
ær hærræ falsæ.⁵ oc ær goth et halst aar.

(7.) Quomodo condiantur assature in falso supradicto.

Thawær⁶ man wil af hænne hauæ. tha skal man
wællæ hænne wæl .i. en pannæ ofnæ hetæ glothær utæn

¹) Affstet. ²) Formodentlig feilskrevet for: ouæn. Redens-
for: houæn (17) hogn (24) og ofn (25.) *) Zaaremælf. ³)
Krydernellifer. ⁴) Af Alle ligemeget. ⁵) Sylte, Dyppeffe. ⁶) Naar.

brandæ. oc skal man takæ brathæ af hiort ællær ra.¹ wæl spækkæth oc stekæ them wæl. oc skæræ them wæl brethæ. oc thæn timæ thæn falsæ ær kald tha skal wildbrath .i. læggæs mæth litæt salt oc thæt ma lyggæ thre ukæ. Swa mughæ man halda² goth hiortæ brath. gæs oc ændær. of man skær them thioffæ. Thætta ær the bæstæ falsæ thær hæræmæn hauæ.

(8.) Item de aliis falsis.

Man skal takæ synup oc lata til fiarthædeld hunugh oc mala hænnæ mæth goth ædif. Thænnæ ær fyrætiughæ daghæ goth.

(9.) Item de aliis.

Mal æfter sinup oc lat til thrithi deld hunugh oc tyndæ deld³ aniz oc slika tu⁴ kaniel. oc mal hænnæ mæth goth ædifæ oc lat .i. læghæl. Thæt ær got thre manæth.

(10.) Quomodo condiantur pisces in falso sibi adoptato.

Man skal takæ brasn. oc gædda oc allæ fyskæ oc stekæ them wæl oc dropæ mæth thæn oli thær først ær af saugh.⁵ Thæn timæ the æræ wæl stekta. swa takæ af thæn oli oc stotæ mæth ædykæ oc writhæ gømen et klæthæ. Thæssæ falsæ kallær man Inder iægh t.⁶ Hun ær goth for allæ handæ fyskæ.

¹) Raadyr. ²) Saaledes kan man holde (bevare?) ³) Tiende Deel. ⁴) To Gange saa meget. ⁵) som først er sagt, talt om. ⁶) Inder maa adskilles: in der. Iægh t, uden Tvivl et platt tydskt Ord, er mig ubekendt.

(11.) De falso minimi ualoris.

Man skal takæ cipul oc skæræ sma sum ærtær. oc æm mikæt af pætersili. oc giutæ thær up .a. soth¹ oc lata thær til fiarthæ deld af ædik. Thæssæ falsæ sæliæ man.

(12.) De falso ualente ad quosdam pisciculos.

Pipær oc kleslef skal man takæ iæfnæ² oc malæ mæth ædikæ oc salt. Thannæ falsæ ær goth til stect alnæ oc næghær øghen.

(13.) De falso ualente ad tres dies et non amplius.

Man skal takæ mintæ oc pætersili oc kaniæl. oc pipær allæ iæuæn. oc malæ them mæth ædikæ allæ samman. Thannæ falsæ ær thre dagh goth.

(14.) De falso ad carnes recentas (sic) apto.

Kleslef skal man stotæ mæth ny winbær oc salt. Thæn falsæ ær goth en dagh til gaaf. oc grøent flæsk. oc notæ kæt.

(15.) Quomodo temperetur cibis. qui uocatur hwitmoos.

Man skal takæ setmiælk. oc wæl writhet hwetebrøth. oc slaghnæ æg. oc wæl writhæt safran. oc lata thæt wællæ til thæt warthær thiuct. Sithen lata thæt up .a. dyff. oc kætæ .i. smør. oc stro .a. puluær af kaniæl. Thæt hetær hwitmoos.

¹) Suppe. ²) Lige meget. (Nedenfor: allæ iæuæn.)

(16.) De cibo qui uocatur Kaliis.

Man skal takæ sot miælk. oc skære thær .i. skorpæn. af huetebroth swa smat sum tærning. oc siuthæ thæt .i. en pannæ. oc latae thær til æggi blomæ wæl slaghnæ. Thæt hetær kaliis.

(17.) Quomodo conficiatur pastellum de medullis ceruorum.

Man skal siuthæ hiortæ been oc sla them syndær thawær the æræ kaldæ. oc göræ en deggh af hwete miæl. oc kalt watn. oc latae thær til salt oc pipær. oc kaniæl. oc latae marghæn til af the been oc gör thær af en pastel¹ oc bakæ .i. en houæn.²

(18.) De pullis simpliciter temperandis.

Man skal³ takæ et unct hons oc siuthæ mæt spæk oc kolsæ thæt oc lithæ⁴ thæt syndær oc wallæ .i. en pannæ. Thæssæ hons ær gothæ at ætæ warmæ.

(19.) Quomodo temperentur pulli cum diuersis speciebus.

Man skal skære et hons .i. sma styki oc siuthæ thæt .i. watn. De malæ pipær. kaniæl. saffran. oc hwetebreth (sic) oc siuthæ liuaræn oc latae thær tyl smolt oc ædikæ oc salt til matae.

(20.) De cibo qui dicitur Floten en honær.

Man skal siuthæ et gamælt hons alt helt. oc takæ et annæt raat hons. oc splittæ thæt wal smat. oc latae thær til spæk skæren wæl sma swa sum ærtær

¹) Postei.

²) Dvn.

³) Herefter findes ved en Feil i Orig.

Ordet æ i. ⁴) Maaskee feilstreuet for: splithæ eller splittæ. (splitte.) S. nedenfor 20.

oc malæt kumien. safran oc win. swinæ smolt¹ oc salt til matæ. oc blomæ af æg. swa at the ær iæfn thiukæ bathæ. Thætta hetær kloten en honær.²

(21.) De cibo qui uocatur honær indær iæghæt.

Man skal stekæ et hons oc skæræ thæt .i. syndær. oc malæ kloflok. oc lata til het soth. oc smolt. win. oc salt. oc æggi blomæ wæl slaghnæ. oc liuæran oc maghæ. oc skal thæt hons thær .i. wæl wallæ.³ Thætta hetær en honær inder iæghæt.

(22.) De cibo qui dicitur spæk honær.

Man skal siuthæ et hons mæth helæ saluæ blath of spæk wæl skoren sma sum ærtær oc ædykæ. oc salt til matæ. Thæt hetær spæk honær.

(23.) Item aliud temperamentum pullorum.

Man skal skæræ et hons alt .i. styki oc malæ pipær oc fanæl oc cardemomum allæ iæfnæ. oc takæ thæt hwitæ af æg sothæt hart. oc skær(æ) smat. oc lata til blomæn al heel. safran oc ædyk oc goræ thæt thiuct mæth æggi blomæ. oc salt til matæ.

(24.) Quomodo condiatur pullus in pastello.

Man skal et unct hons .i. tu skæræ oc swepæ⁴ thær um helæ saluæ blath. oc skær .i. spæk. oc salt. oc hyl⁵ thæt hons mæth deggh. oc lata bathæ (sic)⁶ .i.

¹) Swinesfedt. ²) Kloten ell. Kloten paa Plattysd er klumper (T. Kløse.) Altsaa: Klumper og Hons. ³) Røge.

⁴) Svøbe. ⁵) hylle med Dei, lægge Dei omkring. ⁶) Rettere: bækæ.

en hogn swa sum broth. Swa mughæ man geræ
allæ handæ fiske pastel. oc fughlæ oc annat fet.

(25.) De cibo qui dicitur koken wan honer. *)

Man skal geræ en grytæ af degh. oc skær(æ) et
hens thær .i. alt .i. styki oc late thær .i. spæl
wæl skoren sum artar. pipar oc komian oc æggi
blemæ. wæl slaghan mæth safran. oc takæ than
grytæ oc late bakæ .i. en ofn. Thæt hetær koken
wan honer.

Explicit libellus de arte coquis

naria. Tu autem domine. mi-

serere nostri. Deo gracias.

Explicit per manum

Explicit expliceat. Iu-

dere scriptor eat. amen.

*) Koken, Kuchen. Kage. wan er formodentlig en Feil for
van (von.) Altsaa: Kage (Postei) af Høns.

Glossarium

til

Henrik Harpestrengs Lægebog m. m.

Denne Ordbog er optaget, ikke blot ethvert i den aftrykte Text forekommende Ord, der behøver Forklaring og Oplysning for at forstaaes; men ogsaa, efter Skiennende, de endnu brugelige danske Ord, der mest afvige fra den nærværende Skrivemaade. Udeladte ere derimod de af de sidste, der nærme sig denne saa meget, at de, naar Hensyn tages til de almindelige Regler, som følges i Haandskriftets Orthographie, ere kiendelige for Enhver. Skulde en eller anden Læser heri, eller i den nogenlunde fuldstændige Angivelse af Ordnes, især Præpositioners og andre Partiklers forsiellige Brug og Forbindelser, finde noget Savn: maatte det erindres, at Hensigten ikke var, at gjøre dette Glossarium til en aldeles fuldstændig Samling af ethvert i Bogen forekommende Ord, eller af deres Boininger og syntaktiske Forbindelser, hvilket Foretagende, stiondt ei uden Nytte, i Betragtning af Haandskriftets Alder og fortreintlige Værd, vilde have foreget Bogens Stertelse for meget. Hensyn hertil har ogsaa gjort Sparksomhed i de anførte Parallelsfeeder af andre gammel-danske Skrifter fornøden; og al overflødig Bidtskørrighed i at optage Synonymer af beslægtede Sprog er undgaaet, men fornemmelig kun taget Hensyn til det islandste og angelsaxiske.

Haandskriftets tre forsiellige Afdelinger anføres med disse Forkortninger: Den første Urtebog i Almindelighed blot ved Angivelse af Capitlet med arabiske Tal; den anden Urtebog ved tilføiet Romertal. (II. 16.). Steenbogen ved S. B. med tilføiet Tal af Capitlet. (S. B. 3.) og Røgebogen ligesledes ved R. B. Om de anførte Haandskrifter A. B. C. og D. findes fornøden Underretning i Indledningen. — De undertiden anførte, ved Cod. Reg. 1390 og 1586 betegnede, gammel-danske Haandskrifter, ere de samme, der omtales foran Glossariet til Riimkrøniken. Kbh. 1825.

A. præp. paa. a haf. paa Havet. 3. S. 43. a glothæ. R. B. 3. ge
ei wæxer haær a. 48. bææ watn a them. 20. a sic. S. B. 3. yte
a markæ. II. 44. æt rof a. 22. oc stros a puluær (og stroe Pulver
paa.) R. B. 15. — Undertiden, hvor nu bruges hos, i, til, o. a.
a gamælt folc. (hos gamle Foll.) 12. stænkæ a hans anlet. 47.
saar a lungæ. 67. donæ a. (lugte til.) II. 30.

Adhræ. pl. Harer. a dhræ i thinningæ. 43.

af. a) præp. i sædvanlige Bemærkelser (f. Er. Oli af oliuæ. S. B.
53. grytæ af deggh. R. B. 4.) men ogsaa for: der af. (jvf. R. B.
3, paa to Steder.) b) præp. for: om. Saaledes i alle Overskrif-
ter til Capitlerne. — The stænæ — thær bokæn sæghær af (som
Bogen siger, melder om.) Fort. til Steenb. c.) præp. fra. f. Er.
af india land. S. B. 2. d) præp. for; eller: af med. thæt
hialpær øghn af stymal. 38. e.) conj. for: dersom, hvis.
(som oftest skrives of.) Af man fangær ilt i quith. 41. oc renær
af iuncfrugh ær stær mæ. S. B. 31. (jvf. S. B. 17.) f.) adv. al
for. af myket wætæ. II. 14.

astær. adv. uden Tvivl: derefter, derpaa, siden, ell. paa ny (atter.)
oc læggær astær with thæt sammæ Læfidom. 75. astær skal
man takæ. R. B. 5. mal astær sinup. R. B. 9. — tilbage. hal-
dær astær the haær ær af fallæ. II. 34.

al. heel. (hvormed det ogsaa forbindes.) al Iyfum. 41. Iyfum a II.
II. 12. al daghan, hele Dagen. 40. et hens al t helt. R. B. 20.
bloman al heel. R. B. 23. — hænæ kraft ær al i rotæn. II. 55.

aldre. aldrig. Steenb. 6.

alfæ. v. a. en steen thær diur alfæ. S. B. 38. (Jvf. Anm. 7.
S. 145.) Jeg har forgieves i beslægtede Sprog søgt Oplysning
til dette ubekiendte Ord. (Det N. S. ealgian, *tueri*, lader sig itte

- anvende. At see i Ordet en Skrivfeil for: ælfæ, tillader Haandskriftets Noiagtighed dog neppe.)
- alfins, alfyms, alslags. med Sing. alfins byld. 63. alfyms fuedom. II. 53. S. Kyn.
- Alnæ. formodentlig: Al, og plur. flect a Lnæ oc næghær øghen R. B. 12.
- al3, udtrykker eller forstærker superl. ligesom det nu brugelige aller. Thæt ær al3 hetæst oc al3 watæst. II. 6.
- Ammandæl. Mandel. ammandæls fiærnæ. R. B. 2. 3. 4. 5.
- Amminnæ. paaminde, bemærke, erindre om. II. 21. S. 113.
- Amminnæls. Hukommelse. Tha dughær thæt man3 hiærnæ oc man3 amminnæls. 45. (man3 minnæ. 75.) S. Mynnæls.
- Anboth, et. Membrum virile, penis. Man3 bolæth (bullen) anboth. 3. wærk i man3 anboth. 38. Sangær man clathæ a syt anboth. 70. S. 24. II. 16. 40. o. fl. [rædiclesth Anbudh. P. Pølle. Udg. af 1515. fol. 49 h. Anbot. Staanste L. V. 20. J. Lov. III. 20.] Anboth, Anbod (Jsl. Ambod. gl. Sv. Ambud, Andbud) egentlig: Medskab, Bærstøi. J. Lov. II. 63. Cod. Reg. 1390. 4to. "The smælighe anbudh, som reddes til hans dødh."
- Andæfang. Mandedræt. hart andæfang. 17. II. 12. thrang andæfang. 39. Frank (svagt) andæfang. I. 57. 67.
- andær. sing. og pl. anden og andre. andær yrt (en anden Urt) ær mynnæ. II. 5. the thwa andær. 64. allæ andær lymmæ. II. 6. flere andær smittæ. 24. — Andræ. allæ hinæ andræ. R. B. 6.
- angærful. Hvor dette Udj. forekommer (Thænnæ urret ær tho angærful. II. 50) kan det vel ei bemærke andet end: skadelig, skadefuld; thiend Unger i den forældede Bemærkelse: Harm, Sorg (Jsl. angr. jvf. Glossar. t. Niimkrøn.) ikke synes at passe hertil.
- Anlæt, et. Ansig. 33. II. 55. Smør man sit anlæt. 77. Jsl. Andlit.
- Annæn. En anden, den anden. Annæn ær grøn. S. B. 45. (jvf. R. Anders Ordforkl. til J. L. S. 296.) Gientaget hvor to Ting modsættes: annæn wagh flæt. oc annæn wagh hwas. S. B. 45. Ligesaa i J. Lov: Suræ myket thet er annen weggh. oc hure lith annen weggh. I. 16. R. Anders Udg.

Ansvar, et. Svar, Siensvar. (Isl. Andsvar. af den uadskillelige Præp. and, imod.) waldær got ansvar (god Evne til Svar.) S. B. 53. "Han kunne nept nogheth ansvar faa." Fl. og Blantzfl. 1509. 25 b.

antigh. enten. antygh yrtæ ællær færna. S. B. 53. antigh. — ællær. II. 4. II. 10. (ænti. Vald. Siæll. Lov. antygh, eet af to sammest. I. 1.)

arlyf. adv. aarle, tidligen. arlyf um mormæn. S. B. 49.

at. præp. ad. in at næsæ draghen. II. 37.

atkumma. forekommer, uden Tvivl i Bemærkelsen: paa komme, komme over, i partic. atkumæn. 64.

Aust. ond aust. II. 31. er formodentlig det isl. ást, Kiærlighed; skiondt Bemærkelsen her ikke synes ret passende.

auæ. er præp. af, brugt som Adverb. hvilket endnu høres i Almuesproget og daglig Tale. (jvf. Baden's d. Gram. 3. Udg. S. 219.) Til at all frothe ær auæ. 21.

Bakæ. bage o: lægge varme Omflag paa (fovere.) Bakær man syn baklot mæth hænnæ sothæn. 33. bakæs synær mæth hænnæ. 34. (bakæ) i sædvant. Betydning, R. B. 17. 25.)

Baklot. Anus. (uden Tvivl: Bagdeel; af Lot, Deel.) 39. 75. II. 3. 15. o. fl. Boldæ for næthæn a manz baklot. 75. (Wendætharm, forekommer et Sted. 41.) A. Baklot. D. Bælod. — Baglod. P. Polle. Udg. af 1508. fol. O. 1.

Bardaghæ, Slag, Hug. "hærthær thæt man til at tholæ bare daghæ." (indurare serunt hanc contra verbera sensum. Macer.) 36. Bardagh. 3. Lov. III. 26. Isl. Bardagi, prælium.

Barnbyrth. Fødsel, Barnefødsel, Handlingen at føde. the Fønær thær ætæ mærfy i barnbyrth. 7. at styndæ barnbyrth. 52. II. 33. rensær Fønær ætær barnbyrth. II. 39.

Barnføthæls. d. samme. menæ (hindre) barnføthæls. II. 48. (forwarthæt barn føthæls. conceptus corruptos. M. II. 45.)

Barnæsfyn. (Barnekind.) Efterbyrd. Fombær ut barnæsfyn. 9. II. 33. 55. (the sfin thær um barn ær innæn mothærs quith. 63. II. 18. jvf. I. 10.)

- bathæ. baade o: begge. 3. The ær hetæ bathæ. 33. — bathæ —
oc. 29.
- Benbroth. Beenbrud. 36. Benbrot. 62. S. 81.
- best. II. 15. Bestlef, en. Besthed. II. 10.
- bethæs. v. dep. bede, bede om. At fangæ sum man bethæs.
S. B. 51. (bedes. Niimfr. 2189.) S. bythæ.
- Biugh. Byg. Biughmyæl, Bygmeel. II. 21. (Men: Bigsoth,
Bygsaad, Bygsuppe. II. 37.)
- Blamannæ land. Morland, Ethiopien. S. B. 10. 21.
- Blath, Blad. pl. blathæ; med bestemt Art. blathæn. II. 15.
Men ogsaa pl. blath. R. B. 22. 24.
- Blef, bleg. 25. (blefær, blegere.)
- bleflæ, bleglig, noget bleg. S. B. 36.
- Blefna, Blegghed; pallor. Oc gangær en blefna i hanum.
(Stenen.) S. B. 8. (Jæl. Bleikia. N. S. Blæce.)
- Blænæ. en Bleg. lauth a blænæ, tha forwarthær hun. II. 11.
Jvf. 15. II. 22. 46. o. fl. (N. S. Blegene. jvf. Grams Forkf.
over Angels. Ord. S. 133.)
- Blomstær, et. En hauær hwit blomstær. oc en røt. 64. —
blomstræs. v. dep. blomstre. II. 48.
- Blothræn. Blodlob. qwinna blothræn. 24. S. ogsaa 25. 64.
77. o. fl. — Blothrunæ. 52. blothrunæ af næsæ. II. 51.
af quith. II. 37.
- Blothsot. 75. uden Tvivl: Blodgang.
- blothug. blodig. blothugh saar. 53. blothught Føt.
S. B. 14.
- blændæ. blande. blændæth mæth hunugh. 38. II. 6. o. fl.
- blæsdæ, partic. af blæsæ. blæsdæ (opblæste) inulux. 80.
- Blæst. und blæst i maghæ. (Vinde.) 10.
- Blæthær, Blæthæ. Blære, Urinblære. Wærk i blæthær.
60. ilt i blæthær 42. 73. o. fl. synk blæthæ. 53.
- blot. blætæ man i theræ naturæ. (o: svage, fielse.) II. 21.
- bløtnæ. blive blod. II. 6. Sun gør synær at bløtnæ. II. 47.
- bo syf wether (boe sig ved.) berede, forberede sig (til Brugen af et
Lægemiddel ved Diæt.) II. 21. Jæl. hua, parare.

Bolde, en. ænf en bolde. 55. Her, som det synes: Bold, Ruude. Saaledes uden Tvivl ogsaa: sprithar harthæ boldæ. 9. da sammesteds nævnes: Byld. Ieser boldæ i mylt. 10. Om i øvrigt Boldæ andensteds bemærker Bylder, (Syn. Bolda, Böld. f. Ex. boldæ i milt oc liuær. 71. II. 14. hetæ boldæ. II. 51. rothæ boldæ. sammest.) vil jeg ikke afgjøre. (S. Byld.)

bolæn, bolæth. pl. bolnæ. bullen. bolæn tangiærth. 6. bolæn lyuær. 7. b. næfæ. 13. bolæth anboth. S. 43. bolnæ tangiærth. 15.

Bondæ. Husbonde, Egtemand. S. B. 39.

Bra. Dienlaag: (Jæl. Brå. Braa. Niimfr. 1711.) yuærwætæs Fot i manz bra. 15. — bra har. 73. Dienhaar, Haar paa Dienlaag, (Palpebræ pili. Macer.) Derimod forekommer brahar paa et Sted (I, 1.) hvor det maa staae for brar eller braar; da her tales om synær innæn brahar. (pl. brar forekommer i D.)

Brasn. Brasen. (Jiff.) R. B. 10.

Brath. Brad.) fiort Riødsstykke eller Stæg af Wildt. Brathæ af hiort ællær ra. R. B. 7. hiorthæ brath. wildbrath. sammest. brath, adj. brad, pludselig, hastig. brath død. S. B. 59. (Jæl. brædr.) brathælyk stathæ. S. B. 59. brathæliæ, adv. hastigen, pludseligen. 22. (bradhelige. Cod. Reg. 1390. bradelig. Flores og Blankefl. 25 b.)

Brauthæ. S. B. 3. Om et Slags rød Ugat siges, at den "hauær gulæ brauthæ." (B. brandhe. *venæ erysææ*. Macer.) Kunde Ordet være det Jæl. Braut, en Bei, Sti?

brot. adv. Thæn man thær fallær i brot. II. 39. som har den falskende Syge (som falder hen. brot er det Jæl. brott eller braut, bort; hvoraf: Brottfall, Daanelse, Epilepsie.)

Brotfælling. Synes oftest at bemærke: den, som har Epilepsie. f. Ex. tha dughær thæt brot fællingæ. (plur.) 66. Ligeledes 71. II. 21. o. fl. Undertiden vel ogsaa Sygdommen. I. 6. 10. o. fl.

Bryn. pl. Brynæ. Dienbryn. bolnæ brynæ. 43. [Formodentlig samme Ord, der forekommer 57. "oc linær hwassæ bryn. Derimod er Bryn. II. 16, *herpeta mordax* hos Macer, et andet Ord.]

brytæ, bryde. S. B. 2. partic. brotæt. 53. II. 8.

Brænnæsteen. Svovel. 67. II. 46. Isl. Brenni-steinn.

burt. bort. (staaer, ligesom flere Adverbier, foran Objectet. tha æltær hun burt ond væthær. 73. takær burt wartær. II. 48.)
burtæ, borte. Fot thær burtæ ær af been. 77. II. 3. warthær burtæ, bliver borte o: gaær bort. II. 39.

By, plur. Bier. 69. Thænne yrt ær by fæær. II. 30. Bystof, Biefube. I. 69.

byld, en. Fotæ byld ællær annæn byld. 63. alkyns byld. 6. ægnæ byld. sammest. Dette ofte forekommende Ord synes at staae uforandret i Fleertallet; eller findes i det mindste ei i nogen anden Form.

byndæ. (forstoppe.) tha byndær hun buuk. 24. — bindær lyst til quinnæ. II. 34.

bythæ. bede. sum han af them bythær. S. B. 33. Isl. bidia.

Bærænde, Bærændæ, et. Vagina uteri, s. genitalia muliebria.

Wær bærænde fordæruat 19. lauth with bærænde. II. 13.

Konæ bærænde. II. 2. hart bærændæ. II. 55. of hæmæ root læggæs under bærændæt. II. 30. og mange fl. St. Syn-

derligt er Stedet i Steenb. 17. (At dette Ord er i Slægtskab med bære i Bemærkelsen: føde [hvoraf Byrd, Fødsel, i Efterbyrd] N. S. beoran, heran, kan neppe tvivles om. Det lige-

lydende Angels. Ord Beorende forklare Bensen og Lye ved *enixus*.

I øvrigt kan bemærkes: at Bær er et Ord, der i Almuesproget er brugeligt for Matrix, om Dyr; ligesom ogsaa Bærænde (Vulva) uden Tvivl endnu høres i danske Dialecter, og deraf er optaget i Dyrkegevidenskaben af Viborg.)

bætær. bedre. tha ær thæt bætær. 69. (At faae bedre, bedres, blive bedre; om en Syg.) Tha far han bætær. 63. 64. II. 1.

Dæld. Deel. (Isl. Deild, Deling.) trithi dæld. tyndæ (tiende) dæld. K. B. 9. (Deld. 3. Lov. I. 45. 47.)

dighær, diær. adj. 1. tyf. Isl. digr. houæth (rettere quith) thær dighær ær (tyf, opspændt.) 61. 2. diær mielf. 63. (mengen Melf.) jvf. diger, *ingens*, *grandis*. Thres Glessar. 3. spætar diært væthær (sagtnær haardt Veir.) Et. B. 13.

doræ sic. — **Thæn** sic **ma æi doræ**. 43. **Heraf** Subst. **Doræn**.
Suult **nættæ** oc **wandalyt** **doræn**. **pinlet** **doræn**. 42. Da
 Salen paa begge sidst anførte Steder udtryffeligt er om Sygdom i
 Blæren, synes Bemærkelsen af det ubekiendte Verb. at maatte være:
 lade Urinen (hvilket ellers overalt udtrykkes ved pissæ.) Jeg til-
 staaer, at denne Fortolkning ikke tilfredsstiller mig, og har ei været
 i Stand til at opspore Ordets Slægtskab. Kunde Ordet forstaaes
 om en anden naturlig Udtømmelse, (som dog Mening og Sammen-
 hæng ei tillader) da kunde her anføres det Angels. *Tord, stercus*;
 hvoraf *Tordvisel, Skarnbasse*.

Drupæl. Drøvel i Halsen. 24. **Drypæl**. II. 3. og fl. St.

Drægh. Drag, Træk. (Streger.) **hwitæ drægh**. S. B. 3.
dræghæ, at drage. **dræghæ fram**. 7.

drøpæ. dryppe. 54. **drøpt**. dryppet. 52. oc **drøps** i manz øræ. 59.
drøuæs. bedrøves, bekyndres. **thæ drøuæs** manz hugh. S. B. 17. —
drøuæls. 41. maa vel henføres til dette Verb. kjendt Brugen
 af Ordet paa dette Sted synes besynderlig. **Dryuæls** for: **drøuæls**
 (Drøvelse, Sorg, Bekymring) forekommer S. B. 54.

Dugh. Hielp, Virkning. **thæt skal dughæ**, of **dugh ær**. 78.
 (jvf. **Dygh**.)

dughæ. virke. nær Lækydom **hauær yfræt dughæt**. I. 47. **hielpæ**
 (om medicinsk Virkning.) **dughær** for **etær**. I. 3. **hun dughær**
fiuk liuær. I. 7. og saaledes mange a. St. **dughær** for **syfn**
 (hielper til Sevn.) 3.

dul. Sinup — gør man **dul**. 71. Formodentlig: gal, toffet. (N.
 S. **dull**. — Jsl. **Dul**, Daarlighed. I Betydning beslægtet hermed
 er det eng. **dull**, søv, dørst, **dum**. N. S. **Dole**, *hebes, stultitia*.)

dum. mørkladen, dunkel, uklar, mat; om Farve. (Jsl. **dumbinn**;
 og **Dumba**, **Dumba-litr**, Taage; mørkladen Farve.) en **dum** **blef**
lyt. S. B. **Thannæ steen warthær dum** i **thordun**. S. B. 60;
 hvor det modsættes **stær**. (**dwm**, *opacus*. Chr. Peders. Vocab.
 1510. "Solen bleff **dwm** oc mørk." Nogle Bønner. Schemen. 1509.)
 S. **Dymmæls**.

Dust. Støv, fint Meel. **stampæth sma ænf dust**. II. 36. **Dyst**,
 Dystfage. P. Volle. 1515. 65 b.)

Dyg. **Dug**. Jsl. **dögg**. Morwen **dyg**. S. B. 60.

Dygh. Kraft, Virtning. fulkumma syn dygh. (A. B. dyght. D. dygth.) 47. (S. Dugh.) — Evne, Egenstøb. "af therræ dygh hwær særlæst." S. B. i Fort. manz dygh. S. B. 9. thæssa dygh. II. 10. Men: mangæ dyghæ. S. B. 62. (Isl. Dugr, *vires.*)

Dymmæls. (af dum.) Uklarhed, Sky, mørkere Plet. oc hauær en grøn dymmæls. S. B. 4.

Dysk, en. Fad, Tallerken. S. B. 1. lata thæt up a dysk. S. B. 15.

Døn, en. Lugt. 3. goth døen. 4. 77. II. 3. o. fl.

dønæ. givt Lugt. oc dønær bætær. 28. gør mun væl at dønæ.

44. dønæ illæ. II. 15. dønæ æns win. S. B. 24. — lugte til. oc thæt dønæs oftæ II. 3. dønæ til. 64.

Douæls. Døvhed. II. 6.

£. — siuthæ them — e til (indtil, alt til) thæt warthær æm thiukt.

64. (S. Dydste L. 39. 48.) — e thif mer. (jo mere.) 71. — e huar sum. (hvor, i hvor end.) II. 6.

£em. Damp, Dunst. gangær thær e em af. II. 13. Ungels. Eðm, AEdm.

£gnia. Dette Ord, som forekommer i et dunkelt, uden Tvivl for-
dærvet Sted, (i Stykket med en nyere Haand, S. B. 62) kan maa-
ske bemærke Egenstøber (3. Eiga, Besiddelse.)

£ld. £ld. (Isl. Elldr.) brænd af eld. 48. thæn illæ eld. 6. 53.

59. 69. II. 15. 17. og fl. St. "Den onde eller vilde £ld, som mange
kalde S. Anthoniess £ld." Chr. Pedersens Lægeb. s. 83. — Det er
bekendt, at man i Middelalderen under denne Benævnelse forstod
adskillige feberagtige Hudsygdomme, der vanskeligen lade sig henføre
til et bestemt Begreb. (Jof. bl. a. Krause üb. das Alter der
Menschenpocken, etc. Hannover 1825. S. 129.)

en fald. (enkelt, i første Grad.) thrifald het oc en fald thær 81.
Ungels. an-seald, enkelt.

ens. 57. S. æns.

enskyns, et Slags. 74. S. Ryn.

£tær. Edder, Gift. Isl. Eitr. etær af byt. 3. goth for etær of
man hauær hænnæ druket. 4. — £tærbit. giftigt Bid. 9. 38.

46. 63. 70. II. 53. o. fl. — etærbytæn, bidt af giftigt Dyr.

II. 44. — £tærdryk. Edderdrik, giftig Drik. 53. — etærful.

giftig. etærfuld bit. 10. alle etærful bit. 8. etærful yr-
ter. II. 21. — etærgutæt Wapn. forgiftet Waaben. II. 31. —
Etærkop. Edderkop. 69.

Faghar. smuk, fager. 59. oc ær faghar sten. S. B. 38. S.
Faghrænd.

fallæ i brot. S. brot.

fangæ. Ofte for: faae, erholde. fangæ fathæ. II. 31. til sigher
at fangæ. S. B. 43. til winfka at fangæ. S. B. 57. fangæ
bætræ. (blive bedre, bedres.) S. B. 40. — fangæ o: faae, give.
"fangæt fona til næfæ at dona a." II. 30.

fastælikæ, adv. idelig, i Mængde. (largius. M.) I. 36.

Fastærmothær. Amme, Fostermoder. 38. 49. U. Sax. Foster-
moder. Isl. Fostra.

fiarthæ. fierte. Fiartædeld, Fierdedeel. R. B. 8.

fiæ. Figen, thyrræ fiæ. 71. 78.

Filsben. II. 42. Elfenbeen. (Isl. Fila-bein; af Fill, en Elephant.)

flækkæth. adj. plettet. 12. (T. fleckig; den overtydste Form er
flecket. Isl. Fleckr, en Plet. flecka, at plette.)

flere, adj. i Bemærkelsen: meer end een, adskillige, nogle. han ær
fleræ kyns. S. B. 53. (Man seer, at denne Brug af flere, hvilken
Nogle have villet forkastet som udansk, har en meget gammel Aus-
toritet.) flæstæ oos. 69. (her for: mest, den største Deel.)

fordæruæs. St. B. 62. (maaskee her: fare ilde, abortere; eller
overhovedet: tage Skade paa Liv og Helbred.) fordæruæt. 19.
jvf. unæt.

forgamæl. — oc ær i liusæ æns forgamælt æk. S. B. 21. Det
synes som Meningen af dette Sted maa være: og den er i sin Lys-
ning lig gammelt Egetræ (der, som bekendt, i en vis Grad
af Raaddenhed, lyser i Mørke. Hvorledes forgamæl maa udledes
og forklæres, maa jeg lade være uafgiort.

forqlomæ sic. glemme, være forfømmelig (i at bruge Lægedom.)
Swa sum sic hæi i forqlomær. 41. 43.

forkumbæ. v. a. forkomme, fordrive. forkumbær siuedom i
maghæ. 30. forkombær det fæt i saat. 37. jvf. 39. II. 6.
14. o. fl.

Formal. Fortale. (Steenb. i Fortalen; hvor ogsaa Fortalæ forekommer.) Isl. Formáli.

forsynløf. adj. forekommer i S. B. 12, og er (naar det læses forsynlig) uforstaaeligt, baade med Hensyn til Terten, og til Udtrykket *informis* i den lat. Steenbog; med mindre det kan antages at bemærke uanseelig.

fortakæ. betage, borttage. Tha fortakæ hætt quinnæ lyst. II. 15. fortakæ hætæ. II. 29. jvf. II. 15. 30. 46. o. fl.

for thi. derfor. I. 35. II. 50.

formarthæ. 1. forgaae, gaae bort. tha formarthæer hun. (Bleguen.) II. 11. 37. 2. om frugtsommelige Qvinder: fare ilde, føde for tidligt. S. B. 26. — formarthæt barn, abortus. II. 15. jvf. II. 45.

formindæ. overvinde, faae Magt med. forwindæ urvinæ. S. B. 2. f. alla sakæ. S. B. 9. forvinæ innæn striith. S. B. 49.

Sotæbyld. Fodbyld, i Bemærkelsen: Podagra. 76. (jvf. 63. 78. o. fl.) Ligeledes forekommer: Sotæsot. II. 4. 21. hvor Macer har: podagra. — Sotæsot af mykel gang. 6. har vel en anden Bemærkelse.

Framførælse. saghæ framførælse. S. B. 22. gode Talegaver; eller: god udvortes Anstand?

framærst, fremmest, forrest. the framærst lymæ. I. 32.

Frithmaal. (Fredmaal.) Forligelse, Forening. N. Car. Friðmal, *pactum*. — gooth til frithmaal oc sættæ. S. B. 52.

Froth. I. 1. Frothæ. 2. 21. Fraade, Skum. Isl. Froda. Gulz frothæ, silfs frothæ, Guldskum, Soloskum. 2.

Frægh. Rngte. han ger goth frægh. S. B. 27. (Isl. Frægd, *celebritas*.) Frægdh eller røfthe. Cod. Reg. 1586. f. 2. (jvf. Frægd, i Ihres Glossar.)

fulkumæ. fuldkomme, fuldbyrde, udrette. 47. fuldkumbæ ærand. S. B. 12. Isl. fullkomna.

fullælefe adv. fuldeligen, ganske. (Fort. til Steenbogen.)

fuul, adj. ureen. fulæ saar. 46. 76. II. 15. II. 19. (sordens vulnus; sordida vulnera. Macer.) fuul mun. II. 6. (S. Sylsnæ.) N. Car. ful, *immundus*.

Fylle. 20. Kan her vel bemærke: Fylde, Overflodighed af Vædsker e. d. (mindsker den Fylde, som Legemet har.) B. har imidlertid *Fulsna*.

Fylsna, i saar. 6. i liuer oc milt oc maghæ. 56. f. i saar oc boldæ. II. 5. (hvor Macer har: sordes.) Ordet maa vel udledes af fuul, og er da det N. Sax. Fylnesse, *turpitude*; her: ureen, ond, usund Vædske.

fyr, adv. før; tilforn. 3. S. 43. Isl. fyrr. fyr æn. 20. fyrræ æn. forend. I. 3. fyrræ, tilforn, først (antea.) II. 3.

fyrmer. than fyrmeræ. den forrige. II. 5.

Faghænd. Etionhed, Jagerhed. (af faghær.) S. B. 30. — **Wæ** rildz faghæind, anlitis f. Cod. Reg. 1390. f. 28. 54.

Gaghæn. plur. Gavn. Thæssa gaghæn. 20.

Garæ. pl. Gan ær swart Iyt (Iythæ) math rotæ garæ. S. B. 5. (Neppe, som her i Ann. 2. S. 137 meentes, en Skriveisl for aaræ; skiondt den lat. Steenbog har venæ.) Onix — ær swart math hwitæ garæ. S. B. 46. Paa Islandsk er Gari, en Revene; hvilket dog her ei kan menes. Da her derimod uden Tvivl paa begge Steder forstaaes Striber, eller hvad man kalder Aarer i en Steen, kunde Ordet vel snarere være det norske Gaare, en Bølge. (Hallagers N. Ordsaml. S. 33.)

gen, geen, præpos. imod. (Isl. gégn.) Iæfydom gen siuedom. 40. geen fool. mod Solen, i Solstin. 6. S. B. 8. 28. gen umwinæ wothæ. S. B. 62. (Jvf. K. Anders Ordsaml. til N. Lov. S. 315.)

genwarthælik. (og geenwart. adv. A.) S. under Ordet Hyggals. **Gilbrothær**. pl. Gilbrothær. Gildebroder. II. 9. gylda huus, Gildehuus. sammeft.

GiaId. (af: gal.) Galstab, Uffindighed. 10. 40. S. B. 2. 59. wilning oc gyæId. S. B. 9. houath giæId. I. 71. (Gialna. "furia capitis." D. — **GeIne**, furor. Chr. Pedersens Vocabular. 1510. **GeIne** oc Widselse. Sammes Lægebog. fol. 4.)

Giærning. pl. giærningæ. om Medicinens Virkninger. 47. II. 38. S. 124.

Glar. Glas. II. 54. glaar Iythær. farvet Glas. S. B. i Fortalen. **Let glar far**. D. f. 9.

- glath i thæfte. 64. behagelig i Smag. (*gustu jucundum. Macer.*)
 Den usædvanlige Brug af glæd paa dette Sted reiser sig af en alt
 for ligefrem Oversættelse af det latinske Udj.
 Goma, en. Summe (i Munden.) 39. Isl. Gómr.
 Grand. Støvgran, lidet Korn. S. B. 31. Isl. Grand.
 grøn. grent saar, grøna saar. friske, nylig huggede. I. 14. 62. —
 grønlek, grønlig. S. B. 59.
 Gul. gen. Gul3. Guld. gul3 frothæ. I. 2.
 Gulesot. Guulsot. II. 8. 12. 15. 36. o. fl. St.
 Gund. Bædse, Materie, der flyder af Vinene; Dienstod. II. 16.
 (Epiphora. *Macer.*) Øghn, er samæn ære grooth mæth gund.
 II. 5. N. Sar. Gund, Raad, Materie.
 gutæ, giuthæ. gyde. giuthær man. 68. gutæt; partic.
 (smeltet.) S. 42.
 gyta. kunne, formaae. thær sinæ limmæ gyta æi tæth. 66. (Sv.
 gitta. S. Thres Glosar.)
 Gædda. Giedde. (Fisk.) R. B. 10.
 gætelik. behagelig, tæffelig. S. B. 4. (jvf. gædas i Glosariet
 til Riimkroniken.)
 goma. 1. giemme, bevare. I. 1. goma thæt til mangfyns tharf.
 64. g. man3 dygh. S. B. 9. g. modom. S. B. 31. — 2. vogte for,
 beskytte for. g. for rete. 74. gommær man fra fram. S. B. 26.
 g. born fra ulykka. S. B. 42. gomas fran onda drømæ.
 S. B. 2. — Deraf: Gomsæl. Bevaring.
 goman. giennem. (Isl. gagna, gégn, gegnum. N. S. geond.)
 Denne Form er almindelig. f. E. goman boræth. S. B. 9. go-
 man flynd. S. B. 35. Ligesaa i A. og D., som dog ogsaa
 har gonum.
 Gørfærs naghla. I. 45. R. B. 6. Nælliker, Krydernælliker. Ca-
 ryophyllus. gørførs nauka. D. (Naghla, Nagler, svarer til
 det tydske Nägelein N. S. Nægellen. Gørfærs er mere dun-
 kelt. Naagfæe det Isl. Gørfær, Røstning, fordi dette Kryderie kan
 ligne smaa Harnisk = Sem?)
 gørlie. adv. omhyggeligen, nøie. for thi skal man gørlie wactæ.
 20. gørligh. P. Lølle. (jvf. Gørst i Glosar. til Riimkroniken
 S. 320.)

gøræ, at giere. oc gøræ thæt warmt. R. B. 3. gørt he. impf. act. 32. 67. gørt hæ s. imp. pass. 6. S. 47. gørs. gieres. 13. gørt h. giort. 48. II. 8. 21. S. B. 39. — Med efterfølgende Infinitiv: komme til, bringe til. (som det franske faire.) thæt gør man at pissæ. 25. gør at wæmi. 20. oc gør swa at nysæ. 55. gør lyfum all at swetæs. II. 12. gør at wakæ. S. B. 1. — virke, udrette. II. 53. — komme i. (som det tydske thun.) gør man hænne i øghn smæræls. II. 1.

Haft. Forstoppelse, Bindsel. gør man haft. 7. 45. haft i quith. 14. jof. II. 29. (Seff i Lægebogen A.) Jof. hæftæ.

Saghælstæen. Hagel. (Isl. Hagall.) S. B. 33.

halðæ. holde. (Isl. hallda.) 66. 69. II. 34. o. fl. — Hald (Hold, Sting?) S. B. 31.

halnæ. berøre, tage i Hænder, handle, behandle, omgaaes med.) hwilf et far mæth gul halnæs. I. 1. han bræmmær hans fingær, thær hanum halnær. S. B. 45. Saaledes: Jesus werdughædes at halnes (berøres) aff M. magdalene. Cod. Reg. 1390. f. 62. Allæ worde the wel hælne. Historien om Den Præst. D. M. III. S. 176.)

harth, haard. harth quith. 62. — harthnæ. hærdes, blive haard. S. B. 13. — harthælyf o: meget, betydeligen. 35. harthlæ, heiligen, meget. II. 30. [harte, herte, *valde*. Gl. I. Trifan.]

heel. frist, karst, helbrede. heel man. II. 14. "Tha worthær thu heel i thit bryst oc i thin maghæ." Lægebogen D. Angels. hæl. hees rest. II. 1. Hæsæ. Heeshed. 64. 79.

helsum. sund, lægende. swa myæt helsumær. 36. helsum allæ inulf. II. 53. helsum for maghæ. 71. h. til houæth. 14.

helæ, læge. (isse blot Saar; men ogsaa om indvortes Sygdom.) f. S. hun helæ ær maghæ. II. 12.

Simæn. Himmel. Ius bla Iyt, æns fæ ær himæn. S. B. 52. Isl. Himin.

hin, hint. pron. den, det. pl. hinæ, de. hin, thær hanum bæ. S. B. 18. hint, thær (det, som) 53. allæ hinæ. R. B. 6. hinæ thær. II. 10.

hool, huul. hool saar. (Huulsaar.) 9. holt, huult. II. 13. (Isl. Hol, Huulhed.)

hore, hora. hoorledes II. 53. Fort. til Steenbogen. Sv. huru.

Hotzla. pl. (af hota, hode.) Trudster. S. B. 12. gl. Sv. Hötsl.

Houath. for: Frøhøns paa Planter. h. af Iof. 62. Thæn tymæ houathæn ær meer (paa Valsmuen.) 64. h. i leguminibus 80. sma houath (Blomsterknopper?) II. 43.

Hunstkæ. Bædffe (i Legemet.) Iofær hunstkæ. 20. thyrær h. 59. thiuf h. II. 49. wattenfull hunstkæ. plur. (humores aquosi. *Ma-cer.*) II. 14. onðæ hunstkæ. 23. II. 17. (Det skrives i sildigere Tid, f. E. i Lægebøgerne A. og D. Sumstkæ, hvoraf uden Tvivl: uhumst, uhumsthed. I øvrigt er Ordets Slægtskab mig ubekendt.)

Hunugh. Honning. 79. II. 34. 37. hunugh soth. 62.

hwa. pron. hvo. II. 6. 8. Swa sum hauær. 6. II. 15. 19. H. Sar. hua. (I. Lov hwa.)

Swalsøky. ("Amra.") I. 12. At her menes den under Navn af Sperma ceti (Hvalraav) bekendte Materie, er tydeligt nok; mindre, hvoraf Ordet bør uledes. Uden Tvivl bør det læses Swalsøky; og er Øky maaskee det Isl. Auki, Tillæg, Forøgelse?

huar. hvor. (Isl. hvar.) e huar sum. i hvor end. II. 6. — huar sum, hvor som; der, hvor. I. 3. — huare. hvor. Fort. til Steenb. (hwaræ. I. Lov. K. Anders Udg.)

hwil, adj. udhvilet, iffe træet. gør man hwil, ær thæt ær. 20. — hwilæ, v. a. udhvile, styrke. hwilæ trætte øghn. S. B. 53.

hwilf. pron. ille, qui. (Isl. hvilkr.) hwilf høsthyng. (den Hovding.) S. B. 32. hwilfæ lund. — Udstilt fra Substantivets efterfølgende Artikel. Swilf et far. I. 1. hwilf en lymæ. II. 6. — hwilic. I. Lov. III. 7. 11.

Switmoos. (hvid Mos.) en Ret, saa kaldet. K. B. 15.

hwær. hver, enhver. hwær theræ, enhver af dem. (Isl. hver þeirra.) 77. II. 15.

hwærkyns. hvert Slægt, allestags. (Isl. hvörskyns.) hwærkyns wærf. 10. 23. 36.

hwær uæ. vende. (Isl. hverfa. N. S. hveorðian.) forekommer i partic. hwær f (hwarst.) I. 71.

hwær fæ. stærpe. h. syyn. II. 1. Swæt steen, Slibesteen. S. B. 40. 41.

hyggæ. v. n. (af Sug, Hu.) demme, mene, tænke. Isl. hyggia. hwat man hyggær um hanum. S. B. 33. (hughe. impf. hughte. I. Lov. II. 29. Jæf hyggær thær um, jeg tænker derpaa, jeg mener. Lægebogen D.) N. Sax. hycgan, higgan, *moliri*, *perscrutari*. [Gl. T. gehugen. Tristans Fortsættelse B. 1868.]

Syggæls. Om Mastix siges I. 51. at dette Middel gør genwarthælik hyggæls. Begge Ord, som hidtil ingen andensteds ere forekomne mig, ere her i deres Sammensætning og Forbindelse i Texten temmelig dunkle; særdeles dersom man vilde forstaae dem om en physisk Virkning af dette Lægemiddel i Legemet. Kan man derimod antage, at her menes en Virkning paa Sindet, da lader Adj. genwarthælik sig udlede af gen (imod) og warthær (vorder.) Det vil da kunne svare til Formen gienwördig o: stridig (hvoraaf Gienwördighed, for: Gienstridighed, forekommer i Bertegns Postil f. 91.) i Slægtskab med jdet Isl. gagnwart, *ex adverso*. Goth. withdrawith; det N. S. wiðerweard, en Modstander, (hvoraaf det T. widerwärtig) og det Sv. Adj. genwördig, *difficilis*, Genwærd, *difficultas*. (s. Thres Glossar.) Ordet geenwart, geenwort som adv. (imod) forekommer ogsaa i Lægebogen A. Sætther man (Koppe) geenwart maghæ. Koppæ geenwort liuær. — Subst. Syggæls maa udledes af Hug, Hu, og af det derfra stammende hygge. (S. ovenfor.) Udtrykket genwarthælik hyggæls vilde saaledes kunne forklares enten ved bekymret eller gienstridigt, uventligt Sind. (stridig Mening.) Saaledes forekommer ogsaa: ondæ hyggælse. S. B. 1.

Syffæn. Hiffe. II. 12. Singultus. *Macer*.

hæftæ. standse. h. bloth run. 13. II. 33. 37. 51. hæftæ quith (forstoppe, binde.) hæftæ les buuk. 62.

hældær. hwat hældær (enten) — ællær. (i en disjunctiv Sætning.) II. 10. — hælst (mest) dughær thæt saer mun. II. 14.

Sælænd. Helbred, Sundhed. manz h. 3. tha dughær thæt mykæt

til theræ (Børnens) hælend. 24. (H. S. hælend, er Partic.
af hælæn, *sanare*. Hæling, *sanatio*.)
Særræmæn. Børnemme, Adelige. R. B. 7.
Sog. Hug, Slag. Isel. Hogg. hog a oghæn. (Ictus.) II. 8. wa-
thælyf hog. I. 36. Isel. S. B. 34.
Sons, et. i Sing. et unct hons. et gamælt hons. et raat
hons. R. B. 18. 19.
heræ, v. n. tilkomme, tilhøre. længær æn naturæn herær. 63.
sua sum them herær. Fort. til Steenb.
het, heit. heræ, heiere. het ænz manz armæ allar lyt
heræ. 17.

Hlt. Ondt, Sygdom. mangfyns ilt. I. 3. Hlt i erna. 6. Hlt i
bryst, i quith, i blæthar. 40. 41. 42.
ilt, adj. neutr. ond, slem. pl. illæ. et ilt bloth. 55. 74. undæ oc
illæ saar. 15. the thær illæ ære at helæ 35. mangfyns illæ
suedom. 11. — yllæ. adv. II. 15. the illæ næglæ. 48.
Innuif. Indvold. 51. 68. plur. innuif. 57. innuillæ. 80.
(Engels. In-ill. Isel. Innilli. pl. Sv. Inellwor.)
innæn. præp. hyppigen fer: i. f. Er. innæn orlogh (i Krig.)
S. B. 16. innæn solstyn. II. 27. innæn stræith. S. B. 49. —
for innæn, indvendigen, inden i. 72. thet renser mannæn in-
næn. 74. for innæn man, inden i et Menneste. 69. (jvf. 74.
S. 93.) S. ogsaa Thres's Glossar. innæn. 3. p. 989.

Jasnlif. altid, bestandigen. (Isel. jafulega.) Tha styuæ the forst
oc sithen standæ the iasnlif. II. 15.
juncfrugh. Jomfru. renær af iuncfrugh ær skær mæ. S. B. 31.
Juthæ byf. Jædeveg. I. 19. S. 13.
jæfn. lige, lige meget. iæfn thiukæ bathæ. R. B. 20. iæfnt, o: i
lige Mængde. II. 3. Pipær oc Høstet skal man takæ iæfnæ. R.
13. alla iæuæn. R. B. 13. 23. iæfn wæghnæ. lige meget. R. B. 6.
iæmlyng. i en iæmlyngæ, i et Mars Tid. II. 55.
Jærnræth, et. Jærnrust. II. 23. Jærnræth. S. B. 39. Isel.
Ryd, Rust. rydga, at rustne.

Kald. Isld. II. 15. (b.) **Kaldæ** fot. Koldfeber. I. 4. (S. **Kythæ**.)

Caldæ fot. D. fol. 7.

Kaliis. en Ret Mad, saa kaldet. R. B. 16.

Kalkælym. II. 16. Kalk. (Jof. Liim.)

Kiænnæls. Lære, Lærdom. Underviisning. S. B. 3.

Klar af æg. I. 6. S. 46. **Ægge** hvide. (thæt hviæt af æg. 7.)

Klathæ. Klee, Hudsygdom forbunden med Klee, Skurf og **Flathæ**.

II. 27. 34.

Knytræ. pl. Knuder. the **Knytræ**. II. 3. S. 101. **J.** Hnuds, Knötr.

Koddaæ. plur. Testiculi. holnæ **Foddaæ**. "testes tumentes." *Macer.*)

I. 24. 52. 61. **Myntæ** hialpær **Foddaæ** — of the quekæs mæth hænnæ soth. 52. (U. Sax. Codde, *testiculorum saccus*, *testiculus*. *Bensons Vocabular.* — Codd. Lye Dict. Sax. Holl. Kodde.)

Fombæ, komme. v. n. **Fombær** af **Jndiæ** land. 33. S. B. 2. og fl. — act. **Fombær** ut det barn. 57. 60. 72. II. 15. (a.) II. 37.

Fonæ. pl. **Fonær**. II. 39. (ingenstedes **Funæ**.) **Fonæ** mæth barnæ. frugtsemmelig **Rone**. 63. II. 35. **Fonæ** miælf. 75. II. 37. (*quinnaæ* miælf. I. 64.)

Kopær. Kobber. **Kopærret**, **Kobberreg.** Flos æris. (grøn Rust, der samler sig ved Kobberertsers Smeltning.) I. 39.

Kraftugh. kraftig, stærk. hun ær æi swa **Kraftugh**. II. 21.

Frank, adj. swag. **Frankæ**, swage. 47. **Frankæ** naturæ. I. 1. hun styrkær **Frank** maghæ. II. 14. utan (undtagen) at thæt ær **Frankær** (swagere) i siß. 67. tho ær hun **Frankæræ**. 10. [Jef. kränkr, syg. Ol. L. franc, swag. "Bist tu ze franc dar zo." *Eristan*. B. 2835.]

Krumbæ. v. a. **Krumbæth** limmæ (krummede, sammentrukne Lemmer.) 63. U. S. crymbig, krum.

Krynglæ, en. Kreds. **Warthær** en **Krynglæ** gorth af thænnæ yrt. II. 8. Jef. Kringla.

Kwaldryf. Edderdrif, giftig ell. dødelig Drif. Thæt dughær for hwærkyns **Kwaldryf**. II. 36. U. Sax. Cvale, Qualu, Drab, Nederlag. Qual-stov, Drabssted. *Bensons Vocabular.*

Kyn. en. (forekommer blot i gen. **Kyns**.) Slags. nekær **Kyns** malm. I. 1. en **Kyns** thær af træ lepær. 51. (jof. I. 31.) enßkyns

falt. 74. (jvf. 59. II. 7.) oc tho thet sammæ Fyns. II. 5. flæræ Fyns. S. B. 53. — alFyns. I. 6. 36. (alFyns. 78. alFens.) hværFyns. (hvert Slægt.) 10. 36. II. 11. — mangFyns fiucdom. I. 24. II. 8. manughFyns. 3. II. 19. — noFærFyns. 5. — angifFyns. 14. (Ligeledes: twinnæFyns, thrinnæFyns.)

Ia, Iaa, lunkn. n. Iaat. [I. Iau. U. S. hliw. Iæl. hlyr. at hlá, smelte, tæ.] Ia oos. I. 6. Iaa oof. 70. Iaa polenta. 63. watn thær Iaat ær. II. 10. S. 106. Iaat win. 24. II. 9.

Iatæ. part. Iatæn. II. 48. 1., act. Iade, komme i, paa, eller til. — I. watn a. I. 62. oc Iatær burt ferstæ watn. sammest. Iatær man thæt i hunugh. 66. Iatær man hunugh mæth hænnæ. 34. jvf. I. 64. of han Iatæs i et Fær. S. B. 27. Iatær man til quinnæ miælf (kommer man Qvindemælf vertil.) 64. of hunugh Iatæs til. I. 23. 64. tho Iats thæt ofstær with plaster: dog kommes det oftere (end Tiære) i Plaster. 67. — 2. neutr. Iatæ illæ i sýfnæ. tee sig, stæbe sig. S. B. 39. Iatæ wæl with bon-dæn. sammest. (S. Unm. 3. S. 146.) "Dá ild hæ I paa them lod hæ." Hr. Michels Psalter. fol. F. 2.

Ieth. Ied, stem, sýng. Iethæ smittæ. (maculæ deformes. M.) I. 9. Lethæ. Lede, Væmmelse. I. 22. S. 58. (formodentlig samme Ord, der skrives Iatæ. S. B. 8. "oc menær houath wærf oc Iatæ.") Iethæ ut, Iede ud. (educere.) tha Iethær hun ut the indærst hun fæ. (Vædsfer.) II. 21.

Lifnæth. Levnet. ren lifnæth. Rydsthed. S. B. 62. Iæl. Lifnadr. Liim, Lyim. I. 10. Ralf. (Men derimod: Liim. I. 2. 63. 65.) Lifum. Krop, Legeme. (I. Likamr. U. S. Lichama.) Manz Lifum. 59. 65. hun rensær Lifum af stæb. II. 21. feet i syn lyfum. 20. thyræ Lifum pl. (terre Legemer.) sammest. [thín lifomæ. innæn lifomæn. D.]

Lifwærthing. Spedalskhed. Lepra. Macer. 24. II. 12. 35. o. fl. St. lyfwærthing fot. II. 12. 21. 37. rensær lyfwærthingh saar. 71. I det Iæl. er Likpræ Spedalskhed (putrefactio corporis vivi;) likprær, Udj. spedalsk. U. Sax. lik-provere, leprosus, af proveere, ulcerosus. provian, at lide.

Limmæ, Lymmæ. Lem, Ledemod. [Æsl. Lim, Limr. pl. Limar. N. S. Lim, Lym.] en lymmæ. II. 6. the frammærst lymmæ. 32. sinæ limmæ. 74. ander lymmæ. I. 13. wisnæ limmæ. S. B. 52. Men ogsaa i pl. limmæ. I. 31. (Limmæ. Dydske Lov.)

Linæ, Lynæ. 1. bløde, giere blød. Lynær thæt ær hart ær. 62. Lynær stynt (stivt.) I. 9. Lynær thung røst. 57. jof. 71. 2. lindre, formilde. tha linæs tanwærk. 61. linær langæ hostæ. 17. linær wærc. 20. 73. (lene. "han leener theres wec." Hr. Michels Psalt. f. H. 3. leene svingdem. Samme om Stabelsen.)

Lingnæth. Lynild. Steenb. 16. Goth. luggjan, at lyse.

Liuer, Lyuær. Lever. (Æsl. Lifur. N. Sax. Lifere.) byld i liuær. I. 58. lyuær wærk. Leversyge, Leversmerte. II. 13. (N. Sax. Lifer-wærc.)

Ioghæ. v. n. at lue. "han Ioghær brathælik." (luer hastigen op.) S. B. 20. Æsl. loga. Sv. låga.

Loffæ. (Glas i Plaster eller Smørelse siges at hielpe for) smætælic Ioffæ. II. 54 — et mig ubekiendt Udtryk. Paa det N. S. Locce, illecebræ, kan her vel iffe tænkes; saa lidt som paa Locca, *crinis, cirrus*.

Lot. n. s. Deel, Part, i Vægt eller Maal. (Æsl. Hluti, *pars, portio*.) iæsn lot. en lige stor Vægt. 14. twa lotæ watn oc threithing win. 9. twa lot. 62. en lot — oc twa lotæ. II. 8. i fivæl lotæ. (i runde Stykker.) II. 55.

Lund. Maade. (Æsl. Lund. jof. dette Ord hos Thre.) hwiilke Lund. (paa hvad Maade.) I. 3. II. 21. thæssæ Lund. paa den Maade. 3. ællær nokær ander Lund (paa nogen anden M.) 63. [nokær andræ Lund. 3. Lov. III. 18. andræ Lundæ. II. 76.]

Lynd. Lænd. 71. (Æsl. Lend.) wærk i Lynd. 4. Men ogsaa: Iændæwærk. I. 61. 62.)

Lys. plur. af Luus. (ligesom Mÿs af Muus.) II. 6.

Lyst. (List.) nimma alffyns lyst. St. B. 3. Iffe Lyst, voluptas; men List v: Kunst. Æsl. og Ol. L. List.

Lyth, Lyt. Farve. Led. bla lyt II. 55. manighffyns lyt. S. B. 29. i lyt ænf fristallæ. S. B. 4. roth lyth. S. B. 13. Ofte om Ansigtifarve. (N. Sax. Lyt, *vultus*) naturlif lyth. II. 12.

blek Iyt. 25. ond Iyt. II. 6. faghær Iyt. 22. (Isl. Lit, farve, lita, at farve. Iøde, i Jylland.)

Iytæ. at farve. En ær Iytæth æns cristalla. S. B. 16. Iytæth æns haf. S. B. 10. twilytæth, twefarvet. S. B. 25.

Iæggæ. lægge. 71. [impf. Iaugthæ. 3. Lov. II. 65.] partic. Iauth. I. 63. 71. II. 13. og a. St. (Ofte skrives det Iaugth. f. E. II. 16. 17. 21. 28. 30. withær Iaugth, vedlagt. II. 24. Iawt. II. 8. 17.)

LæghæI, en. Et Trækar til at gienne sydende Vare i; en Bim-pel. (3. Leigill. E. Læg el.) K. B. 6. 9.

Læfy. en Læge. II. 39. (Isl. Læknari. Sv. Läkare.) Læfy. D.

Læfydom. Lægemiddel. (Isl. Læknis-dóm.) nokær stærk Læfi-dom. 47. twa Læfydom. taka Læfydom til Iesn. sammest. Iøpt bloth. formodentlig: sammenløbet Blod. 55.

Løs buk. Diarrhoe. 61.

Løsn, en. Stelgang, Ufføring. I. 7. 8. tha ger that mera Løsn. 14. mynfar Løsn i buuk. 30. Læfydom til Løsn. 47. blothrum oc sannæn Løsn. II. 32. — Verb. at Løse i samme Bemærkelse: tha Løser that buuk. 14. 71. Løse hundæn qwith. 1. 53. Subst. Løsen i ovenansførte Betydning forekommer i A. i D. og endnu hos Ehr. Pedersen: At gøre Løsen. Om Urtevand. fol. 44.

Ma. kan. pl. muæ, mughæ, kunne Bl. E. mugen: ich mag; ich mohte. (Tristan.) Thannæ steen ma æi eld skathæ. St. B. 56. hanum ma hug orm æi skathæ. 62. tha ma han spa. S. B. 51. at the muæ æi fothæ. II. 33. for thi mughæ thyt æi skyp foma. II. 31. (jvf I. 20. K. B. 7.)

ma, besinde sig, lide. (Sv. må.) oc spyer siuk man at horæ han ma. II. 53.

Maghæ. Mave. Than maghæ thær mikæt ær frank. I. 1. tha styrker hun maghæ. 3. oc smør utan gen maghæn (smører det udbændigen, henimod Mavén.) S. 44. Saaledes adstilles her og mangfoldige flere Steder Maghæ, den egentlige Mave, fra Quith, Bug, Underliv. Maghæ wære. Mavepine. II. 13.

Man. et Menneſte; en Mand. (bruges hyppigen for: een og den;

eller hvor Pron. nu udelades; ligesom det overalt, i Tilfælde, hvor vi nu bruge det ubestemte Pron. man, her er et virkeligt Subst. t. Ex. oc thwar af man ser. 20. (og astoer Ureenlighed.) hun minsker manz kraest. 20. dughær manz hiarnæ. 45. i manz driß. 57. manz inulf. 57. siuedom i man. 68. ger man hwil ær (som) thæt ær. 20. ger man at souæ. 72. Saaledes flere Steder i Accusativ. fyrræ æn rithæ takær man. 66. 71. at thæt skathær æi man. II. 5. 42. (jvf. II. 38, hvor derimod pron. hanum bruges.) Sielden er Brugen af pl. mæn. hwilke lund mæn ætæ hænnæ. I. 3.

mangh, mangt. mangel. manygh, manugh, mange. mangh fyns, mangelags. [M. Sax. manig, *multus*. maniga, *multi*. manugh. J. Lov. I. 11. manæghæ. III. 14. Slensb. Cod. manghæ.] mangh andræ. 40. mangt annæt. 5. mangt ær (som) underlyet ær. S. B. 50. mangfyns tharf. 64. mangfyns siuedom. 24. 52. II. 8. — manygh, mange. I. 2. II. 6. manygh wintær. II. 21. manugh daghæ. 14. manugh fyns I. 3. manygh fyns siuedom. II. 19. (jvf. II. 30. S. B. 29.)

Marc, et. Marke, Riendemærke. Isl. Mark. got marc. 47. sænt (sant) mark at i bryst ær siuedom. 40. thæssæ mark. 42. [alt thet ther særlif mark hæuer a sik. J. Lov. II. 63.]

Margh. Marv. Isl. Mergr. Kaluæ margh. I. 43.

Mara. Mare, Marerid. Incubus. (Isl. Mara.) II. 39. (jvf. Num. 4.)

Matlethæ. Mablede, Ulyst til Mad. II. 4.

menæ, v. a. hindre (formene.) Tha menær hun met qwinna at wææ. I. 6. (A.) alt thær thæt (nættæ) menær. 33. oc menær them at sprethæs. II. 14. menær houath wææ. S. B. 8. menæ wrethæ. S. B. 12. [J. Lov. II. 47. Skaanske Lov. IV. 5.]

mer, meræ. adv. meer. plus magis. e this mer. jo mere. 71. meræ æn gul ællær silf. 3. summa meræ oc summa minna. 74.

meræ, compar. større. (Isl. meiri.) mæst, størst. tha warthæ the æi meræ. (Saarene.) 74. meræ oc myndær (større og mindre.) 34. oc warthær æi meræ æn en nut. S. B. 2. meræ i syn natura (bedre, kraftigere.) I. 1. hun ær mæst oc stærkest. II. 15. Sænna kraest ær mæst. II. 26. [more, meest eller moost bruges ligeledes i ældre Engelsk. Alle fro the leeste to the meeste. Wiclifs R.

- Test. Ap. Giern. VII. more, større. ib. Matth. XI. the mooste of all wortis: den største af alle Urter. Matth. XIII.]
- meor, meor. mor. (af Modenhed.) 64. meor oc grøn sinup. 71. meor synups Iof. 40. U. Sar. mearu. Neders. mór. (mårbe.)
- Miel, Miæl. Meel. — Miel. I. 61. miæl af bøna. II. 11. hwetæ miæl. R. B. 17. (Myell. Chr. Pedersens Vocabular. Meel. Sammes Lægeb.)
- Miele, Miælc, Melf. (U. Sar. Meolc. Isl. Miolk.) Miele. 71. miælf. R. B. 4. 5. set miælf. R. B. 15. 16. quinnæ myælf. 72. gotæ miælf (Gedemelf.) II. 34. — miælf brænde spine (Byrster, hvori Melken har knyttet sig.) 52.
- miæfæl, myfæl. adj. uegen; stor. miæfæl hetæ. 47. 49. II. 38. myfæl wætæ. 6. myfæl gang. 6. S. 47. miæfæl miælf. S. B. 17. tha warthær therræ fruct miæfæl. S. B. 13. — miæfæl. adv. æn miæfæl meræ. 72.
- miæfæt, myfæt, adv. myfæt fæld oc wat miæfæt. 49. miæfæt het. 47. o. fl. St.
- minnæ. mindre. En annen minnæ wægbreth. 6. S. 46. (men ogsaa: thæn mindræ. S. 47. thæn myndær. I. 34. meræ (større) oc myndær. 33.) minst. 64. Isl. minni, minstr.
- Mit. Midte. Allæ hauc gult blomstær i mit. i Midten. II. 15.
- Mortæl, en. Morter (til at støde i.) II. 40. stampæ them i en mortæl. R. B. 2. (Mortæra. D.)
- moxæn. næsten. II. 53. muxæn. 77. II. 27.
- Muus. I. 3. i Sleertallet Mys. II. 21.
- Myf. Møg, Starn. Manz myf. 65. (Menneskestarn.) Myc, mych. D. Isl. Myki.
- Myndær. mindre. thæn myndær. 34. S. minnæ.
- Mynnæls. Husommelse. That gør hiærnæ goth mynnæls. II. 9. S. Aminnæls. (Ogsaa: Minnæ. 75.)
- mynsfæs, v. dep. blive mindre, mindskes. S. B. 57. 59.
- myrf mork. Isl. myrkr. myrf øghen. I. 21. (s. Anm. 7.) 49. II. 30. 33. (svage Øine, hvis Syn er dunkelt, uklart. (dumme øghen. B.) hun stærær myrfæ øghen. II. 36.
- Myrf. n. s. Morfe, i myrf. S. B. 21. han giuær Iys i myrfy. S. B. 15.

myrfæ, v. n. Øghn myrfæ. (mørkes, blive svage.) I. 43.

Myæl. Meel. biugmyæl, Bygmeel. II. 17. Jsl. Misl. V. Sax.
Mele, Melu.

mællæ, imellem. mællæ hænder. II. 13. mællæ finæ tænder. II.
36. tempræth mællæ het oc kalt. I. 29. [mællæ. J. Lov. I. 10.
III. 11. mellæ. Cod. Flensb. i mællæn. Cod. Magn. 455.
Wald. S. Lov. I. 17.]

mængæ, v. a. at mænge, blande. II. 55. partie. mængd. I. 25.
mæth. med. later man oli thær mæth. (vertil.) I. 64. oc smurth
houæth mæth. II. 15. — mæth barne (frugtsommelig.) S. B.
45. 47.

mæor, adj. S. mæor.

Nagl. Negl. harthæ naghla. II. 4. Jsl. Nagli.

Naturæ. Natur, Art, Beseffenhed, Constitution. (synes at være
Gleertallet.) Sylf ær kalt i synæ naturæ. I. 2. (men ogsaa: i
syn naturæ. I. 1.) Frankæ naturæ (svag Natur.) I. 1. Faldæ
naturæ. 12. blætæ mæn i therræ naturæ. II. 21.

Natwarth. Nadver, Aftensmaaltid. 14. II. 8. Jsl. Nättverar.

Natwæctæ. Nattesaaagen. 39. V. S. niht-wæccan.

nimmæ, v. a. nemme, lære. nimmæ alffyns lyst. S. B. 3,
S. 136.

nithæ, nithæn, nithæt. gnide. I. 52. 55. nithæ syndær. II. 42.
nithæs han til hwætsteen. St. B. 41. worthær thænnæ sten
nithæn. S. B. nithæt smat. II. 13. (V. Sax. guidan, ge-
gnidan. Gl. E. gnitan, enidan.)

nithær. ned. (nieder.) wæxær nithær i yorth. II. 42. swælghæ
nythær. II. 10. Jsl. nidr. (Jof. nathæn.)

Niuræ. Nyre. niuræ wærc. II. 20.

nofer. nogen. nofer fyns. 5. nofer smittæ. 21. nofer anz
dær lymme. 24. nofæt wærf. (nogen Smerte.) 22. jof. 17. (no-
fer, nofers; nofæt; nofræ. Siæll. og J. Lov.)

nofæt swa. nogenlunde, temmelig; noget af, en temmelig Deel
af. I. 20. nofæt swa sotmæ. 50. nofæt swa af wæte. II.
40. [nofæt swa hart. D. f. 39. "At være noget saa sort:
nigricare." Chr. Pedersens Vocab. 1510.]

num. conj. men. num hænger hænne um syn hals. I. 24. num fly the allæ. II. 10. num (derfor, derimod) ær thæt bætær. sammeft. — num utæn. Fort. til. St. B. (num thy at. D. med mindre, uden saa er at. Jvf. K. A. Anders Ordforkl. til 3. Lov. S. 336.) S. utæn.

Nut, en Nød. en lytæn nut. 54. nutæ Færne. K. B. 1. (E. Nut.) nysforæt saar. (nyskaaret, frisk Saar.) II. 17.

Nythingsskab. Ondskab, Riddingsværk. S. B. 11. Nidsskaff. Bertegns Postil. fol. 197. (Isl. nidingskapr. N. S. Nyð, nequitia.)

Næmæ, et. Nemme. got næmæ. S. B. 8. Jvf. nimma.

næpælefa. neppeligen, neppe. II. 10.

Næghær øghen. K. B. 12. Det plattydsk: Regenøge; et Slags Fisk. Sv. Neinögon.

Næsfæthyræ. Næsebor. De lætær thæt i næsfæthyræ. 62. giuz thær man rutæ oof i næsfæthyræ. 68. lætæn i næsfæthyræ.

II. 48. N. Sar. pyrl, foramen. Nose-pyrlas, nares. E. Nostril.

næthæn. neden. (Isl. nedan.) n. ut lætæ (Blod.) 62. næthæn i manz bak. 64. n. with (Bæændæt) II. 12. næthæn til quinnæ.

II. 21. fornæthæn. II. 35. 37. (adskilt. II. 47. S. B. 55.)

Nætæ. Nælde. N. S. Nytle. Nætæ blathæ. Nætæ frø.

Nætæ root. 76. blinde nætæ. II. 33.

Nættæ. Urin. thæt ronsær nættæ oc hiartæ røtær. I. 4. allæ the waghæ thær nættæ skal ut fææ (Urinveiene.) 23. et diurs nættæ. S. B. 37. (Om thu mat æy thit nættæ haldæ i thec.

D.) At dette sielne Ord er beslægtet med det plattydsk nætt, vaad, er rimeligt. Nætte bruges ogsaa i den Ditmarske Dialect i samme Bemærkelse som her. (Udelungs Wörterbuch.)

næær. naar. 47. (saaledes endnu tildeels i Almuens Udtale.)

nøtæ, nøthæ. fortære, borttage. Thæt nøthær deth koth. 39.

nøtær yuærwætæs fet. 15. nøtær (oc slæ) lymæ: udtære, udmagre? (om Dværgselvet.) II. 6. — Sv. nöta, usu conficere, deterrere. (partic. nøth forekommer i 3. Lov. I. 47.)

Oc, eg. oc tho: eg dog, men dog. oc tho æi mykat. I. 14. jvf.

II. 5. S. 101 og 102. — oc tho: ogsaa? II. 26. — oc swæ, ogsaa; men adskilt. oc dughær hun swæ. II. 38.

of, conj. om, dersom, naar. of hun stampæs. I. 3. of the smøræs.
38. of hun driks. II. 45. o. m. fl. Steder.

of, adv. alt for. of thiuct. 74. ligesaa bruges of i det Isl. og
Gl. Erenste; (jvf. Ihres Gloss.) og ofær i det N. S. [S. ogsaa
K. Anders Ordforkl. til 3. Lov. under Af, 6. S. 294.]

ofnæ. paa. (S. auf.) ofnæ særæt. 62. smurth ofnæ. 76. of thet
lægs ofnæ. 77. II. 37. oc ofnæ ændætharm læggær. II. 26.
ofnæ hetæ glothær. K. B. 7. — S. oppæ eg up a.

Oliuæ. Oliver. Oli af oliuæ. S. B. 45. 53.

Vos, en. Plantesaft, Urtevand, eller Afkog af Planter. I. 6. S. 46.
og mange fl. St. [N. Sax. Vos, Vose, succus, decoctum.]

opnæ. aabne. opnær luct saar. II. 47.

oppæ, uppæ, paa. (E. upon.) bær oppæ sic. 61. lægs hun uppæ
gamælt ær. 33. ouæn oppæ, ovenpaa. 79. (S. up a.)

Orlugh. Krig, Orlog. St. B. 53. [Isl. Örlög. (Ör, en Pils.
Örlög er vel egentlig: Handlingen at styde med Pile, Pilekamp;
ligesom Spiotalög, Spydlagt, Spydkamp, forekommer hos Snorre.)
Gl. E. Urlug, Urlugh. Tristæn. Grotes Udg. B. 339. 14126.
N. Sax. Dorlog.]

Orm. — Ormæ, en Luus og Lopper. II. 6. Ormæslagh. St.
B. 37. Ormstyng. I. 81.

Othyræ. Skarntyde. Cicuta. I. 3. II. 15. (b.) Othæ yrt, i Læges
bogen D. fol. 9. — Jeg veed ikke at angive dette siældne Ords Slægt-
skab. Det kan neppe være det Isl. Eytrurt, Cicuta (Nucleus Is-
land.) da her allevegne forekommer etær (Gist); ja endog: etær
af othyræ. I. 3. og Planten altsaa maatte være kaldt Etæryrt.

Oxl. Hævelse, Knude. (Struma. Macer.) oc læggær with oxl. I.
5. ofnæ oxl. II. 43. (Jvf. I. 69.) Isl. Öckr, verruca, tumor.

Pæstel. en Postei. K. B. 17. fiffæ pæstel. K. B. 24.

Pipær. Peber. K. B. 6. Pipær root. Peberrod. I. 40.

Plæstær. Plaster. plæstær oc smøræls til saar. 67. II. 8. 17.
31. 54. o. fl. (N. Sax. Plaster.)

plæghæ. plæie. plæghæ fonæ, rem habere eum muliere. I. 43. (3
Lægebogen A. forekommer i samme Bemærkelse: hyonælaggh pleyæ.)

Qwathæ. Qvade, Harpir, Gummi. Kefæls tæmpræth mæth ædife oc qwathæ. 75. Saaledes: Quathæ aff Kirsebær. D. "Quade, som rinder af Enebertræ." "Chr. Pedersens Lægeb. f. 64. (Dette Ord, som ei forekommer i det Isl. eller Svenske, har vel heller intet Slægtskab til det N. S. qwad, end, slet. Et ligelydende, men forstieelligt Ord er Quath, Knop, Die paa Blintræ, som forekommer i den ældste d. Bibelovers. Noppe ællær quathe. Gemmæ vitis. Gen. 40.)

quefæ. bade, lægge Omflag paa Lemmer. Saaledes bruges dette Ord (som vel ei kan være andet end qvæge, styrke, oplive. Isl. queikia.) I. 9. 38. 52. 64. æ. quefær sic swa laet o: vasser eller bader sig med det lunkne Affkog. 68.

Quiffylf. argentum vivum. II. 6.

Quinnæ. sing. og pl. (forekommer afvejlende med Konæ; det sidste dog mere, hvor Tælen egentlig er om gifte eller fødende Qvindfolk; men ogsaa qwinne for Koner o: Hustruer. S. B. 4.) quinnæ hiarthæ. II. 21. quinnæ lust (o: Lyst til Qvinder.) 33. 38. 61. mykæl lyst til quinnæ. 36. quinnæ fot. S. B. 31.

Quith. Bug, Underliv. (jvf. Maghæ.) Alt i quith, writh i quith. 41. les quith. 49. harth quith (haardt Liv, Forstoppelse.) 62. lesær manz quith. 3. hun lesær bundæn quith. 53. m. fl. [Isl. Quidr. jvf. Haldorsens Ordb. Gl. Sv. Qwid, Qwed. Alt Ordet i adskillige beslægtede Sprog, f. Ex. Goth. Quithus. N. Sar. Cvith, Quitha. Gl. T. Quiti, bruges for uterus: finder ligeledes Medhold i det gammeldanske. Saaledes her: mothærs quith. 63. og i den ældste danske Bibel-Overs. forekommer Qwijth, Qwid for: vulva, uterus. Gen. c. 25. 38. 49.]

Qwartan. Fierdedagsfeber. I. 35. quartanæ. I. 6.

qwæmæ. passe, stille sig. for thi qwæmæ that væl gul o: passer til Guldets Egenkab. I. 1. Muscus qwæmæ gamælt folk. 55.

Quærfæ. Svelg, Strube, holæn quærfæ. I. 64. II. 36. Isl. Qverk. Sv. Qwarka.

Ren. Rydft. ren lifnæth. Rydftæd. S. B. 62. renlyf, adv. (caste.)

S. B. 35. (Saaledes: Renlef for Rydftæd i Cod. Reg. 1390. f. 39.)

Rithæ, Rythæ, Feber, Feberanfald. (Særdeles om den egentlige

Koldfeber, Undendagsfeber, eller Hverdagsfeber. I. 10. 33. 59. o. fl. hwardags rythæ. 19. II. 8. rythæ hwær thrythi dagh. II. 11. Rithæ sot. S. B. 12. 35. [Isl. Hrid, Anfald, Angreb; ogsaa om Sygdoms-Anfald. Paroxysmi. N. Sax. Hrið-adl, *febris*. hriðian, *febricitare*. Ordet Rythæ forekommer ligeledes i A. B. og D. men ellers neppe i nogen senere Lægebog. Chr. Pedersen har overalt: Koldesinge, og: den hede Koldesinge. Om Urtevand f. 70.]

Rot, Root, Rod. II. 39. 42. 43. o. fl. rotæn II. 55. pl. røtær. II. 37.

rotnæ, adj. pl.rotnæ holdæ. II. 16.rotnæ, v. n. at raadne. I. 52.

Ruth a gul. Rødhed. 74. (Isl. Raudi.)

Rutlæn og ond wæthær i buuk. II. 26. S. 117. (Rumlen i Maven.)

Ryf, Rif. Ribbeen; eller den Deel af Legemet, som Ribbenene danne. wære i ryf. 68. holdæ i rif. 76. bløtæ rif. 78. (Isl. Rif. N. Sax. Rib, Ribbe.)

ryg, adj. modfalden, sorgfuld, bedrøvet. ryg hugh. 40. San gør man ryg og ræd. S. B. 46. (Det modsatte: San gør man vryg [uryg] og trygh. S. B. 36.) Heraf: Ryghlæf, Sorg, Bedrøvelse. S. B. 36. (Ryg læk. S. B. 59.) Isl. hrygg, sorgfuld, bedrøvet. Hrygd, Sorg, Befymring. hryggi, at bedrøve. hryggilegr, sørgelig.

rymmæ. giøre rummelig, aabne. og rymmær alle wæghæ thær nattæ gær ut. II. 14.

Rynfiæ. pl. Rynfer. Rynfiæ i anlæt. 48.

Ryttær. plur. af Rotte. II. 21.

ræpæ, v. act. ræbe. (Sv. rapa. gl. L. rofan.) ræpæ ut ondt wæthær i maghæ. II. 28.

Ræthiæ. plur. Testiculi, Scrotum. "Oc lægg mællæ ræthiæn. 17. Rædy c. Chr. Pedersen om Urtevand. 1534. fol. 61. Rædyestene. Sammes Lægeb. f. 61. Rædiesten. Stadga om Urbotamaal. Hadorphs Udg. S. 64. rædielæs, testibus carens. P. Lølle. Isl. Hrediar, *pudenda virilia*. (cf. Ræde. Ihre's Glossar.)

røctæ, røgte 3: pleie, bære Omfarg for (curare.) tha skal lyfum
røctæs math bløtæ læfædom. 41. røctæ manz æræ. S. B. 22.
Røf. plur. Røuæ. Hul, Nabning. Mæ røf a (gnave, æde Hul
paa.) I. 22. tha stingær man røf a them. 64. swetæ røuæ.
Svedehuller. 20. [Isl. Rauf; raufa, at giennemboere; hrofa, at
splitte, stille ad. Dvs. Røf. Ihres Glossar.]

rønæ. prøve. rønær af (of) iumfrugh ær fær mo. St. B. 31.
røræ. oppæffe. rører sænnæ oc frith. S. B. 46.

Røthæ, Røtæ. Synes snarest at bemærke Betændelse (Isl.
Raudi, det Røde, det som rødt er; af raudr, rød) skönt det
paa nogle Steder kunde antages for: Materie, Boer; hvilket dog
særskilt nævnes (S. Waar.) Røtæ i saar. I. 1. renfær thæn
røtæ thær i saar ær. I. 6. (jvf. 14. S. 52.) røtæ a drypæl
oc i mun. 39. und røtæ i man. 74. røtæ af qwartanæ. II. 1.
r. af ont bloth. II. 21. røtæ i øren. II. 29.

Røøf. Røg. (fumus.) II. 44. Røøf (Dunst?) thær flighær i manz
houath. II. 32. — Røfæls. (U. Sax. Recels.) Røgelse. Thus. 75.

Sæflæ, sagle. gør børn mykæt at sæflæ. S. B. 46.

Salsæ. Lage, skarp Dyppelse til Steg og anden Mad. (Ital.
Salsa, hvoraf det fr. Sauce. Dvs. Salse i Adelungs W. Buch —
et Ord, som endnu bruges i oportunityde Mundarter.) thannæ salsæ.
K. B. 12. 13. thæsse salsæ. ib. 10. 11. the bæstæ salsæ. ib.
Serræ salsæ. ib. 6.

Sang i øren. I. 59. (Undensfæds: ørænsfang. I. 3.)

far, saar. adj. saar, som har Saar. saar mun. I. 22. II. 14.
saræ innulæ. 30. saræ fetær thær frost gangær i. II. 30.
saræ øghn. S. B. 28. saræ holdæ oc saar. II. 33.

Sarøky, en. (Sarøf alfkyns. 78.) Synes at bemærke: mindre
Bylder, Fister eller lignende udbortes Skade. (Muligen er En-
delsen øky den samme, der forekommer i Swalsøky? eller er
Sarøf, Sarøky det Isl. Saur, Ureenlighed og Öckr, Borte, Hæ-
velse i Riødet?) fulæ sarøky i manz Mun. 6. 66. en sarøfi
thær hetær farfar. (farsar) 74. sarøfi af tungæ. (asperitas
linguæ. M.) 52. sarøky i houath. II. 34. fotæ sarøfi. II.
49. (Sarøghæ: forekommer kun eet Sted i Lægeb. D.)

fat. adj. enig, forligt. geræ konæ fat with sin bondæ. S. B. 39.

"Gan wille æy geræ them fatter, ther vsatter waræ." Cod.

Reg. 1390. f. 117.

fe with, tage sig vare, vogte sig for. se wet bastuf. 20. trollæ

fe with hanum. S. B. 35. (S. Olesjar. til Riimfr. S. 342.)

Sifn, syfn. Soun. thung sifn. 42. syfn. 64. i syfne. I. 4.

S. B. 50. that ger sifn. 78. Isl. Svesn. syfia, vare søvnig.

sighæ. fige. impf. sauthe. II. 53. partic. sauth. I. 5. saugh. II.

10. R. B. 11. (sauthe. 3. Lev.)

Sighælsten. Seilsteen, Magnet. II. 31. (jvf. S. B. 39.) Isl.

Segulsteinn. (II. 22. forekommer Syghælsteen; formodentlig samme Ord.)

Sighær. Seier. St. B. 4. 25. 26. 32. o. fl. Isl. Sigr, Sigur.

Sinsprængæ. (af: sinæ, synæ, nervus.) that ær got for sin-

sprængæ. II. 3. Hos Macer: *nervorum laxat tensuras.*

Siuedom. plur. Sygdemme. for the siuedom ther sauth ær.

I. 5. mangfyns illæ siuedom. II, 11. (jvf. I. 6.) thæssæ siue-

dom. II. 10. S. 106.

Siufnæth. Sygdom. siufnæth i maghæ. 80. (Symfneth, Syk-

neth. Lægebogen A.)

siuthæ. syde, fuge. I. 3. 61. o. fl. partic. sothæn. 4. 69. II. 7.

usothæn. 3. sothen grøn i oli. II. 15. sothæt hunugh.

I. 72.

siwæl, syuæl. rund, trind. annæn (Holhrt) hauær siwæl rot.

thæn siuæl, den runde. I. 10. i siwæl lotæ, i runde Dele

eller Stykker. II. 55. [Isl. sivalr. N. Sax. synevealt. Ol. Tydse

synwell. — rund er et langt nyere Ord, som hverken findes i

det Islandske, Angelsakske eller Gammeltydske. Heller ikke fore-

kommer det nogensteds i vort Haandskrift. Derimod: trynd. S.

B. 17. S. 140.]

siæluæ, pron. plur. af siælf, selv. II. 6.

Siæpel. Krands. Of man hauær siæpæla sit houæth af violæ.

(si caput inde coronas. M.) 77. Sæpeel. II. 53. "Haffuer

du prydet dit hofuit meth seppel binnide franz bonit eller hat."

Vertegns Pestil. fol. 87. — Sippel forklares i Moths Ordbog

ved: Brudekrands. — Gl. T. Schapel, Blomster: eller
Løv: Krands:

Von einer Linden er do brach

Zwei schapel wol belavbet. Tristan. B. 3151.

Eine schapel von cle. ib. 17618.

Skalæ. Skal. en æggy skalæ. R. B. 2. (ægskalæ. D.)

skarp. mager. skarpæ mæn. II. 21. S. 114.

Skialfyst. (om Perle: Muslingen.) S. B. 60.

Skialuæfot. II. 6. (formodentlig Skialven i Hænderne af Nerve:
sveffelse.)

Skymæl. Mærke, uklarhed. thæt hialpær øghn af alt skymæl.

38. (Caligo. Macer.) Stær? "Tha seer thu theth hwitæ skim:

bæl ut faræ af øghæn." D. f. 10. skimlugh øghæn. ib. f. 12.

(Vi have Ald. skum mel. Sv. skum, halvmark; og Islænderne

Skima, et svagt, dunkelt Skin: hvoraf skimte.)

skyndæ. paaskynde. fremme. Sun skyndær barnbyrth. II. 33.

Skypmæn. pl. Sømand, Søfarende. S. B. 58.

skær, skær. reen, klar. [Isl. skir.] skær røst. I. 8. skær
syn. 15. 57. skæræ øghn. S. B. 3. skær mø. S. B. 31.

skæræ. rense, klare. tha skærær thæt øghn. I. 3. 24. II. 48.

[Isl. skira.]

sket. adv. hastigen. tha far han sket hialp. II. 53. jvf. I. 42.

62. o. fl. thyz sketær, desto hastigere. S. B. 62. "Bædræ ware

hannem sket dø, æn længer leffuæ." Cod. Reg. 1390. f. 130.

(skødelig. Sker. oc Blang. fol. 15.)

Skøte. Skud, Skudvaaben. II. 31. (jvf. Num. 3. S. 120.)

Skøth, for: Sketh. en Skæ. (cochlea.) I. 64. [Isl. Skeid. Sv.

Sked.] Sketh pl. Skether. Lægeb. D.

slif, slyf, slig, deslige. — slifæ tu o: to Gange saa meget. R.

B. 9. slyf thu stekt brøth. R. B. 6. slyf sammæ, ligesom.

slyf sammæ æns af etær. II. 15. (h.) slyf samæ en annæn,

en anden lignende. R. B. 47.

slyndæt. kantet; (eller vel egentlig sidedet.) sæx slyndæth, sex:

kantet. S. B. 62. [sekslyndet, hexagonum. Chr. Peders. Vocabular.

1510. treslindet, trekantet. Moth.] Jvf. Slind, latus; hos

3hre.

flæt, glat; modsat hvas, ru, skarp. S. B. 45. (I en anden og ikke ret tydelig Bemærkelse forekommer flæt, II. 10. S. 106.)

smittugh, plettet. smittugh huuth. (maculosa.) II. 15. (b.) S. B. 16. [N. Sax. smitan, smittan, *inquinare, polluere*. jvf. smitta. Jhres Glossar.]

Smittæ, Pletter, (maculæ) i Huden. I. 9. 21. 22. 23. en smittæ i anlæt thær hetær *lentigo*. 33. jvf. II. 55. swartæ smittæ. I. 36. smitæ, smytæ. smøre. (smide bruges i denne Bemærkelse endnu i den jydse Dialect.) Smitær man hænne a spinæ. II. 15. (b.) Smytær mø hænne oos ofuæ finæ spinæ. sammest. smytæ a øghn. II. 5. smiten um øghn. II. 24. [Jvf. smitta, 1. Jhres Glossarium.]

Smolt, udsmelet Fedt. (Isl. Smolt. N. Sax. Smalt.) R. B. 19. swinæ smolt. ib. 20.

smæltæ. v. a. fordeie, fordeies. oc smæltær maat i maghæ. 24. thæt ger mat at smæltæ i maghæ. 24. af hænne dryk smæltær mat. 52. ger mat at smæltæ storlyk. II. 3. (smalta maten, bruges endnu i samme Bemærkelse i Svensk.)

smærræ. mindre. En ær støræ, oc annan ær smærræ. 28.

smætælic loffæ. II. 54. Begge disse Ords Mening har jeg forgieves søgt at udfinde; og da Gissninger om deres mulige Slægtskab ikke have ført til noget rimeligt Resultat, udelades de hellere.

Smørslag. R. B. 3. Dette Navn gives her et Slags Tillavning af Mandler: Mandelsmør (*butirum de amygdalis*.)

smørugh. fed, fedtet. nokæt thær smørugh ær. 71.

Snæghæl. Snegl, Skaldyr. S. B. 56. (Hos Marbod: *Testudo*.)

softælik. "thæt kælær softælic lifum," I. 78. Er uden Tvivl det engelske softly, mildt, sagtelligen; da Macer har: *leniter* *infrigidans*.

Solæ. 36. Et Ord, jeg ikke veed at forklare videre, end at hvor Haandskriftet har: lætes hun til solæ oc ætes, findes i Macers Text: *condituris admixta*. (Man kunde ellers have tænkt paa det Isl. Plantenavn: Söleyg, *Ranunculus*.)

Sooth, et. Suppe, Aftog. I. 3. S. 43. II. 15. (a.) o. fl. Soth. I. 63. hunugh soth. 62. thæt soth. 61.

Speghæl, Speil. Et. B. 53. Isl. Spegill.

- spittæ. spytte. spittæ blooth. II. 8. U. Sax. spitan. Dsl. spyta.
 spiællæ. "At manz naturlyf wæta spiællæs æi." 74. (spildes,
 mistes.) Dsl. spialla, spilla, fordærve.
- Spolorm. (Lumbrici. *Macer.*) I. 3. 4. 23. 52. spolormæ. I. 26.
- Spottæ, plur. Pletter, Spætter. (Eng. Spot.) gulæ spottæ.
 S. B. 24. (spetther. B.) S. B. 11. røthæ spottæ.
- Spydrickæ. Vomitiv, Brækniddel. 47. Spydryfæ. II. 21.
- Spynæ, plur. Bryster, Patter. (Spener. Dsl. Speni. U. Sax.
 Spana. Sv. og Holl. Spene. gl. T. Spune, Spunne.) Spynæ
 holdæ. Bylder i Brysterne. I. 7. 75. Spynæ wærf. 53. ofnæ
 finæ spinæ II. 15. (b.)
- Spyr (sper) Præs. af spørge. (Dsl. spyr, af spyria.) II. 53.
- Spæf. Glesf. K. B. 18. (men: grøent flæsf. ib. 14.) spæffæ,
 at spæffe. K. B. 7.
- spæfæ, formilde. (spæge. Dsl. spekia; af spakr.) spæfæ hostæ.
 68. II. 20. 30. f. diært (haardt) wæthæ S. B. 13. spæfæ
 (sagner) wællendæ watn. S. B. 59.
- sqwælpæ (noget i Munden.) I. 6. II. 27. sqwælpæ. 76. sqwælpæ.
 43. 66. swælpæ. II. 21.
- standæ. II. 15. (b.) standæ geen (modstaæ) etær. II. 26. 32.
 (Derimod: Tha stær hun gen etær. II. 42. stær igen siædom.
 II. 53. og: stær i mot etær. S. B. 36.)
- Stath. n. s. Sted. (3. Stadr.) i ukænd stath. I. 8. en stath i
 egyptæ land. 17. ænygh stath i wærelæn. ingensted. 17.
- stenugh, stenig, opfyldt med Stene. stenugh iorth. II. 10.
- storlyf, adv. heiligen, meget. dughær thæt storlyf. I. 6. 63.
 jof. II. 3. 37. storlyf myket. 41. II. 10. storlyf fæld. I. 54.
- stungæn, partic. af stikke. I. 53. II. 44.
- styn. adj. n. stynt. stiv, ubøielig. Dsl. stinnr. oc sua blotær
 hun hart oc lynær stynt. I. 9.
- styuæ. v. u. stivne, blive stiv. II. 15 (b.)
- stæmmæ. standse. I. 6. stæmmæ blothrunæ. 68. 76. f. blooth
 af næfæ. II. 32. [Dsl. stemma.]
- Stæmpæl, Støder til Morteren. (af stampe.) II. 40.
- stærkæ, v. u. at stærke. I. 78. S. 97.

fua, **swa**, **saa**. **thawæ** **swa ær**. I. 41. — **oc fua**, **og saa**, **og ligeledes**. I. 6. 8. Undertiden staaer det paa en egen Maade, eller pleonastisk, foran et adj. f. Er. Stampæ man ambrot mæth win **swa ra**. I. 4. **swa usothæn**. 3. **fua græn**. 68. (S. ogsaa nokæt.)

fuætæs, at svæde. I. 11. **swætæs**. 76.

sum, **som**, saaledes **som**. at fangæ **sum** man bethæs. S. B. 51. — **hwa sum**, **hvo som**. II. 15. (b.)

summæ, **nogle**, **summe**. I. 74. II. 15. (a.) **tha sighe summæ** **mæn**. 53. **summæ stæthæ**. II. 10. **sommefteds**.

swælwæ, **svælge**. **oc swælwæ** **thæt in**. 57.

syfæ, **se**. **assyft**, **affiet**. K. B. 3.

Sylf, **Selv**, I. 2. gen. **silfs**. **sammest**. Jsl. Silfr.

Syndær. plur. **Smedeskæl**, **som** **springe af det gloende Jern** **under Hamringen**. S. B. 2. 39. [Jsl. Sindur.]

syndær, adv. **sænder**, **itu**. **oc sla them syndær**. K. B. 17. **stære thæt i syndær**. ib. 21. **thæt syndær warthær knusæt**. I. 8.

Synfæls. 8. **hvor Mæcer har suspiria** (Trangbrystighed?) **Derimod** skrives det **siufæls** I. 71. S. 89 (Synfælsæ. A.) og 78. S. 97. (suspiria. M.) Ordet har jeg ikke andensteds fundet.

synæ, **negte**, **afslaae**. **Thæn** — **syns æi af quinnæ hwat sum han af them bythær**. S. B. 33. Jsl. synia. "Dog will ieg ide att heder oc ære schule nægtis eller sønyes Konger." P. Eliæ. 1534.

Synær, plur. **Nervi**. [Jsl. sing. *Sin*. N. Sax. *Synve*.] Dette ofte forekommende Ord bemærker maaskee undertiden egentlige Nerver; (f. Er. **synær innæn bræhar**, i Dienlaagene. I. 1. **synær thær wærfæ**. **nervi ægri**. M. 34.) men tidt vel ogsaa det vi nu kalde **Seener** (Baand, Ligamenter. f. Er. **synær thær hoggen ær**. 48.) jvf. I. 4. II. 6. 43. 47. S. B. 36. o. fl.

Syofok (**Siofok**, **Sohane**? **Talen er om et Dyr**.) St. B. 51.

Sænnæ. **Drætte**, **Uenighed**. [Jsl. *Senna*.] **Sænnæ oc strith**, (*rixæ & jurgia*. M.) S. B. 2. 54.

sænyt. "e. sænyt," et ubekendt (maaskee feilskrevet) Udtryk. I. 6. **særlæst**. **særdeles**, **især**. **af theræ dygh hwær særlæst**. S. B.

Sort. **særlæsthis**. Hr. Michels Psalter. f. A. 5.

Sættæ. Forligelse, Enighed. Sritthmaal oc sættæ. S. B. 52. jvf. adj. sat, ovenfor; og Sæt i Gloss. til Riimkrøniken.

Ser, n. s. Ureenlighed, Skarn. Isl. Saur. [N. Sax. Sære, *succus, liquor.*] Bastugh — thwar af man ser. 20.

Talgh, Talg, Tælle. I. 4. wæthæ talw h. 75.

Tangiarth, Tandgierde. 6. Tanwærc. sammeft.

thaghær, naar, den Tid, [Isl. þegar, þá er.] thagær hun blom-
stres. II. 48. — Ogsaa thægær. I. 21. 47. 55. og thawær.
I. 38. 41. R. B. 7. [thigær. 3. 2. III. 2. 5.]

thaflyf, tæffelig, velbehagelig. S. B. 52. S. thoðæliþ.

Tharf, Tarv, Brug, Fornødenhed. Oc gemæ thæt sithæn til
mangfyns tharf. 64. (Isl. þarfi.)

therræ, deres. I. 20. 56. II. 8. o. fl. hwærtherræ, enhver af
dem. II. 15. (a.) S. hwær.

Thinnyng. Tinding. 8.

thiof, tyf. I. 20. pl. thioffæ. R. B. 7. Men ogsaa: thiufft. 21.
thiuffæs. blive tyf. tungen thiuffæs. 40. — thiuffnæ, d. sam-
me. alt til thæt thiuffnær. R. B. 3.

thiur, n. thiurt, tør, tert. I. 60. II. 22. 23. o. fl. Ellers ogs-
saa: thyr. — thiurth. partic. tørret. II. 8. S. thyr.

tho, dog. [Isl. þó, þó at.] tho bæst (dog bedst.) I. 3. S. 42.
I. 24. II. 3. 55. o. fl. oc tho, og dog, men dog. I. 8. — æn
tho, endog, endskiendt. 69.

Thoðæ. Tæffe, Yndest, det at tæffes. [Isl. þocki.] goth thoðæ.
S. B. 4. — Deraf: thoðæliþ, tæffelig, liær, afholdt. S. B.
3. Isl. þockalegr. (S. thaflýf.)

Thofæ, Taage. St. B. 27. [Isl. þoka.]

tholæ, taale. Men thoI han mikæt het. 47. [Isl. þola. N. S. þolian.]

Thordyn, Torden. S. B. 13. Thordun. ib. 60. Sv. Torden.
(mangler i det Isländske.)

thoræ, tør, vove. præ. plur. tha thoræ the aldri faræ yuær.
II. 8. [Isl. þora.]

Thra, Længsel. oc helær lang thra. S. B. 57. [Isl. þrá, *desi-
derium.*] Thra sot, Længselsfyge. (languores diurnos. Mar-
bod.) St. B. 12.

thri, tre. thrithi, tredie. thryfald, trefold, tregange. 27.

[Ligeledes twifald. sammest. N. Sax. prifeald, þwifæld.]

thrinna, trende. thrynnæfyns. II. 15. S. B. 45.

Thrithing, Thrything, en. Treding, Trediedeel. 14. 62. Isl. þridiung.

throtnæ lymnæ, opsvulmede Lemmer. 38. (Isl. þrutna, at svulme.)

thun, tynd. thunt bloth. I. 20. Isl. þunnr. (Jvf. thynnæ.)

Thung, Elleborus, Nyserod. II. 21. (Ordet er Angelsaxisk; men bruges i dette Sprog baade om Helleborus, Aconitum og Mandragora. Lye's Diction.) I Lægeb. D. nævnes: thæn yrt thær hetær dunc oc waxær i watn; hvorved maaskee dog en anden Plante er meent.

thwa, thwagæ. at toe, vasse. of man thwar sic. I. 3. thwær man sin quith. 6. thwar man ostæ. 52. oc thwas i. 57. of han thwas S. B. 40. oc houæth skal thær i twa. II. 15. — thwaghæn i win. S. B. 31. thwaghæt. 37. 59. thwas wæn. pl. I. 24. Goth. twahan. N. Sax. twehan. Ol. T. twagen; getwagen, vasket. (Tristan. 4659.) Jvf. zwagen i Udelungs t. Ordb.

twingæ. al lyfum thwingæs. I. 41. trykkes, plages af Uldebesfindende. (saaledes bruges ogsaa þvinga i det Isl. og det svarer til det nu brugelige knuge. Det knuger i Lemmerne.)

thwinnæfyns, to Slags. I. 28. II. 21.

Thyngslæ i houæth. I. 77. Tyngsel, Tunghed. thingæl. 40.

thynnæ, v. a. tynde, fortynde. Kraft til at thynnæ. 35. Thæt thynnær thiuf hunfæ. II. 49. [Isl. þynna.]

thyr, adj. tør. 66. 78. thyræ, at tørre. 46. therræ lyfum skal æi thyræs. 20. therræ, at tørre. I. 80. warthær hun thiurth, tørret. II. 8. (thør, adj. 57. 64. thiurt, tørt. 67.)

thyrstælic. (af thyrwæ.) fornøden, gavnlig. 40.

thyrwæ with. trænge til, behøve. 20. Isl. þurfa. (Jvf. tørwe. Glossar. t. Niimfr.)

thyz, des, desto. thyz stætar, deshaftigere. S. B. 62.

thytest, tydse. thythest kumyn, tydse kummen. 25.

Thæst. Smag. bathæ til goth doon, oc til goth thæst. I. 5. Et sapor est & odor vino gratissimus illi. Macer: hvis Mening paa

dette Sted vor Forf. ikke ret har udtrykt. — oc giuær goth thæft. 27. glath i thæftæ. (gustu jucundum.) 64. S. 83. [3 Cod. Reg. 1586 forekommer et Sted f. 35: Smagghen (gustus, Smagens Sands) kænner thæffwels (saporem.) Uagtet Ihre v. D. Tæf synes noget uvis, om Ordet egentlig er brugt om Smagens Sands: viser det først anførte Sted hos vor Forf. tydeligen, at han har taget det i denne Bemærkelse. C. har ogsaa: tha ger hun god smagh. I det Jsl. bemærker hof, efter Ihre, Smag. hofr, i B. Haldorsens Ordbog, Lugt.]

thægar. S. thægar.

thær, pron. rel. for som, ogsaa i Accus. f. Er. dughær thæt sammæ thær gulz frothæ. I. 2. alt thæt sammæ, thær hin annen. 73. saræ sötær thær frost gangær i. II. 30. thæt thær roten siuthes i. sammeft. S. ogsaa I. 14. 80. II. 12. o. fl. — thær, hvor, der hvor. I thæn stæth thær. I. 1. a manz mun thær sum fart ær. 14. thær the drikkæ. II. 53.

thæthæn. derfra. thæthæn fly orma. II. 6. Jsl. padan.

Timmæ, Tid. thæn timæ, den Tid da, naar. R. B. 11. i timæ, i Tide. II. 10. S. 106. i syn tymæ. S. B. 47. annæn timæ (til anden Tid.) II. 42. S. B. 20. — tymælic, adv. betimeligt, i rette Tid. I. 41.

Trath, Traad. II. 55. ullæn trath. S. B. 17.

Tryggæls. Tryghed, Sifferhed. S. B. 25. 35.

trynd, rund. S. B. 17. Jvf. siwel.

trystiughæ. Tredsiindstyve. I. 17. "Thrystyve marc i Gwl oc rede pennyng." i et Sielidsbrev af 1445.

trøst, adv. forekommer, som det synes, i Bemærkelsen: ne ppe. 24.

S. 60. tha warthær han trøst deufæn. (*vix sentiat ebrietatem.*

Macer.)

Tundær, Tønder til at fænge Jld. St. B. 17.

twilytæth, tofarvet, dobbeltfarvet. St. B. 25.

tyfwar um dagh. to Gange om Dagen. 24. Jsl. twisvar.

tæmpræ. blande, især i et vist, rigtigt Forhold. (af det Lat. tempero.) Nun tæmpræt math ædyk oc cassia. I. 15. warthær hun math fomialk tæmpræth. 45. o. fl. (tæmpræth mællæ het oc falt. I. 29.) Jsländsk tempræ. I det Engelske bruges to

temper ligeledes hos Shakspeare og Milton; og tempern i det Sammeltydſke:

Eben und luter was ir Vel
von rosenvarwe und wizze
getempert wol mit ſlizze. *Vigalois* 872-74.

tænnæ eller tænnæ, v. a. udſtræffe, udſpile. tændæ hiartæ:
røter. 79. (i *Macers* Text: *præcordia tensa*.) Sv. tænja. *Isl.* þenia.
tænnæ ut. v. n. rinde ud. 17. Maaſtee beſlægtet med det *Isl.*
tyna, tabe, miſte: (D. *twine*, at ſvinde hen, ſvinde ind;) eller
ſuarere med det *Engeliſk.* *þænian*, *maſefacere*.

Um, præp. om, uden om. the ſſyn thær um barn ær. 63. — um
nat. 77. um morwæn. S. B. 49. um ſummær. II. 38. — ſſyl:
dugh um hoor. ib. 39. — umfryng. II. 15.

und, end. und døn. I. 22. undæ oc illæ ſaar. 15. (ondæ. 23.)
undan, adv. er det *Isl.* og Sv. undan, ud, bort, derfra. tha gar.
han undæn (da gaaer, ſlipper han derfra, med Livet.) II. 53.
Undærſtandæ Iſe, Forſtand. S. B. 1. [*Isl.* undirſtanda. *Un-*
geſſ. underſtandan: at forſtaae.]

unæt, adj. Dette ellers lidet bekiendte Ord maa vel udlædes af det
Isl. *neytr*, idoneus, utilis, og er da: ubrugbar, unyttig, for-
dærvet. Det ſvarer ſaaledes ogſaa til det *engeliſke*: unnet,
unnyt, *inutilis*; og Bemærkſen paſſer til Contexten, hvor Ordet
forekommer. Thæn thær lymmæ ær unæt æc. 10. (paralyticus.
Macer.) Lægſ qwiſſylf til eld tha warthær thæt unæt. II. 6.
(tha worthær thæt win aldrigh unæth. S. B. 62.) I I. Lov.
III. 21. forekommer alſvnnæ, *penitus inutilis*. "Jorden var
æn onyt oc tom oc myrk." i en gl. *Svenſk* Bibelovers. Gen. I.
(*Schinmeyers* Geſch. der *Schwed.* Bibel. II. S. 47.)

up, adv. op. up at caſtæ: faſte op, bræſte fig. I. 40. (Upcaſtæ:
nyngh. 47. II. 8. 52. gytær man æi upcaſt. 40.)

up æ. præp. paa. tha waxær thær hæc up æ. II. 23. giuthæ thær
up æ ſoth. S. B. 11. Iatæ thæt up æ dyſſ. ib. 15.

Uphooſ, Begyndelſe, Ophav. hun hialpær lyfwarthingſot i up:
hooſ. II. 12. [*Isl.* Upphaf.] "Gudh er uphooſſ oc ændhe till alle
thyngh." Cod. Reg. 1586. f. 64.

Uppwaxels i buuk. II. 25. S. 117. (formodentlig: Opblæsning, opstigende Binde.)

Uren sæl. Ureentlighed. II. 26. (ubi de purgatione menstrua foeminarum usurpatur.)

Utsot, som forekommer i St. B. 37, er formodentlig en Feilskrift. **utæ,** ude. utæ a markæ. II. 44.

utæn, conj. men. II. 8. S. 104. [Moesfog. uththan. Sv. utan.] jvf. num.

utæn, adv. udenpaa. oc læggær utæn mylt. 63.

Uwin, Uven. with uwins mat. S. B. 26. plur. uwinæ. ib. 2.

8. (winstap. S. B. 57.) Jsl. Ovinr. Uwin. J. Lov. I. 1.

uwinælyf, uoversindelig. S. B. 8.

Waar, Boer, Edder, Materie. tha draghær thet waar ut (af Bylder.) II. 34. waar i hiartæ retær. II. 55. [Sv. war; waras, at sette Materie, suppurere. N. Sær. Wyr. Thre.]

wactæ, vogte, passe, tage i Agt. San skal sunnan wæthær wactæ thær til 47.

Wagh, Side. i winstræ, i heuræ waghæ. S. B. i Fort. a winstræ wagh. ib. 2. 26. annæn wagh (paa den ene, paa den anden Side.) ib. 45. (Jvf. Rosenvinge's Ordsforkl. til R. Eriks Siæll. Lov. S. 339.)

Wald, Magt, Bælde. S. B. 35. [Jsl. Valld. haue wald til. J. Lov. III. 51.] waldugh, mægtig. S. B. 8.

Walm, en. Of han latæs innæn walm tha sættæs walmæn. S. B. 28. Af det latinske Udtryk (S. 103. Num. 1. 2.) see vi, at Ordet bemærker: noget som er i stærk Røg, en kogende Kiedel e. d. uden Tviwl beslægtet med wallæ. (Jvf. 1. Walm, i Aldelungs Ordb.) "Walm, et Opkog. volme op, ebullire. volme, blive rød, hed i Ansigtet." Moths Ordb.

wandælyf. I. 42. uden Tviwl: smertelig. (af Waandæ. Jsl. Vandi. Gl. Sv. vand, ond.)

wansfæs, fordærves, svæffes. 1. Fæ wansfæs. (svæffes.) 41. æghn of the wansfæs. I. 13. S. 52. brathælik wansfæs af nokær siucdom. 63. v. fl. St. [N. S. vanian, minui, decrescere.]

want. II. 44. maaskee et Substantiv: (Isl. Vandi) Skit, Sædoane (eller Participium?) "for thi ær thet want (mos est) at siuthæ hænnæ." II. 44.

Wapn, Vaaben. etærgutæt wapn. II. 31.

warlyf, adv. varligen. II. 21. — warlær. d. samme. "the muz ghæ hænnæ warlær bathæ mæt." II. 10. S. 106. (warlær. J. Lov. II. 16. jof. K. Anders Ordsforfl.)

warthæ, werde. oc warthæ ungæ (sunt.) I. 38. (han) ma warthæ def. 43. En steen thær warthær af et diurs nættæ. S. B. 37. (I øvrigt bruges det hyppigst til at danne Verbernes passiviste Form.)

Warthæ. n. s. pl. Warthær. Vorte. verruca. I. 54. Isl. Varta.

Wathæ. Waade, Skade. II. 8. døet ællær amæn wathæ. II. 21. døz wathæ. II. 10. ulyffæ oc wathæ. S. B. 43.

wathælyf. farlig, skadelig. I. 36. II. 21. wathælif with lyf. II. 43.

Watlæ, Valle. R. B. 3. (jof. S. 81. Anm. 3.) Sv. Vassla. Jhre.

Watn. Vand. warnt watn. 47. rosæ watn. Rosenvand. 47. — watnfull humfæ. II. 14. — watn soppæ. II. 1. — watns fot. I. 7. II. 14.

Wax. Vex. II. 17. guul æns wax. S. B. 36. [Isl. Vax.]

waxæ, at vere. 54. 55. II. 10. 22. [Isl. vaxa.]

wegnæ. v. n. blive blødt, slap. lægben wegnæ. 41. [af: veg, blødt. U. Sær. wæc. E. weak. Sv. wek.]

wetæ. at wetæs ben, tilstaaes det man beder om. S. B. 52. (S. wete, i Glossar. til Riimfren.)

Wilningh. Bidselse. wilningh oc gylt. S. B. 9.

Win, et. Wiin. (ogfaa wiin. II. 36.) got gamelt win. 42. Iat (lunken) win. 63. stærkt win. II. 15. (b.)

Vinbær. I. 6. (formodentlig Druer. Isl. Vinber.) R. B. 14. thyrræ winbær. II. 11. (Passa. Macer.)

winstræ. venstre. (Isl. vinstri.) i winstræ waghæ. S. B. Fort.

Wipæ, en Vibe. wipæ rethæ, Viberebe. S. B. 50.

Wit, Vid, Forstand. hwast wit, stærk Forstand. 71. witlæs, affindig. II. 21. (I. vitlaus.)

with, præp. 1. ved, hos. of hun lægg with. I. 6. 77. II. 34.

o. fl. thyrthæ (tørrede) with eld. 6. with lýt eld. 21. — 2. for (ell. im od.) thæth dughær with mangfyns siuedom. I. 6. goth with sare æghn. St. B. 28. goth with mylt. II. 39. o. fl. (deg ogsaa: goth for. I. 6. o. fl.) wathelik with lýt. II. 43. 3. til. goth with læfydom. 61. Iatær man hunugh w. malyrt. 3. Iats hun with win. II. 43. 4. med, tilligemed. of man driðær thæt with win. 21.

with ær. ved. withær laught. 32. 46. II. 24. 35. (wetherlauth. I. 9.)
Won. Hæab, Forhæabning. Tha ær æi won til lif. II. 53. Iæl.
Von; eg vona, at hæabe. 3. St. Iyðst: Wan.

Der *wan* den ir vns hant getan,

Daz der mohte vur sich gan. Tristan. B. 6235. Grootes
udg. S. 105.

Sol aber ich dez haben *wan*? Tristans Forts. B. 1378. (Skal
jeg giere mig Hæab derom?)

wrafa, wrafa. drive. (jof. I. 23. Anm. 4.) wrafa burt, for-
drive. 8. S. B. 3. wrafa ut. 46. II. 34. wrafa sten af blæ-
thra. II. 27. wrafa etær. II. 12. [Iæl. hrekia. U. Sax. wracan,
vracian, *exulare*. Jof. wrafa. Ihres Glossar.]

Writh i bunf. II. 55. Bugrid, Celif. II. 55. — writhæ, wride.
partic. writhæt. R. B. 15.

wæghn. jæfn wæghnæ, lige meget, lige mange. R. B. 6.

wæl mælt, velsalende. S. B. 3.

wællæ, at fæge. partic. wæld. I. 5. wæld i hunugh. 77. wæl-
lændæ watn. S. B. 59. [Landet wællændæ meth mælf of
honyugh. i den gammeld. Bibelovers. Jofv. B. E. 5.] wællæ i en
panna. R. B. 18. — U. Sax. wælle, *estuary, ebullire*. Jof. wæl-
ten, 1. i Adelungs W. B. — Heraf: Wællyngh (en Ret Mad,
Bælling.) II. 21.

wæmi. v. n. faae endt, faae Bæmmelse. Iæl. væma. Bastuf gor at
wæmi. 20.

Wæmæls. Bæmmelse, det, at faae endt. Nausea. *Macer*. I. 33.
38. 72.

Wæntæ. (det man venter sig, Forventninger.) onðæ wæntæ. St.
B. 36. Iæl. Vænt.

wæriæ, vogte, bevare, beskytte. wæriæ manz lyfum for stuedom. 73.

Wærk, en. Smerte, Pine. 9. 63. eg fl. oc minskar wærkæn (i Bylder.) II. 34. (no fæst wærk. I. 22.) Saaledes om Sygdomme og Smerter: brystwærk. II. 33. 34. hiartawærk. II. 43. houæth wærc. II. 19. 44. iarwærk. II. 20. 49. landawærc. 61. 62. maghæ wærc. II. 13. niuræ wærc. II. 20. sithawærk. II. 3. 33. spynæ wærc. 53. tanwærk. II. 36. øghuwærk. 14. ørawærc. II. 8. (ørnæ wærk. I. 11.)

wærtugh (værdig?) mæth gæstæ. St. B. 36.

Wærældæn. Verden. 17. [Isl. Veröld. Holl. Werolld. N. S. World. Sv. Werld.]

Wæt, Bægt. en dragmæ wæt. II. 34. (Isl. Vætt.)

Wæthær. Vind. sunnan wæthær, northæn W. Sonden: Norden: Vind. I. 47. ont wæthær i maghæ. 81. (jvf. I. 25. 26.) Iosær wæthær oc ond blæst. 60. (wæthær, Veir, Veirlig. II. 21.)

Wætæ, pl. Bæde, Bædske. the wætæ. II. 10. ondæ wætæ. I. 27.

Yfræt, yuært. meget, overmaade meget, i høi Grad. næær lækedom hauær yfræt dughæt. 47. — tha faar hun yuært miælf. II. 3. yuært thiukt. R. B. 3.

Ynnæ. goth ynnæ. St. B. 12. 26. Yndest, det, at være afholdt. ymestæ, et ubekendt adj. om det ei er det Isl. ymist, uerelviis, verlende. ymestæ Iyt. (St. B. 44. (kunde da maaskee bemærke: uvis, blandet, eller i Skæret verlende Farve.

Yrt, en Urt. II. 53. 55. Yrtæ. S. B. 57. Yrtær. II. 30.

Ysben. Disbeen. Os pubis.

Ystær, et. pl. Ystræ. Yster. gamælt swinæ ystær. I. 6. honsæ ystær. 22. gasæ ystræ. 8. swinæ ystræ. ib. S. 49.

yuær, over. [Isl. yfir.] fara yuær. II. 8. Iopa yuær (om togende Vand.) St. B. 27. yuær en dagh. (en Dag over, en heel Dag.) I. 3. —yuær. 3. Lov. I. 8. II. 66.

yuærwætæs, overmaade meget, overvættes. y. wætæ. 27. rensær y. bloth. II. 29. (jvf. I. 51. 80. eg fl. St.)

Zufær. Suffer. II. 7.

Æftær, præp. efter. æftær natwardh. II. 8. — adv. I thæn stæth — ær æftær, paa det Sted er, eller bliver (noget) tilbage, efterlades. I. 1.

Æg, pl. slaghnæ æg. R. B. 15. æggi blomæ. (plur.) ib. 16. 25.

Ægnia. S. B. 62. formodentlig: Egen skaber. (Isl. Eign, Eiendom; hvoraf **Ægn**, Bo, Eiendom, i vore gamle Love.)

æfy, iffe. math warmt watn dughær thæt æfy. I. 51. æfy meræ æn. II. 21. [Isl. ecki. J. Lov. æffi.]

Ælfsfugh, Elfv. (Isl. Elska.) S. B. 4. dughær til winstap oc til ælfsfugh at fangæ. ib. 57. 62.

æltæ burt. fordrive, bortdrive. I. 3. (S. 43.) oc æltær burt af øghæn blenæ. 14. 64. æltær wærf af ørnæ. 22. thæt æltær fuld burt. 46. æltær hugh orm fra huus. II. 12. [Gl. Sv. *ælta*, pellere. (S. Thres Glossar.) Isl. *elta*, forfølge.]

æm, ligesaa, saa. ængifyns ær æm hølsum. (intet er saa sundt.) 14. æm got. æm mykæt. 21. 42. [Saaledes: æm gooth. J. Lov. Sort. I. 33. em mykæt. I. 5. — æm er det Angels. em, emne, *æquus*. S. jæfn.]

æn, men, derimod. I. 14. (Isl. enn.) æn, end. II. 21.

Ændætherm. II. 26. Jvf. Bæf lot.

ængy, ingen. (sing.) II. 8. [Isl. eingi, einginn. ængi. J. Lov.] ængifyns, intet Slags, intet. I. 14. — ængt, ængtæ, intet. ængth smøræls. II. 15. (jvf. I. 21. 48.) tha dughær ængtæ meræ. 62.

Ængæ. (Isl. ángr, æng, trang.) Bruges om Trangbrystighed, Asthma og lignende Tilfælde. Thæth dughær for æ. I. 4. (*disponicis* prodest. M.) For ængiæ, ængæ. 10. (*asthmaticis*.) Ligeledes I. 25. (C. Brystrangh.) 61, II. 6. 12. 33. og fl. [N. Sax. Ang-breost, *Asthma*.]

æns, ænsæ, lig, ligesom. æns lim. I. 2. 63. æns fael. 6. ensfyns æns iis. 59. æns dust. II. 36. ænsæ pipær forn. 29. — styf sammæ æns. (ligesom.) II. 15. b. [”ænsæ han wære thær fielf.” Bald. S. Lov. I. §. 20. Jvf. æncæ. R. Anders Ordforll. til J. Lov. S. 292.]

ænygh stæth, ingensteds, paa intet Sted. 17. S. ængy.

Æ p p l æ, pl. **Æbler**. II. 17. [*Æ. Sax. AEpl, AEpple. ÆpIæ, Apældgarth. 3. Lov. III. 52.*]

ær, som, qui. [*Isl. er.*] Thæt ær ær wærken ær næst. II. 34. thæt ær brand ær. 53. the ær Frankæ æræ. II. 10. annat ær skathelict ær. II. 38. thæt ær lenlyct ær. S. B. 50. og mange fl. St. (Besynderligt, at denne Partikel her overalt forekommer, hvor Verb. er følger efter. — I. 3. S. 43. forekommer ær thær for: som.)

ærliF steen, **Edelsteen**. (overalt i Steenbogen. gothæ stendæ: i Fortalen til samme.)

Ærwæth. Arbeide, Slid. Limmæ thær wærkæ af ærwæth. I. 74. *Isl. Ervidi.*

ætæ, æde, spise. (overalt.) gør lyst at ætæ. I. 59. partic. ætæn, spiißt. 63. II. 42.

Øghæ, Die. S. B. 61. — plur. **Øghæn**. I. 3. Franc (svage) øghæn. II. 38. — pl. **Øghn**. I. 1. 21. 43. — **Øghæ smæræls**. II. 21. — **Øghnwærf**. 14. (*3. Augnaverkr.*) **Øghnæbyld**. 18.

øfæ, forege, forstærke. I. 55. *Isl. auka.*

Øræ, Dre. Øræ wærc. II. 8. — pl. **Ørnæ**. I. 3. II. 51. **Ørnæwærf**. 54. — **Ørænsang**. I. 3. (*jvf. I. 77. S. 97.*)

Ør. Gruus, Steengruus, Sandgruus. S. B. 18. [*"The brydær hver annær saa smaa som ør."* De 15 Tegn for en wor herres dom. Kbh, 1509. fol. 3. *Jvf. Ør i Glesfar. til Riimfr.*]

Tillæg til Glossariet.

Byriæ, begynde. S. 133. inf. pass. *byriæ*, *byrs*. [*Isl. byria.*] "Byriæ's capitel af yrtæ boof." S. 1. "Sær byrs annæn yrtæ boof." S. 99.

Hiartæ retær. I. 4. II. 52. o. fl. St. Ved dette Udtryk gives det latinske *præcordia* hos *Macer* (f. S. oc helær *hiartæ retær. præcordia sanat*. I. 5.) hvilket man undertiden forstaaer

om Mellemgulvet (Præcordia, Mellemgulvet, Tane, Hier-
tenet, Hierterødder. Badens lat. d. Lexikon.) en Bemær-
kelse, som dog ikke overalt i Lægebogen kan gives Sted.

Lyk (Liig.) døth Lyk forekommer i S. B. 23, og Liig bemærker
saaledes her: Legeme, ligesom Leik hos Ulphilas; Lichi.
Dittfrid. og U. Sax. Lic. Endnu i nyere Tydsk forekommer: eine
todte Leiche.

Sænyt. Jeg veed ikke om Forstavelsen i dette Ord maafee kunde
være Partikelen si eller sih, "quæ universalitatis nota est," Ihre.
(hvoraf Isl. sidægris, hver Dag; sihlæiandi, som altid leer, sivalr,
siæl: rund; o. fl. Jvf. Ihres Gloss. v. D. sihwalf. e sænyt) I. 6.
kunde da maafee oversættes: altid ganste nyt.

Rettelser.

S. 25. Indledningen. L. 4. nedenfra næth, læs barnæth.

S. 77. Lin. 18. mucus, læs muscus.

Genet
Harpestre
Dand
Lageb

